

ДОНИШГОХИ МИЛЛИИ ТОЧИКИСТОН

Бо ҳуқуқи дастнавис

ТДУ: 321.15 (575.3:575.1)

ТКБ: 66.3 (2Т)

М - 22

МАМАДҚУЛОВА РАНО ОЛИМОВНА

**ҲАМКОРИҲОИ ҶУМҲУРИИ ТОЧИКИСТОН ВА ҶУМҲУРИИ
ЎЗБЕКИСТОН ДАР ЗАМОНИ ИСТИҚЛОЛИЯТ (ОХИРИ АСРИ XX -
АВВАЛИ АСРИ XXI): ШАРОИТҲО ВА ХУСУСИЯТҲО**

ДИССЕРТАТСИЯ

барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои таърих
аз рӯйи ихтисоси 07.00.15 – Таърихи муносабатҳои байналмилаӣ
ва сиёсати берунӣ

Роҳбари илмӣ:
номзади илмҳои таърих,
дотсент Самиев Ҳ.Д.

ДУШАНБЕ – 2024

МУНДАРИЧА

Рўйхати ихтисораҳо	3
МУҚАДДИМА	4-20
БОБИ I. ЗАМИНАҲОИ ТАЪРИХӢ, СИЁСӢ, ИЧТИМОӢ, ИҚТИСОДӢ ВА ФАРҲАНГӢИ ҲАМКОРИҲОИ ТОЧИКИСТОН ВА ӮЗБЕКИСТОН.....	21-53
I.1. Заминаҳои таърихию сиёсӣ ва иҷтимоии ҳамкориҳои Тоҷикистон ва Ӯзбекистон (пешдаромади таърихӣ)	21-34
I.2. Шароити сиёсӣ ва иқтисодии муносибатҳои Тоҷикистон ва Ӯзбекистон дар охири асри XX ва ибтидои асри XXI	34-53
БОБИ 2. ХУСУСИЯТ ВА ВИЖАГИҲОИ РОБИТАҲОИ ҶУМҲУРИИ ТОЧИКИСТОН ВА ҶУМҲУРИИ ӮЗБЕКИСТОН ДАР ДаҲСОЛАҲОИ АВВАЛИ АСРИ XXI.....	54-83
2.1. Вазъият ва вижагиҳои муносибатҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон дар даҳсолаи аввали асри XXI ва паёмадҳои он	54-66
2.2 Ҳамкориҳои фарҳангиву гуманитарии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон	66-83
БОБИ III. ШАРОИТ ВА ДУРНАМОИ ТАВСЕАИ ҲАМКОРИҲОИ ДУЧОНИБАИ ТОЧИКИСТОН ВА ӮЗБЕКИСТОН ДАР ҚАРИНАИ ШАРИКИИ СТРАТЕГӢ	84-136
3.1. Шароитҳо ва хусусиятҳои ҳамкориҳои Тоҷикистон ва Ӯзбекистон дар қаринаи шарикии стратегии ду кишвар	84-117
3.2. Афзалиятҳо ва дурнамои тавсеаи ҳамкориҳои Тоҷикистон ва Ӯзбекистон	117-136
Хулоса	137-145
Рўйхати адабиёти истифодашуда	145-165

РҮЙХАТИ ИХТИСОРАҲО :

ҶТ – Ҷумҳурии Тоҷикистон

ҶӮ – Ҷумҳурии Ӯзбекистон

ИДМ – Иттиҳоди давлатҳои мустақил

СММ – Созмони милали муттаҳид

ИЧШС – Иттиҳоди ҷамоҳири шуравии сотсиалистӣ

ЧШС Тоҷикистон – Ҷумҳурии шуравии сотсиалистии Тоҷикистон

ЧШСӮ – Ҷумҳурии шуравии сотсиалистии Ӯзбекистон

СҲИ – Созмони ҳамкории исломӣ

СҲШ – Созмони ҳамкории Шанхай

САҲА – Созмони амният ва ҳамкорӣ дар Аврупо

МУҚАДДИМА

Муҳиммияти мавзуи таҳқик. Дар шароити афзудани раванди ҷаҳонишавӣ, афзудани суръати тағйирёбии шароит ва муҳити байналхалқӣ қишварҳои тозаистиклол маҷбур мешаванд, ки пеш аз ҳама дар андешаи устувор ва таҳқими робитаҳои васеъ ва ҳамаҷониба бо ҳамсоягони худ дар минтақа ва тавсеи ҳамгарой дар ҷаҳорчубаи ниҳодҳои минтақавӣ бошанд. Аз ин ҷост, ки масъалаи таҳқими робитаҳои дучониба ва бисёрҷониба бо қишварҳои ҳамсоя дар минтақа ба мақоми аввали афзалиятҳои сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон баромадааст. Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамкорӣ ва ҳамгирои густурдаи минтақавиро василаи муҳимтарини ҳалли масъалаҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ, ҳифзи муҳити зист ва таъмини амнијату субот дар Осиёи Марказӣ медонад.

Ин амрро мо пеш аз ҳама дар он бахшҳои Паёмҳои ҳарсолаи Пешвои миллат, Асосгузори сулҳу вахдати миллӣ, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, ки ба сиёсати хориҷии қишвар баҳшида мешаванд, мушоҳида мекунем. Аз ҷумла, Президенти мамлакат, мӯҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми худ аз 22 декабря соли 2017 ба парламенти қишвар бо ишора ба шароити мавҷуди минтақа гуфта буд, ки сиёсати хориҷии Тоҷикистон моҳиятан тағйир накарда ва авлавиятҳои он ба таври собит ва усулий боқӣ мондааст. Ҷумҳурии Тоҷикистон дар замони истиқлолияти худ ҳамкории густурдаи минтақавиро воситаи муҳимтарини ҳалли масъалаҳои иқтисодиву тиҷоратӣ, иҷтимоӣ, экологӣ ва таъмини амнијату субот дар Осиёи Марказӣ дониста, ҷонибдори таҳқими муносибатҳои байниҳамдигарии мардумони минтақа бар пояти дустӣ ва ҳусни эътиmod мебошад¹.

Дар миёни қишварҳои минтақа қишвари ҳамҷавори Узбекистон, ки бо мо аз ҳама бештар марзи тулонӣ дорад, мақоми хоса қардааст ва ин тасодуфӣ нест. Мубрамияти мавзӯи таҳқиқотӣ пеш аз ҳама дар он муайян мегардад, ки муносибатҳои ду қишвар дар сатҳи баланди шарикӣ стратегӣ қарор гирифта пайваста аз ҷониби мақомоти олии ҳар ду қишвар

---

¹ Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. // Ба қуллаҳои дониш, 5 январи соли 2018, № 1 (1427). С.2.

эътироф ва эълом дошта мешаванд. Чунончи, 22 – юми октябрь соли 2022, дар рӯзҳои ҷаҳонгирии 30-умин солгарди устуворшавии робитаҳои дипломатӣ дар пойтахтҳои ҳар ду кишвар – дар Душанбе ва Тошканд Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ-Пешвои миллат, мӯҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба унвони Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон мӯҳтарам Шавкат Мирзиёев барқияи табриқӣ фиристода изҳор дошта буд: “Сиюмин солгарди барқарор намудани муносибатҳои дипломатӣ миёни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон фурсати фараҳбахшеро фароҳам овардааст, то дар ростои ин санаи муҳим дар таърихи навини робитаҳои байни кишварҳоямон ба Шумо табрикоти гарму самимӣ ва таманиниёти беҳтарини худро расонам. Боиси хушнудист, ки дар ин давра муносибатҳои дӯстӣ, ҳусни ҳамҷаворӣ ва ҳамкории Тоҷикистону Ӯзбекистон, зимни рушди пайваста дар тамоми соҳаҳои мавриди манфиати ҷонибҳо, имрӯз ба сатҳи баланди шарикӣ стратегӣ ва ҳампаймонӣ расидаанд. Мо аз ҳолати кунуни муносибатҳои барои ҷонибҳо судманди ду кишвар амиқан изҳори қаноатмандӣ карда, итминон дорем, ки ҳамкориҳои гуногунҷанбаи Тоҷикистону Ӯзбекистон, ки бар асоси усулҳои пойдори ҳамсоягии нек, эҳтиром, эътиром ва дастгирии ҳамдигарӣ бунёд ёфтаанд, минбаъд низ бо суръати афзоянда рушд намуда, ба нафъи манфиатҳои аслии ду мардуми бародар бо иқдомҳои нави созанд ғанӣ ҳоҳанд гардид”¹.

Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон мӯҳтарам Шавкат Мирзиёев низ дар барқияи ҷавобӣ ҷунин таъкид карданд: “...таърихи сисолаи ҳамкориҳои мо пур аз рӯйдодҳои муҳимму дурахшон буда, равобити наздику дӯстона дар ҳамаи соҳаҳо пайваста таҳқим ёфтаанд, заминай ҳукуқӣ ва механизмҳои босамари соҳтории муносибатҳои гуногунҷанба таъсис дода шудаанд. Мо маҳсусан аз он шодем, ки ҳамкориҳои миқёсан васеи байни кишварҳои мо барқароргардида бар пояи усули эътиром ба яқдигар, эҳтироми баланд, ҳамсоягии нек ва шарикӣ стратегӣ бо суръати баланд рушд меёбанд. Муқоламаи фаъоли дар сатҳи олий ва баланд дар

---

¹ Мубодилаи барқияҳои табрикӣи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ва Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон Шавкат Мирзиёев. 22.10.2022. <http://www.president.tj/node/29349>

рӯхияи шаффофию созандагӣ ба роҳ мондашуда, инчунин механизмҳои амалкунандай танзими муносибатҳои байнидавлативу байниҳукуматии мо ҳамчун асоси устувор барои таҳқими ҳамкориҳои судманди ҷонибҳо дар ҳамаи самтҳо хидмат карда истодаанд»¹.

Мавзӯи ҳамкориҳои ду давлати ҳамсоя, дар замони афзудани рақобатҳои геополитикиву геоиқтисодии кишварҳои абарқудрат барои таҳти нуфуз қарор додани Осиёи Марказӣ хеле актуалӣ мебошад. Бо барқарор шудани муносибатҳои дипломатӣ байни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон (соли 1992-юм) беш аз дусад созишиномаву шартномаҳо дар сатҳи байнидавлатӣ, байниҳукуматӣ ва байнидоравӣ ба имзо расидаанд². Дар Аҳднома дар бораи дӯстӣ, ҳусни ҳамҷаворӣ ва ҳамкорӣ миёни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон аз 4-уми январи соли 1993-юм ва Аҳднома дар бораи дӯстии абадӣ миёни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон аз 15-уми июни соли 2000-ум байни тарафҳо асосҳои муносибатҳои дутарафа муайян карда, эҳтироми соҳибихтиёрий ва Истиқололи якдигар, баробархукуқӣ, даҳолат накардан ба корҳои дохилии якдигар, ҳаракат ба робитаҳои иқтисодии мутақобила таҷассум ёфтаанд, ки бахши муҳимми корро фаро мегиранд³.

Дараҷаи таҳқиқи мавзуи илмӣ. Мавзӯи “Ҳамкориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон дар замони истиқололият (охири асри XX - аввали асри XXI): шароитҳо ва хусусиятҳо” дар илм мавзӯи нав бошад ҳам, аллакай ҷанбаҳои гуногуни он мавзуи тадқиқи ҷандин рисолаҳои илмӣ ва китобу дастурҳои гуногун дар ду кишвар ва берун аз он қарор гирифтанд.

Аслан тамоми сарчашмаҳо ва адабиёти мавҷударо аз лиҳози замон, макон ва фарогирии масъалаҳо, мансубият ба ин ё он соҳаи ҳамкориҳо метавон ба ҷанд бахш тақсим кард. Пеш аз ҳама ёдовар шуданием, ки

¹ Мубодилаи барқияҳои табриқии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ва Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон Шавқат Мирзиёев. 22.10.2022. <http://www.president.tj/node/29349>

² Муносибатҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо Ҷумҳурии Ӯзбекистон// <https://mfa.tj/tg/main/view/145/munosibathoi-tojikiston-bo-uzbekiston>

³ Дипломатияи Тоҷикистон: диরӯз ва имрӯз. Дар ду ҷилд. Ҷилди 1. (Зери назари Ҳамроҳон Зарифӣ) Силсила: Сиёсати хориҷии Тоҷикистон. –Душанбе: Ирфон, 2009. – С. 79.

осору суханрониҳо, мусоҳибаҳо, Паёмҳои Пешвои миллат, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Президенти мамлакат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон барои рисола ҳамчун раҳнамо ва дастури амал хизмат намудаанд.¹

Ба гурӯҳи якум асару мақолаҳои ходимони давлативу байнамилалӣ, аз ҷумла вазирони корҳои хориҷии замони истиқлолият, муҳаққиқони соҳаи сиёсати хориҷӣ ва дипломатияи тоҷик ворид карда шудаанд, ки ба устувор шудани робитаҳои дипломатии Тоҷикистон ва Ӯзбекистон ва ҷанбаъҳои гуногуни ҳамкориҳои ду ҳамсоякишвар бахшида шудаанд. Дар ин миён метавон аз осори академик Т.Н. Назаров, Ҳ. Зарифӣ, Сироҷиддин Муҳридин, А. Сатторзода, З. Сайидзода, А. Шарифзода ва дигарон ёдовар шуд².

Гурӯҳи дуюми адабиётро он силсила асару мақолаҳоеро фаро мегирад, ки ба таърихи робитаҳо ва ҳамкориҳои ҳалқҳои тоҷику ӯзбек дар даврони шуравӣ бахшида шудаанд. Ин силсила навиштаҳо дар рисола ба хотири мушаҳхассозии пешдаромади таърихии робитаҳои ду кишвари бо ҳам дӯсту бародар ва исботи он ки то ба даврони истиқлол дар робитаи ду кишвар заминаи мустаҳками таърихиву фарҳангӣ ва иҷтимоиву иқтисодӣ фароҳам омада буд, истифода шудаанд. Аз ҷумла, осори академикҳои тоҷик Б. Ф. Faғurov, З. Ш. Raҷabov, адабиётшиноси ӯзбек Э. Шодиев, муаррихи варзида З. Богуманова, А. Раҳмонзода, Ниёзмуҳаммадов Б.,³ тадқиқотҳои дастаҷамъонаи олимони ҳар ду кишварро, ки ба таъриху

¹ Эмомалӣ Раҳмон. Тоҷикон дар оинай таъриҳ. Аз Ориён то Сомониён. Китоби якум. – Душанбе: Ирфон, 2009.-704 с; Истиқлолияти Тоҷикистон ва эҳёи миллат. Иборат аз 4 ҷилд. Душанбе, Ирфон, 2002.-512 с ; Тоҷикистон: Даҳ соли истиқлолият, ваҳдати миллӣ ва бунёдкорӣ. Ҷ.2. – Душанбе: Ирфон, 2001.-512 с.; Эмомали Раҳмон. О современном мире и основных аспектах внешней политики Республики Таджикистан. (Составители: автор предисловия З.Ш. Сайдов, М.Р. Камолова). – Душанбе: Контраст, 2019.-432 с.; Эмомалӣ Раҳмон – бунёнгузори сиёсати хориҷии Тоҷикистон». (Зери назари Ҳамроҳон Зарифӣ). – Душанбе, Ирфон, 2012.-434 с;

² Назаров Т.Н. Таджикистан: экономическое сотрудничество и безопасность [Текст]/ Т.Н.Назаров. – Минск, 2003. ; Зарифӣ Ҳ. Многовекторная дипломатия Таджикистана. (Статьи, интервью, выступления, хроника визитов и встреч). – Душанбе: Издательство ООО «Офсет», 2010. – 352 с.; Дипломатияи Тоҷикистон: дирӯз ва имрӯз [Матн]: Дар ду ҷилд / Зери назари Ҳ. Зарифӣ Силсила: Сиёсати хориҷии Тоҷикистон.– Душанбе: Ирфон, 2009.– Ҷ.1.– 296 с.;

³ Гафуров Б.Г. Таджики. Древнейшая, древняя и средневековая история. Кн. 1. – Душанбе: Ирфон, 1989. – 384 с.; Гафуров Б. Тоҷикон: таърихи қадимтарин, қадим, асрҳои миёна ва давраи нав. Гафуров Б. Тоҷикон. – Душанбе: Муосир, 2020. -975 с.; З. Ш. Раджабов. О дружбе таджикского и узбекского народов. Душанбе, 1968.-688 с.; Э. Шодиев. Из истории узбеко-таджикских литературных связей (вторая половина XIX начала XX века). – Ташкент, 1973.; З. Богуманова. Дружба и сотрудничество Таджикистана с братскими республиками СССР в условиях развитого социализма. – Душанбе: Дониш, 1982.-164 с. ; Б. Ниёзмуҳаммадов. Аз таърихи дӯстии ду ҳалқ. –Душанбе, 1970.-432 с.

вижагиҳои ҳамкориҳои дар ҳалқ дар даврони шуравӣ бахшида шудаанд, метавон номбар кард¹. Бахусус, омӯзиш ва истифодаи маводи муҳими расмиву таърихие, ки дар китоби “Таърихи ҳалқи тоҷик. Таърихи навтарин”аз ҷониби муҳаққиқони тоҷик гирд оварда шудааст, барои баҳодиҳии объективӣ, мушаҳхассозии вижагиҳо ва мушкилиҳои робитаи ду қишвари ҳамсоя дар даврони сардшавии муносибатҳои дучониба қумаки зиёде кардаанд².

Ба гурӯҳи сеюм силсилаи китобу мақолаҳои дар даврони истиқлол ба табъ расида шомиланд, ки мавқеи хос ва қурбӣ баланд доранд. Қабл аз ҳама метавон китобҳои муарриҳони варзидаи тоҷик М. Бобоҳонов “Таърихи тоҷикони ҷаҳон” ва Ҳ.Шарифов “Тоҷикони бурунмарзӣ”-ро зикр кард, ки ба масъалаҳои муҳимми таърихи ҳамзистӣ ва ҳамкориҳои ҳалқҳои тоҷику ӯзбек бахшида шудаанд³.

Сипас, метавон аз силсила-тадқиқотҳое назари “Сиёсати ҳориҷии Тоҷикистон дар масири истиқлолият” (зери назари Ҳ.Зарифӣ), ки дар онҳо заминаҳои сиёсӣ ва иҷтимоии ҳамкориҳои Тоҷикистону Ӯзбекистон дар солҳои аввали истиқлолият тавсиф ва таҳлил карда шудаанд, ёдовар шуд.⁴ Китоби академик А.Раҳмонзода бо номи “Равобити адабиву фарҳангӣ – рукни муҳими таҳқими дӯстии тоҷикон ва ӯзбекон (Гуфтугӯ аз дӯстӣ дорем мο)” дар омӯзиш, таҳлил ва таҳқиқи алоқаҳои адабиву фарҳангии ҳалқҳои тоҷику ӯзбек ва иқдоми ҳукumatҳо дар замони соҳибихтиёри чун сарчашмаи музтамад хизмат меқунад⁵.

Барои инъикоси пурра ва мукаммалтари руйдодҳои таърихиву фарҳангӣ ва иҷтимоии даврони истиқлол аз силсилаи маҷмуаҳои илмӣ, ба

¹ История таджикского народа. Т. 3 (1917-1937). Москва: Наука. 1964.; История таджикского народа. Т.В. Новейшая история (1917-1941 гг.) / Под ред. Р. М. Масова. –Душанбе: Империал-групп, 2004. –742 с.; История Узбекской ССР. Т.І. Кн. 2. –Ташкент, 1956.; Народы Средней Азии и Казахстана. Т.І. –М., 1962. –788 с.; История таджикского народа. Т. VI.Новейшая история (1941 – 2010 гг.). Под ред. Академика Р.М. Масова. – Душанбе: Империал-групп, 2011. – 688 с.

² История таджикского народа. Т. VI.Новейшая история (1941 – 2010 гг.). Под ред. Академика Р.М. Масова. – Душанбе, Империал-групп, 2011. –С. 631-636.

³ Бобоҳонов М. Таърихи тоҷикони ҷаҳон. Нашри дуюм. –Душанбе, 2002. – 368 с.; Ҳ. Шарифов. Тоҷикони бурунмарзӣ. –Хуҷанд, 1996. – 368 с.

⁴ Сиёсати ҳориҷии Тоҷикистон дар масири истиқлолият / Зери назари Ҳ. Зарифӣ. –Душанбе: Ирфон, 2011. – 340 с.;

⁵ Раҳмонзода, А. Равобити адабиву фарҳангӣ – рукни муҳимми таҳқими дӯстии тоҷикон ва ӯзбекон [Матн] / А. Раҳмонзода // Гуфтугӯ аз дӯстӣ дорем мο.– Душанбе: Шарқи озод, 2019.– 352 с.

мисли «Ҳамкории иқтисодию иҷтимоӣ ва фарҳангии Тоҷикистон ва Ӯзбекистон: таърих ва замони мусир»¹, «Тоҷикистон–Ӯзбекистон: дӯстии безавол» васеъ истифода шуд, ки дар онҳо баробари ҳуччатҳои расмӣ ҳамчунин мақолаҳо ва гузоришҳои бисёри аксари олимону адибон, кормандони давлатӣ ва хотироти одамони оддӣ истифода гардидаанд².

Ба ғурӯҳи ҷаҳорум, корҳои илмию таҳқиқотии олимони тоҷику узбек ва олимони хориҷӣ мансубанд, ки дар онҳо паҳлухо ва самтҳои гуногуни ҳамкориҳои дучониба ва бисёрҷониба Тоҷикистону Ӯзбекистон инъикос ва таҳлил шудаанд. Дар ин рисолаҳо муаллифон ба масъалаҳои гуногуни ҳамкориҳои ҷумҳуриҳои Тоҷикистону Ӯзбекистон диққат ва эътибори маҳсус дода, тавонистаанд, равандҳои устувор ва таҳқими муносибатҳо, шароит ва заминаҳои воқеиро ба таври умумӣ ба таҳқиқ гиранд.³ Ҳамзамон барои асоснок намудани фикру андешаҳо оид ба маҳсусият ва самтҳои мубрами робитаҳои ду кишвар, баҳусус мушкилоту душвориҳои мавҷуда, ки дар рисолаҳои илмии муарриҳон ва инчунин адабиёти расмии нашршуда ҷойи худро наёфтаанд, силсилаи мақолаҳои илмиву оммавии муҳаққиқон, коршиносон, рӯзноманигорон хизмати босазо намудаанд, ки зикри онҳо бамаврид аст⁴. Маҳсусан тадқиқоти муҳаққиқи тоҷик

¹ Маводи Конференсияи байналмилалии илмию амалии «Ҳамкории иқтисодию иҷтимоӣ ва фарҳангии Тоҷикистон ва Ӯзбекистон: таърих ва замони мусир». –Хуҷанд: Нури маърифат, 2019. – 730с.

² Тоҷикистон–Ӯзбекистон: дӯстии безавол. – Хуҷанд: Ношир, 2019. Тоҷикистон–Ӯзбекистон: дӯстии безавол. Нашри дуюм. – Хуҷанд: Ношир, 2021.-367 с.

³ Бобозода, Ф. История становления и развития взаимоотношений Таджикистана и Узбекистана в период независимости, 1991-2006 гг. [Текст]: Диссертация кандидата исторических наук: 07.00.15 / Ф. Бобозода Толибджон; [Таджикский нац. ун-т].– Душанбе, 2016. – 176 с.; Бобозода Ф.Т. Научно-культурное и социально-гуманитарное сотрудничество между Таджикистаном и Узбекистаном в 1991-1997 гг. // Паёми ДМТ (мачаллаи илмӣ).–2016.–№3/1-194 с; Бобозода Ф.Т. Ретроспективный взгляд на историю таджикско-узбекских взаимоотношений в советском периоде// Известия Академии наук Республики Таджикистан, отделение общественных наук.–№3. –2015. –С.44-49; Бобозода Ф.Т. Стратегическое партнерство Таджикистана и Узбекистана на современном этапе. http://www.narodnaya.tj/index.php?option=com_content&view=article&id=13606:2021-06-17-06-44-18&catid=63:obshestvo&Itemid=170; Зунунова Г. Ш. Экономическое и культурное сотрудничество Узбекистана и Таджикистана (1976-1985 гг.): Автореф. дисс. канд. ист. наук. –Ташкент, 1991. – 26 с.; Таджибаев Н. Экономическое и культурное сотрудничество народов Узбекистана и Таджикистана на современном этапе (1966-1975 гг.): Автореф. дис.канд. ист. наук. –Ташкент, 1976.-26 с; Якубова Д. Научное и культурное сотрудничество Таджикистана и Узбекистана (1981-1990 гг.): дисс. канд. ист. наук / Д. Якубова. –Душанбе, 1994. – 176 с.; Файзов Н.Н. Ҳамкориҳои илмӣ-фарҳангии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои Осиёи Марказӣ дар даврони истиқлолият. Рисолаи номзадӣ барои дарёftи дараҷаи илмии номзади илмҳои таърих.–Душанбе, 2019. – 196 с. Ҳасанов Ш.Қ. Тоҷикистон ва Ӯзбекистон - марҳилаи нави густариши ҳамкориҳо. Бо забонҳои тоҷикӣ, узбекӣ ва русӣ. –Душанбе, промэкспо, 2021 – 396 с.

⁴ Шозедов X. О таджикско-узбекских двусторонних отношениях на современном этапе. 24 май 2021. <https://www.osiyoavrupo.tj/index.php/mavodhoi-ilmi/maqolaho/item/1128-o-tadzhiksko-uzbekskikh-dvusto-ronnikh-otnosheniyakh-na-sovremennom-etape>; Майтдинова Г. Таджикско-узбекские отношения в условиях

Ф.Т.Бобозода барои мушаҳхассозии самтҳо ва авлавиятҳои ҳамкориҳои илмиву фарҳангӣ ва иҷтимоии ду кишвар аз давраи устуворшавии робитаҳои дипломатӣ то ибтидои асри муосир қӯмаки зиёд намудаанд.¹ Муҳаққиқ Д.Ҷ.Фармонова дар рисолаи номзадии худ «Ҳамкориҳои сиёсӣ, иқтисодӣ ва фарҳангии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои Осиёи Марказӣ дар замони истиқлол (солҳои 1992-2007-ум)» доир ба муносибатҳои кишвари мо бо Ҷумҳурии Ӯзбекистон низ мулоҳиза рондааст.²

Тадқиқоти пажӯҳишгар Н.Н.Файзов «Ҳамкориҳои илмӣ-фарҳангии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои Осиёи Марказӣ дар даврони истиқлолият» бо мавзуи меҳварии чустуҷӯҳои илмии мо ҳамоҳангӣ дошта,

формирования нового мирового порядка <https://www.rtsu.tj/upload/files/data/Доклад%20Майтдиновой%20о%20тадж-узб%20сотрудничестве%20на%20конф.%20ЦСИ%20и%20НАН.pdf>; Мухаммадзода П.А. Узбекистан – Таджикистан: стратегическое партнерство, ориентированное в XXI век <https://yuz.uz/ru/news/uzbekistan---tadzhikistan-strategicheskoe-partnerstvo-orientirovannoe-v-xxi-vek>; Узбекистан – Таджикистан: новый этап дружбы, добрососедства и отношений стратегического партнерства. 11 июня 2021 г. <https://xs.uz/ru/post/uzbekistan-tadzhikistan-novyj-etap-druzhby-dobrososedstva-i-otnoshenij-strategicheskogo-partnerstva>; Азия: Узбекистан и Таджикистан стали стратегическими партнерами. 18 августа 2018. <https://rus.azattyk.org/a/tadzhikistan-uzbekistan-partnership/29440450.html>; Айнур Аскарли. Мирзиёев: Историческая близость в Таджикистаном воплощается в реальность. <https://www.aa.com.tr/ru/mir/mirzиеев-историческая-близость-с-таджикистаном-воплощается-в-реальность/2269257>. 20.02.2021; Узбекистан-Таджикистан: взаимное стремление и решительный настрой на укрепления доверия, дружбы т добрососедства. 12 июня 2021. <https://www.trend.az/casia/uzbekistan/3437938.html>; Хакимов О. Узбекистан – Таджикистан: новые точки роста сотрудничества. <https://yuz.uz/ru/news/uzbekistan---tadzhikistan-nove-tochki-rosta-sotrudnichestva?view=;> Дубровин И. Таджикистан и Узбекистан: прорыв в отношениях? 18 февраля 2018 . <https://regnum.ru/news/polit/2381625.html>; Узбекистан и Таджикистан - стратегические партнеры. 18 авг. 2018. <http://old.muslim.uz/index.php/rus/stati/item/10056>; Саркорова А. В Таджикистане задумались, можно ли наладить отношения с Узбекистаном. 30 августа 2016. <https://www.bbc.com/russian/features-37224374>; Фармонова Д.Ж. Проблемные вопросы взаимоотношений Республики Таджикистан и Республики Узбекистан (2002-2012гг.). //Номай Дошишгоҳ • Учёные записки 27 №3(60) 2019 file:///C:/Users/user16-101/Downloads/problemnye-voprosy-vzaimootnosheniy-respublik-i-respublik-uzbekistan-2002-2012gg.pdf; Г. Фасхутдинов. Таджикистан и Узбекистан не торопятся мириться 27.01.2012 <https://www.dw.com/ru/эксперты-отношения-между-таджикистаном-и-узбекистаном-развиваются-по-спирали-недоверия/a-15694043>; Узбекистан-Таджикистан: Партиёрство братских народов https://dunyo.info/ru/site/inner/uzbekistan-tadzhikistan_partniorstvo_bratskikh_narodov-5Dz_11/Май/2021/; Туляков Э., Хакимов Ф. Дружественное сотрудничество со странами Центральной Азии – Приоритетное направление внешнеполитической деятельности Узбекистана <https://bigasia.ru/content/pub/review/druzhestvennoe-sotrudnichestvo-so-stranami-tsentralnoy-azii-prioritetnoe-napravlenie-vneshnepolitich/>; Николаевский М. Неделя среднеазиатских саммитов: фонтан прорвавшихся проблем. 21 октября 2022. <https://topwar.ru/203467-nedelja-sredneaziatskih-sammitov-fontan-prorvavshihja-problem.html>;

¹ Бобозода Ф.Т. Научно-культурное и социально-гуманитарное сотрудничество между Таджикистаном и Узбекистаном в 1991-1997 гг. // Паёми Дошишгоҳи миллии Тоҷикистон (маҷаллаи илмӣ). – 2016. – №3/1-194 с; Бобозода Ф.Т. Ретроспективный взгляд на историю таджикско-узбекских взаимоотношений в советском периоде// Известия Академии наук Республики Таджикистан отделение общественных наук.– №3. –2015. –С.44-49; Бобозода Ф.Т. Стратегическое партнерство Таджикистана и Узбекистана на современном этапе. http://www.narodnaya.tj/index.php?option=com_content&view=article&id=13606:2021-06-17-06-44-18&catid=63:obshestvo&Itemid=170

² Фармонова Д.Ж. Политическое, экономическое и культурное сотрудничество Республики Таджикистан с государствами Центральной Азии в период независимости (1992-2007). Диссертация на соискание ученной степени кандидата исторических наук. – Худжанд, 2012. – 193 с.

аз назари вусъати масъалаҳои баррасишаванда хеле фароҳу домандор аст. Мо ҳангоми таълифи рисола аз ин манбай илмӣ низ барои такмилу тадқиқи мавзуъ истифода намудем¹.

Ҳамзамон барои асоснок намудани фикру андешаҳои тоза оид ба маҳсусият ва самтҳои мубрами робитаҳои ду кишвар, баҳусус мушкилоту душвориҳои дар ибтидои аср бамиёномада, ки дар рисолаҳои илмии муаррихон ва инчунин адабиёти расмии нашршуда чойи худро наёфтаанд, силсилаи мақолаҳои илмӣ ва илмиву оммавии муҳаққиқон, коршиносон, рӯзноманигорон хизмати босазо намудаанд, ки зикри онҳо бамаврид аст².

¹ Файзов Н.Н. Ҳамкориҳои илмӣ-фарҳангии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои Осиёи Марказӣ дар даврони истиқлолият. Рисолаи номзадӣ барои дарёғти дараҷаи илмии номзади илмҳои таъриҳ. – Душанбе, 2019. – 196 с.

² П. Чоршанбиев. Как Узбекистан с Таджикистаном подружились. https://asiaplustj.info/ru/news/tajikistan/politics/20220818/kak-uzbekistan-s-tadzhikistanom-podrughilis?utm_source=gravitec&utm_medium=push&utm_campaign=; П. Чоршанбиев. Таджикско-узбекскому стратегическому партнерству год. Что за это время было сделано?. 20 декабря 2019. <https://asiaplustj.info/ru/news/tajikistan/politics/20191220/tadzhiksco-uzbekskomu-strategicheskemu-partnerstvu-god-chto-za-eto-vremya-bilo-sdelano>; Шозедов Х. О таджикско-узбекских двусторонних отношениях на современном этапе. 24 май 2021. <https://www.osiyoavrupo.tj/index.php/mavodhoi-ilmi/maqolaho/item/1128-o-tadzhiksco-uzbekskikh-dvustoronnikh-otnosheniyakh-na-sovremennom-etape>; Майтдинова Гузель . Таджикско-узбекские отношения в условиях формирования нового мирового порядка <https://www.rtsu.tj/upload/files/data/Доклад%20Майтдиновой%20о%20таджико-узбекском сотрудничестве%20на%20конференции%20ЦСИ%20и%20НАН.pdf>; Мухаммадзода П.А. Узбекистан – Таджикистан: стратегическое партнерство, ориентированное в XXI век <https://yuz.uz/ru/news/uzbekistan-tadzhikistan-strategicheskoe-partnerstvo-orientirovannoe-v-xxi-vek>; Узбекистан – Таджикистан: новый этап дружбы, добрососедства и отношений стратегического партнерства. 11 июня 2021 г. <https://xs.uz/ru/post/uzbekistan-tadzhikistan-novyj-etap-druzhby-dobrososedstva-i-otnoshenij-strategicheskogo-partnerstva>; Сабир Аскер – оғлу. Визит Имамали Раҳмона в Узбекистан: торговля и иностранные инвестиции. <https://www.ankasam.org/визит-имамали-раҳмана-в-ўзбекистан-то/?lang=ru> Азия: Узбекистан и Таджикистан стали стратегическими партнерами. 18 августа 2018. <https://rus.azattyk.org/a/tadzhikistan-uzbekistan-partnership/29440450.html>; Айнур Аскарли. Мирзиёев: Историческая близость в Таджикистаном воплощается в реальность. <https://www.aa.com.tr/ru/мир/мирзиёев-историческая-близость-с-таджикистаном-воплощается-в-реальность/2269257>. 20.02.2021; Узбекистан-Таджикистан: взаимное стремление и решительный настрой на укрепления доверия, дружбы т добрососедства. 12 июня 2021. <https://www.trend.az/casia/uzbekistan/3437938.html>; 13. Товарооборот Согда с регионами Узбекистана взлетел. 17:14 09.09.2022 <https://tj.sputniknews.ru/20220909/sughd-uzbekistan-tovarooborot-rost-1051285754.html>; Таджикистан и Узбекистан – потепление отношений, но до сердечной дружбы далеко 25 ИЮНЯ, 2021 <https://www.caa-network.org/archives/21952/tadzhikistan-i-uzbekistan-poteplenie-otnoshenij-no-do-serdechnoj-druzhby-daleko>; Торговля, энергетика и дружба: что связывает Узбекистан и Таджикистан. 11.06.2021. <https://uz.sputniknews.ru/20210611/torgovlya-energetika-i-drujba-chto-svyazyvaet-uzbekistan-i-tadzhikistan--19214712.html>; Узбекистан и Таджикистан подняли уровень отношений до союзничества. 3 июня 2022 г. <https://www.gazeta.uz/ru/2022/06/03/tadzhikistan/>; Таджикистан и Узбекистан как возможные драйверы регионального сотрудничества в Центральной Азии [file:///C:/Users/user16-101/Downloads/Tadzhikistan%20и%20Узбекистан%20как%20возможные%20драйверы%20регионального%20сотрудничества%20в%20Центральной%20Азии%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/user16-101/Downloads/Tadzhikistan%20и%20Узбекистан%20как%20возможные%20драйверы%20регионального%20сотрудничества%20в%20Центральной%20Азии%20(1).pdf); Хакимов О. Узбекистан – Таджикистан: новые точки роста сотрудничества. <https://yuz.uz/ru/news/uzbekistan-tadzhikistan-nove-tochki-rosta-sotrudnichestva?view=>; Дубровин И. Таджикистан и Узбекистан: прорыв в отношениях? 18 февраля 2018 . <https://regnum.ru/news/polit/2381625.html>; Узбекистан и Таджикистан - стратегические партнеры. 18 авг. 2018. <http://old.muslim.uz/index.php/rus/stati/item/10056>; Саркорова А. В Таджикистане задумались, можно ли наладить отношения с Узбекистаном. 30 августа 2016. <https://www.bbc.com/russian/features-37224374>; Фармонова Д.Ж. Проблемные вопросы взаимоотношений Республики Таджикистан и Республики Узбекистан (2002-2012гг.). //Номаи Дошишгоҳ • Учёные записки 27 №3(60) 2019 <file:///C:/Users/user16-101/Downloads/problemnye-voprosy-vzaimootnosheniyy-respublikii-tadzhikistan-i-respublikii-uzbekistan-2002-2012gg.pdf>; Хайтпур Расул Абдумаджиди. Отображение развития таджикско-

Бояд зикр намуд, ки сафарҳои расмии давлатии сарварони давлатҳо – Шавкат Мирзиёев ба Душанбе (моҳи марта соли 2018) ва Эмомалӣ Раҳмон ба Тошканд (моҳи августи соли 2018) воқеаҳои басо муҳими таърихӣ дар густариши робитаҳои тарафайн гаштанд. Кӯшишҳо баҳри густариши робитаҳои дӯстона аз ҷониби сарони давлатҳои Тоҷикистону Ӯзбекистон боиси он гашт, ки танҳо дар ҷараёни ду воҳӯрии сатҳи олӣ наздик 50 созишномаи ҳамкорӣ ба имзо расиданд. Аз ҷумла, дар воҳӯрии Тошканд сарварони ду давлат Созишномаи ҳамкории стратегиро ба тасвиб расониданд. Дар ҳамин асос метавон хулоса кард, ки мавзӯи ҳамкориҳои ҳасанаи Тоҷикистон ва Ӯзбекистон дар асоси сарчашмаҳои мӯътамад ва адабиёти фаровон омӯхта, таҳлил ва тадқиқ карда шудааст, ки ҷиҳатҳои илмию назариявӣ ва амалии рисоларо мукаммал гардонидаанд.

Робитаи кор бо барнома(лоиҳа)-ҳои мавзуи илмӣ. Таҳқиқоти диссертационӣ дар доираи татбиқи нақшай дурнамои корҳои илмиву таҳқиқотӣ дар кафедраи минтақашиносии ҳориҷии факултети муносибатҳои байналхалқии Доғишгоҳи миллии Тоҷикистон дар мавзуи “Осиёи Марказӣ дар низоми нави муносибатҳои байналмиллалӣ “ барои солҳои 2016-2020 иҷро шудааст.

ТАВСИФИ УМУМИИ ТАДҚИҚОТ

Мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот. Мақсади таҳқиқоти диссертационӣ омӯзиши раванд, маҳсусият ва шароити ташаккули ҳамкориҳои Ҷумҳурии

узбекских взаимоотношений в печати периода независимости: диссертация кандидата Филологических наук: 10.01.10 / Хайтпур Расул Абдумаджиди; [Место защиты: Таджикский национальный университет].-Душанбе, 2016 <http://www.dslib.net/zhurnalistika/otobrazhenie-razvitiya-tadzhiksko-uzbekskikh-vzaimootnoshenij-v-pechatyi-perioda.html>; Г. Фасхутдинов. Таджикистан и Узбекистан не торопятся мириться 27.01.2012 <https://www.dw.com/ru/эксперты-отношения-между-таджикистаном-и-узбекистаном-развиваются-по-спирали-недоверия/a-15694043>; Узбекистан-Таджикистан: Партнёрство братских народов https://dunyo.info/ru/site/inner/uzbekistan-tadzhikistan_partniorstvo_bratskikh_narodov-5Dz_11/Май/2021; Б. Панинер. 30 лет спустя. Зависимость независимых стран Центральной Азии. 31 августа 2021, <https://rus.azattyq.org/a/central-asia-30-years-independence/31436344.html>; Туляков Э., Хакимов Ф. Дружественное сотрудничество со странами Центральной Азии – Приоритетное направление внешнеполитической деятельности Узбекистана <https://bigasia.ru/content/pub/review/druzhestvennoe-sotrudnistvo-so-stranami-tsentralskoy-azii-prioritetnoe-napravlenie-vneshnepolitich/>; Николаевский М. Неделя среднеазиатских саммитов: фонтан прорвавшихся проблем. 21 октября 2022. <https://topwar.ru/203467-nedelja-sredneaziatskih-sammitov-fontan-prorvavshih-sja-problem.html>; Таджикско-узбекские отношения: динамика и характер. 15.12.2016. <https://www.dialog.tj/news/tadzhiksko-uzbekskie-otnosheniya-kharakter-i-dinamika>.

Тоҷикистон бо Ҷумҳурии Ӯзбекистон дар даврони истиқлолият мебошад. Барои расидан ба ин мақсад муаллиф ҳалли вазифаҳои зеринро зарур медонад:

- омӯзиш ва таҳлили заминаҳои таърихию сиёсӣ ва иҷтимоии ҳамкориҳои ҷумҳуриҳои Тоҷикистон ва Ӯзбекистон;
- таҳлили шароити сиёсӣ ва иқтисодии муносибатҳои ҷумҳуриҳои Тоҷикистон ва Ӯзбекистон дар охири асри XX ва ибтидои асри XXI;
- омӯзиш ва таҳқиқи ҳамкориҳои илмиву фарҳангии Тоҷикистону Ӯзбекистон;
- омӯзиш ва таҳлили вазъи муносибатҳои Тоҷикистону Ӯзбекистон дар даҳсолаи аввали асри XXI;
- омӯзиш ва таҳлили раванди мӯътадилшавии робитаҳои ду кишвари ҳамсоя дар даҳаи дуюми асри XXI ва аҳамияти таърихии онҳо;
- кушодани моҳияти “сиёсати дарҳои кушод” ва дипломатияи бисёрсамтии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва анқши он дар бартараф намудани мушкилот ва душвориҳо дар робитаҳои ду кишвари ҳамсоя;
- омӯзиши ҳамкориҳои Тоҷикистон ва Ӯзбекистон дар қаринаи шарикӣ стратегии ду кишвар;
- таҳлили афзалиятҳо ва мушаххассозии дурнамои ҳамкориҳои минбаъдаи Тоҷикистону Ӯзбекистон.

Объекти таҳқиқоти диссертационӣ омӯзиши шароит ва хусусият-ҳои ҳамкориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо Ҷумҳурии Ӯзбекистон дар замони истиқлолият, ба вижа охири асри XX ва даҳсолаҳои аввали асри XXI мебошад.

Предмети таҳқиқоти диссертационӣ таҳқиқи рӯйдодҳо ва вижагиҳои муҳими ҳамкориҳои дучонибаву бисёрҷонибаи Тоҷикистон бо Ӯзбекистон дар охири асри XX ва даҳсолаҳои аввали асри XXI мебошад.

Асосҳои методологии таҳқиқоти диссертациониро методҳои таҳлили таърихию муқоисавӣ, системавӣ, сохторӣ-функционалӣ, инчунин методҳои маърифатӣ, таҳлил, тафсирӣ, пешгӯӣ ва ғайра ташкил додаанд.

Пойгоҳи асосии иттилоотӣ ва озмоиши тадқиқот. Конститутсияи Тоҷикистон ва Ӯзбекистон, консепсияҳои сиёсати хориҷии ду кишвар, Эъломияҳо дар бораи Истиқлоли давлатӣ, Стратегияи рушди миллии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030-юм маводи вазоратҳои корҳои хориҷӣ, иқтисод ва савдои ҳар ду давлат ва дигар санадҳои меъёригу ҳуқуқӣ мебошанд¹.

Пойгоҳи сарчашмавии мавзӯъ. Барои таҳқиқу баррасии ҳамаҷонибаи мавзӯъ ва кушодани ҷанбаъҳои гуногуни он муаллиф аз сарчашма ва манбаъҳои мавҷуда ба таври васеъ истифода кардааст, ки онҳоро метавон ба ғурӯҳҳои зерин тақсим намуд. Ба ғурӯҳи аввали сарчашмаҳо манбаъҳои сатҳи аввал – Осору суханрониҳо, баромадҳо, Паёмҳои солонаи Сарвари давлат, муҳтарам Эмомали Раҳмон, ҳамчунин осору баромадҳо ва изҳоротҳои Президентҳои Ҷумҳурии Ӯзбекистон ворид мешаванд, ки ҳамчун раҳнамо ва илҳомбахши раванди робитаҳои ду давлат хизмат мекунанд.²

Гурӯҳи дуввуми сарчашмаву маъхазҳоро маводи бойгонии вазорату идораҳои даҳлдор ташкил медиҳанд.³

¹ Стратегияи рушди миллии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030-юм.

²Выступление Президента Республики Таджикистан Эмомали Раҳмонова на Международной Конференции по региональному сотрудничеству в бассейнах трансграничных рек. Душанбе, 30 мая 2005 года. // Международная конференция по региональному сотрудничеству в бассейнах рек. Душанбе, май 2005 г. 2005-2015 «Вода для жизни» «Международное десятилетие действий».–Душанбе, 2005.–С. 11-14; Изҳороти муштараки Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомали Раҳмон ва Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон Шавкат Мирзиёев оид ба таҳқими дӯстӣ ва накӯҳамсоягӣ [Матн] // Минбари халқ.–2018.–14 марта.; Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи самтҳои сиёсати доҳилӣ ва хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон», аз 26-уми декабря соли 2018.–Душанбе: Шарқи озод.; Раҳмонов, Э. Суханронӣ дар маросими ботантанаи ифтитоҳи Рӯзҳои фарҳангии Тоҷикистон дар Ӯзбекистон, Тошканд 30-юми июни соли 1998 [Матн] / Э. Раҳмонов // Тоҷикистон: Даҳ соли истиқлолият, ваҳдати миллӣ ва бунёдкорӣ.–Душанбе: Ирфон, 2001.–Ч. 2.– 512 с.– С. 400-402.; Совместное заявление Президента Республики Таджикистан Эмомали Раҳмона и Президента Республики Узбекистан Шавката Мирзиёева об укреплении дружбы и добрососедства.–НИАТ Ховар.–09. 03. 2018. ; Раҳмон, Э. Суханронӣ дар Анҷумани сеюми зиёйёни эҷодкор ва илмии кишварҳои аъзои Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил, ш. Душанбе, 18 сентябри соли 2008 [Матн] / Э. Раҳмон // Истиқлоли Тоҷикистон ва эҳёи миллат.– Душанбе: Ирфон, 2010.– Ҷ.9.-576 с.;

³ Текущий архив Министерства иностранных дел Республики Таджикистан. Управление связи со странами СНГ. Папка Узбекистан (1991-2006); Текущий архив Министерства экономического развития и торговли Республики Таджикистан. Управление связи со странами СНГ. Папка Узбекистан (1991-2006); Текущий архив Академии наук Республики Таджикистан. Отдел международных отношений. Папка Узбекистан (1991-2006); Текущий архив Министерства образования Республики Таджикистан. Отдел международных отношений. Папка Узбекистан и Соглашения (1991-2006); Текущий архив Министерства энергетики и промышленности Республики Таджикистан. Папка Узбекистан (1991-2006); Текущий архив Министерства культуры Республики Таджикистан. Отдел международных отношений. Папка Узбекистан; Текущий архив Комитета по делам молодежи, спорта и туризма при правительстве РТ. Отдел международных отношений. Папка 1/3 СНГ; Текущий архив Таджикского общества дружбы и

Гурӯҳи сеюми сарчашмаҳоро санадҳои меъёриву ҳуқуқии байналмилалӣ, қарорҳо ва консепсияҳои дохилидавлатӣ мебошанд, ки барои тадқиқоти мо тавонистаанд мусоидат намоянд¹. Санадҳои расмӣ барои тавсеаи муносибатҳои дустиву ҳамкории байни Тоҷикистону Ӯзбекистон заминаи устувори меъёриву ҳуқуқӣ фароҳам оварда, дар онҳо усули роҳандозӣ ва дурнамои муносибатҳо дар самтҳои гуногун таҷассум гардидаанд.

Ба гуруҳи чаҳорум мақолаҳои таҳлилӣ, ахбору гузоришҳо, маводи расмӣ ва рӯзмарраи расонаҳои ахбори омма, баҳусус рӯзномаву маҷаллаҳои ҷумҳурияйӣ ва маҳаллӣ. Дар бораи ҳамкориҳои муҳим муаллифон басо амиқ бо дарназардошти манфиатҳои мутақобила судманд сухан рондаанд ва аз номи мардум истиқбол кардаанд. Дар ин баҳш ҳамчунин мақолаву гузоришҳои зиёде дар рӯзномаҳо ва ҳафтаномаҳои “Ҷумҳурият”, “Садои мардум”, “Минбари халқ”, “Адабиёт ва санъат”, “Тоҷикистон”, рӯзномаву маҷаллаҳои вилоятигу маҳаллӣ мавҷуданд, ки ҳангоми омӯзишу таҳлил аз онҳо фаровон истифода бурда шуда дар бобҳо ва фаслҳои ин рисола амиқан сабт ёфтаанд.

Панҷум, маводи иттилоотӣ ва таҳлилии дар шабакаҳои иҷтимоии интернетӣ нашршуда. Дар замони пуршури кунунӣ ин баҳш низ аҳамияти қалонро қасб мекунад. Зеро суръати паҳншавии ахбор ва маълумот, баҳусус ахбору гузоришҳои расмии давлатию ҳукуматӣ басо баланд буда, талаботи айём низ инро тақозо мекунад. Масалан, ҳабарҳои кори хубу мунаzzами комиссияи байнидавлатӣ оид ба масъалаҳо ва мушкилоти

культурных связей с зарубежными странами. Отчет о таджикско-узбекском отношении. (1991-2006); Текущий архив Министерства образования и науки Республики Таджикистан. Отдел международных отношений. Папка №1. Соглашение между правительством Республики Таджикистан и правительством Республики Узбекистан в области образования.–Ташкент, 10. 01. 1997. Текущий архив Академии наук Республики Таджикистан. Соглашение между Академией наук Республики Таджикистан и Академией наук Республики Узбекистан о научно-техническом сотрудничестве от 22-го ноября 1995 года.

¹ Договор о вечной дружбе между Республикой Узбекистан и Республикой Таджикистан от 15 июня 2000 г. Ратифицирован Постановлением ОМ РУз от 31 августа 2000 года N 130-II, вступил в силу с 28 марта 2001 г. / [Электронный ресурс] //Режим доступа: [https://nrm.uz/ content?doc=42217_&products=1_zakonodatelstvo_respubliku_uzbekistan](https://nrm.uz/content?doc=42217_&products=1_zakonodatelstvo_respubliku_uzbekistan) (Дата обращения: 17.10.2019 г.). Консепсияи сиёсати ҳориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон [манбаи электронӣ]. URL: <http://mfa. tj/?l=tj&art=1072> (санана истифодабарӣ: 1. 06. 2019). Национальная стратегия развития Республики Таджикистан на период до 2030 года // Национальный совет по развитию при президенте РТ, –Душанбе: ООО «Контраст», 2016.–90 с. Национальный доклад о ходе реализации стратегических документов страны в контексте Целей Устойчивого Развития. – Душанбе, 2018.–96 с

байнисарҳадӣ, имзои созишномаҳои ҳамкорӣ байни Тоҷикистону Ӯзбекистон, Консепсияи сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва гайраҳо тезтар ва хубтар дар сомонаҳо интишор ёфтаанд, ки мувофиқи матлаб мебошанд. Ҷунонки собит мешавад, шабакаҳои иҷтимоӣ ва сомонаҳои интернетӣ низ барои ба даст овардани маълумоту гузориши, санаду маводи омӯзиши ҷаҳонӣ ва ҳуҷҷатҳои расмию мақолаҳои таҳлилий сарчашмаи басо арзишманд буда, имкон фароҳам меоварад, ки ҳар чӣ бештар адабиёт ва маводи зарурӣ дастрас карда шаванд¹.

Шашум, маводу мақолаю гузориши соҳавие, ки дар бойгониҳо мавҷуданд. Дар ин бахш низ мувофиқи талабот маводе корбаст шудаанд, ки бештар қимати идорӣ ва баррасии корию хидматӣ доранд. Ниғорандай ин рисола ҳангоми кор ба бойгониҳои амалии кории Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон оид ба ҳамкориҳои Тоҷикистону Ӯзбекистон дар соҳаи илм ва ривочу равнақи фанҳо, Вазорати фарҳанги Тоҷикистон оид ба рӯзҳо, ҳафтаҳо ва даҳаҳои адабиёт ва санъати ҳалқҳои тоҷику ӯзбек, Вазорати маориф ва илми ҷумҳурӣ дар бораи ҳамкориҳои донишгоҳу донишкадаҳои кишварҳо, иштироқи мактабиён ба озмуни фестивалҳо муроҷиат карда, маводи ҷолиб фароҳам овардааст.

Навғонии илмии таҳқиқот дар омӯзиш ва таҳлили илмии шароит ва ҳусусиятҳои робитаҳои дучониба ва бисёрҷонибаи Тоҷикистон бо Ӯзбекистон дар охири асри XX ва даҳсолаҳои аввали асри XXI ифода мейёбад. Зеро агар дар даҳсолаи охири XX заминаҳои ташаккули сиёсати

¹ П. Чоршанбиев. Как Узбекистан с Таджикистаном подружились. https://asiaplustj.info/ru/news/tajikistan/-politics/20220818/kak-uzbekistan-s-tadzhikistanom-podruzhilis?utm_source=gravitec&utm_medium=push&utm_campaign=; Он же: Таджикско-узбекскому стратегическому партнерству год. Что за это время было сделано?. 20 декабря 2019. <https://asiaplustj.info/ru/news/tajikistan/politics/20191220/tadzhiksco-uzbekskomu-strategicheskemu-partnerstvu-god-chto-za-eto-vremya-bilo-sdelano>; Товарооборот Согда с регионами Узбекистана взлетел.17:14 09.09.2022 <https://tj.sputniknews.ru/20220909/sughd-uzbekistan-tovaroborot-rost-1051285754.html>; Таджикистан и Узбекистан – потепление отношений, но до сердечной дружбы далеко25 ИЮНЯ, 2021<https://www.caa-network.org/archives/21952/tadzhikistan-i-uzbekistan-poteplenie-otnoshenij-no-do-serdechnoj-druzhby-daleko>; Торговля, энергетика и дружба: что связывает Узбекистан и Таджикистан. 11.06.2021. <https://uz.sputniknews.ru/20210611/torgovlya-energetika-i-drujba-chto-svyazyvaet-uzbekistan-i-tadzhikistan--19214712.html>; Узбекистан и Таджикистан подняли уровень отношений до союзничества. 3 июня 2022 г. <https://www.gazeta.uz/ru/2022/06/03/tadzhikistan/>; Таджикистан и Узбекистан как возможные драйверы регионального сотрудничества в Центральной Азииfile:///C:/Users/user16-101/Downloads/ Таджикистан%20 и%20 Узбекистан%20как%20 возможные%20драйверы%20регионального%20 сотрудничества%20в%20 Центральной%20Азии%20(1).pdf; Таджикско-узбекские отношения: динамика и характер. 15.12. 2016. <https://www.dialog.tj/news/tadzhiksco-uzbekskie-otnosheniya-kharakter-i-dinamika>.

хориции ду кишвар гузошта шуда бошад, пас дар ибтидои асри XXI сиёсатҳои хориции ҳар ду мамлакат мушаххас ва суроби муайяни назариявӣ ва геополитикий қасб намуда дипломатияи бисёрсамтӣ ба ҳайси роҳи асосии стратегии Тоҷикистон эътироф гардида буд. Навовариҳо дар таҳлилу таҳқиқ дар он зоҳир мегарданд, ки замони омӯзиш ва баррасиҳо басо мураккаб ва тағйирёбанда буда, дар ҳама ҳолатҳо мушкилот ва масоили иҷтимоӣ ва сиёсиро ба мадди аввал мебароранд. Аз ин лиҳоз, навгониҳоро ба чунин баҳшҳо ва ё ҷанбаъҳо метавон табақабандӣ кард:

- дар баҳши сиёсат: мутобиқгардонии шароит ва имкониятҳои тарафайн дар фароҳамоварӣ ва истифода аз ҷониби ҳукуматҳо ва комиссияҳои ҳукумативу соҳавӣ;
- дар баҳши иқтисодӣ: истифодаи механизм ва фишангҳои давлатӣ ва ғайридавлатии иқтисодӣ барои фарогирии бозори маҳсулот ва равнақи фурӯши маҳсулот;
- дар баҳши иҷтимоӣ: ҳар чи бештар имконият ва шароит фароҳам овардан ба сектори ҳусусии иқтисодиёт ва дар ҳамин замина беҳтар кардани сатҳи зиндагии мардум;
- дар баҳши илм ва маърифат: диққату эътибори алоҳида ба низоми маориф (новобаста аз шаклҳои моликият), мактабҳо, муассисаҳои олии қасбӣ, равобити мустаҳками илм ва истеҳсолот ва дар ин замина, тараққӣ додани технологияи саноатӣ;
- дар баҳши фарҳангу ҳунар: тавсеаи рафтумади муштарак байни муассисаҳои фарҳангӣ, театрҳо, ҳунарварон, адабон, намояндагони муътабари илму фарҳанг, ташкили мунтазами рӯзҳо ва ҳафтаҳои адабиёт ва фарҳангии тоҷику ӯзбек дар ҳар ду давлат;
- дар баҳши энергетика: тавсеаи ҳамкориҳои амалӣ барои бунёди Неругоҳи барқи обӣ дар Тоҷикистон бо маблағгузории Ӯзбекистон ва равнақи мубодилаи газу барқ;
- дар баҳши мелиоратсия ва объёрӣ, масъалаи глобалии об ва кишоварзӣ: инкишоф додани анъанаҳои пешинаи таъминот бо об ва

такмили иншооти мелиоративӣ, шабакаҳои объёрии кишварҳо, ташкили бозорҳои наздисарҳадии маҳсулоти кишоварзӣ;

- дар бахши нақлиёт ва коммуникатсия: ба роҳ мондани равуои бору одамон тавассути нақлиёти автомобилий, роҳи оҳан ва ҳавоӣ, беҳтар кардани шароити логистикии ҳамлу нақли бору молҳо;
- дар бахши сайёҳӣ: истифодаи имкониятҳои фаровони сайёҳии табиӣ ва экологӣ, таъриҳӣ ва кишваршиносӣ дар ҳар ду давлат, ташкили зерсоҳтори замонавии сайёҳӣ.

Муқаррароти асосии таҳқиқот, ки барои ҳимоя пешниҳод мегарданд, инҳоянд:

1. Ҳамкориҳои Тоҷикистону Ӯзбекистон дар давраи навтарини инкишофи онҳо, дар дар вазъияти нави геополитикӣ, хислату хусусияти нав пайдо кардаанд;
2. Ба моҳият ва мазмуни робитаҳои байни Тоҷикистон ва Ӯзбекистон мавҷудияти равишу бардоштҳои хоси ду мамлакат дар масъалаҳои муҳим ва усулии робитаҳои минтақавӣ таъсир мерасонд;
3. Сардӣ ва рукуд дар муносибатҳои ҳар ду мамлакат боиси зухури мушкилиҳои нав дар муносибати байниҳамдигарии онҳо гардид, ки ба пешрафти иҷтимоиву иқтисодии Тоҷикистон таъсири манғии худро расонд;
4. Баъди сардиҳои кутоҳмуддат шароити ба ҳам омадан ва ба манфиати миллии якдигар эҳтиром гузоштан дар амалияи муносиботи байналмиллалии Осиёи Марказӣ возех ва воқеӣ имконпазир гардид.
5. Раванди гузариш аз ҳолати сардшавӣ ба мӯътадил ва самаранок шудани ҳамкориҳо, ки пеш аз ҳама бо талошу қушишҳои пайгиранаи Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ва Роҳбари нави давлати ҳамсоя муҳтарам Шавкат Мирзиёев имконпазир гардиданд, барои ба вуҷуд омадани фазои нави эътимод ва ҳамкориҳои судманд дар байни кишварҳои Осиёи Марказӣ заминаи нав фароҳам оварданد;
6. Шароити нави муҳайё гашта барои муттаҳид гардонидани имконияту захираҳои кишварҳои Осиёи Марказӣ дар роҳи таъмини амният

ва суботи минтақа ва рушди минбаъдаи ҳамкориҳои дучониба ва чандҷониба заминаи устувори сиёсиву байналхалқӣ эҷод карданд.

Аҳаммияти назариявии диссертатсия. Рисола дар мавзӯи “Ҳамкориҳои Тоҷикистон ва Ӯзбекистон дар замони истиқлолият: шароитҳо ва хусусиятҳо ” пеш аз ҳама барои омӯзгорони соҳаҳои таъриҳ, сиёsatшиносӣ, мардумшиносӣ дар муассисаҳои таълимии олии касбӣ, Академияи кормандони давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Академияи ВКД ҶТ, зарур мебошад, зеро дар он заминаҳо, ҷанбаъҳо, равандҳо, шароит ва имкониятҳои ҳамкориҳои мутақобилан судманди кишварҳои ҳамҷавор таҳлил ва таҳқиқ карда шудаанд. Баробари ин таҳлилҳо, хулосаҳо ва натиҷаҳои мавзӯи баррасишуда метавонанд барои муҳаққиқони ҷавон дар баррасии масъалаҳои монанд ва наздик ҳамчун дастури назариявии такягоҳӣ хизмат кунанд. Зеро дар ин рисола заминаҳои назариявии ҳамкориҳо, шароитҳои муносибатҳои дучониба, имкониятҳои воқеии давлатҳо таҳлил карда шуда, тавсияҳое пешниҳод карда шудаанд, ки олимон, омӯзгорони мактабҳои олии касбӣ ва мутахassisон метавонанд, дар раванди таълим, машғулиятҳои назариву амалий, семинару конференсияҳо, ҳамоишҳои илмӣ истифода баранд.

Аҳаммияти амалии диссертатсия, пеш аз ҳама, дар муҳиммияти корбурди он дар фаъолияти мутахassisони соҳаҳои гуногуни идораҳо ва ташкилотҳо зухур меёбад. Азбаски замони нави ҷаҳонишавии муносибатҳо уфуқҳои тозаи ҳамкориҳоро равshan мегардонад ва шароитҳои амалии ҷадид ба миён меоянд, таҷрибаи андӯҳтаи ҳамкориҳои Тоҷикистон ва Ӯзбекистон дар ин марҳила мазмуни амиқ касб мекунад ва паёмади хуше ба бор меоварад.

Дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳо. Эътимоднокии натиҷаҳои тадқиқот дақиқияти маълумот, кофӣ будани ҳаҷми маводи тадқиқотӣ, коркарди натиҷаҳои тадқиқот ва ҳаҷми интишорот, гузаронидани таҳқиқи эътимоднокии тадқиқот мебошанд. Хулоса ва тавсияҳо дар асоси таҳлили

илмии натицаҳои тадқиқоти назариявӣ ва таҷрибавӣ манзур карда шудаанд.

Мутобиқати диссертатсия бо шиносномаи ихтисоси илмӣ. Диссертатсия дар мавзӯи “Ҳамкориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон дар замони истиқлолият (охир асри XX - аввали асри XXI: шароитҳо ва хусусиятҳо)” барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои таърих ба шиносномаи 07.00.15-таърихи муносибатҳои байналмиллалӣ ва сиёсати хориҷӣ мувофиқат мекунад.

Саҳми шахсии довталаби дараҷаи илмӣ дар таҳқиқот. Саҳми шахсии довталаб дар таҳия ва асосноксозии номи мавзуъ, таҳия ва татбиқи нақшай кор, ҷамъоварӣ ва коркарди маводҳо, таҳлили вазъияти сиёсию геополитикӣ, минтақавӣ ва дохилии ҷумҳуриҳо, таҳлили адабиёти мавҷуда, ба илм ворид соҳтани мағҳуму истилоҳҳои нав, таҳлили шароит ва хусусиятҳои ҳамкориҳои Тоҷикистон ва Ӯзбекистон зохир мешавад.

Тасвиб ва амалисозии натицаҳои диссертатсия. Натиҷа ва дастовардҳои таҳқиқот дар якчанд мақолаҳои илмии муаллиф дар маҷаллаҳои тақризшаванд ба нашр расидаанд. Ҳулосаҳои муаллиф дар рӯзнома ва маҷаллаҳо чоп ва дар конференсияҳои илмии донишгоҳӣ ва ҷумҳуриявӣ ба самъи мутахассисон расонда шудаанд.

Интишорот аз рӯи мавзӯи диссертатсия. Натицаҳои тадқиқот дар 4 мақолаи илмии муаллиф дар маҷаллаҳои тақризшавандай Комиссияи олии атестацонии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба нашр расидаанд.

Соҳтор ва ҳаҷми диссертатсия. Диссертатсия аз муқаддима, се боб, шаш фасл, ҳулоса ва рӯйхати адабиёти истифодашуда иборат буда, дар ҳаҷми 165 саҳифа иборат мебошад.

БОБИ I. ЗАМИНАХОИ ТАЪРИХӢ, СИЁСӢ, ИЧТИМОӢ, ИҚТИСОДӢ ВА ФАРҲАНГИИ ҲАМКОРИҲОИ ТОЧИКИСТОН ВА ЎЗБЕКИСТОН

I.1. Заминаҳои таърихию сиёсӣ ва иҷтимоии ҳамкориҳои Тоҷикистон ва Ӯзбекистон: пешдаромади таърихӣ

Осиёи Марказӣ дар олами мутамаддин ҳамчун сарзамини бузурги зиндагиофар маълуму машҳур буда, аз даврони қадим то ба имрӯз ҳалқҳои номваре бо хунармандиву бунёдкорӣ онро обод кардаанд ва ҳамчун зодбуми хеш мепарастанд. Ҳалқу қавмҳои буими ин сарзамини бузург ориёнажодону туркаборон, амсоли тоҷикону ӯзбекон дар тули ҳазорсолаҳо бо ҳам зиндагӣ карда, дар қаламрави бузурги он давлатҳо ва ҳукуматҳои хешро бунёд кардаанд, ки гоҳе рушд кардаву гоҳе ба инқироз дучор шуда, аз аср ба аср ва аз марҳилаи таърихие ба марҳилаи дигар имтиидод ёфтаанд.

Бо ишора ба ҳамзистии неки мардуми Варорӯди таърихӣ муаррихи тоҷик, академик Б.Ф.Faфуров дар муқаддимаи китоби «Тоҷикон» навишта буд: «Инсоният маҳз ба тавассути ривоҷи истехсолот ва маданият, мубодилаи комёбӣ, дониш ва таҷрибаҳои амалӣ ба пешрафти худ ноил гардидааст. Муборизаи муттағиқонаи ҳалқҳо, ки дар ҷараёни он дӯстӣ ва бародарии онҳо ба вуҷуд омада, беш аз пеш устувор мешуд, дар муқобили тоҳтузҳои ҳаробиовар ва горатгаронаи урдуҳои Искандари Мақдунӣ, Чингизхон, Темур ва дигар истилогарон монеаи сахте гардида буд»¹.

Бешубҳа, маскани ҷуғрофии ҳалқҳои бо ҳам дӯсти тоҷику ӯзбек дар дарозои таърих макони ҷавлон ва рушду нумуъ, нерумандӣ ва тараққиёти тамоми соҳаҳои рӯзгори бостону қуруни вусто ва аҳди навини ин миллатҳои эҳёгар будааст. Аз ин лиҳоз, комилан метавон гуфт, ки таърихи дӯстии ҳалқҳои тоҷику ӯзбек басо тулонӣ буда, аз давраҳои қадим

---

¹ Faфuров B. Toҷikon: taъrihi қадimtarin, қадim va asri miёna. Kitobi яcum. – Dushanbe, Irfon, 1983. – C. 533-539.

сарчашма мегирад ва мароҳили басо сарнавиштсозу душворро тай намуда, то ба замони мо расидааст. Дуруст аст, ки ин ду халқи бародар таърих ва фарҳанги муштарак доранд, зоро суннатҳои динӣ, расму ойин, маъракаву маросимҳо, урфу одат, тарзи зист, майшату рӯзгордорӣ, одобу ахлоқ, суруду мусиқӣ, рақсу бозӣ умумияти комил дошта, фарҳанг, мазҳаб, арзишҳои маънавии таърихан ташаккулёфта тоҷикону ӯзбеконро ба ҳам пайваст намудаанд¹. Тоҷикону ӯзбекон дар бисёр лаҳзаҳои душвор, барору нобарорӣ, нокомию пирӯзихо бо ҳам буданд ва дар ҳама ҳолат дӯстию бародариро пос дошта, якдигарро иззату эҳтиром ва қадрдонӣ намудаанд.

Таърихи халқҳои тоҷику ӯзбек он қадар ба ҳам наздик буду ҳаст, ки асоси онро ҳамзистии тулонии ин халқҳо дар фазои ягонаи ҷуғрофӣ ва ҳамсоягии наздик ташкил медиҳанд. Ҳам тоҷикон ва ҳам ӯзбекон аз қадим дар як ҳавзаи фарҳангиву сиёсӣ, ки Осиёи Миёна ном дорад, зиндагӣ кардаанду меқунанд. Бояд зикр кард, ки наздикӣ этникий ин халқҳо, ба арзишҳои умумииинсонӣ такя намудани намояндагони бузурги сиёсату фарҳанг ва илму ҳунари ин ду халқ чун маҳаки асосӣ барои барпо намудани робитай қавӣ ва судманд мусоидат кардаанд. Донишманди маъруф академик Б.Ф. Фафуров дар асари худ «Тоҷикон» зарурати муносибати боэҳтиромона ва эҳтиёткоронаро ба дӯстиву бародарии анъанавии халқҳои Осиёи Миёна, хосатан тоҷикону ӯзбекон таъкид намуда, решоҳои басо қадим, гусехтанашавандай равобиту ҳамкориҳои судманди мардуми ин сарзамиро чунин хотирнишон соҳтааст: «Хусусан тоҷикон ва ӯзбекон, ки ташаккули халқияти онҳо дар асоси умумияти наҷодӣ қарор гирифтааст, бо ҳамдигар робитай хеле наздик доранд. Чуноне ки ӯзбекон аз сарватҳои маданияи халқи тоҷик баҳраманд мегарданд, ҳамин тариқа тоҷикон низ аз комёбиҳои маданияти халқи ӯзбек файзёб буданд; хусусияти маданияти моддӣ, урфу одат, санъат ва ҳунарҳои халқии тоҷикон ва ӯзбекон чунон наздиканд, ки гоҳо дар байни онҳо фарқ

---

¹ Фафуров Б. Тоҷикон: таърихи қадимтарин, қадим ва асри миёна. Китоби якум. –Душанбе, Ирфон, 1983. – С. 533-539.

гузоштан мумкин нест. Таърихи давраҳои қадимтарин, қадим ва ҳамчунин асримиёнагии ин халқҳо хеле шабеҳ ва аксаран яксон буда, илова бар ин сайри инкишофи он дар як сарзамин ба вуқӯй пайвастааст»¹. Қаробат ва наздикӣ ҳар ду миллат ба дараҷаест, ки баъзан онҳоро як халқ мегӯянд, ки бо ду забон ҳарф мезананд. Президенти вақти Ӯзбекистон И.Каримов дар баромади худ дар соли 1998-ум, ки ба ифтитоҳи рӯзҳои фарҳангии Тоҷикистон дар Тошканд бахшида шуда буд, чунин ёдовар шуда буд, ки хато намекунам, агар гӯям, ки ӯзбекҳову тоҷикон як халқеанд, ки бо ду забон ҳарф мегӯянд. Ин ҳақиқат имрӯзҳо вақте ки халқҳои мо – ӯзбекҳову тоҷикон ба истиқлолият расида, дар роҳи бунёди давлатдориҳои миллии хешанд, аҳамияти бештаре қасб кардааст.² Он гоҳ раиси Ҷумҳурии Ӯзбекистон афзуда буд, ки Б.Раҳимзода комилан ҳақ буд, ки гуфта буд: Эй ҷӯра бигӯ, ту ӯзбекӣ ё тоҷик?! Ёдовар шуданием, ки ҳанӯз моҳи майи соли 1968-ум гурӯҳе аз адибон ва нависандагони тоҷик бо сардории шоир М.Турсунзода дар чаҳорҷӯбаи даҳаи адабиёт ва санъати Тоҷикистон меҳмони Ӯзбекистон гашта буданд ва устод Бокӣ Раҳимзода ин чаҳор мисраъ шеърро суруда буд:

Фарқи ҳама мардумони дигар осон,
Лекин шуда мо ба ҳам чунон наздик,
Бинанда чунин савол орад ба миён
Эй ҷӯра бигӯ, ту ӯзбекӣ ё тоҷик?³

Дар ин замана академик Б.Ғ.Ғафуров дар мавриди умумияти халқҳоямон чунин зикр намудааст: «агарчандे ки халқҳои тоҷик ва ӯзбек дар замонҳои гуногун ташаккул ёфта ва забони ин халқҳо ба гурӯҳҳои муҳталифи забонҳо тааллуқ дошта бошад ҳам, бунёди аслии наҷодию антропологии онҳо як аст»⁴. Таърихи гузашта ва навин равшан ба мо исбот

¹ Ғафуров Б. Тоҷикон. Охирҳои асри миёна ва нав. Китоби дуюм. –Душанбе: Ирфон, 1985. – С.45

² Каримов И. Выступление на торжественной церемонии открытия дней Республики Таджикистан в Республике Узбекистане. От 29 июня 1998 года. См.: Равилова Р. Г.История независимого Таджикистана. Критический анализ. Ташкент –2012. С.6.

³ Ёдбуд. Домоди самарқандиҳо //Садои мардум. – 1991. – 12 сент.

⁴ Ғафуров Б. Тоҷикон: таърихи қадимтарин, қадим, асрҳои миёна ва давраи нав. –Душанбе, Дониш, 2008. –С.54; Ғафуров Б. Тоҷикон. – Душанбе: Муосир, 2021. – С.606 ; Ғафуров Б. Тоҷикон.Охирҳои асри миёна ва нав. Китоби дуюм. –Душанбе: Ирфон, 1985. – С.45

мекунад, ки ин ду халқ аз қадим, аз қаъри асрҳо бо он ҳама ихтилофҳои қавмиву гурӯҳӣ дар ҷараёни ҳамзистии ҳамдигарӣ қарор дошта, аз сарчашмаи ба назар файзбори моддиву маънавӣ ғизо гирифтаанд ва шодишарику ғамгусори ҳамдигар будани онҳо ба ҳақиқати бебаҳс табдил ёфтаанд. Ҳамчунин мусаллам аст, ки Осиёи Марқазӣ аз оғоз манзили зисти ҳалқҳои ҳамҷавор будааст. Миллати тоҷик ҳам дар маскани муштараки ҷуғрофию таърихӣ бо қавму ҳалқҳои дигар паҳлу ба паҳлу рӯзгор ба сар бурда, марҳилаҳои муҳимми рушди давлатдорӣ, иҷтимоию фарҳангиро аз сар гузарондааст¹.

Дар асарҳои олимони ин ҳалкиятаҳо чунин таҷҷассум ёфтааст, ки наздишавии асосҳои муҳимтарини рӯзгордорӣ, қишоварзиву ҳунармандӣ, расму оин ва анъанаҳои ҳалқҳои тоҷику ӯзбек баробари ҳамзистии тулонӣ, пеш аз ҳама, муштаракоти диниву мазҳабӣ таъсири амиқ гузоштаанд, ки яке аз сабабҳои калидӣ маҳсуб мешаванд. Баъди таназзули давлати Сомониён ба арсаи сиёsat қароҳониёну салҷуқиён, муғулҳову темуриён, шайбониҳою манғитиён омада бошанд ҳам, шаҳрвандони ҳамаи ин аморату ҳонигариҳо ва қишварҳо аҳли ислом буданд ва дар инкишофи муносибатҳои байниҳамдигарии одамон ва минтақаҳо таъсири қалон доштанд.

Дар даврони шуравӣ, ки аз солҳои 20-ум сар карда, то ба ибтидои солҳои 90-уми асри XX идома ёфтааст, муносибатҳои байни мардуми тоҷику ӯзбек мутобиқи руҳияи замон сурат гирифтаанд. Соли 1924-ум тоҷикон асосан дар Ҷумҳурии Автономии Шуравии Сотсиалистии Тоҷикистон дар ҳайати Ҷумҳурии Шуравии Сотсиалистии Ӯзбекистон муттаҳид гардидаанд. Ин ҳол то ба соли 1929-ум, мустақил шудани Ҷумҳурии Шуравии Сотсиалистии Тоҷикистон идома ёфт, ки як намуди заминаи сиёсии ҳамзистӣ ва инкишофи тараққии ҳалқҳои тоҷику ӯзбек ба шумор меояд. Маҳз дар ҳамин солҳо ҳамкориҳои баробарвазни ду ҷумҳурий дар ҳайати Иттиҳоди Ҷамоҳири Шуравии Сотсиалистӣ ба роҳ монда шуд

---

¹ Маводи Конференсияи байналмилалии илмию амалии «Ҳамкории иқтисодӣ-иҷтимоӣ ва фарҳангии Тоҷикистону Ӯзбекистон: таъриҳ ва замони мусоир». – Ҳуҷанд: Нури маърифат, 2019. – С.64

ва инкишоф ёфт. Дар солҳои бунёди ҷомеаи шуравӣ дар натиҷаи нооромию маҳрумиятҳои ҷанги шаҳрвандӣ ҳоҷагии ҳалқи ду ҷумхурӣ ҳароб гардида, зарурати тараққӣ додани соҳаи кишоварзӣ ҳамчун соҳаи асосӣ ва афзалиятноки иқтисодиёт ва ҳалли мушкилоти озуқавории ҳалқ ба миён омад. Ҳангоми мураттаб кардани нақшаҳои панҷсолаҳои нахустин ҳукумати ҳар ду ҷумхурӣ ҳам ба беҳтар кардани системаи амалкунандай ирригатсионӣ баҳри баланд бардоштани боздехи замин дикқати маҳсус доданд. Аз сабаби он ки ҷумхуриҳои мазкур асосан аграрӣ буданд, масъалаи беҳдошти замин ва шабакаҳои обёрий дар мадди назар буд. Аз ҳамин сабаб моҳи декабри соли 1922-юм қарори маҳсус қабул карда шуд, ки дар он барқарор кардани низоми обёрии тамоми Туркистон ҳамчун масъалаи муҳимтарини давлатӣ зикр карда шуд. Ҳамчунин Ҳукумати мамлакати қалони шуравӣ моҳи феврали соли 1923 «Дар бораи барқарор кардани системаи ирригатсионии Ҷумҳурии Туркистон» декрет интишор кард, ки барои солҳои минбаъда соҳати амал муқаррар карда шуда буд ва барои оянда равнақ ёфтани кишоварзӣ дар ду ҷумхурии зикршуда шароит фароҳам меовард¹.

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ–Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар китоби худ «Тоҷикон дар оинаи таъриҳ. Аз Ориён то Сомониён» бо истинод ба муарриҳони маъруф навиштаанд: «Дар таърихи пурмоҷарои қарни XX ва алалхусус даҳсолаҳои оҳири он, ки на танҳо марзбандии кишварҳову ҳавзаҳои геополитикӣ оҳанги нав мегиранд, балки ҳудуди тамаддунҳои сobiқаву ҷадид аз нав марзбандӣ мегарданд ва миллатҳои сағиру кабир доираи фарҳангу тамаддуни хешро аз ҳисоби ғасби тамаддунҳои бегона вусъат мебахшанд, рӯ овардан ба таърихи гузаштаи миллат ва аз рӯи инсоғу адолат қиёс намудани он корест басо мушкил. Вале ҷораи бозгашт нест ва бояд ҳар лаҳза ҳаками таъриҳро ба доварию ҳукми одилона ҳонда ва ба қавли муарриҳони варзидаи тамаддуни қадимаи Осиёи Миёна Б.Н.Вайнберг ва Б.Я.Стависский

---

¹ Хамидов С. Народное скоростное ирригационное строительство в Таджикистане в 1939-1942 гг. Изд. МН Тадж.ССР: отд. обществ. наук. –№4. – Душанбе, 1962. – С. 23.

«набояд ёдгориҳои меъморӣ, осори тамаддун ва фарҳангии дар марзҳои яке аз ин давлатҳо воқеъгаштаро ба таври қатъӣ моли ӯзбекҳо ё туркманҳо донист, зоро ин ба ҳақиқати таърихӣ муҳолиф аст»¹. Ва муарриҳони номбурда дар китоби «Таъриҳ ва тамаддуни Осиёи Миёна дар аҳди қадим» поёнтар меафзоянд: «Таърихи ташаккули ҳалқиятҳои ҳозираи Осиёи Миёна дар ҳудуде сурат гирифтааст, ки алҳол ба он давлатҳои гуногун шомиланд. Чунончи, сарзамини Боҳтари қадиму Тахористон алҳол дар байни Ӯзбекистон, Тоҷикистон, Туркманистон ва шимоли Афғонистон тақсим шудаанд; Суғди қадим дар марзҳои Ӯзбекистону Тоҷикистон ҷой дошт, ҳамчунин Ҳоразм дар ҳудудҳои Туркманистон ва Қароқалпоқистон, Фарғона дар Ӯзбекистон, Тоҷикистон ва Қирғизистон воқеъ аст. Дар айни ҳол қадимтарин марказҳои маданияти тоҷикон шаҳрҳои Бухоро ва Самарқанд дар ҳудуди Ӯзбекистони кунунӣ ҷойгир аст. Ҳуд аз ҳуд равшан аст, ки таъриҳ ва тамаддуни ин марзҳоро дар ҳудуди давлатҳои нав ташаккулёфтai имрӯза ба тадқиқ гирифтan корест номумкин». Даврони шуравӣ марҳилаи нави² робитаҳои иқтисодиву иҷтимоии ин ду ҳалқи дӯсту бародар маҳсуб мейбад. Албатта, дар замони шуравӣ робитаҳои байниҳамдигарии ҷумҳуриҳо аз марказ, яъне аз пойтаҳти Иттиҳоди Шуравӣ шаҳри Москва идора карда мешуд. Дар нақшаҳои панҷсолаҳои рушди иқтисодиёту иҷтимоиёти ҷумҳуриҳои миллӣ ба масъалаи дӯстии бародарии ҳалқҳо ва ҳамзистии осоиштаи онҳо эътибори ҷиддӣ медоданд. Дар панҷсолаҳои аввали тараққиёти ҳочагии ҳалқи мамлакат намуди асосии равобити иқтисодии байни ҷумҳуриҳо якҷоя бунёд намудани иншоотҳои ҳочагии ҳалқ, табодули маҳсулоти саноатӣ ва ҳочагии қишлоқ ба шумор мерафт. Мисоли равшани дӯстона кору фаъолият намудани ин ду ҳалқи бародар дар шароити душвори иқтисодӣ ва имкониятҳои маҳдуди техникӣ, бунёд кардани каналҳои Ваҳшу Ҳисор, канали калони Фарғона мебошад, ки дар натиҷаи ба истифода додани онҳо ҳазорҳо гектар

¹ Маводи Конференсияи байналмилалии илмию амалии «Ҳамкории иқтисодӣ-иҷтимоӣ ва фарҳангии Тоҷикистону Ӯзбекистон: таъриҳ ва замони муосир». – Ҳуҷанд: Нури маърифат, 2019. –С.64

² Маводи Конференсияи байналмилалии илмию амалии «Ҳамкории иқтисодӣ-иҷтимоӣ ва фарҳангии Тоҷикистону Ӯзбекистон: таъриҳ ва замони муосир». – Ҳуҷанд: Нури маърифат, 2019. –С.78.

заминҳои асрҳои аср бекорхобида обёрӣ шуданд. Бо кӯшиши якҷояи ҳукуматҳои Тоҷикистону Ӯзбекистон ва азму иродай мардумони ин кишварҳо ду иншооти азим – Неругоҳҳои барқи обии Фарҳод ва Қайроққум, ки номи «Дӯстии халқҳо»-ро гирифт, сохта шуданд. Солҳои 30-юми асри XX дар тамоми қаламрави давлати бузурги Иттиҳоди Шуравӣ ҳаракати даст ёфтан ба Истиқлоли пахта аз дастнигарии давлатҳои дигар доман пахн карда буд ва ин омил таконе гардид ба инкишофи соҳаи пахтакорӣ дар Ҷумҳурии ҷавони Тоҷикистон. Бахри равнақу ривоҷ додани пахтакорӣ дар Осиёи Миёна ҳукумати мамлакати шуравӣ диққати асосӣ дод ва Кумитаи Марказии Ҳизби Коммунисти (болшевикии) Ҷумҳурии Шуравии Сотсиалистии Тоҷикистон моҳи феврали соли 1931-ум «Дар бораи соҳтмони Ваҳш» қарор қабул кард ва ин минтақаи калони аграриро ба пойгоҳи калони соҳтмони умумииттифоқӣ эълон намуд. Дар асоси ин қарор дар водии Ваҳш системаи бузурги ирригатсионию гидротехникӣ сохта, барои пешбурди соҳаи пахтакорӣ омода карда мешуд. Дар ин водӣ солҳои 1931-1934-ум аз 12 то 20 ҳазор кас ва зиёда аз 500 адад мошину трактор ва 24 адад экскватор кор карданд, ки дар он замон бекиёс буд, зоро ин миқдор техника дар муқоиса бо соҳтмони ГЭС-и дарёи Днепр (Днепрострой) ду баробар зиёд буд. Азбаски ноҳияҳои вилояти Сурхондарёи Ӯзбекистон ва навоҳии дигари он бо ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамсарҳад буданд, аз ҷумҳурии Ӯзбекистон ҳазорҳо нафар соҳтмончиёну заминкушоён дар соҳтмони водии Ваҳш иштирок карда, абадан тақдири ҳудро бо ин хоқу об пайвастанд, ки асосан ҷавонони ихтиёри буданд...¹

Чунин ҳамкории ҳамаҷониба бузург байни мардуми ин ду ҷумҳурий ҳангоми соҳтмони Канали калони Фарғона, Канали шимоли Фарғона ва Канали калони Ҳисор равshan зуҳур кардааст. Соҳтмони иншоотҳои бузурги ирригатсионӣ бо ташабbusи мардумони ду кишвар–Тоҷикистону Ӯзбекистон оғоз ёфта, ба ҳашаргоҳи тамоми халқ табдил ёфтааст. Роҳбарияти Ҷумҳурии Шуравии Сотсиалистии Тоҷикистон ташабbusи

---

¹ Маводи Конференсияи байналмилалии илмию амалии «Ҳамкории иқтисодӣ-иҷтимоӣ ва фарҳангии Тоҷикистону Ӯзбекистон: таъриҳ ва замони мусоидат». – Ҳуҷанд: Нури маърифат, 2019. –С.64

мардуми ноҳияҳои шимоли мамлакатро оид ба ҳашари умумихалқии соҳтмони Канали калони Фарғона ҷонибдорӣ карда, дар Пленуми июлии Кумитаи Марказии ҲҚ(б) Тоҷикистон соли 1939-ум ҳам Бюрои Кумитаи Марказии Ҳизби Коммунист(б) ва ҳам Шуруи Комиссарони Ҳалқиро вазифадор кард, ки дар муҳлатҳои қўтоҳтарин корҳои амалӣ ва тарғиботиро дар кофтани қисми тоҷикистонии Канали калони Фарғона ба роҳ монда, мардумро сафарбар намоянд. 5-уми июни соли 1939-ум Шуруи Олии Ҳизби Коммунисти Ҷумҳурии Шуравии Сотсиалистии Тоҷикистон «Дар бораи соҳтмони Канали калони Фарғона» қарор қабул карда, муҳим будани соҳтмонро дар ҳудуди Тоҷикистон маҳсус зикр намуд ва Ҳочагии оби тоҷик (Тоҷикводхоз) вазифадор карда шуд, ки барои ин соҳтмон 300 ҳазор сӯм маблағ ҷудо намояд. Ҳамчунин Кумитаи Марказии ҳизб ва Ҳукумати мамлакат аз 14-уми июни соли 1939-ум қарори якҷоя қабул карданд, ки ташабbusи идомаи соҳтмони Канали калони Фарғона аз ноҳияи Кирови вилояти Фарғонаи Ӯзбекистон то ноҳияи Конибодоми Тоҷикистон дастгирӣ карда шавад¹. Умуман дар соҳтмони навбати якум ва навбати дуюми Канали калони Фарғона, ки дарозиаш 125 километрро ташкил медиҳад, зиёда аз 50 ҳазор меҳнаткашони Ӯзбекистон ва Тоҷикистон иштирок кардаанд. Ин иншооти ирригатсионӣ минбаъд ҳазорҳо гектар заминҳои ташналаби ҳар ду чумҳуриро шодоб гардонид ва масъалаи камобиро дар миintaқаҳои атрофи худ аз байн бурд.

Пас аз Канали калони Фарғона барои обёрии ноҳияи Ашти вилояти Ленинобод (ҳоло вилояти Сугд) Канали шимоли Фарғона соҳта, ба истифода дода шуд, ки дарозии он 60 км буда, бо истифодаи техникаи ҳамон замон дар муддати 15 рӯзи корӣ аз ҷониби 18 ҳазор ҳашарҷӣ бунёд гардидааст. Дар чорабиниҳои ин соҳтмонҳои бузурги ҳамон давр ҳазорон нафар меҳнаткашон паҳлуи ҳам истода, нишони олии дӯстии ҳалқҳоро намоиш доданд ва даҳҳо ҳазор гектар заминро шодоб гардониданд,

---

¹ Ҳамидов С. Народное скоростное ирригационное строительство в Таджикистане в 1939-1942 гг. Изд. МН Тадж.ССР: отд. обществ. наук.– №4. – Душанбе, 1962. –С.15

номҳои садҳо нафар қаҳрамонони меҳнат вирди забони ҳалқҳои бародар гаштанд.

Баъди анҷоми ин соҳтмонҳои бузург роҳбарияти ҳар ду ҷумхурӣ баҳри амалӣ кардани нақшаҳои калони тараққии соҳаи кишоварзӣ камар бастанд, яке соҳтмони иншооти бузурги ирригатсионӣ дар водии Ҳисор буд. Азбаси усули ҳашари умуниҳалқӣ дар соҳтмонҳои каналҳо дар водии Фарғона натиҷаҳои дилҳоҳ дод, меҳнаткашони водии Ҳисор ва вилояти Сурхондарёи Ҷумҳурии Шуравии Сотсиалистии Ӯзбекистон тирамоҳи соли 1940-ум бунёди Канали калони Ҳисорро аз Душанберӯд то нахри Қаротоғ ба дарозии 50 км оғоз намуданд. Зиёда аз ду ҳазор сокинони ноҳияҳои атрофи Душанбе барои бунёди дарғот (плотина-обтаксимкунак) аҳлона меҳнат карданд. Минбаъд аз рӯд корез карда шуд, ки тавассути он об шабакаҳои оби мавҷударо вайрон накарда, ба даштҳои ташнаи ҷониби Ӯзбекистон ҷорӣ мегардид¹.

Пас аз тайёрии комил соли 1941-ум ҳам аз ҷониби Ҷумҳурии Шуравии Сотсиалистии Ӯзбекистон ва ҳам аз ҷониби Ҷумҳурии Шуравии Сотсиалистии Тоҷикистон корҳо оғоз гардида, моҳи июни ҳамон сол даври аввали соҳтмони канал ба анҷом расид. Ҳарчанд саршавии Ҷангӣ Бузурги Ватании солҳои 1941-1945-ум ба рафти соҳтмон ҳалал расонда бошад ҳам, тирамоҳи соли 1941-ум соҳтмони даври дуюми канал ибтидо ёфта, зиёда аз як сол давом кард. Дар ин давр ҳайати коргароне, ки канал мекофтанду иншооти онро бунёд мекарданд, тағиیر ёфта, бори кор асосан ба зиммай наврасону занон ва пиронсолон афтод. Вале мардуми тоҷику ӯзбек дар ҳамин даврони душвор ҳам аз уҳдаи анҷоми ҳама гуна вазифаҳои душвор баромада тавонистанд.

Ҳамин тавр, ҳамкориҳои ҳукуматҳо ва ҳалқҳои Тоҷикистону Ӯзбекистон бо чунин амалҳои хайру ҳашарҳои калон анҷом наёфтаанд. Баъдтар дар азҳудкуни даштҳои бузурги Дилварзин, Мирзочӯл, Қарши, Қизилӣ, Ашти калон, водии Косон ва ғ. акнун ташкилотҳои калони ҷумҳурияйӣ ва трестҳои бузурги минтақавӣ фаъолият бурда, ҳазорон ҳазор

¹ Тоҷикистон–Ӯзбекистон: дӯстии безавол. – Ҳуҷанд: Ношир, 2020. – С.38

коргарону кишоварzon, заминкушоёну механизаторон ва мутахассисони соҳаи обу заминро муттаҳид карданд, ки ному пайкорашон дар солномаи таърихи халқҳо ҷовидона сабт гардидаанд.

Ҳамкориҳои ду ҷумҳурӣ баъдан дар соҳтмонҳои шоҳроҳҳои қалони байниминтақавию байнидавлатӣ, соҳтмони роҳи оҳан, нақлиёти ҳавоӣ вусъат гирифта, дар соҳаи саноати сабук идома ёфт. Дар солҳои барои ҳар ду кишвар душвор роҳбарияти ҷумҳуриҳо ба анъанаҳои ёрии байниҳамдигарӣ эътибори маҳсус дода, баҳри пойдории бинои муҳташами дӯстӣ тамоми имкониятҳоро истифода мебурданд.

Ҳалқи ӯзбек дар хотир дорад, ки дар ҳодисаи фочиабори заминларзаи Тошканд (1968-ум) нахустин шуда, гурӯҳҳо ва дастаҳои соҳтмончиён ва бинокорони тоҷик ба мадад рафта буданд. Ҳамин гуна ҳангоми заминларзаи Қайроқкум дар соли 1985-ум рафиқони ӯзбек аввалин буданд, ки бо озуқау масолеҳи соҳтмон ба ёрӣ омаданд ва дар бартараф кардани оқибатҳои вазнини ҳодисаи табиӣ саҳми босазои ҳудро гузоштанд.

Солҳои 60-ум ва 70-уми асри XX соҳтмонҳои Неругоҳҳои барқи обии Қайроқкум, Норак ва Фарҳод дар Тоҷикистону неругоҳҳои аловӣ дар ҳудуди Ӯзбекистон аз майдонҳои бузурги бинокорӣ маҳсуб мешуданд, ки на танҳо намояндагони ду ҳалқи бародар, балки дар онҳо фиристодагони чандин ҳалқу миллатҳои шуравӣ ширкат меварзианд¹.

Тибқи маълумоти солҳои 70-80-уми асри гузашта дар ҳоҷагии ҳалқи Ӯзбекистон маҳсулоти 58 соҳаи истеҳсолоти Тоҷикистон истифода мегашт ва айни замон дар Тоҷикистон маҳсали 78 соҳаи истеҳсолоти Ӯзбекистон истифода мегардад ва 13 фоизи маҳсулоти воридотии Тоҷикистонро маҳсулоти Ӯзбекистон ташкил медод. 98 фоизи маҳсулоти аз Ӯзбекистон ба Тоҷикистон воридмешуда маснуоти саноатӣ буданд. Аз Ӯзбекистон ба ҷумҳурии мо маҳсулоти металлургияи сиёҳ ва ранга, комбайнҳои пахтаниӣ, маҳсулоти кимиёвӣ, ресмони пахтагӣ ва дигар маҳсулоти саноати сабук ворид мегардид. Аз Тоҷикистон ба Ӯзбекистон бошад,

---

¹ Маводи Конференсияи байналмилалии илмию амалии «Ҳамкории иқтисодӣ-иҷтимоӣ ва фарҳангии Тоҷикистону Ӯзбекистон: таъриҳ ва замони мусоир». – Ҳуҷанд: Нури маърифат, 2019 . –С. 71.

маҳсулоти саноати сабук, мошинҳои боғандагӣ, яхдонҳо, масолеҳи соҳтмон фиристода мешуданд¹.

Дар низоми ҳамкориҳои ду миллати бо ҳам дӯсту ҳамсоя ташаккул ва нашъунамоии робитаҳои илмиву фарҳангӣ мақоми хос дошта, ин суннати муҳимми робитаҳои дучониба дар даврони шуравӣ тавсса ёфта, мазмуну мундариҷа ва миқёси тамоман навро қасб карда буданд.

Мардуми тоҷик ҳамеша дӯстии байни ҳалқҳои тоҷику ӯзбекро яке аз арзишҳои муҳимми умумиинсонӣ медонист. Далели он робитаи адабии ҳалқоямон мебошад. Сарвари давлатамон, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ-Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар суханронии худ дар «Шоми дӯстӣ» таъқид карда буданд, ки «Ҳалқҳои мо, новобаста аз мушкилоти зиёд ва рӯйдодҳои таъриҳ, ҳамеша барои ҳифзи анъанаҳои неки дӯстӣ ва бародарӣ талош меварзиданд ва беҳтарини онҳоро то имрӯз нигоҳ доштаанд². Дарвоҷеъ, тоҷикон ва ӯзбекҳо ҳамеша ба таҳқими риштаҳои дӯстию бародарӣ қӯшиш мекарданд ва садоқати худро ба ин арзишҳо собит намуданд. Намунаи возеҳи ин гуфтаҳо муносибатҳои дӯстона ва бародаронаи Мавлоно Абдурраҳмони Ҷомӣ ва Мир Алишер Навоӣ мебошанд».

Таъриҳ ва фарҳанги муштарак, арзишҳои маънавӣ, анъанаҳои бисёрасра ҳамеша барои густариши ҳамкорӣ ва рушду нумуни давлатҳоямон хидмат ҳоҳад кард. Ду ҳалқи ба ҳам бародар аз аҳди қадим паҳлӯ ба паҳлӯ дар як муҳит зиндагӣ мекарданд. Аз ин лиҳоз, дӯстӣ ва ризоияти ҳамдигарӣ барои рушди ҳамкории мутақобилан судманд ҳамчун асос хидмат ҳоҳанд кард.

Ҳамин хислатҳои неки дӯстонаро шоирони баъдӣ идома дода, ба он сифатҳои нав ҳамроҳ кардаанд. Махсусан, адибони ӯзбек, аз қабили Турдӣ, Машраб, Махмур, Гулханӣ, Увайсӣ, Нодира, Муқимӣ, Фурқат, Убайдуллои Завқӣ дар пайравии адибони тоҷик Рӯдакӣ, Мавлоно

¹ Маводи Конференсияи байналмилалии илмию амалии «Ҳамкории иқтисодӣ-иҷтимоӣ ва фарҳангии Тоҷикистону Ӯзбекистон: таъриҳ ва замони муосир». –Хучанд: Нури маърифат, 2019. –С. 11.

² Маводи Конференсияи байналмилалии илмию амалии «Ҳамкории иқтисодӣ-иҷтимоӣ ва фарҳангии Тоҷикистону Ӯзбекистон: таъриҳ ва замони муосир». –Хучанд: Нури маърифат, 2019. –С. 11

Чалолиддини Балхӣ, Шайх Саъдӣ, Камоли Хучандӣ, Мавлоно Абдурраҳмони Ҷомӣ, Ҳилолӣ, Восифӣ, Бедил, Зебуннисо, Аҳмади Дониш, Шамсиддини Шоҳин ва дигарон ғазалу қасида, достону маснавӣ ва асарҳои насриро ба забонҳои тоҷикӣ ва ўзбекӣ таълиф кардаанд. Дар даврони шуравӣ ва истиқолият Садриддин Айнӣ ва Абдулло Қодирӣ, Мирзо Турсунзода ва Faфур Ғулом, Зулфия ва Мирсаид Миршакар, Ҳамид Олимҷон ва Боқӣ Раҳимзода, Ҷалол Икромӣ ва Ӯтқир Ҳошимов, Муъмин Қаноат ва Эркин Воҳидов, Лоиқ Шералиӣ ва Абдулло Орифов ва дигарон дар эҷодиёти худ дӯстии ҳақиқӣ ва самимии ҳалқҳоро тараннум кардаанд ва муносибати дӯстонаи ҳалқҳои тоҷику ўзбек илҳомбахши эҷодиёти онҳо гаштааст¹.

Ташкил ва баргузор намудани даҳа, ҳафта ва рӯзҳои адабиёт ва санъати тоҷик дар ҷумҳуриҳои Иттиҳоди Шуравӣ ва манзури мардуми ин кишварҳо гардонидани фарҳангу ҳунари бойи ҳалқи тоҷик яке аз руқнҳои асосии дӯстию бародарӣ буд.

Баргузории рӯзҳои фарҳангии Ўзбекистон дар Тоҷикистон ва рӯзҳои фарҳангии Тоҷикистон дар Ўзбекистон барои таҳқими равобити мутақобилаи адабию фарҳангии Тоҷикистон бо Ўзбекистон, эҷоду тарҷума ва нашри беҳтарин осори илмию адабӣ заминаи воқеӣ фароҳам оварданд.

Бо мақсади мустаҳкам намудани дӯстии ҳалқҳои ду ҷумҳурии бародар соли 1968-ум Даҳаи адабиёт ва санъати Тоҷикистон дар Ўзбекистон баргузор гардид. Дар он олимон ва адибони номвари тоҷик Мирзо Турсунзода, Боқӣ Раҳимзода, Ҷалол Икромӣ, Аминҷон Шуқӯҳӣ, Амон Ҳамдамов ва дигарон иштирок намуданд. Баъди маросими кушодашавии Даҳа аҳли фарҳанг ба чанд гурӯҳ тақсим гашта, ба водии Фарғона, вилоятҳои Ҳоразм, Сирдарё, Ҷиззах, Қашқадарё, Сурхондарё ва Ҷумҳурии муҳтори Қароқалпоқистон сафарҳо анҷом доданд.

Моҳи сентябри соли 1981-ум Рӯзҳои адабиёт ва санъати Ўзбекистон дар Тоҷикистон бори дигар дар бораи дӯстию робитаҳои фарҳангии ду

---

¹ Низом Қосим. Саҳифаҳои дураҳшони қаробату рафоқат//<http://navisandagan.tj/tj/index.php/khabar/617-sa-if-a-oi-durakhshoni-arobatu-rafo-at>(Санаи муроҷиат: 30. 03. 2019)

халқи ба ҳам бародар – точику ўзбек шаҳодат дод. Иштироки сарварони Тоҷикистону Ўзбекистон Ҷаббор Расулов ва Шароф Рашидов дар расми ифтиҳои ин чорабинии муҳимми сиёсию фарҳангӣ ҳусни хоса дошт.

Котиби яқуми хизби коммунисти Тоҷикистон Ҷаббор Расулов дар бораи дӯстии халқҳо – дӯстии фарҳангҳо сухан ронда, аз ҷумла гуфта буд: «Дар Тоҷикистони мо бисёр устодони сухани Ўзбекистони бародарӣ мисли Ҳамза Ҳакимзода Ниёзӣ,Faфур Ғулом, Ойбек, Ҳамид Олимҷон, Шароф Рашидов, Комил Яшин, Уйғун, Назир Сафаров, Зулфия, Эркин Воҳидов, Абдулло Орифов ва дигаронро дӯст медоранд, эҳтиром мекунанд»¹.

Ҳамин тавр, метавон ҷунин ҳулоса кард, ки дар замони мавҷудияти ҳукумати шуравӣ ва робитаву ҳамкории устувори халқҳои тоҷик дар ҷаҳорҷӯбаи як давлати қудратманд пойдор гардида, онҳо мазмуну мундариҷаи ба ҳуд ҳос доштанд. Пеш аз ҳама, ин робитаҳо дар самтҳои илмиву фарҳангӣ ва иқтисодиву иҷтимоӣ рушд намуда, заминаи пойдори ҳамкориҳои минбаъдаро ба вучуд оварданд. Ҳалқҳои тоҷику ўзбек дар шароити душвор ва мураккаби пойдоршавии ҳукумати шуроҳо, бунёди асосҳои ҷомеаи навниҳод, Ҷанги Бузурги Ватанӣ ва айёми баъдиҷонӣ бо ҳам муттафиқона меҳнат қарда, бо ҳам дӯстиву ҳамкориҳо ва ҳамзистии осоиштаи ду ҳалқ абадан боқӣ ҳоҳад монд. Метавон гуфт, ки ин амр тасодуфӣ набуд, зоро идеологияи ҳукмрони коммунистӣ мавҷудияти ҳама гуна мушкилоту норасоиҳоро дар муошират ва робитаҳои байни миллатҳои сокини мамлакати шуравӣ инкор мекард ва барои ташаккули ҳама гуна зухуроти алоқаманд ба манфиатҳои миллии халқҳо, ки ҳоси як мамлакати мустақили миллӣ бошад ва он дар шароити танҳо соҳибихтиёрии комил имконпазир мебуд, роҳ намедод.

Бо назардошли омилҳои зикршуда метавон ҷунин натиҷагириӣ кард:

1. Асос ва заминаҳои асосии робитаҳои байнидавлатии Ҷумҳури Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Узбекистонро робитаҳо ва дустии халқҳои

---

¹ Суҳанронии Ҷаббор Расулов дар маросими тантанавии кушодашавии Рӯзҳои адабиёт ва санъати Ўзбекистон дар Тоҷикистон //Тоҷикистони советӣ. – 1981. – моҳи сентябр.

точику узбек ташкил медиҳанд, ки тайи ҳазорсолаҳои зиндагии муштарак ва ҳамчаворӣ ташаккул ёфта арзишҳо ва суннатҳои хоси худро доранд.

2. Дустиву бародарии ҳалқҳои точику узбек баҳусус дар замони мавҷудият дар таркиби Иттиҳоди шуравӣ хеле таҳқим ёфта дар давоми беш аз 70 сол дар раванди бунёди чомеаи сотсиалистӣ мазмуну мундариҷаи нав пайдо карданд.

3. Тайи мавҷудияти чомеаи сотсиалистӣ ҳалқҳои точику узбек тавонистанд як силсила ва суннатҳои фарҳангӣ ва маънавӣ эҷод намоянд, ки онҳо имruz ҳам чун пойдори мустаҳкам дар рушди муносибатҳои гуманитариву фарҳангӣ хизмат менамоянд.

1.2. Шароити сиёсӣ ва иқтисодии муносибатҳои Тоҷикистон ва Ӯзбекистон дар охири асри XX ва ибтидои асри XXI

Масъалаи муносибатҳои байнидавлатӣ дар даврони мо ба яке аз масоили мубрами замон табдил ёфтааст ва он таърихан бо ҳамзистии ҳалқҳои масқуни он кишварҳо робитаи қавӣ дорад. Бо назардошти нозуқӣ ва ҳассосияти масъалаи мазкур, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ–Пешвои миллат, Президенти мамлакат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар муқаддимаи китobi «Тоҷикон дар оинаи таъриҳ. Аз Ориён то Сомониён» зикр кардаанд: «Таҷрибаи таъриҳӣ нишон медиҳад, ки ҳеч як миллат наметавонад бидуни баҳравар шудан аз тамаддуни муштараки миллатҳову қавмҳои ҳамчавор бо сари танҳои худ миллати тавонову бофарҳанг гардад ва дар тули ҳазорсолаҳо бобақову поянда монда тавонад»¹.

Чунонки дар фасли аввал таъкид гардид, равобити дӯстӣ, бародарӣ, ҳамкорӣ ва таърихио фарҳангии ҳалқҳои точику ӯзбек решоҳои хеле қадим дошта, дар тули ҳазорсолаҳо ташаккул ёфтааст ва аз имтиҳони ҷиддии таъриҳ гузаштааст. Муносибатҳои хеле наздики иҷтимоиву иқтисодӣ, тиҷоратӣ ва қаробату пайвандҳои адабӣ, илмӣ ва фарҳангии ин ду ҳалқ

---

¹ Эмомалӣ Раҳмон. Тоҷикон дар оинаи таъриҳ. Иборат аз 4 китоб. Китоби якум. Аз Ориён то Сомониён. – Душанбе: Ирфон, 2009. – С. 8.

хусусияти хос ва нотакори ин робитаҳо буда, событ менамоянд, ки минбаъд низ равнақу ривочи бештар ёфтаанд. Дӯстиву бародарии точикону ӯзбекон, ҳамкориҳои мутақобилаи судманди ин ду ҳалқи ҳамсоя, ҳамзистии онҳо дар як минтақаву як сарзамин, меҳнату суннатҳои муштарак дар давоми асрҳо обу тоб ёфта, ба ин ҷараён таъсири мусбат расонидааст.

Барои ҳалқи точик солҳои 90-уми асри гузашта ҳамчун давраи мушкилу фаромӯшнашаванда ва фочиабор боқӣ ҳоҳад монд. Дар ибтидои ин даҳсола, агар мардуми точик Истиқлоли комили худро ба даст оварда бошад, пас барои ҳифзи давлату давлатдорӣ ҷонбозиҳои зиёд кардааст. Баробари саодати соҳибиҳтиёри миллати точик ҷангӣ таҳмилии шаҳрвандиро аз сар гузаронд, аз ин лиҳоз, даҳсолаи охири асри XX барои миллати мо муҳимтарин давраи таъриҳӣ дар роҳи ташаккул ва мустаҳкам намудани пояҳои давлатдорӣ маҳсуб мешавад.

Дар натиҷаи барҳамхӯрии Иттиҳоди Шуравӣ алоқаҳои иқтисодии Тоҷикистон бо дигар кишварҳои аъзои Иттиҳод қатъ ёфт ва ҳодисаву воқеаҳои минбаъда боиси ба вучуд омадани бӯҳрони амиқи иқтисодиву молиявӣ дар қаламрави мамлакат гардиданд. Бӯҳрони сиёсию иҷтимоӣ яке аз сабабҳои асосии ба вучуд омадани ҷангӣ шаҳрвандӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон гашт. Вазъи сиёсии баамаломада дар қаламрави кишвар мамолики дигари ҷанде пеш дар ҳайати давлати муттамарказ қарордоштаро водор соҳт, ки дар роҳи бартараф кардани мушкилиҳои мардуми точик ва дигар ҳалқияту миллатҳои собиқ Иттиҳоди Шуравӣ муттаҳид шаванд ва бо душманони дохиливу ҳориҷӣ мубориза баранд. Дарозои қарнҳои мозӣ ва дар замони шуравӣ мардуми кишварҳои минтақа шароити ба ҳам монанди табиию иқлими доштаанд. Баробари ин бо мушкилоти мушобех рӯзгори душвор ва сангиро аз сар мегузаронданд. Ҳокимияти қавиу тоталитарии шуравӣ, ҷомеаи пурра шаклнагирифтаи шаҳрвандӣ, демократиябозиҳои даврони горбачевӣ, тасаллuti комили давлат бар иқтисод, сипас «гузариш» ба иқтисоди бозаргонӣ бо механизми

ҳанӯз комилан суратнагирифтааш ба сари чомеа бор шуда, душворихои ҳалношуданиро пеш овард.

Барои ҳамагон равшан аст, ки дар аввалҳои солҳои 90-уми асри гузашта на танҳо Тоҷикистон, балки тамоми минтақа саҳнаи барҳӯрди манфиатҳои кишварҳои абарқудрати муҳталиф гардида буд. Сабаби асосии талошҳо ба ҷойгоҳи геополитикии минтақа имкониятҳои табиию стратегӣ будани Тоҷикистон, ба коммуникатсия ва мавҷудияти захираҳои бузурги қанданиҳои фоиданоки зеризаминӣ равобити қавӣ дошт. Ҳамкориҳои Тоҷикистон бо кишварҳои дар қаламрави собиқ Иттиҳоди Шуравӣ зуҳуркарда минбаъд ба таври расмӣ сурат гирифтанд¹. Масъалаи ташкили Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил ҳанӯз ибтидои моҳи декабри соли 1991-ум аз ҷониби роҳбарони Федератсияи Россия, Украина ва Белорусия муҳокима гардида, сарварони ин давлатҳо ба ҷунин хулоса омаданд, ки баъди барҳам ҳӯрдани Иттиҳоди Шуравӣ аз ҳисоби кишварҳои соҳибистиқлол Иттиҳоди Давлатҳои Мустақилро ташкил намоянд

Дар шароити пешомадаи таърихӣ ҳамон вакт таҳкими ғояи ҳамешагии аҳли башар – пешгирий намудани низоъҳо маҳсуб мешуд ва барои ҳамагон оромию осудагӣ неъмати бебаҳо мебахшиданд. Дар шароити падидомада кишварҳои Осиёи Марказӣ гайричашмдошт ба ҳодисаҳое рӯ ба рӯ гардиданд, ки касе интизораш набуд. Аз ин лиҳоз ҳамаи кишварҳои минтақа таъсиси Иттиҳоди Давлатҳои Мустақилро мусbat пазируфтанд ва ҷун шакли таҷдидёftai иттифоқи барҳамхӯрда дониста, ба он шомил шуданд. Аз оғози соҳибистиқлолӣ масъалаи низои дохилии давлати ҷавони тоҷикон бисёртар ҷумҳуриҳои Осиёи Марказӣ ва давлатҳои манфиатдори қазияи Тоҷикистон, пеш аз ҳама Россия, Эрон ва дигар мамлакатҳоро ба ташвиш меандоҳт. Аз ҷумла, аз ҳавфи паҳншавии оташи ҷангӣ шаҳрвандии Тоҷикистон собиқ Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон И. Каримов изҳори нигаронӣ намуда, доир ба вазъи бавучудомада дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ибтидои моҳи сентябрی соли

---

¹ Маводи Конференсияи байналмилиалии илмию амалии «Ҳамкории иқтисодӣ-иҷтимоӣ ва фарҳангии Тоҷикистону Ӯзбекистон: таъриҳ ва замони мусоид». –Хучанд: Нури маърифат, 2019. – С. 11

1992-юм ба Дабири Кулли Созмони Милали Муттаҳид муроциат кард. Дар муроциатномаи худ роҳбари давлати ҳамсоя иброз дошт, ки дар Тоҷикистон идоракунӣ аз дasti ҳукумати конститутсионӣ рафтааст ва барои барқарор кардани сохтори конститутсионӣ ва бартараф сохтани низои дохилӣ нерӯҳои ҷониби ҳукumat ба қӯмакҳои беруна ниёз доранд¹. Ӯ ҳамчунин низои тоҷиконро барои давлатҳои дигари минтақа пурхатар ҳисобида, барои омӯхтани вазъи сиёсӣ дар Тоҷикистон аз Созмони Милали Муттаҳид ҳоҳиш намуда буд, ки комиссияи маҳсусеро ба ин мамлакат фиристад, то барои барқарор намудани сулҳ дар минтақаи доғ мусоидат намояд. Муроциати мазкур ба Дабири Кулли Созмони Милали Муттаҳид ҷиҳати расонидани кумак ба Ҳукумати конститутсионии Тоҷикистон дар бартараф сохтани низои дохилӣ аввалин иқдоми ҷониби Ӯзбекистон ба ҳисоб рафта, барои ҷалби кумакҳои башардӯстона дар бартараф кардани вазъияти муташанниҷ дар қаламрави ҷумҳурӣ заминаи мусоид фароҳам овард. Дар аввалин суханрониҳои худ сарвари тозаинтиҳоби давлати мо Эмомалӣ Раҳмон муносибат бо ҳамсоякишварҳоро самти афзалиятноки сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон таъкид карда буданд. 19-уми ноябри соли 1992-юм Раиси Шурои Олии ҷумҳурӣ, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Иҷлосияи XVI Шурои Олии Тоҷикистон бо «Муроциатнома ба ҳалқи шарифи Тоҷикистон» баромад карданд, ки он аз ҷониби мардуми қишвар ва ҷомеаи ҷаҳонӣ ба хуши пазируфта шуд. Дар муроциатнома ба мардуми Тоҷикистон аз 12-уми декабри соли 1992-юм «...рушди минбаъдаи робитаҳои некӯҳамсоягӣ ва ҳамкории гуногунҷанба бо давлатҳои Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил, пеш аз ҳама, Россия, Ӯзбекистон, Қазоқистон, Қирғизистон, Туркманистон ва дигарон» чун вазифаҳои муҳимтарин муайян гардиданд². Яъне додани авлавияти минтақавӣ дар сиёсати хориҷӣ аз заруратҳое буд, ки ба таърихи ташаккули давлатдории тоҷикон дар замони шуравӣ, маҳсусияти ҷуғрофии минтақа, гузаштаи умумии таърихии ҳалқҳои маскуни Осиёи Марказӣ ва фарҳангӣ хоссаи

¹ Маводи Конференсияи байналмилалии илмию амалии «Ҳамкории иқтисодию иҷтимоӣ ва фарҳангии Тоҷикистон ва Ӯзбекистон: таъриҳ ва замони мусоир». –Хуҷанд: Нури маърифат, 2019. 151 с

² Эмомалӣ Раҳмон. Истиқлолияти давлатӣ ва эҳёи миллат. Ҷилди 1. – Душанбе: Ирфон, 1999. – С.19

мардумони он вобастагӣ дошта, аз рӯзҳои аввали ба сари қудрат омадани Пешвои миллат расман изҳор гардид. Иттиҳоди давлатҳои мустақил, аз ҷумла кишварҳои Осиёи Марказӣ дар раванди дарёфти сулҳу оштӣ дар Тоҷикистон аз рӯзҳои аввал бетараф набуданд. Бояд тазаккур дод, ки аввалин қӯшиш ва нахустин ҷораи амалии андешидай кишварҳои узви Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил доир ба масъалаи низои тоҷикон маҳз дар воҳӯрии роҳбарони мамлакатҳои аъзо дар шаҳри Тошканд дар моҳи майи соли 1992-юм ибтидо гирифт. Дар анҷоми ин ҳамоиш доир ба ҳалли масъалаҳои муҳимтарин қарорҳо қабул карда шуданд, ки дар оянда барои тамоми мамолики аъзои Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил муғид гардиданд: Протокол оид ба вазъи гурӯҳи мушоҳидони низомӣ ва қувваҳои дастаҷамъӣ доир ба дастгирии сулҳ дар Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил аз 15-уми майи соли 1992-юм; Протокол оид ба тартиботи муваққатӣ ва амалиёти гурӯҳи мушоҳидони низомӣ ва қувваҳои дастаҷамъии ҳомии сулҳ дар минтақаи низои байни давлатҳо ва мамлакатҳои аъзои Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил. (Имзои сарони давлатҳои аъзои Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил аз 15-уми майи соли 1992-юм); Протокол оид ба ҷобаҷогузории соҳторӣ доир ба таъмини молиявӣ ва моддӣ-техникии гурӯҳи колективии ҳомии сулҳ¹.

Ба Истиқлоли давлатӣ соҳиб гаштани Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон марҳалаи сифатан нав дар равобити ҳамдигарии ин ду кишвар гардида, ҳар ду давлат Истиқлоли яқдигарро аз оғози ин тағйирот ва таҳаввулоти бузурги сиёсӣ эътироф намуданд. Мардуми тоҷик ёрии беғаразонаи давлати ҳамсаёро дар рӯзҳои мушкили ҷанги шаҳрвандии солҳои 1992-1997-ум эҳсос намуда буд. Чунончи, моҳи январи соли 1993-юм Департамент оид ба масоили гуманитарии Котиботи Созмони Милали Муттаҳид ба ҷомеаи ҷаҳонӣ доир ба расонидани ёрии гуманитарӣ ба Тоҷикистон муроҷиат намуд. Ба ин муроҷиат нахустин Ӯзбекистон таваҷҷуҳ намуд ва ба Тоҷикистон маводи сӯзишворӣ (бензин,

---

¹ Эмомалӣ Раҳмон. Истиқлолияти давлатӣ ва эҳёи миллат. Ҷилди 1. – Душанбе: Ирфон, 1999. –С.19

карасин, равған) фиристод. Танҳо ба Қўргонтеппа 1300 тонна бензин ва 1400 тонна солярка ворид гашт. Санай 3-юми декабри соли 1993-юм аҳолии вилояти Сурхондарё ба Душанбе чор вагон бор – либосҳои бачагона, 126 тонна орд, 10 тонна равғани рустаний фиристоданд. Ин ҳамоиш ва протоколҳои имзонамудаи сарони кишварҳои аъзои Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил доир ба ҳалли низоъҳо дар қаламрави собиқ Иттиҳодӣ баҳусус барои рафъи низои тоҷикон аҳамияти зарурӣ доштанд. 22-юми январи соли 1993-юм дар шаҳри Минск сарони давлатҳои Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил қарорро дар бораи ба эътидол овардани вазъ дар сарҳади байни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва давлати Афғонистон ба тасвиг расонданд. Дар силсилаҳуҷҷатҳои ба тасвиг расида сарони давлатҳои узви Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил ба мувофиқа расиданд, ки муроҷиати роҳбарияти Тоҷикистон ҷиҳати ба Тоҷикистон фиристодани нерӯҳои дастаҷамъонаи ҳифзи сулҳ ҳамчун иқдоми муҳим дар мұтадил гардондани вазъият дар кишвар ҷонибдорӣ карда шавад; ҷиҳати таҳқими ҳифзи сарҳади Тоҷикистону Афғонистон чораҳои иловагӣ андешида шавад; Гурӯҳи марзбонии Федератсияи Россия дар Тоҷикистон бо иловаи 4 баталон (500 нафарӣ аз Қазоқистон, Қирғизистон, Ӯзбекистон ва Россия) тақвият дода шавад; инчунин, ба хотири ба эътидол овардани вазъият дар Тоҷикистон ба кишвар контингенти иловагии низомӣ фиристода шавад.¹ 24-уми сентябри соли 1993-юм қарори Шуруи сарварони давлатҳои Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил оид ба ташкил намудани Нерӯҳои муштараки ҳифзи сулҳи Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил дар Тоҷикистон имзо шуд, ки ба ҳайати он ҷузъу томҳои Россия, Қазоқистон, Қирғизистон ва Ӯзбекистон шомил буданд. Нерӯҳои сарҳадии Россия ва Нерӯҳои муштараки ҳифзи сулҳи Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил ва танҳо бо хузури низомиашон дар муҳофизати иншоотҳои хочагии ҳалқи ҷумҳурӣ, балки бо пешгирий намудани амалиётҳои террористӣ, қочоқи маводи мухаддир аз хориҷи кишвар ва бо кумакҳои иқтисодӣ ва башардӯстонаи кишварҳояшон дар

---

¹ Бурнашев Р.Р., Черных И.А. Безопасность в Центральной Азии: методологические рамки анализа (военный сектор безопасности). – Алматы: Казахстанско-немецкий университет, 2006. – С. 227.

муътадил гардонидани вазъият дар Ҷумҳурии Тоҷикистон саҳм гирифтанд. Чунин ҳолат аз ҳамбастагии мінтақавӣ, таърихӣ ва манғиатҳои мутақобилаи онҳо бо Тоҷикистон шаҳодат медиҳад. Дар рафти музокироти байни тоҷикон дар қатори дигар мамлакатҳо саҳми давлатҳои нозири гуфтушунид: Қазоқистон, Қирғизистон, Ӯзбекистон, Туркманистон назаррас буд. Ҳукумати Ҷумҳурии Ӯзбекистон ҷонибдори сулҳ ва осоиштагӣ дар қаламрави Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил, маҳсусан дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳисоб мерафт. Таваҷҷуҳи роҳбарияти ин кишварро ҳамчунин теъдоди муайяни аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистонро ташкил намудани мардуми ӯзбекзабон ҷалб карда буд¹. Раванди устуворшавии муносибатҳои расмии дипломатӣ ва ҳамкориҳои дучонибаи Тоҷикистону Ӯзбекистон ба давраи хеле вазнини идомаи ҷанги шаҳрвандӣ дар кишвари мо иттифоқ афтод. Аз ин лиҳоз, Ҳукумати Ҷумҳурии Ӯзбекистон барои бартараф соҳтани низои дохилии тоҷикон аҳамияти маҳсус зоҳир менамуд. Яке аз аввалин сафарҳои сарвари навинтиҳобшудаи давлати тоҷикон 4-уми январи соли 1993-юм ба пойтахти Ӯзбекистон сурат гирифт². Дар рафти сафари расмии Раиси Шуруи Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалий Раҳмон ба шаҳри Тошканд байни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон шартномаи дӯстӣ, ҳамкорӣ ва яқдигарфаҳмӣ имзо карда шуд, ки дар муносибатҳои байни ду давлат дар роҳи барқарор намудани муносибатҳои дӯстона қадами устувор ба ҳисоб мерафт. Барои мусоидат ба ҳалли масъалаи низои тоҷикон 4-уми июли соли 1993-юм бо ташабbusи роҳбарияти Ӯзбекистон дар шаҳри Тошканд воҳӯрии роҳбарони ҷумҳуриҳои Қазоқистон, Қирғизистон, Туркманистон ва Раиси Шуруи Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалий Раҳмон баргузор гардид. Дар ин воҳӯрӣ сарони давлатҳо омодагии худро барои кумак ба Тоҷикистон иброз доштанд. Дар баробари ин миёни ҷумҳуриҳои Тоҷикистону Ӯзбекистон шартномаҳо оид ба дӯстию ҳамкорӣ ва ба ҳам

¹ Сайдов З. Ш. Основные внешнеполитические интересы Таджикистана на рубеже веков. Четвертое, дополненное издание (новая редакция).—Душанбе: ООО «Контраст», 2011.—С. 168

² Сайдов З. Ш. Основные внешнеполитические интересы Таджикистана на рубеже веков. Четвертое, дополненное издание (новая редакция).—Душанбе: ООО «Контраст», 2011.—С. 169

ёрирасонӣ имзо гардидаанд. Бояд таъкид кард, ки Ҷумҳурии Ӯзбекистон дар гуфтушунидҳо ва сулҳи байни ҷонибҳо ҳамчун кафили музокироти миёни тоҷикон дар қатори дигар кишварҳо ва созмонҳои байналмилалӣ ширкат варзидааст. Тавре ки бармеояд, роҳбарияти Ӯзбекистон аз пешомади болоравии рӯҳия ва ҷунбишҳои бунёдгароёни исломӣ дар Тоҷикистон, ки метавонистанд ба вилоятҳои Бухору Самарқанд интиқол ёбанд, саҳт нигарон буд. Аз ҳамин хотир, дар солҳои 1992 -1994-ум дар шароити муқовимати мусаллаҳонаи байни нерӯҳои мухолифин ва ҳукумати конститутсионии Тоҷикистон ба ҷабҳаи зиддиисломӣ кӯмаки воқеӣ расонда буд. Шуруъ аз оғози раванди музокироти байни тоҷикон сиёсати Тошканд баҳри ҳалли сиёсии низои байни тоҷикон ва ҳифзи низоми давлатдории дунявӣ ва демократӣ дар Тоҷикистон равона шуда буд. Ҳамчунин, бояд тазаккур дод, ки намояндагони доимии Созмони Милали Муттаҳид ва дигар созмонҳои байналмилалӣ дар Тоҷикистон, муносибатҳои дӯстиву бародарӣ миёни сарварони ҷумҳуриҳои Тоҷикистону Ӯзбекистон барои самаранокии гуфтушунидҳо заминаҳои устувор ба вучуд меоварданд ва вазифаи миёнчигариро иҷро мекарданд.

Дар рисолаи муҳаққиқ Д.Җ.Фармонова ба таърихи ҳамкориҳои гуногунҷабҳаи Тоҷикистону Ӯзбекистон баъди пош хӯрдани Иттиҳоди шуравӣ ишораҳо рафтааст. Номбурда аз созишиномаҳои «Дар бораи ҳамкориҳои тиҷоратӣ-иқтисодӣ дар соли 1993-юм», «Дар бораи тартиби коргузории гумruk барои тиҷорати дучониба дар соли 1993-юм», «Дар бораи корхонаҳои муштарак», инчунин «Дар бораи Эъломияи муносибатҳои ҳамаҷонибаи амиқ байни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Тоҷикистон», ки 8-уми октябри соли 1994-ум ба имзо расидааст, ёдовар шуда, меафзояд, ки «ин санадҳо боиси зиёд шудани табодули мол ва тиҷорат миёни ду давлат гардид»¹.

Ҳамин тавр, нақши Ҷумҳурии Ӯзбекистон дар бартараф соҳтани низои тоҷикон назаррас буда, ин кишвар аз ибтидои зиддиятҳои дохилӣ

¹ Фармонова Д.Ж. Политическое, экономическое и культурное сотрудничество Республики Таджикистан с государствами Центральной Азии в период независимости (1992-2007). Диссертация на соискание ученной степени кандидата исторических наук. – Худжанд, 2012. – С.54

чонибдори пойдор намудани сулҳ ва ризоияти миллӣ дар Тоҷикистон ба ҳисоб мерафт.

Ҳамин тавр то соли 1997-ум то ба имзои Созишномаи истиқори сулҳ ва ваҳдати миллӣ дар шаҳри Москва дар аксар машваратҳо ва музокирот Ҷумҳурии Ӯзбекистон дар қатори дигар давлатҳо ба мо дӯст ҳамчун миёнарав фаъолият дошт.

Аз соли 1992-юм то имрӯз миёни Тоҷикистон беш аз 150 созишнома, аҳднома, қарордод ба имзо расидааст, ки ҳамкориҳои гуногуни сиёсӣ, иқтисодӣ, илмиву фарҳангиро фаро мегиранд. Дар миёни силсиласанадҳое, ки байни ду давлат дар сатҳи роҳбарони ду кишвар ба имзо расиданд, «Аҳднома дар бораи дӯстӣ, ҳусни ҳамҷаворӣ ва ҳамкорӣ миёни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон аз 4-уми январи соли 1993-юм», «Аҳднома дар бораи дӯстии абадӣ миёни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон» аз 15-уми июни соли 2000-ум ва Аҳднома оид ба шарикӣ стратегӣ байни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон аз 17-уми августи 2018-ум санадҳои муҳимми байнидавлатӣ ба ҳисоб мераванд. «Аҳдномаи дӯстӣ, ҳусни ҳамҷаворӣ ва ҳамкорӣ», ки бо Ӯзбекистон соли 1993-юм ба имзо расид, аввалин хӯҷати расмии байнидавлатӣ ба шумор меравад, ки Тоҷикистон бо давлати хориҷӣ баъди дарёфти Истиқлоли давлатӣ имзо намудааст.

Дар давоми солҳои 90-уми асри гузашта дар муносибатҳои байниҳамдигарии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон дар мушкилиҳо ва ихтилоғи назар дар масъалаҳои сиёсиву иқтисодӣ ба мушоҳида расиданд. Масалан, В. Дубовитский қайд менамояд, ки дар солҳои 90-уми асри XX дар муносибатҳои Тоҷикистону Ӯзбекистон ягон пешравии назаррас ба мушоҳида намерасад, баръакс аз ҷониби мақомоти расмии Ӯзбекистон ба таври ҷиддӣ вазъият дар марзи ҳар ду кишвар муташаниҷ гардонида мешуд.¹ Зухури мушкилиҳо ва ҳамдигарро нафаҳмидани ду кишвари ҳамсоя ба сиёсати геополитикии Ҷумҳурии

---

¹ История таджикского народа. Т. VI. Новейшая история (1941 - 2010 гг.). Под общей редакцией академика АН РТ Р. Масова. – Душанбе: Империал- групп, 2011. – С. 632

Ўзбекистон дар минтақа ва қўшишу талошҳои он баҳри устувор кардани мавқеи пешбарии худ ба назар мерасид. Солҳои 90-ум дар ҳалли мушкилоти муносибатҳои иқтисодии Тоҷикистону Ўзбекистон қадамҳои муайян гузошта шуданд. Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон давоми соли 1995-ум якчанд маротиба қўшиши ба танзим даровардани ин масъаларо кард: дар шаҳри Нукус дар доираи конференсияи байналмилалӣ бахшида ба баҳри Арал мулоқоти сарони кишварҳои Ўзбекистону Тоҷикистон барпо шуд. Моҳдои октябр ва декабри соли 1995-ум дар шаҳри Тошканд мулоқоти роҳбарони ду давлат дар сатҳи муовинони якуми Сарвазирони ду кишвар баргузор шуд. Тоҷикистон чун анъана ба муносибатҳои неки ҳамсоягӣ бо ҷумҳуриҳои минтақаи Осиёи Марказӣ аҳамияти калон медод¹.

Бо назардошти мавқеи геополитикии Ўзбекистон, мавқеи он дар минтақа, робитаҳои таърихии байни ҳалқҳои мо, ҳамчунин вижагиҳои робитаҳои дучонибаи тоҷикону ўзбекон дар шароити соҳибихтиёрии миллӣ, қўшишҳои баъдинаи дипломатии кишвари мо баҳри муътадилгардонии вазъи ташдидёбандай робитаҳои ду давлат ва муҳайё соҳтани шароити мусоид ҷиҳати нигоҳ доштани ҳамсоягии нек, ба роҳ мондани ҳамкориҳои мутақобилаи судманд равона шуда буд.

Гуфтан зарур аст, ки маҳз дар соли 1997-ум бори аввал дар зеҳни роҳбарияти онвақтаи Ўзбекистон пазироии ин кишвар ҳамчун воҳиди хоси геополитикӣ ба назар мерасад. «Бо шарофати мавқеи геополитикии худ Ўзбекистон дар минтақае ҷойгир шудааст, ки дар он ҷо низоми амнияти дастаҷамъӣ ба роҳ монда нашудааст ва ин амр сабаби таҳдиду ҷолишҳо ҳоҳад гашт. Ўзбекистон амалан дар маркази ҳалқаи хоси геостратегие қарор гирифтааст, ки дар он манбаъҳои бойи нефту газ ва захираҳои бузурги энергетикӣ, ки дар солҳои наздик дар Авруосиё ва дар ҷаҳон нақши бориз ҳоҳанд бозид, ҷойгир шудаанд. Илова бар ин, мо ҷузъи

---

¹ Эмомалӣ Раҳмон – бунёдгузори сиёсати хориҷии Тоҷикистон. (Зери назари Ҳамроҳон Зарифӣ). – Душанбе: Ирфон, 2012. – С. 82.

минтақае мебошем, ки дар он манфиатҳои Россия, Чин ва Ҳиндустон, кишварҳои Шарқу Ғарб ба ҳам бармехуранд...»¹.

Маҳз дарки мақоми хос доштани Ӯзбекистон дар минтақа ба роҳбарияти ин давлат даст дод, ки тирамоҳи соли 1998-ум ҳаракати чудоихоҳони полковник М. Худойбердиевро, ки 9-уми ноябрини соли 1998-ум кӯшиши ба даст гирифтани қудратро дар шимоли Тоҷикистон карда буд, дастгирӣ намояд. Тибқи изҳороти ҳукумати Тоҷикистон кӯшиши табаддулоти низомиву давлатӣ аз ҷониби ҷонибдорони собиқ сардори бригадаи зудамали полковник Худойбердиев амалӣ мешуд.² Тибқи маълумоти расмӣ омодагии исёнгарон дар бошишгоҳои маҳсуси дар ҳудуди Афғонистон ва вилояти Ҷиззахи Ӯзбекистон буда мегузашт. Маҳз аз ҳудуди кишвари ҳамсоя тақрибан 1300 исёнгарон ба ҳудуди вилояти Ленинобод зада даромада, фурӯдгоҳи вилоятӣ, як қатор биноҳои маъмуриро дар Ҳуҷанд ишғол карда, ба қисми низомии нерӯҳои ҳукуматӣ ҳамла карда буданд.³ Тавре ки собиқ прокурори генералии Тоҷикистон С. Шаропов изҳор карда буд, «ҷонибдорони мусаллаҳи М. Худойбердиев бо дастгирии сарвазири собиқ А. Абдуллоҷонов тайи солҳои 1995-ум, 1996-ум ва 1997-ум чанд маротиба кӯшиши исён ва баромадҳои зиддиҳукуматӣ карда, баъди шикаст ҳӯрдан дар Ӯзбекистон паноҳгоҳ мейёфтанд».⁴

Вобаста ба ин дар Тоҷикистон ба мавқеи мақомоти расмии Ҷумҳури Ӯзбекистон чунин баҳои возеху қотеона дода буданд: «фактҳо нишон медиҳанд, ки дар ин кишвар, мутаассифона, нерӯҳое ҳастанд, ки ба пешвогарӣ ва табдили кишварашон ба мамлакати соҳибқудрати ҳокими Осиёи Марказӣ талош доранд».⁵

Ҷониби Тоҷикистон бо мақсади нигоҳ доштану риштаҳои дӯстӣ ва ҳамсоягӣ бо Ҷумҳурии Ӯзбекистон, ки дар заминай шартнома уҳдадор

¹ Каримов И. Узбекистан на пороге XXI века: угрозы безопасности, условия и гарантии прогресса. – М., 1997. – С. 303-304.

² История таджикского народа. Т. VI. Новейшая история (1941 - 2010 гг.). Под общей редакцией академика Академии наук Республики Таджикистан Р. Масова. – С. 630

³ Мятежники шли от соседей. // Красная звезда. – 1998 – 13 нояб.

⁴ Ҳамон ҷо.

⁵ X сессия Маджлиси Оли Республики Таджикистан. Мятеж Махмуда Худойбердиева – первый нв повестке. Вне регламента и в жесточайшем накале: Сессия будет беспрецедентной// Бизнес и и политика. – 1998. – 12 нояб.

гардида буд ва бо мақсади таъмини амният дар минтақа мекӯшид зухуроти номатлуби дар муносибатҳои байни ду давлат бавуҷудомадаро бо роҳҳои дипломатӣ бартараф созад. Аз ҷумла, бо ташабbusi Ҷумҳурии Тоҷикистон 10-уми июли соли 1997-ум дар шаҳри Бекободи Ҷумҳурии Ӯзбекистон мулоқоти вакилони ҳуқуматии ду кишвар бо роҳбарии сарвазирони кишварҳо доир гардид ва аз рӯи натиҷаи он қарори якҷоя ба имзо расонида шуд. Тибқи он ба роҳбарони вилоятҳо ва ноҳияҳои сарҳадӣ супориш дода шуда буд, ки шартномаро оид ба истифодаи мавзеи Ӯзбекистон аз ҷониби Тоҷикистон ба сифати чарогоҳ омода созанд¹. Соли 1998-ум робитаҳои байнидавлатии Тоҷикистону Ӯзбекистон то андозае густариш ёфтанд ва воҳӯриҳои сатҳи олӣ баргузор гаштанд. Аз ҷумла, 4-уми январи соли 1998-ум бо даъвати Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон Ислом Каримов Сарвари давлатамон, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Тошканд ташрифи расмӣ анҷом доданд. Дар доираи сафар аз ҷумла, 4 созишиномаҳои байниҳукуматӣ, дар бораи ҳисоббаробаркуни интиқоли борҳо ва газ барои соли 1997-ум ва қарзҳои давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон, доир ба ҳамкориҳо дар соҳаҳои тандурустӣ, илм, техника, иттилоот, фарҳанг ва гуманитарӣ ба имзо расиданд.

Сафари Сарвазири Ҷумҳурии Ӯзбекистон У.Султонов моҳи феврали соли 1998-ум, вазири корҳои хориҷӣ А. Комилов майи соли 1999-ум, вазири корҳои дохилӣ З.Алиматов майи соли 2000-ум ба Ҷумҳурии Тоҷикистон, фаъол гардидани комиссияи байниҳукуматӣ оид ба масъалаҳои ҳамкориҳои тиҷоратӣ ва иқтисодӣ, комиссияи муштарак оид ба сарҳад ва имзо гардидани созишинома оид ба сарҳади байни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон июни соли 2000-ум рӯйдодҳои мусбати ҳамкориҳои дучонибаи ин марҳила ба ҳисоб мераванд². Аз ҷумла, ҳангоми боздиди сарвазири Ҷумҳурии Тоҷикистон Я.Азимов ба Тошканд дар моҳи апрели

¹ Сиёсати хориҷии Тоҷикистон дар масири Истиқлолият. (Зери назари Ҳамроҳон Зарифӣ). – Душанбе: Ирфон, 2011. – С. 47.

² Маводи Конференсияи байналмилалии илмию амалии «Ҳамкории иқтисодию иҷтимоӣ ва фарҳангии Тоҷикистон ва Ӯзбекистон: таъриҳ ва замони мусоир». –Хуҷанд: Нури маърифат, 2019. – С.11.

соли 1999-ум созишномаҳои байниҳукуматӣ дар бораи ҳамкорӣ дар соҳаи истифодаи мақсадноки захираҳои обиву энергетикий, Протокол оиди натиҷаҳои гуфтушунид ба имзо расиданд, ки ҳалли мачмуи масъалаҳои тичоративу иқтисодӣ, аз ҷумла масоили гумруқӣ, марзӣ, интиқоли молҳо ва дигар ҷанбаъҳои робитаҳои дучонибаро дар назар доштанд. 26-уми майи соли 1999-ум дар шаҳри Ҳуҷанд байни кишварҳо созишномаи байниҳукуматӣ оид ба ҳамкорӣ дар мубориза бо терроризм, ифротгарии сиёсӣ, динӣ, қочоқи маводи муҳаддир ба имзо расида буд.

Аммо робитаҳои дучонибаи Тоҷикистону Ӯзбекистон дар миёнаҳои соли 1999-ум бо сабаби кӯшиши аз ҳудуди Ӯзбекистон гузаштани ҷангӣёни Ҷунбиши исломии Ӯзбекистон, ки дар хоки Афғонистон қарор доштанд, боз муташанниҷ гардиданд. Вазъият бо он сабаб мураккаб гардида буд, ки дар натиҷаи таъқибу фишорҳои ҳукумати Ӯзбекистон қисмати асосии ҷонибдорон, оила ва наздикони ташкилотҳои ифротгарой ба минтақаи Қаротегин паноҳ бурданд. Тибқи баъзе маълумот то охири июли соли 1999-ум дар маҳаллаҳои гурӯҳи ноҳияҳои Ғарм тақрибан 1009 (189 оила) фирориён аз водии Фарғона паноҳгоҳ ёфта буданд.¹ Дар охири моҳи июли соли 1999-ум гурӯҳи калони ҷангӣёни Ҷунбиши исломии Ӯзбекистон, ки дар маҳалли Ҳоит муваққатан роҳ ёфта буданд, кӯшиши тавассути ноҳияи Ботканди Қирғизистон ба хоки Ӯзбекистон даромаданро карданд. Ҳадафи амалиёти ҷангии онҳо дар ҳудуди водии Фарғона бунёд кардани давлати исломӣ буд. Нерӯҳои мусаллаҳи Ӯзбекистон мачбур шуданд, ки ба низоъ ҳамроҳ шуда, сарҳади ҳудро бо Қирғизистон банданд ва аз авиатсия истифода баранд. Ҳангоми ин амалиёт нерӯҳои ҳавоии Ӯзбекистон маҳалҳои Қаротегин ва Ғармро низ бо баҳонаи он ки дар он ҷо урдugoҳҳои ҷангӣёни ӯзбек ҷойгир буданд, бомбаборон карданд.²

Аз ин рӯ, мавзуи асосии гуфтушунидҳо ва робитаҳои дучониба масъалаи коҳиши ташаннуҷ дар робитаҳои ду кишвари ҳамсоя ва

¹ История таджикского народа. Т. VI. Новейшая история (1941 - 2010 гг.). Под общей редакцией академика Академии наук Республики Таджикистан Р. Масова. – С. 631.

² Информационное сообщение МИД Республики Таджикистан. Департамент информации. Пресс-релиз. – 1999 – 16 август.

баргардонидани онҳо ба маҷрои ҳамсоягии нек ва ҳамкориҳои судманд ба шумор мерафт. Метавон гуфт, ки дар ин раванд бозди迪 кории Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Тошканд дар моҳи апрели соли 2000-ум ҷиҳати иштирок дар воҳӯрии кории сарварони давлатҳои Ӯзбекистон, Қазоқистон, Қирғизистон нақши муҳим бозид, ки дар рафти он Аҳдномаи амалҳои муштарак дар мубориза бо терроризм, ифратгароии сиёсӣ ва ҷинояткории муташаккили фаромарзӣ ба имзо расида буд.

Сафари расмии Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон И.А.Каримов ба Тоҷикистон 15-уми июни соли 2000-ум дар таърихи робитаҳои байнидавлатии Тоҷикистон ва Ӯзбекистон дар муътадилгардонии робитаҳо то андозае натиҷаи мусбат овард. Мулоқоту гуфтушунидҳои сарони ду давлат аз майлу рағбати тарафҳо дар мавриди таҳқим бахшидан ба раванди муносибатҳои неки ҳамсоягии ду кишвар башорат медод. Идомаи мантиқии чунин сиёsat имзои «Аҳднома дар бораи дӯстии абадӣ» буд, ки сарони ҳар ду давлат Ислом Каримов ва Эмомалӣ Раҳмон 15-уми июни соли 2000-ум имзо намуданд¹. Ҳангоми сафари расмии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Ҷумҳурии Ӯзбекистон 27-уми декабри соли 2001-ум Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон И.А.Каримов изҳор намуда буд, ки «халқҳои ду мамлакати мо таърихи умумӣ доранд ва асрҳо паҳлуи ҳамдигар мезистанд... бо ҳам будан сарнавишти мост ва мо бояд бо қӯшишҳои якҷоя ин мушкилиҳоеро, ки мардумони кишварҳои мо бо онҳо рӯ ба рӯ омадаанд, бартараф намоем»². Боиси ёдоварист, ки дар натиҷаи ҳамоиши дар шаҳри Душанбе, дар сатҳи олий баргузоршуда як силсила санадҳои муҳим доир ба самтҳои гуногуни ҳамкориҳо, аз ҷумла, «Аҳднома оиди дустии абадии байни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон»; Меморандум дар бораи делимитатсияи сарҳади давлатии байни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон ва ғайра ба имзо расида буданд. Бо вучуди ин баъзе мушкилоти дигар дар роҳи муътадил

¹ Сайдов З.Ш. Таджикистан: межгосударственные отношения в период становления внешней политики.– Четвёртое, дополненное издание.– Душанбе: ООО «Контраст» 2012. –С.154

² Ӯзбекистон ва жаҳон ҳамжамияти: халқаро муносабатлар ва ташкии алоқаларни ташкил қилиш. – Тошкент: Faafur Fулом номидаги нашриёт, 2008. – С. 25.

гардондани робитаҳои байниҳамдигарӣ ҳал ношуда монданд, аз қабили танзими робитаҳои моликиятӣ дар хатти интиқоли барқ ва базаҳои интиқолӣ, реструктуризатсияи қарзи Тоҷикистон, ифтитоҳ ва кори нуқтаҳои гумруқӣ ва марзӣ, роҳи ҳавоӣ, транзити молҳои маҳсус аз ҳудуди Ӯзбекистон, интиқоли гази табиӣ ва ғайра.

Ҳарчанд дар минтақаи сарҳадӣ баъзе ҳодисаҳои нохушоянд ба амал меомаданд ва барои ин гоҳе мақомоти қудратии давлати ҳамсоя гунахгор буд, аммо ин дер давом накард ва дар муддати муайян ба охир расида, муносибатҳои неки ҳамсоягии асрҳои аср аз санчиш гузашта идома ёфтанд¹.

Ҳамкориҳои дутарафаи наздимарзӣ дар самтҳои иқтисод, тичорат ва нақлиёт ба ҷумҳуриҳои Тоҷикистону Ӯзбекистон шароит фароҳам оварданд, ки дар ҷануб бо вилояти Сурхондарё, дар шимол бо вилоятҳои Самарқанд, Сирдарё, Тошқанд ва Фарғона мубодилаи иқтисодӣ ва равуи шаҳрвандон ба роҳ монда шаванд. Дар ибтидои асри XXI барномаҳои рушди стратегии қишвар муайян карда шуданд: таъмини Истиқлоли энергетикӣ, амнияти озуқаворӣ ва раҳӣ аз бунбасти коммуникатсионӣ ва саноатикунонии босуръати мамлакат- ҳадафҳои стратегии сиёсати дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошанд, ки аз бисёр ҷиҳат ба ҳамкориҳои байнидавлатӣ таъсири амиқ доранд. Баробари ин яке аз омилҳои ҳалалдоршавии амният дар минтақа ҷангӣ тулонӣ дар қаламрави давлати Афғонистон маҳсуб мешавад ва дар солҳои 90-уми асри гузашта аз масоили мубрами Осиёи Марказӣ ба ҳисоб мерафт. Аз ин лиҳоз, Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон ҷонибдори ҳалли муаммои сиёсии ин қишвар бо роҳи муколамаи сиёсӣ буданд ва ҳастанд, ки дар ин бора сарварони ҳар ду ҷумҳурӣ аз минбарҳои баланди Созмони Милали Муттаҳид ва созмонҳои дигари байналхалқӣ ибрози ақида кардаанд².

---

¹ «Заминированная граница» осталось в прошлом!// <http://ttu.tj/ru/2018/03/17> (Санаи муроҷиат: 30. 03. 2019).

² Эмомалӣ Раҳмон и мировое сообщество (бо забонҳои тоҷикӣ, русӣ ва англисӣ). – Душанбе, Ирфон, 2011. ; Сайдов, З. Ш. Внешняя политика Республики Таджикистан на современном этапе / З. Ш. Сайдов. - Душанбе: Авесто, 2006. – 560 с.

Шуруъ аз соли 2000-ум ҷонибҳо ҳамкориҳоро дар соҳаи гардиши озоди молҳо, хизматрасонӣ, неруи корӣ ва сармоя, воситаҳои нақлиёт ҷоннок гардонданд. Як сисила ҷорабиниҳо аз қабили либерализатсияи речай сарҳадӣ, реструктуризатсия ва кам кардани қарзи Тоҷикистон, коҳиш додани нарҳ ва тарифҳо ба молҳои ба Тоҷикистон воридшаванда роҳандозӣ шуда буданд.

Дар ибтидои Истиқлоли томи давлатӣ муносибатҳои дипломатӣ миёни кишварҳо 22-юми октябри соли 1992-юм ба роҳ монда шуда, соли 1995-ум дар Тошканд сафоратхонаи Тоҷикистон ба кор шуруъ кард. Асоси муносибатҳои шартномавӣ-хуқуқии ду кишварро то он вақт беш аз 111 шартномаи байнидавлативу байниҳукуматӣ дар самтҳои сиёсӣ, тиҷоративу иқтисодӣ ташкил медод¹.

Муомилоти молӣ дар соли 2000 \$500 млн. буда, дар соли 2007-ум то \$300 млн. кам гардид ва то сентябри соли 2014-ум то \$2, 1 млн. паст фаромад, ки дар ин бора 11-уми сентябри соли 2014-ум президентҳои ду кишвар дар саммити Созмони Ҳамкории Шанхай иброз доштанд. Соли 2015-ум бошад, муносиботи молӣ ба сифр баробар шуд. Сабаб дар чӣ буд? Ба ин муносибатҳо қадом омилҳо таъсир қарданд?

Якум, инқирози сиёсӣ ва ҷанги шаҳрвандӣ дар Тоҷикистон сабабгори мураккаб шудани муносибатҳо гардиданд. Теъдоди зиёди гурезаҳо ба ҳудуди Ӯзбекистон ворид шуданд, ки барои амнияти ҳамсаъишишар оқибати хубро пешбинӣ намекард. Идома ёфтани ҷанг боз гурезаҳоро бештар карда, ба қӯчиши моҷаро аз Тоҷикистон ба Ӯзбекистон, ки он вақт вазъи хуб надошт, мусоидат мекард. Дар ин асно, охирҳои августи соли 1992-юм Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон Ислом Каримов ба Шурии Амнияти Созмони Милали Муттаҳид мактуб ирсол намуд, ки масъалаи аз вазъи ба амаломада бурун намудани Тоҷикистонро тақозо мекард. Ҳамин мактуб сабаб гардид, ки вазъи Тоҷикистон дар Шурии Амнияти СММ

---

¹ Маводи Конференсияи байналмилалии илмию амалии «Ҳамкории иқтисодию иҷтимоӣ ва фарҳангии Тоҷикистон ва Ӯзбекистон: таъриҳи ва замони мусоир». –Хуҷанд: Нури маърифат, 2019. –С.75

мавриди муҳокима қарор гирад ва минбаъд ба кишвар миссияи маҳсуси сулҳовари ин ташкилот фиристода шавад.

Дуввум коре, ки чониби Ӯзбекистон анҷом дод, дар таъмини амнияти Ичлосияи тақдирсози 16-уми Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва оғози фаъолияти ҳуқумати наවтаъсис дар Душанбе нақши муҳим бозид¹. Ба назар чунин мерасид, ки муносибати дучонибаи ҳамсоякишварҳо минбаъд рушд меёбад. Аммо, пас аз ҷанде муносибатҳо барои Тоҷикистон ғайричашмдошт мураккаб гардиданд. Сабаб ин буд, ки яке аз чонибҳо дигар чонибро ҳамчун ҳамкори баробарвазни сиёсӣ дидан намехост. Ин ҳолат аз минбарҳо ифшо намегардид.

Ҳолати мавҷуда то охири соли 1995-ум боқӣ монд, ки он оқибат ба рақобати ошкоро мубаддал гашт. Яке аз чунин нуктаҳои дарднок соҳаи энергетика буд. То ин замон дар минтақа модели шӯравии истифодаи захираҳои энергетикӣ амал мекард, яъне истифода аз шабакаи ягонаи электрии собиқ Иттиҳоди Шуравӣ норасои барқро дар минтақа ба вучуд меовард.

Минбаъд ҳар як ҷумҳурии минтақа модели рушди иқтисодии худро ба роҳ монд, ки ба модели пешин мувоғиқ намеомад. Ҷумҳурии Ӯзбекистон пай дар пай ҷораҳои ғайричашмдошт андешид. Дар оғози соли 1996-ум дар даврони пас аз шуравӣ ғайричашмдошт интиқоли газ аз чониби Ӯзбекистон манъ гардид, ки барои низоми гармидиҳии ҷумҳурий гарон афтод ва оқибатҳои ногувор дошт.

Дар охири соли 2009-ум Ӯзбекистон аз низоми энергетикии дастаҷамъонаи Осиёи Марказӣ бурун омад, ки барои Тоҷикистон мушкилиҳо ба бор овард. Кишварамон дар муддати кӯтоҳ захираҳои заруриро дастрас намуда, ҳатти интиқоли барқи Ҷануб-Шимолро ба роҳ монд ва ҳамин тарик, низоми ягонаи мустақили энергетикӣ дар Ҷумҳурии

---

¹ Маводи Конференсияи байналмилалии илмию амалии «Ҳамкории иқтисодию иҷтимоӣ ва фарҳангии Тоҷикистон ва Ӯзбекистон: таъриҳ ва замони мусоид». –Хуҷанд: Нури маърифат, 2019. – С.76

Тоҷикистон ташкил карда шуд¹. Мушкилиҳои энергетикии Тоҷикистону Ӯзбекистон ҷиҳатҳои дигар низ дошт. Гап дар сари он аст, ки ҷониби Ӯзбекистон кӯшиши истифода бурдани захираҳои энергетикии обии Тоҷикистонро қабул надошт.

Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мӯҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Форуми дуюми об барои кишварҳои минтақаи Осиё ва Үқёнуси Ором дар мавзуи «Амнияти вобаста ба об ва таҳдидҳои оғатҳои табиии марбут ба об» 19-уми майи соли 2013-ум дар Таиланд чунин таъкид карданд: «Сарватҳои ғаний обӣ ва гидроэнергетикии Тоҷикистон, ки дар олам яке аз бузургтаринҳо ба шумор мераванд, дар ҳолати самаранок ба кор андохтанашон метавонанд, барои ҳамаи кишварҳои минтақа суди зиёди иҷтимоиву иқтисодӣ оваранд. Потенсиали гидроэнергетикии мамлакати мо ба 527 миллиард киловатт/соат мерасад ва аз ин айни замон фақат 3-4 фоизаш истифода мешаваду ҳалос»².

Ҳамин гуна, аз далелу рақамҳо, мазмуну моҳияти созишномаҳову шартномаҳои байнидавлатӣ ва дараҷаи амалӣ гардидани онҳо маълум мегардад, ки новобаста ба мушкилоти мавҷуда дар робитаҳои сиёсии байни ду кишвар ҳамкориҳо низ дар сатҳу пояҳои гуногун ба мушоҳида мерасиданд. Ҕониби Тоҷикистон бо дурандешиву ояндабинии хоси Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ва сиёсати хирадмандонаи Роҳбарияти олии мамлакат талош бар он намуд, ки сарҳади тулонӣ бо Ҷумҳурии исломии Афғонистонро ҳифз намуда, амниятро на танҳо дар Тоҷикистон, балки дар тамоми Осиёи Марказӣ ҳифз намояд ва нагузорад, ки бо ягон роҳе ё василае нафаре аз ҷангҷӯён вориди саҳнаҳои сиёсии кишварҳои минтақа, аз он ҷумла, Ҷумҳурии Ӯзбекистон гарداد. Дар натиҷа ҳақиқати ҳол равшан гардида, парчами дӯстиву бародарӣ дубора

¹ Ҳусайнов А. К. Формирование и развитие топливно-энергетического комплекса Таджикистана (1929-2010 гг.) : Дис. ...докт. ист. наук, Душанбе, 2018. – С.14

² Суҳанронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар Форуми дуюми об барои кишварҳои минтақаи Осиё ва Үқёнуси Ором. – Таиланд. – 19-уми майи соли 2013. www.president.tj

парафшон шуд. Таъриҳ событ кард, ки ваҳдати ҳалқҳо калиди муваффақиятҳост¹.

Ҳамин тавр, бо назардошти омилҳои зикршуда метавон чунин натиҷагирий кард:

1. Робитаҳо ва ҳамкориҳои дустонаи ҳалқҳои тоҷику узбек бо оғози раванди дастёбӣ ба соҳибхтиёри давлатӣ ва бунёди давлатҳои миллӣ аз имтиҳони ҷиддии таъриҳ гузаштанд.

2. Бахусус барои миллати тоҷик, ки аллакай дар оғози солҳои 1990-ум ба оташи ҷанги шаҳрвандӣ қашида шуд, дар як вақта ҳали кардани вазифаҳои мураккаби дохилий ва ба роҳ мондани робитаҳои сиёсиву дипломоатӣ бо кишварҳои ҳамчавор ниҳоят душвор буд. Ҳушбахтона, миллати тоҷик бо туфайли сиёсати хирадмандонаи воқеъбинона ва прагмтаикии Сарвари давлат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон тавонист дар як муддати қутоҳ аз оташи ҷанги дохилий берун шуда, сулҳу суботро дар сарзамини хеш устувор созад ва бо давлатҳои наздику дур муносибатҳои баробар ва судманди дучониба ва бисёрҷониба устувор созад.

3. Дар қатори аввалин давлатҳое, ки аз оғози истиқлолияти давлатӣ ба мардуми тоҷик дasti кумаку бародарӣ дароз кард ва дар раҳой аз оташи ҷанги шаҳрвандӣ ва устуворшавии сулҳу субот нақши бегаразонаи ҳудро гузошт, кишвари ҳамсояи Ӯзбекистон ҳам буд. Роҳбарияти онвақтаи Ҷумҳурии Ӯзбекистон бо вучуди душвориҳо ва мураккабии вазъият, афзудани хатару таҳдидҳои дохиливу берунӣ бо дарки дурусти воқеаҳо ва равандҳои зуд-зуд тағиیرёбанда аз ҳукумати конститутсионии Тоҷикистон пуштибонӣ кард ва бо он робитаҳои дустиву ҳамкориро устувор намуда, барои ворид шудани кишвари мо ба ҷомеаи байналхалқӣ ва равандҳои ҳамгарӣ дар минтақа мусоидат кард.

4. Ҳамзамон дар охирҳои солҳои 1990 –ум дар робитаи байни Тоҷикистон ва Ӯзбекистон баъзе душвориҳо ва мушкилиҳо ба назар расиданд, ки аз сиёсат ва мавқеъгириҳои Ҷумҳурии Ӯзбекистон дар

---

¹ Суҳанронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар Форуми дуюми об барои кишварҳои минтақаи Осиё ва Үқёнуси Ором. –Таиланд. – 19-уми майи соли 2013. www.president.tj

мавриди чойгоҳи хоси кишвар дар миңтақа ва талошҳои он барои пешвӣ ӯзган бармеомаданд. Ҳушбахтона, бо туфайли сиёсати воқеъбинона ва прагматикии сардори давлат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ва силсилаи гуфтушунидҳои дучониба пеши роҳи сардшавии муносибатҳо то муддате гирифта шуд ва робитай ду кишвари ҳамсоя мӯътадил гардид.

**БОБИ 2. ХУСУСИЯТ ВА ВИЖАГИҲОИ РОБИТАҲОИ ҶУМҲУРИИ
ТОЧИКИСТОН ВА ҶУМҲУРИИ ӮЗБЕКИСТОН ДАР ДАҲСОЛАҲОИ
АВВАЛИ АСРИ XXI**

**2.1. Вазъият ва вижагиҳои муносибатҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва
Ҷумҳурии Ӯзбекистон дар даҳсолаи аввали асри XXI ва паёмадҳои он**

Муносиботи дӯстона, ҳусни ҳамсоягӣ ва рушди ҳамкории судманди гуногунҷанба бо кишварҳои Осиёи Марказӣ аз самтҳои афзалиятноки сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон маҳсуб мешавад. Дар суханронии худ Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар ҷаласаи ботантана ба муносибати 30-солагии Истиқлоли давлатӣ чунин изҳор намуданд: «Тоҷикистон ба густариши робитаҳои ҳамаҷониба бо ҳамсояҳои наздик, яъне кишварҳои минтақаи Осиёи Марказӣ ва шарикони стратегии худ аҳамияти аввалиндарача медиҳад»¹.

Дар оғози асри XXI дар шароити тағири бунёдии низоми муносибатҳои байналмилали 24-уми сентябри соли 2002-юм аввалин санади муҳимми муайянкунданаи сиёсати хориҷии кишвар – Консепсияи сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон қабул гардид, ки дар он мақоми кишварҳои Осиёи Марказӣ баланд буда, зарурати рушди ҳамкорӣ ва ҳусни ҳамҷаворӣ бо онҳо дар боби алоҳида (боби дуюм) таъкид гардидааст. Тоҷикистон ҷонибдори густариши минбаъдаи таҷрибаи мусбат, бисёрасра ва созандай ҳамзистии дӯстона бо халқҳои Осиёи Марказӣ мебошад.²

Ҷумҳурии Тоҷикистон дар доираи сиёсати «дарҳои кушода» дар солҳои соҳибистиқлолӣ дар сиёсати хориҷии хеш таваҷҷуҳи асосиро нахуст ба таҳқим ва тавсеаи муносиботи ҳасана бо кишварҳои ҳамсояи Осиёи Марказӣ – Ӯзбекистон, Қазоқистон, Туркманистон ва Қирғизистон равона

¹ Суханронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон. Душанбе – 9-уми сентябри соли 2021.//www.president.tj

² Ниг.: Консепсияи сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Бо Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 27 январи соли 2015, № 332 тасдиқ шудааст. <https://mfa.tj/tg/main/view/4255/konsepsiya-i-siosati-khorijii-jumhurii-tojikiston>

намуда, равобит бо ин давлатхоро дар асоси дўстӣ, эҳтируму эътимоди тарафайн, хайрхоҳӣ ва ҳамкории судманду созанда таҳқиму густариш баҳшидааст. Ҷумҳурии Тоҷикистон феълан ҳамкории хориҷӣ ва равобити дўстонаро бо кишварҳои ин минтақа дар асоси шарикии стратегӣ амалӣ менамояд, ки ин раванд ба манфиати мардумони ҳамаи давлатҳо мебошад.

Дар ибтидои асри XXI барномаҳои рушди стратегии кишвар муайян карда шуданд: таъмини истиқлолияти энергетикӣ, амнияти озукаворӣ ва раҳоӣ аз бунбости коммуникатсионӣ ва саноатикунони босуръати мамлакат – ҳадафҳои стратегии сиёсати дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошанд, ки аз бисёр ҷиҳат ба ҳамкориҳои байнидавлатӣ таъсири амиқ доранд. Тавре ки бармеомад, кишвари моро зарур буд, ки робита ва ҳамкориҳои худро бо кишварҳои ҳамсоя, аз он ҷумла бо Ҷумҳурии Узбекистон дар қаринаи ҳадафҳои стратегии муқарраршуда тавсеа мебахшид.

Ҳамзамон, тавре ки ишора рафт, дар робитаи Тоҷикистон бо кишварҳои ҳамсоя, баҳусус Ӯзбекистон масъалаҳои ҳалношуда ва ниёзманд ба ҳалли ҳар чи бештар боқӣ монда буданд. Аз ин рӯ, мавзуи асосии гуфтушунидҳо ва робитаҳои дучониба бо Ӯзбекистон масъалаи коҳиши ташаннуҷ дар робитаҳои ду кишвари ҳамсоя ва бозгардондани онҳо ба маҷрои ҳамсоягии нек ва ҳамкориҳои судманд ба шумор мерафт. Метавон гуфт, ки дар ин раванд бозиди кории Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Тошканд дар моҳи апрели соли 2000-ум ҷиҳати иштирок дар воҳӯрии кории сарварони давлатҳои Ӯзбекистон, Қазоқистон, Қирғизистон нақши муҳим бозид, ки дар рафти он Аҳдномаи ҳамкориҳои муштарақ дар мубориза бо терроризм, ифратгарии сиёсӣ ва чинояткории муташаккили фаромарзӣ ба имзо расида буд.

Ҳамкориҳои дутарафаи наздимарзӣ дар самтҳои иқтисод, тиҷорат ва нақлиёт ба ҷумҳуриҳои Тоҷикистону Ӯзбекистон шароит фароҳам оварданд, ки дар ҷануб бо вилояти Сурхондарё, дар шимол бо вилоятҳои Самарқанд, Сирдарё, Тошканд ва Фарғона мубодилаи иқтисодӣ ва рафтуомади шаҳрвандон ба роҳ монда шаванд.

Рӯзи 4-уми майи соли 2000 Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон бозиди расмии Эмомалӣ Раҳмон ба шаҳри Тошканди Ҷумҳурии Ӯзбекистон сурат гирифт. Дар мулоқот сарони ду давлат бисёр масъалаҳои ба муносибатҳои дучониба даҳлдоштаро мавриди баррасӣ қарор доданд. Диққати асосӣ ба батараф кардани мушкилоту монеъаҳо дар роҳи тавсеаи ҳамаҷонибаи ҳамкориҳои бисёрҷониба дар Осиёи Марказӣ равона карда шуда буд. 15 июни соли 2000 дар рафти сафари расмии президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон И. Каримов дар шаҳри Душанбе миёни ду кишвар Шартномаи дӯстии абадӣ¹ ба имзо расида буд. Интизорӣ мерафт, ки ин рӯйдодҳои муҳим ба муътадилшавӣ ва тавсеаи минбаъдаи робитаҳои ду давлат мусоидат хоҳад кард. Аммо рафти воқеаҳои минбаъда нишон доданд, ки дар робитаи ду давлат ҳоло ҳам мушкилоту монеаҳо зиёданд. Чунончи дар рафти сафари расмиаш ба Ӯзбекистон 27-уми декабри соли 2001 Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон бо ишора ба душвориҳои мавҷуда қайд карда буд, ки «муносибатҳои дучонибаи Тоҷикистону Ӯзбекистон зимнан бонизом рушд мекунад, ҳарчанд як қатор муаммову мушкилоти ҳалнашуда вучуд доранд»

Нақши муҳимро дар робитаҳои дучонибаи Тоҷикистону Ӯзбекистон масъалаи ҳамоҳанг соҳтани амалҳои якҷоя дар робита бо амалиёти зиддитеррористии Иёлоти Муттаҳидаи Амрико дар Афғонистон бозид. 19-ум ва 26-уми сентябри соли 2001-ум Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ва Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон Ислом Каримов сухбати телефонӣ анҷом дода, масъалаҳои алоқаманд ба шароит дар Афғонистон ва зарурияти расондани кумаки гамунаитарӣ ба аҳолии осоишта, таъмини амнияти минтақавӣ дар Осиёи Марказӣ ва ҳамоҳангсозии амалҳо, табодули иттилоот ва бурдани машваратҳо ҷиҳати мубориза бо нерӯҳои терроризми байналхалқиро муҳокима намуданд².

Таҳлилҳо нишон медоданд, ки гардиши савдои берунаи Тоҷикистон бо мамлакатҳои минтақаи Осиёи Марказӣ дар охири соли 2002-юм

¹ <https://lex.uz/docs/2121650>

² Саидов З. Ш. Внешняя политика Республики Таджикистан на современном этапе. – Душанбе, 2006. – С. 268.

тамоюли пастравӣ дошт. Агар соли 1997-ум гардиши савдои беруна бо ҷумҳуриҳои Осиёи Марказӣ 500,5 млн. доллари Иёлоти Муттаҳидаи Амрико ташкил дидад, пас дар соли 2001 ба 337,8 млн. доллар расид. Масалан, агар дар соли 1999-ум қувваи барқ аз Ӯзбекистон ба маблағи 179,1 млн. доллар, гази табии 36,0 млн. доллар ворид шуда бошад, пас дар соли 2001 ин нишондиҳандаҳо мутаносибан то ба 80,9 ва 25,9 млн. доллари Иёлоти Муттаҳидаи Амрико паст фаромад.

Ӯзбекистон он давра шарики бузургтарини савдои Тоҷикистон буд. Ин шарикӣ байни мамолики Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил ҷойи аввалро ташкил медод. Ҳиссаи гардиши савдои берунаи Ҷумҳурии Тоҷикистон бо Ӯзбекистон 31,8% ё 237,2 млн. доллари Иёлоти Муттаҳидаи Амрико дар соли 2002-юм ташкил медод. То соли 2000-ум ба Ҷумҳурии Тоҷикистон сӯзишворӣ асосан аз Ӯзбекистон дастрас мешуд. Аз ин рӯ, соли 1998-ум ҳиссаи воридоти сӯзишворӣ аз Ҷумҳурии Ӯзбекистон 61,4%-и ҳаҷми умумиро ташкил медод. Ин нишондиҳанда-ҳиссаи ин кишвари ҳамсоя соли 2001-ум то ба 27,9% поён рафт¹.

Ҳангоми сафари расмии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Ҷумҳурии Ӯзбекистон 27-уми декабри соли 2001-ум Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон И.А.Каримов изҳор намуда буд, ки «халқҳои ду мамлакати мо таърихи умумӣ доранд ва асрҳо паҳлуи ҳамдигар мезистанд... бо ҳам будан сарнавишти мост ва мо бояд бо қӯшишҳои якҷоя ин мушкилиҳоеро, ки мардумони кишварҳои мо бо онҳо рӯ ба рӯ омадаанд, бартараф намоем»². Боиси ёдоварист, ки дар натиҷаи ҳамоиши дар шаҳри Душанбе дар сатҳи олӣ баргузоршуда як силсила санадҳои муҳим доир ба самтҳои гуногуни ҳамкориҳо, аз ҷумла, «Аҳднома оиди дустии абадии байни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон»; Меморандум дар бораи делимитатсияи сарҳади давлатии байни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон ва ғайра ба имзо

¹ Маводи Конференсияи байналмилалии илмию амалии «Ҳамкории иқтисодию иҷтимоӣ ва фарҳангии Тоҷикистон ва Ӯзбекистон: таъриҳ ва замони мусоид». –Хучанд: Нури маърифат, 2019. –С.328

² Ӯзбекистон ва жаҳон ҳамҷамияти: халқаро муносабатлар ва ташкил алоқаларни ташкил қилиш. –Тошкент: Faafur Fулом номидаги нашриёт, 2008. – С. 25.

расида буданд. Бо вучуди ин баъзе мушкилоти дигар дар роҳи мұтадил гардондани робитаҳои байниҳамдигарӣ ҳал ношуда монданд, аз қабили танзими робитаҳои моликиятӣ дар хатти интиқоли барқ ва базаҳои интиқолӣ, реструктуризатсияи қарзи Тоҷикистон, ифтитоҳ ва кори нуқтаҳои гумруқӣ ва марзӣ, роҳи ҳавоӣ, транзити молҳои маҳсус аз ҳудуди Ӯзбекистон, интиқоли гази табиӣ ва гайра. Ҳамкориҳои дутарафаи наздимарзӣ дар самтҳои иқтисод, тиҷорат ва нақлиёт ба Тоҷикистону Ӯзбекистон шароит фароҳам оварданд, ки дар ҷануб бо вилояти Сурхондарӯ, дар шимол бо вилоятҳои Самарқанд, Сирдарӯ, Тошканд ва Фарғона мубодилаи иқтисодӣ ва равуои шаҳрвандон ба роҳ монда шаванд.

Ҳамин тавр, аз далелу рақамҳо, мазмуну моҳияти созишномаҳову шартномаҳои байнидавлатӣ ва дараҷаи татбиқи онҳо маълум мегардад, ки новобаста ба мушкилоти мавҷуда дар робитаҳои сиёсии байни ду кишвар ҳамкориҳо низ дар сатҳу пояҳои гуногун ба мушоҳида мерасиданд.¹

Вале беруншавии Ӯзбекистон аз низоми энергетикии дастаҷамъонаи Осиёи Марказӣ дар охири соли 2009 мушкилоти навбатиро барои Тоҷикистон ба бор овард. Кишварамон бо туфайли сиёсати воқеъбинона ва бурандешонаи Сарварии мамлакат муҳтарам Эмомлай Раҳмон дар муддати кӯтоҳ захираҳои заруриро дастрас намуда, хатти интиқоли барқи Ҷануб-Шимолро ба роҳ монд ва ҳамин тариқ, низоми ягонаи мустақили энергетикӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ташкил карда шуд². Мушкилиҳои энергетикии Тоҷикистону Ӯзбекистон ҷиҳатҳои дигар низ дошт. Гап дар сари он аст, ки ҷониби Ӯзбекистон қӯшиши истифода бурдани захираҳои энергетикии обии Тоҷикистонро қабул надошт. Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мӯҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Форуми дуюми об барои кишварҳои минтақаи Осиё ва Үқёнуси Ором дар мавзӯи «Амнияти вобаста ба об ва таҳдидҳои оғатҳои табиии марбут ба об» 19-уми майи соли 2013-ум дар Таиланд чунин таъқид карда буданд: «Сарватҳои ғании обӣ ва

¹ Суханронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар Форуми дуюми об барои кишварҳои минтақаи Осиё ва Үқёнуси Ором. –Таиланд. – 19-уми майи соли 2013. www.president.tj

² Ҳусайнов А. К. Формирование и развитие топливно-энергетического комплекса Таджикистана (1929-2010 гг.) : Дис. ...докт. ист. наук, Душанбе, 2018. – С.14

гидроэнергетикии Тоҷикистон, ки дар олам яке аз бузургтаринҳо ба шумор мераванд, дар ҳолати самаранок ба кор андохтанашон метавонанд, барои ҳамаи қишварҳои минтақа суди зиёди иҷтимоиву иқтисодӣ оваранд. Потенсиали гидроэнергетикии мамлакати мо ба 527 миллиард квт/соат мерасад ва аз ин айни замон фақат 3-4 фоизаш истифода мешаваду ҳалос»¹.

Бахусус роҳбарияти қишвари ҳамсоя бо иқдомоти пешгирифтааш ба сардшавии муносибатҳои замина гузошт. Аз ҷумла, Ӯзбекистон дар рафтуюмад речай раводид ҷорӣ кард, алоқаи ҳавоиашро бо Душанбе қатъ намуд, сарҳади миёни ду ҷумҳуриро, ки хеле тулонӣ буда, аксаран мушаҳҳас нашуда буданд, минагузорӣ кард ва ниҳоят дар соли 2010 бо қатъ намудани содироти газу барқ ба Тоҷикистон аз низоми энергетикии Осиёи Марказӣ берун шуда, ба ҳаракати қатораҳо аз ҳудуди ҳуд ба қисми ҷанубии Тоҷикистон - вилояти Ҳатлон хотима гузошт. Роҳи оҳани Амузанг, ки барои ба вилояти Ҳатлон қашондани маҳсулоту бор роҳи асосӣ буд, аз амалиёт бозмонд.

Ба илова президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон И. Каримов қатъиян ба соҳтмони НОБ –и Рогун зид мебаромад. Расман ҷониби Ӯзбекистон изҳор медошт, ки соҳтмони дарғоти 335 метрӣ дар минтақаи заминчунбии ғаъол ғайриимкон аст. Ба андешаи баъзе сиёsatшиносон И. Каримов аз он ҳавф дошт, ки Тоҷикистон бо бастани ҷараёни оби дарёи Ваҳш фишангӣ неруманди фишоррасониро ба ҳамсоягони ҳуд ба даст меорад. Аз ҷониби дигар, монеаҳои эҷодкардаи Ӯзбекистон Тоҷикистонро водор кард, ки ба рушди зерсоҳтори доҳилии ҳуд машғул шавад. Аз ҷумла, дар шароити инҳисор ҳатти баландшиддати «Ҷануб- Шимол» соҳта шуда низоми энергетикии марказро бо вилояти Суғд пайваст кард. Роҳи оҳани нав соҳта шуда, марказро бо роҳҳои ҷанубии мамлакат пайваст кард. Бештар аз 200 корхона аз гази табиӣ ба сузишвории алтернативӣ гузаронда шуда, маркази барқиву гармидиҳии «Душанбе - 2» ба кор андохта шуда, баробар бо таъминоти гармӣ норасоии барқро дар зимистон кохиш дод. Дар ин

---

¹ Суҳанронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар Форуми дуюми об барои қишварҳои минтақаи Осиё ва Үқёнуси Ором. –Таиланд. – 19-уми майи соли 2013. www.president.tj

робита метавон аз панҷ самти асосии робитаҳои дучониба ёдовар шуд, ки бо туфайли тағијирот дарроҳбарияти кишвари ҳамсоя дигаргунии куллиро аз сар гузаронданд. Ин самтҳо пеш аз ҳам ба мушкилоти марзӣ, мушкилот дар самти нақлиёт, тиҷорат, энергетика ва сармоягузорӣ мансуб мешуданд.

Тавре дар боло ишора рафт, аз рӯзҳои аввали дарёфти истиқолият Ӯзбекистон муддаии пешвойӣ дар минтақа буда, ба он ишора мекард, ки бо ҳамаи кишварҳои минтақа ҳамсоягӣ дорад. Ӯзбекистон соҳиби захираҳои бузурги табиӣ, артиши қудратманд ва неруи назарраси саноатӣ мебошад. Мардуми тоҷику ӯзбекро бо ҳам алоқаҳои рушдёфтаи фарҳангӣ ва ҳамзамон муносибатҳои байниҳамдигарии мураккаб ва ноҳамвор пайвастааст. Омили охиринро он чиз равшан мегардонад, ки дар ҳудуди Ӯзбекистон наздики 6 миллион тоҷик ва дар ҳудуди Тоҷикистон тақрибан то 1,5 миллион ӯзбекҳо истиқомат доранд.¹ Моҳи декабри соли 2001-ум сарварони ҳар ду мамлақат бо ҳамдигар дар масъалаи эҳёи фаъолияти комиссияи байниҳукуматӣ доир ба ҳамкориҳои тиҷоративу иқтисодӣ тааҳҳуд карда буданд ва ҷаласаи нахустини комиссия моҳи августи соли 2002-юм дар Душанбе баргузор гардида буд. Бо вуҷуди ин дар робитаи байниҳамдигарии Тоҷикистон ва Ӯзбекистон майли пешбурди муколамаи нобаробар аз ҷониби кишвари ҳамсоя ба назар мерасид. Речай сарҳадии устуворнамудаи Ӯзбекистон муҳосираи нақлиётни Тоҷикистонро тақвият медод. Тезутунд шудани робитаҳои дучониба дар охир соли 2000-ум ба назар расид, ки Ӯзбекистон амалан нархи гази ба Тоҷикистон воридшавандаро (89% - воридоти газ ба Тоҷикистон аз Ӯзбекистон буд) ду баробар қимат карда буд.² Ӯзбекистон ҳамзамон ба мушкилоти обии минтақа, аз ҷумла кӯшиши Тоҷикистон ҷиҳати рушди гирдроэнергетика (бо шумули ба охир расондани соҳтмони Неругоҳи барқи обии Роғун) вокуниш нишон медод. Баҳсҳои обӣ ва ихтилофи байниқавмӣ дар даврони

¹ Таджикистан и Узбекистан: перезагрузка отношений в региональной перспективе / СА-portal/ Среднеазиатский портал – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.ca-portal.ru/article:41284> (Дата обращения: 17.10.2019 г.).

² Таджикистан и Узбекистан приступили к разминированию общей границы – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://tj.sputniknews.ru/country/20181009/1027049995/Tajikistan-Uzbekistan-pristupilirazminirovaniyu-obschey-granitsy.html>(Дата обращения: 17.10.2019 г.).

И. Каримов ва муноқишаҳои сарҳадӣ доир мешуданд. Мавқеи пешгирифтаи худро ҷиҳати соҳтмони Неругоҳи барқи обии Роғун ҷониби Ӯзбекистон бо он асоснок мекард, ки соҳтмони неругоҳ ба камшавии об дар Амударё оварда мерасонад ва гузашта аз он дар сурати канда шудани обанбор худуд ва киштзорҳои кишвари ҳамсоя таги об ҳоҳанд монд.¹ Ӯзбекистон солҳои 2001-ум ва 2013-юм речай раводидиро дар сарҳад бо Тоҷикистон ҷорӣ карда кишвари ҳамсояро ҳам ба чунин амал водор карда буд. Роҳбарияти Тоҷикистон пайваста барои коҳиши ташдид дар робита бо Ӯзбекистон қӯшиш намуда, талош дошт барои инкишифи робитаҳои баробархуқӯқ шароит фароҳам орад. Аз соли 2013-ум то соли 2015-ум ҳаҷми гардиши мол миёни Тоҷикистону Ӯзбекистон ниҳоят кам шуд, ки он маъни амалан ба ҳеч расидани тиҷорати дучонибаро ифода мекард. Чунончи, президентҳои ҳар ду кишвар Ислом Каримов ва Эмомалӣ Раҳмон хангоми нишасти сарони давлатҳои узви СҲШ дар Душанбе дар моҳи сентябри соли 2014 ба он ишора карданд, ки ҳаҷми умумии гардиши мол байни Тоҷикистон ва Узбекистон аз 300 миллион доллари соли 2007-ум ба 2,1 миллион доллари соли 2014 поён фаромадааст. Зимнан роҳбарони ҳар ду давлат Эмомалӣ Раҳмон ва Ислом Каримов изҳори боварӣ карда буданд, душвориҳо ва монеаҳо дар роҳи инкишифи робитаҳои байниҳамдигарии ду давлати ҳамсоя бартараф карда ҳоҳанд шуд².

Мутаассифона, бо сабабҳо ва омилҳои гуногуни объективӣ ва субъективӣ ин робита ва ҳамкориҳо дар тули чанд сол ба таври бояду шояд ривоҷ наёфтанд. Инро аз коста гаштани гардиши мол дар тиҷорати берунаи байни ду давлат мушоҳида намудан мумкин аст. Масалан, соли 1999-ум ҳаҷми савдо байни ду давлат 445,4 млн. долларро ташкил медод. Аммо аз маълумоти омории солҳои минбаъда дар ҳаҷми савдо, масалан, соли 2000-ум – 283,4 млн. дол., соли 2001-ум – 237,9 млн. дол., соли 2002-юм – 205,3 млн. долл., соли 2003-юм – 199,8 млн. долларро мушоҳида кардан

---

¹ Relationships between Tajikistan and Uzbekistan yesterday, today, tomorrow. [Electronic resource]: <http://generamb>

² А.Мамадазимов, Ф. Толипов. Таджикистан и Узбекистан: перезагрузка отношений в региональной перспективе. 5 марта, 2018. <https://www.caa-network.org/archives/12564>

мумкин аст, ки воқеан тамоили пастравӣ дар ин самт ба назар мерасад. То солҳои наздик байни Тоҷикистону Ӯзбекистон муаммоҳои ҳалнашуда вучуд доштанд. Тарафҳо дар масъалаи демаркатсия ва делимитатсияи сарҳадҳои давлатӣ, истифодаи оби дарёҳои аз байни давлатҳо ҷоришаванд, соҳтмони неругоҳҳои барқии обии қалон ихтилоғи назар доштанд. Бо баъзе аз сабабҳои объективӣ ва субъективӣ ҳалли ин қабил масъалаҳо қашол меёфтанд¹.

Дар давраи Ислом Каримов сарҳад бо Тоҷикистон минагузорӣ шуда, монеаҳои сунъӣ дар интиқоли борҳои тоҷикӣ эҷод шуда, низоми барқи Тоҷикистон дар муҳосира қарор гирифта, баъзе қитъаҳои роҳи оҳан ба суи қишвари мо хароб карда шуда буданд. Илова бар ин И. Каримов қатъиян ба соҳтмони Неругоҳи барқи обии Роғун зид мебаромад. Расман ҷониби Ӯзбекистон изҳор медошт, ки соҳтмони дарғоти 335-метра дар минтақаи заминчунбииҳои фаъол ғайриимкон аст. Ба андешаи баъзе сиёsatшиносон И.Каримов аз он ҳавф дошт, ки Тоҷикистон бо бастани ҷараёни оби Ваҳш фишангӣ неруманди фишоррасониро ба ҳамсоягони худ ба даст меорад. Аз ҷониби дигар, монеаҳои эҷодкардаи Ӯзбекистон Тоҷикистонро водор кард, ки ба рушди инфраструктураи доҳилии худ машғул шавад. Аз ҷумла, дар шароити инҳисор ҳатти баландшиддати «Ҷануб-Шимол» сохта шуда, низоми энергетикии марказро бо вилояти Суғд пайваст кард. Роҳи оҳани нав сохта шуда, марказро бо роҳҳои ҷанубии мамлакат пайваст кард. Бештар аз 200 корхона аз гази табиӣ ба сӯзишвории алтернативӣ гузаронда шуда, Маркази барқиву гармиҳии «Душанбе-2» ба кор андохта шуда баробар бо таъминоти гармӣ норасонии барқро дар зимиston коҳиш дод.

Новобаста ба ин мушкилоти сунъие, ки собиқ Президенти қишвари ҳамсоя нисбати қишвари дӯсту ҳамсояи худ раво дид, ҷониби Ҷумҳурии Тоҷикистон бо сиёсати ояндабинонаву инсондӯстонаи Асосгузори сулҳу вахдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ҳусни ҳамҷоворӣ ва оини дӯстиро идома дода, дар заминаи

---

¹ Relationships between Tajikistan and Uzbekistan yesterday, today, tomorrow. [Electronic resource]: <https://generamb>

дастгирии мардуми заҳматқарини Тоҷикистон, маблағгузории шарикони рушд ва имкониятҳои моддиву молиявии кишвар ба муваффақиятҳо ноил гардиш. Шоҳроҳҳову нақбҳо, пулҳо, роҳҳои иловагии оҳан, минтақаҳои озоди иқтисодӣ ва дигар инфрасоҳтори ҳаётан муҳим бунёд гардишанд. Бо талошҳои пайвастаи Роҳбаријати олии мамлакат Тоҷикистони соҳибихтиёр, демократӣ, дунявӣ ва ҳуқуқбунёд ба кишвари воҳид табдил ёфт. Ҷумҳурии Тоҷикистон узви бузургтарину бонуфузтарин созмонҳои байналмилалӣ ва минтақавӣ гардида, ташаббусҳои Пешвои миллати тоҷикон дар сатҳи умуничаҳонӣ истиқболи гарм ёфта, пойтахти мамлакат – шаҳри Душанбе борҳо мизбони чорабиниҳои байналмилалӣ ва минтақавӣ шуд. Сиёсати дарҳои боз, таъсиси ҷомеаи шаҳрвандӣ ва талқини гояҳои демократӣ боис шуд, ки Ҷумҳурии Тоҷикистонро тамоми кишварҳои олам эътироф намуда, муҳимтарин лоиҳаҳои иҷтимоӣ, иқтисодӣ, сиёсӣ ва фарҳангии онро дастгирӣ намоянд¹.

Мавриди зикр аст, ки Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун кишвари манфиатдор барои баромадан аз муқовимати сиёсӣ дар масоили энергетикиӣ, нақлиётӣ – коммуникатсионӣ ва дигар мушкилоти иқтисодиву гуманитарӣ талош мекард. Таҷрибаи ба даст овардаи Тоҷикистон, ки аз ҳолати ҷанги шаҳрвандӣ берун шуда сулҳу суботро устувор кард ва мамлакатро аз вартаи нобсудӣ раҳо кард, нишон медод, ки ҳама гуна мушкилотро бо роҳи гуфтушунид ҳал кардан мумкин аст. Ва ин амр дар масъалаи робитаҳои Тоҷикистону Узбекистон ҳам сидқ мекард. Дар ин робитаҳо мушкилоти энергетикиӣ мақоми хос пайдо карда, то андозае рамзи шароити бунбастие гардида буд, ки робитаҳои ду давлати ҳамсоя ба он афтода буданд. Ҷониби Тоҷикистон, ки ба татбиқи лоиҳаҳои хеш манфиатдор буд, борҳо пешниҳод карда буд, ки тавассути муколама роҳи мақбули ҳалли мушкилотро ҷустуҷӯ намоянд. Аз ҷумла ба хотири бартараф кардани нигарониҳо ҷиҳати истифодаи НОБ-и Роғун ва дигар объектҳои гидроэнергетикиӣ дар рудҳои Тоҷикистон бо мақсадҳои сирф сиёсӣ ҳукумати кишвар аз Ҷониби Тоҷикистон даъват карда буд, ки дар татбиқи ин лоиҳаҳо и широк карда ба раванди идораи соҳтмон ва

---

¹ Relationships between Tajikistan and Uzbekistan yesterday, today, tomorrow. [Electronic resource]: <https://generamb>

истифодаи минбаъдаи он ҳиссагузор бошанд. Аммо ҳама гуна давъатҳо ба муколамаи конструктивӣ он вақт ба эътибор гирифта намешуд. Ва ин бесабаб набуд. Муколамаи конструктивӣ он вақт барор мекард, ки ҳар ду ҷониб воқеан ҳоҳиши истифодаи ин василаро барои ҳалли мушкилот медоштанд. Ин ҳоҳиш ҳамон вақт пайдо мешавад, ки агар равшан аст, ки идомаи минъбаъдаи шароити низоъбор маъно надорад ва ба ҳадаф намебарад, ё имкониятҳои ҷонибҳо ба ҳамдигар баробар мешаванд, ё шароити дохилӣ ё берунӣ тағиیر мекунад, ки боиси ташаннуҷ мегардад. Дар ин робита агар Тоҷикистон воқеан ҳам ҳоҳишманди муколамаи конструктивӣ бо Ӯзбекистон дар масоили сарнавиштсоз медошт, ҷониби Ӯзбекистон дар шароити дигар қарор дошт. Ӯзбекистон метавон гуфт, як қатор афзалиятҳое дошт, ки ба он таваҷҷӯҳи неруҳои беруни манфиатдор дар минтақа ҳам даҳл мекард. Ва ин ҳолат тақрибан то миёнаиҳои соли 2014 давом кард. То ин вақт аллакай намоён буд, ки Тоҷикистон на танҳо аз нақшай татбиқи лоиҳаҳои гидроэнергетикии худ даст намекашад, балки баъди анҷоми бобарори ду НОБ – и Санѓтуда тамоми неруву таваҷҷӯҳи худро ба соҳтмони НОБ – и Рогун равона кард. Ба ибораи дигар, мавқеи қотеъонаи Ӯзбекистон дар мавриди соҳтмони объектҳои гидроэнергетикӣ пайдоӣ ҷашминизор наоварда, аслан маъни худро гум карда буданд.

Муҳосираи иқтисодии соли 2010 ба он оварда расонд, ки Тоҷикистон ба дастёбӣ ба имконоти алтернативӣ мутаваҷҷех шуда, вобастагии нақлиётву коммуникатсионии худро ҳоҳиш дода буд. Аз ҷумла, роҳи автомобилгард ба Ҷин ва тавассути роҳи Қароқурум ба Покистон ва бандарҳои ин кишвар роҳи муҳимми баромад ба ҷаҳони беруна гардид. Соҳтмони пулҳои иртиботӣ дар дарёи Панҷ имкониятҳои нақлиётIRO ба самти ҷнауб васеъ карданд. Дар самти шимол бошад роҳрави нақлиётӣ тавассути Қирғизистон ба Қазоқистон ва Россия роҳи ассой мегардид. Татбиқи лоиҳаҳои роҳҳои оҳан дар сурати анҷоми бомуваффақист метавонистанд ба Тоҷикистон имкони баромад ба Туркманистон ва Иронро диҳанд. Ҳамин тавр, алтернативаи роҳи оҳани Ӯзбекистон баро баромадан ба ҷаҳони беруна аллакай воқеӣ мегардид. Тағијротҳои зикршуда вобастагии энергетикӣ ва нақлиётву

коммуникатсионии Тоҷикистонро нисбатан коҳиш дода, имкониятҳои ҷонибҳоро тақрибан баробар мекарданд ва шароитро барои муколамаи конструктивӣ фароҳам месоҳтанд.

Бо назардошти омилҳои зикршуда метавон чунин натиҷагирий кард:

1. Устувор шудани сулҳу субот дар қаламрави мамлакат ва гузаштан ба марҳилаи соҳтмони баъдинизоъ, ки дар ибтиди солҳои 2000-ум сурат гирифт, ба роҳбарияти давлат ва ҳукумати Тоҷикистон шароит фароҳам овард, ки ба сиёсати фаъолонаи хориҷӣ бо назардошти таҳсил ва ҳимояи манфиатҳои миллии хеш даст занад. Ва дар низоми афзалиятҳои сиёсати хориҷии мамлакат пеш аз ҳама мушаххас намудани муносибатҳо ва ҳамкориҷо бо кишварҳои ҳамҷавор меистоданд.

2. Барои Ҷумҳурии Тоҷикистон ба роҳ мондани муносибатҳои мӯътадили дустона ва ҳамҷаворӣ бо Ҷумҳурии Ӯзбекистон аҳамияти хос дошт. Аз ин лиҳоз роҳбарияти кишвар як силсила иқдомотеро ба кор гирифт, ки ҳадафҳои он фароҳам овардани шароит барои бартараф кардани монеаҳо дар робита бо кишвари ҳамсоя буданд.

3. Монеаҳо ва душвориҷо бештар аз мақоми яктарафаи роҳбарияти онвақтаи Ӯзбекистон дар масъалаҳои иқтисодӣ то ба амниятӣ бармеомаданд. Ин самтҳо пеш аз ҳам ба мушкилоти марзӣ , мушкилот дар самти нақлиёт, тичорат, энергетика ва сармоягузорӣ мансуб мешуданд. Ин омилҳо боиси сардшавии муваққати робитаҳои дар байни ду кишвари ҳамсоя дар даҳсолаҳои аввали асри ҳозир гардиданд. Ҳамзамон бояд таъкид кард, ки ин омилҳои ба маҷрои умумии робитаҳои дучониба ва бисёрҷонибаи ду кишвар дар минтақа ва дар сатҳи глобалий таъсири усулий ва стратегӣ расонда натавонистанд.

2.2. Ҳамкориҳои фарҳангиву гуманитарии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон

Фарҳанг ҳамеша ҳамчун омили муҳим ва пойдори робитаҳои миллатҳо ва давлатҳо баромад мекард. Робитаҳо ва ҳамкориҳои фарҳангии

ду кишвари ҳамсоя, ки дар даврони шуравӣ обутоб ёфта буданд, табиист, ки бо вучуди душвориҳо ва мушкилиҳои солҳои аввали истиқлолият моҳияти худро гум накарданд, балки ҳамчун такягоҳи ҳифзи суннатҳо ва рарзишҳои неки ҳамсоягӣ баромад карданд.

Яке аз нишонаҳои талоши роҳбарони онвақтаи ҷумҳуриҳо барои нигоҳ доштани робитаҳои фарҳангиву гуманитарӣ ин созишиномаи байниҳукуматӣ дар бораи ҳамкориҳои иқтисодӣ, илмӣ-техникиӣ ва фарҳангӣ байни Тоҷикистон, Туркманистон, Узбекистон, Қазоқистон ва Қирғизистон буд, ки моҳи июни соли 1990 баста шуда буд. Маҳз дар ҳамон давра 27 июни соли 1990 байни Тоҷикистон ва Узбекистон протокол дар бораи тасдиқи ҷорабиниҳои муштарақ ҷиҳати ҳамкориҳои фарҳангии байниҳамдигарӣ ба имзо расида буд, ки дар ҷаҳорчубаи он як силсила ҷорабиниҳо баргузор гардида буданд. Аз ҷумла, фестивали минтақавии “Навruz-92” дар шаҳри Тошканд ва монанди инҳо. Пойгоҳи ҳуқуқиву меъёрии ҳамкориҳои фарҳангӣ маҳз ҳамон солҳо гузошта шуда буд, ки як силсила созишиномаву аҳдномаҳоро дар бар мегирифт: “Созишинома дар бораи ҳамкориҳои фарҳангӣ байни Вазорати фарҳангии ҷумҳурии Тоҷикистон ва Вазорати фарҳангии ҷумҳурии Узбекистон аз 26 марта соли 1992”¹, “Созишиномаи байни ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҳукумати Ҷумҳурии Узбекистон дар бораи ҳамкорӣ дар соҳаҳои фарҳанг ва гуманитарӣ аз 4 январи соли 1998”.

Дар низоми муносибати дучонибаву ҷандҷонибаи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон робитаҳои фарҳангии ду кишвар мақоми хоса доранд. Соли 1998-ум дар шаҳри Тошканд ба имзо расидани Созишинома «Дар бораи ҳамкории байни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон дар соҳаи фарҳанг» ба муносибати фарҳангии байни ҷумҳуриҳо такони нав дод, ки вай дар табодули сермаҳсули барномаҳои фарҳангӣ мушоҳида карда мешуд.

---

¹ Текущий архив Министерства культуры Республики Таджикистан. Международный отдел. Папка Узбекистан, Соглашения. Документ №1/388. Соглашение между Министерством культуры Республики Таджикистан и Министерством культуры Республики Узбекистан от 26 марта 1992 года.

Рӯзҳои фарҳангии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Ҷумҳурии Ӯзбекистон 30-юми июни соли 1998-ум баргузор гардида, дар он зиёда аз 300 нафар намояндагон, аз ҷумлаи олимон, шоирон, нависандагон ва дигар ходимони фарҳанг аз ҷумҳурии мо ширкат доштанд. Ин як пешравӣ оид ба наздикишавӣ ва истеҳкоми дӯстиву бародарии ҳалқҳои ҳар ду кишвари ҳамҷавор буд. Дар арафаи ин ҷорабинии фарҳангӣ ду китоб ҳамчун пойдории ҳамкорӣ «Обшори меҳр» ва «Қуёш остонаси» ба табъ расид. Яке шеърҳои аз ӯзбекӣ ба тоҷикӣ ва дигаре аз тоҷикӣ ба ӯзбекӣ тарҷумашудаи шоирони ҳар ду мамлакат ба шумор мераванд¹.

Санъати мусиқии ҳалқию қасбӣ қисми ҷудонашавандаю таркибии фарҳанги миллӣ буда, он дар тарбияи маънавию зебоипарастии мардум саҳми босазо дорад. Бояд гуфт, ки нақши тоҷикон ва ӯзбекон дар рушди санъати миллии ҳамдигар бағоят бузург мебошад. Ҳар ду ҳалқ ба «Шашмақом» умри дубора баҳшидаанд. Тавассути фарзандони фарҳангпарвари тоҷику ӯзбек мусиқии «Шашмақом» рушд карда, дар ҳар ду кишвар мақом ва ҷойгоҳи хос пайдо намудааст. Дар санъати шашмақомхонӣ Ҳочӣ Абдулазизи Самарқандӣ, Содирхон Ҳофиз, Бобоқул Файзуллоев, Фазлиддин Шаҳобов, Шоҳназар Соҳибов, ки донандагони хуби мактаби бузурги мақомхонӣ ба ҳисоб мерафтанд, дар тарбияи даҳҳо сурудҳонони ӯзбек нақш доранд ва мактаби мусиқӣ ва мақомхонии онҳо дар шаҳрҳои Тошканд, Бухоро, Самарқанд, Ҳева, Фарғона, Душанбе, Ҳуҷанд, Конибодом, Панҷакент ва Исфара то ба ҳол побарҷо буда, аз равобити дӯстӣ ва ҳамкориҳои аҳли ҳунари ин ду ҳалқ дарак медиҳанд. Нақши Консерваторияи давлатии Ӯзбекистон дар тарбияи қадрҳои соҳаи санъати тоҷик назаррас буда, аз ҷумла Ҷӯраҳон Обидов, Аслиддин Низомӣ, Фароғат Азизӣ, Ҳолаҳмади Мацид, Абдувалӣ Абдурашидов, Қудратулло Ҳикматов ва чанде дигарон аз дастпарварони ин муассисаи

---

¹ Абдуҷаббор Раҳмонзода. Равобити адабию фарҳангӣ–рукни мухимми таҳқими дӯстии тоҷикон ва ӯзбекон //Адабиёт ва санъат. – 2019. – С.7

таълимӣ мебошанд, ки дар соҳаи санъати касбии тоҷик ҷойгоҳи хосси худро доранд¹.

Дастаи ҳунармандони Тоҷикистон соли 1998-ум ва соли 2003-юм дар фестивали байналмилалии суруду таронаҳои миллӣ таҳти унвони «Шарқ тароналари» дар шаҳри Самарқанд ширкат карда, яке аз ҷойҳои намоёнро ишғол намуданд.

Моҳи майи соли 2003-юм бо ташабbusи Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Ӯзбекистон ва сарпарастии Созмони Милали Муттаҳид оид ба масъалаҳои илм, маориф ва фарҳанг (ЮНЕСКО) Фестивали байналмилалии «Баҳори Бойсун» баргузор гардид, ки дар он ансамбли тарона ва рақси «Баёзи қӯҳистон»-и ноҳияи Тоҷикобод сазовори ҷоизаи аввал ва бо дипломи маҳсус қадрдонӣ карда шуд. Ин дастовардҳои бузурги фарҳангӣ шуҳрати мардуми мо ва Ҷумҳурии Тоҷикистонро дар ҷаҳон баланд бардошт.

Хушбахтона, дар ин солҳо вазъи илму фарҳанг ва самтҳои марбутаи он бо дастгирии ҳамаҷонибаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон рӯ ба беҳбудӣ оварда буд. Бо изҳори шукrona аз сулҳу ваҳдати ҷовидон ва раҳнамоиҳои Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон аҳли зиё ва фарҳанги кишвар ҳамеша қӯшиш бар он доштанд, ки беҳтарин суннатҳои милливу аҷдодӣ ва намунаҳои олии санъату ҳунари ҷаҳониро омӯзанд, ривоҷу равнақ диҳанд, маданият, фарҳанги аҷдодӣ ва санъати волои миллии худро низ ба ҷаҳониён муаррифӣ кунанд. Тайи ин солҳо гурӯҳи ҳофизону ҳунарпешагони шинохтаи Ӯзбекистон, аз қабили Юлдуз Усмонова, Насиба Абдуллоева, Шералий Ҷӯраев, Озода Нурсаидова, Анвар Санаев, Севинч Муминова ва гурӯҳҳои машҳури «Ялла», «Дадо», «Сетора» ба Тоҷикистон сафарҳои ҳунарӣ доштанд. Ҳунармандони Ҷумҳурии Ӯзбекистон дар Фестивали байналмилалии театрҳои касбии «Наврӯз-2003» ва дар Фестивали байналмилалии «Фалак» солҳои 2004-2006-ум ширкат намуда, маҳорати хешро нишон доданд.

---

¹ Абдуҷаббор Раҳмонзода: Равобитай адабию фарҳангӣ — рукни муҳимми таҳқими дӯстии тоҷикон ва ӯзбекон // <http://www.vfarhang.tj/index.php/tj/khabar-o/601-abdu-abbor-ra-ravobiti-adabiyu-farhang-rukni-mu-imti-kimi-d-stii-to-ikon-va-zbekon> (Санаи муроҷиат: 30. 03. 2019)

Ҳамчунин, иштироки Сарони ду давлат дар консерти тантанавии ходимони фарҳанг санъати Тоҷикистон ва Ӯзбекистон таҳти унвони «Шоми дӯстӣ», ки дар Коҳи Борбад баргузор шуд, тараннумкунандай дӯстии мардумони ҳар ду кишвар буда, намунаи беҳтарини ҳамкории фарҳангӣ маънидод гардид.

Аз соли 1997-ум инҷониб ҳамасола дар Самарқанд фестивали байналхалқии мусиқӣ таҳти унвони «Шарқ тароналари» баргузор мегардад, ки дар кори он намояндагони санъати мусиқии мамлакатҳои дунё иштирок мекарданд. Фестивали мазкур баҳри тарғиби мероси санъати суннатии ҳалқҳои Шарқ, ҳифзи анъанаҳо ва рушди он, дар ниҳоди ҷавонон бедор кардани ҳисси меҳру муҳабbat нисбат ба санъати асил равона карда шудааст. Соли 1999-ум дар фестивали мазкур мақомсарои тоҷик Олим Бобоев ва дастаи ҳунарии шашнафара таҳти роҳбарии ҳофизи ҷавон Ҳасани Камол иштирок намуданд. Мақомсароён аз Тоҷикистон Олим Бобоев (1999-ум), Ӯзода Ашӯрова (2003-юм) соҳиби ҷоизаи фестивали мазкур гаштаанд¹.

Дастаҳои ҳунарии Ӯзбекистон низ пайваста дар фестивалҳои мусиқӣ дар Тоҷикистон ширкат меварзиданд. Ҷунончи, 19-24-уми сентябри соли 2005-ум дар фестивали байналхалқии «Садои дилҳо» ансамбли «Булбули гӯё» аз ноҳияи Шӯрҷии вилояти Сурхандарё иштирок намуд. 17-20-уми июляи соли 2006-ум дар фестивали дуюми байналхалқии мусиқии «Фалак» аз вилояти Қашқадарё ансамбли фолклорӣ-этнографии «Ҳилола» ширкат варзида, ҷоизадори фестивал гардид.

Ба ғайр аз ин роҳбари бадеии театри тамошобинони наврас, арбоби хизматнишондодаи санъати Ӯзбекистон О. Салимов моҳи ноябрини соли 2006-ум бо таклифи вазири фарҳангии Тоҷикистон дар кори ба саҳна гузоштани спектакли театри русӣ-драмавии ба номи В. Маяковский саҳм гирифт. 5-12-уми апрели соли 2007-ум дар шаҳри Душанбе фестивали байналхалқии театрҳо «Наврӯз - 2007» баргузор гашта, дар он ҳайати 20-

---

¹ Раҳмонзода А. Равобити адабиву фарҳангӣ – рукни муҳимми таҳқими дӯстии тоҷикон ва ӯзбекон// Гуфтугӯ аз дӯстӣ дорем мо. –Душанбе: Шарқи озод, 2019. –с.79

нафараи театри мусиқӣ-драмавии ба номи М.Уйғури вилояти Сурхондарё «Ӯлдинг, азиз бӯлдинг»-ро намоиш доданд.

Дар маросими бахшида ба рӯзи Истиқоли Ӯзбекистон дар Тошканд рӯзи 31-уми августи соли 2018-ум бо қарори Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон Шавкат Мирзиёев ба чанде аз ходимони давлатии Тоҷикистон ва аҳли илму фарҳанг ҷоизаҳои давлатии ин кишвар тақдим шуд¹. Аз ҷумла, дар миёни ҷоизадорони дигари тоҷик, овозхонони маъруф Давлатманди Хол ва Адҳам Холиқов бо унвони фахрии Ҳунарпешаи ҳалқии Ӯзбекистон сарфароз гаштанд. Инчунин, барои саҳмашон дар таҳқими муносибатҳои фарҳангӣ ба овозхонҳои ӯзбекистонӣ Шерали Ҷураев ва Мавлуда Ҳалилова унвонҳои фахрии Ҳунарпешаи ҳалқии Тоҷикистон супурда шуданд.

Моҳи декабри соли 2017-ум ба яке аз стансияҳои навбунёди метрополитени Тошканд, воқеъ дар ноҳияи Сергили номи шоири тоҷик, Қаҳрамони Тоҷикистон Мирзо Турсунзода гузошта шуд².

Имрӯз ба ифтиҳори ду мутафаккири бузурги тоҷику ӯзбек – Абдурраҳмони Ҷомӣ ва Алишери Навоӣ дар мавзеъҳои зебоманзари Душанбе ва Самарқанд ҳайкалҳо бунёд гаштаанд. Ҳамаи ин аз эҳтирому қадршиносии аҳли фарҳангӣ ҳалқҳоямон далолат медиҳад.

Бо мақсади амалӣ намудани санадҳои ҳамкории Тоҷикистону Ӯзбекистон 20-22-юми апрели соли 2018-ум Рӯзҳои фарҳангии вилояти Суғд дар вилояти Самарқанди Ҷумҳурии Ӯзбекистон бо иштироки ходимони фарҳангӣ санъат, нависандагону шоирон гузаронида шуд. Дар рӯзҳои таҷлили Иди Истиқоли давлатии Тоҷикистон дар вилояти Суғд Рӯзҳои фарҳангии Самарқанд баргузор гардиданд.

Дар Ҷумҳурии Ӯзбекистон бо мақсади қонеъ гардонидани эҳтиёчи маънавӣ-маърифатии миллати тоҷик рӯзномаи «Овози тоҷик» бо төъдоди зиёд нашр мегардад. Дар Самарқанд рӯзномаи тоҷикии «Оина» дар ду

¹ Раҳмонзода А. Равобити адабиву фарҳангӣ – рукни муҳимми таҳқими дӯстии тоҷикон ва ӯзбекон// Гуфтугӯ аз дӯстӣ дорем мо. –Душанбе: Шарқи озод, 2019. – с.279.

² Раҳмонзода А. Равобити адабиву фарҳангӣ – рукни муҳимми таҳқими дӯстии тоҷикон ва ӯзбекон// Гуфтугӯ аз дӯстӣ дорем мо. –Душанбе: Шарқи озод, 2019. – С.281.

ҳафта як маротиба ба дасти хонандагон мерасад. Дар Тоҷикистон низ нашрияҳои ӯзбекӣ – «Ҳалқ овози», «Дӯстлик», «Суғд ҳақиқати», «Ӯқувчилар газетаси», «Устоз», маҷаллаҳои «Шарқнома», «Кичкинтоӣ», «Сирдош» ва ғайра нашр мегарданд.

Дар солҳои соҳибистиқлолӣ вобаста ба густариши равобити телевизион ва радио низ корҳои муайян ба анҷом расонида мешаванд, 18-уми феврали соли 1993-юм дар шаҳри Тошканд воҳӯрӣ доир ба созмон додани ҳамкории панҷгонаи ташкилотҳои телерадиои мамлакатҳои Осиёи Марказӣ шуда гузашт. Дар радиоканали «Дӯстлик»-и Ӯзбекистон ҳафтае чор маротиба ахборот бо забони тоҷикӣ пахш мегардад. Инчунин барномаи ахборотӣ-музиқии «Ҳамроҳ», барномаҳои адабии «Сехри сухан» ва «Рангинкамон» ба эфир бароварда мешаванд. Дар телевизионҳои вилоятии Самарқанд, Бухоро ва Фарғона низ барномаҳо бо забони тоҷикӣ пахш мегарданд.

Дар соҳаи киноматография низ ҳамкориҳои тоҷикону ӯзбекон намунаи барҷастаи робитаҳои амиқи эҷодии ду ҳалқи ба ҳам дӯсту бародар мебошад. Ин ҳамкориҳо аз охири солҳои 30-юми асри XX оғоз шуда, ба фаъолияти коргардонии Комил Ёрматов – фарзанди ҳалқи тоҷик алоқаманд аст. Нахустин фильмҳои қӯтоҳметражро дар бораи тоҷикон ва ӯзбекон мавсуф ба навор гирифта, дар ҳамон солҳои ниҳоят мураккаб пешкаши тамошобинон карда буд. Пасон, Комил Ёрматов бевосита ба рушди синамо дар Ҷумҳурии Ӯзбекистон машғул шуда, ин соҳаро дар кишвари ҳамсоя то охири умраш равнақу ривоҷ дод ва шогирдони зиёдеро ба воя расонд ва солҳои дароз баъди маргаш киностудияи «Ӯзбекфильм» ба номи Комил Ёрматов буд¹.

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон синамогарони шинохтаи кишвар Борис Кимёгаров, Тоҳир Собиров, Маргарита Қосимова, Бақо Содиқов, Валерий Аҳадов ва дигарон дар рушди синамои касбӣ саҳми беандоза дошта, дар бисёр фильмҳои худ ҳунармандони тоҷику ӯзбекро даъват карда, нақшҳои

---

¹ Раҳмонзода А. Равобити адабиву фарҳангӣ – рукни муҳимми таҳқими дӯстии тоҷикон ва ӯзбекон// Гуфтугӯ аз дӯстӣ дорем мо. –Душанбе: Шарқи озод, 2019. – С.327 .

асосиро ба намояндагони ҳар ду ҷумхурӣ тақсим мекарданд. Ҳунарпешагони шинохта, аз қабили Ато Муҳаммадҷонов, Сайрам Исоева, Ҳошим Гадоев, Ӯлмас Алиҳоҷаев, Рустам Саъдуллоев, Шуҳрат Эргашев ва дигарон дар фильмҳои ин коргардонҳо нақши асосиро бозида, шуҳрати синамои тоҷику ӯзбекро баланд бардоштаанд. Баъзе аз ин фильмҳо соҳиби ҷоизаҳои баланд ҳам шудаанд. Дар ин самт низ дӯстию рафоқати ду ҳалқ равшан ба ҷашм расида, нишонаи арҷ гузоштан ба санъат ва ҳунари ҳамдигар мебошад.

Дар ду давлати ба ҳам дӯст фаъолияти марказҳои фарҳангии миллатҳо ба роҳ монда шуданд. Чунончи, дар Тошканд 8-уми июни соли 1990-ум маркази миллӣ-фарҳангии тоҷикон «Ориёно» таъсис дода шуд. Ҳадафи марказ рушди фарҳанг, забон, ҳифзи урғу одатҳои миллӣ ва омӯзиши фарҳангӣ дигар ҳалқҳо ба шумор меравад. Дар шаҳрҳои Ҷиззах, Самарқанд, Наманғон, вилоятҳои Фарғона ва Сурхондарё шаҳри Чирчиқи вилояти Тошканд марказҳои фарҳангии тоҷикон фаъолият мебаранд. Айни замон дар вилояти Бухоро маркази тоҷику форс «Офтоби Суғдиён» созмон дода шуда, ҳафтавори «Бухорои шариф» нашр мегардад¹. Инчунин, бо ибтикори марказҳои фарҳангӣ рӯзномаи вилояти «Овози Самарқанд», ноҳиявии «Садои Суҳ» бо забони тоҷикӣ нашр мегарданд. Ғайр аз ин, дар як қатор рӯзномаҳои ноҳиявӣ саҳифаҳои тоҷикӣ вучуд доранд.

Тоҷикистон ва Ӯзбекистон дар соҳаи маориф низ ҳамкориҳои судмандро ба роҳ монданд. Дар Тоҷикистон мактабҳои таҳсилашон бо забони ӯзбекӣ ва дар Ӯзбекистон мактабҳои тоҷикӣ амал мекунанд. Дар даврони шуравӣ чунин анъана вучуд дошт, ки дар мактабҳои олий ва омӯзишгоҳҳои педагогии ҷумҳуриҳо барои мактабҳои миёнаи тарафайн қадрҳои омӯзгорӣ тайёр менамуданд. Ҳатмкунандагони Донишгоҳи давлатии Тошканд, Донишкадаи давлатии педагогии Тошканд ба номи Низомӣ, Донишкадаи давлатии педагогии Фарғона, Донишкадаи санъати Тошканд, Донишкадаи педагогии Андиҷон, Омӯзишгоҳи педагогии

---

¹ Раҳмонзода А. Асари зикршуда. – с. 332.

Ангрен, Омӯзишгоҳи педагогии Бекобод ҳамасола хатмкунандагонро ба мактабҳои миёнаи Тоҷикистон бо роҳҳат мефиристоданд. Асосан омӯзгорони физика, математика, забон ва адабиёти ӯзбек, таълими ибтидой ба Тоҷикистон меомаданд. Масалан, дар давоми солҳои 1976-1985-ум аз Доғишкадаи педагогии ба номи Низомӣ 195 нафар хатмқунанда ба Тоҷикистон фиристода шуда буданд. Барои мактабҳои тоҷикии Ӯзбекистон кадрҳои омӯзгорӣ дар Доғишкадаҳои педагогии Ленинобод (Хуҷанд) ва Душанбе тайёр карда мешуданд. Ҷунончи, дар давоми 1976-1986-ум ба Ӯзбекистон 265 нафар хатмқунандагон-омӯзгорон фиристода шуданд¹.

Дар солҳои ҷанги шаҳрвандии Тоҷикистон кишвари ҳамсоя дар таъмини мактабҳои тоҷикӣ бо китобҳои таълимӣ саҳм гирифт. Ҷунончи, соли 1993-юм дар нашриёти «Ӯзбекистон» бо забони тоҷикӣ китобҳои синфи яқум «Забони модарӣ» ва «Китоби ҳониш»-ро нашр намуд.

Дар Ӯзбекистон соли ҳониши 2009-2010-ум барои мактабҳои тоҷикӣ 45 номгӯ китобҳои дарсӣ аз нав нашр ва 7 китоби нав ба чоп омода гардид. Дар ҳудуди Ӯзбекистон соли ҳониши 2008-2009-ум мактабҳои забони таҳсилашон тоҷикӣ дар ҳаҷми 96,8% бо китобҳои дарсӣ ва дастурҳои таълимӣ таъмин гаштанд.

Аз рӯзҳои аввали соҳибистиқлолӣ байни ду давлат дар асоси шартнома омода намудани кадрҳо ба роҳ монда шуданд. Ин амал бо назардошти теъдод ва эҳтиёҷоти ҳалқиятҳои ба ҳам дӯст роҳандозӣ гардианд.

Яке аз роҳҳои муҳимми мустаҳкам намудани робитаҳои дӯстонаи байни давлатҳои минтақа дар асоси кооператсия ва шартнома ба роҳ мондани таҳсили доғишҷӯён дар мактабҳои олий ва расонидани ёрии методӣ ба омӯзонидани забони модарӣ ба шумор мерафт. Ҷунончи, соли 1992-юм ба мактабҳои олий ва миёнаи маҳсуси Ӯзбекистон аз Осиёи Марказӣ 358 нафар ҷавонон қабул гаштанд, ки аз онҳо 123 нафарашон ба

---

¹ Маводи Конференсияи байналмилалии илмию амалии «Ҳамкории иқтисодию иҷтимоӣ ва фарҳангии Тоҷикистон ва Ӯзбекистон: таърих ва замони мусоир». –Хуҷанд: Нури маърифат, 2019. –С.263

Тоҷикистон рост омад. Соли хониши 1994-1995-ум ба 123 нафар ҷавонони тоҷики ӯзбекистонӣ барои давом додани таҳсил дар мактабҳои олии Тоҷикистон роҳҳат дода шуд¹.

Тибқи маълумот соли 1994-ум миқдори ҷавонони ӯзбекистонӣ, ки мактаби таҳсилоти умумиро ҳатм намуда, дар асоси шартнома дар мактабҳои олии ҷумҳуриҳои ҳамсоя таҳсилро идома медоданд, 1312 нафарро ташкил медод, ки аз онҳо 412 нафар дар Тоҷикистон таҳсил менамуданд. Ба ғайр аз ин, барои идома додани таҳсил дар мактабҳои олии вилоятҳои алоҳидаи ҷумҳуриҳои ҳамсоя дар асоси кооператсия шартномаҳо ба имзо расиданд. Ҷунончи, дар асоси чунин шартнома аз мактабҳои тоҷикии вилояти Тошканд 10 нафар ҳатмкунандагон моҳи сентябри соли 1993-юм ба Донишгоҳи давлатии Ҳуҷанд қабул гаштанд. Дар навбати худ аз вилояти Ленинобод (ҳоло Суғд) ҳамон қадар писарон ва дуҳтарони мактабҳои ӯзбекӣ ба мактабҳои олии Тошканд барои идомаи таҳсил фиристода шуданд².

Тибқи маълумоти соли 2008-ум дар Ӯзбекистон 9461 мактаб амал намуда, аз ҷумла дар 334 мактаб машғулията бо забони тоҷикӣ гузаронида мешуданд. Ҳамзамон имрӯзҳо дар донишкадаву донишгоҳҳои педагогии Самарқанд, Бухоро, Фарғона, Тирмиз факултети забон ва адабиёти тоҷик амал мекунанд. Дар Донишгоҳи Самарқанд 9 гурӯҳи тоҷикӣ амал мекунанд. Дар донишкадаҳои педагогии Душанбе ва Ҳуҷанд бошад, факултетҳои филологияи ӯзбек фаъолият доранд. Бояд таъкид кард, ки дар Донишгоҳи давлатии Ҳуҷанд ба номи академик Б.Ғ. Ғафуров аз охири солҳои 80-уми асри XX факултети филологияи ӯзбек таъсис ёфта буд. Факултет соли 2012-ум бинобар қоҳиши ёфтани теъдоди донишҷӯён баста шуд ва ҳамчун шуъба ба факултети забонҳои Шарқ шомил гашт.

¹ Маводи Конференсияи байналмилалии илмию амалии «Ҳамкории иқтисодию иҷтимоӣ ва фарҳангии Тоҷикистон ва Ӯзбекистон: таърих ва замони мусоид». –Ҳуҷанд: Нури маърифат, 2019. –С.264

² Шокирзода Ш. Дӯстие, ки аз имтиҳони таърих гузаштааст // Маорифи Тоҷикистон. –2018.–№8. –С.5

Моҳи ноябрин соли 2018 факултети филологияни ўзбек аз нав таъсис дода шуд¹.

Баргузор гаштани ҳамоишҳои илмӣ (конференсия, симпозиумҳо, анҷуманҳо) боиси боз ҳам мустаҳкам гардидани ҳамкориҳои илмии байни давлатҳои дӯсту бародар мегаштанд. Натиҷаҳои ҳамоишҳои илмӣ ва тавсияҳои олимон барои рушди илму фан, техника, таълим, фарҳанг, тандурустӣ, ҳифзи иҷтимоӣ ҳамаҷониба мусоидат менамуданд.

23-юми майи соли 1994-ум дар шаҳри Тошканд маҷлиси якуми роҳбарони ташкилотҳои идоракуни фан ва технологияни панҷ ҷумҳурии Осиёи Марказӣ баргузор гардид. Меморандуми дар анҷуман қабулгардида самтҳо ва муаммоҳои корҳои илмӣ-таҳқиқотиро дар соҳаи илму техника муайян намуданд.

Санаҳои 31-уми август ва 5-уми сентябри соли 1994-ум дар шаҳри бостонии Панҷакенти Тоҷикистон баҳшида ба бозёфтҳои археологии димнаи Саразм симпозиуми байналхалқӣ барпо гашт. Дар кори ин ҳамоиши илмӣ дар баробари олимони Фаронсаву Россия як қатор олимони археологи ўзбекистонӣ низ иштирок намуданд². Дар мавриди баргузории анҷуманҳои илмӣ ҳаминро таъкид бояд кард, ки танҳо дар солҳои 1998-2000-ум дар Ўзбекистон 230 ҳамоиши илмӣ баргузор гаштаанд, дар онҳо нафақат маърузаҳо шунида шуданд, инчунин шартномаҳои ҳамкорӣ имзо гаштанд. Чунончи, дар конференсияи илмӣ, ки таҳти унвони «Бехатарии сейсмикӣ ва муаммоҳои геологияни муҳандисӣ» баргузор гашт, шартномаи ҳамкорӣ байни институтҳои сейсмологии Тоҷикистон ва Ўзбекистон ба имзо расид.

Дар таҳқими риштаҳои дӯстиву бародарӣ, ҳамкориҳои илмӣ, эҷодӣ, миёни намояндагони илму фарҳангӣ кишварҳои гуногун саҳми олимон, муассиаҳои илмӣ-тадқиқотӣ, донишгоҳҳо хеле бузург аст.

---

¹ Маводи Конференсияи байналмилалии илмию амалии «Ҳамкории иқтисодию иҷтимоӣ ва фарҳангии Тоҷикистон ва Ўзбекистон: таъриҳ ва замони мусоир». –Хучанд: Нури маърифат, 2019. –С.265

² Саразми бостон. Панҷакенти қадим ва ҷавон. –Хучанд: Ношир, 2020. – С.310

Робита ва ҳамкориҳои илмии олимони Тоҷикистон ва Ӯзбекистон решаҳои амиқи таърихӣ дошта, дар ин ҷода саҳми муассисаҳои илмӣ-тадқиқотӣ, макотиби олий хеле назаррас аст.

Дар радифи муассисаҳои илмии Академияи илмҳои Тоҷикистон ва донишгоҳҳои олии пойтаҳт Донишгоҳи давлатии Ҳуҷанд ба номи академик Бобоҷон Ғафуров низ дар ин самт мақоми шоиста дорад.

Донишгоҳи давлатии Ҳуҷанд ба номи аллома Б. Ғафуров баҳри ичрои дастуру супоришҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ-Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ва созишиномаҳое, ки ба масоили рушди муносибатҳои илмӣ-тадқиқотӣ ва фарҳангӣ баҳшида шудаанд, камар баста, барои таҳқими ҳамкориҳои судманд бо донишгоҳҳои Ҷумҳурии Ӯзбекистон кӯшиши зиёдеро ба ҳарҷ медиҳад.

Донишгоҳи давлатии Ҳуҷанд ба номи академик Бобоҷон Ғафуров ҳамчун яке аз донишгоҳҳои бузургтарин, кӯҳантарин ва бонуфузу шуҳратдор на танҳо дар вилояти Суғд, балки дар тамоми ҷумҳурий ба ҳисоб рафта, ҳамчун марказ ва маҳзани бузурги илму дониш ва маърифат дар тули 87 соли мавҷудият ва фаъолияташ дар самти таҳқими робитаҳои мутақобилан судманд бо макотиби олии ҷумҳурий ва кишварҳои хориҷӣ дорои таҷрибаи фаровон ва анъанаҳои неку ҳамгироӣ гардидааст.

Робита ва ҳамкориҳои судманди Донишгоҳи давлатии Ҳуҷанд ба номи академик Б.Ғ.Ғафуров бо донишгоҳҳои олии Ҷумҳурии Ӯзбекистон таърихи тулонӣ дошта, онро метавон ба ду давра тақсим намуд. Давраи аввали барқарор ва устувор шудани муносиботи илмиву эҷодӣ ва фарҳангӣ миёни донишгоҳ ва макотиби олии ҷумҳурии ҳамсоя ба давраи шуравӣ рост омада, марҳалаи муҳим дар самти ҳамкорӣ, табодули таҷриба дар соҳаи таълим, илм ва тарбияи мутахassisон ба ҳисоб меравад. Ҳоло донишгоҳ номбурда бо 10 донишгоҳҳои олии Ҷумҳурии Ӯзбекистон, аз ҷумла Донишгоҳҳои давлатии Андиҷон, Самарқанд, Фарғона, Бухоро, Гулистон, Донишкадаи давлатии забонҳои хориҷии Самарқанд, Донишгоҳи давлатии забонҳои дунёи Ӯзбекистон, Донишкадаи тиббӣ-

ветеринарии Самарқанд, Донишгоҳи миллии Ўзбекистон ба номи Мирзо Улуғбек, Донишгоҳи давлатии ҳуқуқшиносии Тошкент, Институти забон, адабиёт ва фолклори Академияи илмҳои Ҷумҳурии Ўзбекистон шартномаҳо ва тафоҳумномаҳо ба имзо расонидааст¹.

Бояд гуфт, ки Донишкадаи давлатии омӯзгории Ленинобод ба номи С.М.Киров (ҳоло Муассисаи давлатии таълимии «Донишгоҳи давлатии Хуҷанд ба номи академик Бобоҷон Ғафуров») аз даврони таъсиси худ (соли 1932-юм) ин донишкада на танҳо яке аз донишгоҳҳои қадим ва бонуфуз дар Тоҷикистон, балки дар минтақаи Осиёи Марказӣ ба ҳисоб рафта, дар тарбия ва тайёр кардани мутахассисони соҳибкасби омӯзгорӣ, илмӣ ва дигар соҳаҳои хоҷагии ҳалқ саҳми шоиста гузоштааст². Дар даврони шуравӣ аз шаҳру вилоятҳои ба Тоҷикистон ҳамчавор ва наздики Ўзбекистон – Самарқанд, Фарғона, Андиҷон, Наманғон, Чуст, Риҷтон, Сӯҳ, Ургут, Бекобод, Гулистон ва ғайра шумораи зиёди донишҷӯён дар ин донишкада таҳсил намуда, соҳиби маълумоти олӣ гаштаанд ва дар пешрафти соҳаи мактабу маорифи Ўзбекистон хизмат намудаанд.

Ҳамкориҳои Донишкадаи давлатии омӯзгории Ленинобод ба номи С.М.Киров бо донишгоҳҳои олӣ ва муассисаҳои илмии Ҷумҳурии Ўзбекистон дар даврони шуравӣ дар самту равияҳои гуногун, хусусан таҳқиқу омӯзиши таъриҳ, фарҳанг, мероси умумии ҳалқҳои тоҷику ўзбек, забон, адабиёт пурсамар буд. Дар ин ҷода ҳамкориҳои олимон, устодони факултети забон ва адабиёти ўзбеки Донишкадаи давлатии омӯзгории Ленинобод ба номи С.М.Киров бо Донишгоҳи давлатии Тошканд (ҳоло Донишгоҳи миллии Ўзбекистон ба номи Мирзо Улуғбек), Донишкадаи давлатии омӯзгории Тошканд ба номи Низомӣ, Институти забон, адабиёт ва фолклори ўзбеки АИ Ўзбекистон басо фаъолу назаррас буд.

Олимони машҳури ўзбек академикҳо Воҳид Зоҳидов, Иззат Султон, Баҳтиёр Назаров, Наим Каримов, Тӯра Мирзоев, профессорон,

¹ Маводи Конференсияи байналмилалии илмию амалии «Ҳамкории иқтисодию иҷтимоӣ ва фарҳангии Тоҷикистон ва Ўзбекистон: таъриҳ ва замони мусоир». –Хуҷанд: Нури маърифат, 2019. – С.265

² Маводи Конференсияи байналмилалии илмию амалии «Ҳамкории иқтисодию иҷтимоӣ ва фарҳангии Тоҷикистон ва Ўзбекистон: таъриҳ ва замони мусоир». –Хуҷанд: Нури маърифат, 2019. – С.266

навоишиноси номӣ Абдукодир Ҳайитметов, Иброҳим Ҳаққул, Боқичон Тӯхлиев, Эргаш Очилов, Натан Маллаев, Озод Шарофиддинов ва дигарон дар конференсияҳои илмӣ-назариявӣ бахшида ба ҷашнвораҳои гуногун дар Донишкадаи давлатии омӯзгории Ленинобод ба номи С.М.Киров ширкат варзида, барои донишҷӯёни факултети филологияи ӯзбек лексияҳо хондаанд ва бо устодону донишҷӯёни ин даргоҳ мулоқотҳои зиёди судманд гузаронидаанд.

Давраи дуюми густариши равобит ва ҳамкориҳои Муассисаи давлатии таълимии «Донишгоҳи давлатии Ҳучанд ба номи академик Бобоҷон Ғафуров» бо муассисаҳои олии таълимии Ҷумҳурии Ӯзбекистон ба даврони истиқолият рост меояд. Дар давраи мазкур ин ҳамкориҳо ба ҳуд мазмун ва рангу тобиши навро қасб намуда, барои таҳқими дӯстӣ, бародарӣ, ҳамкориҳои илмии ду ҷумҳурии ҳамсоя ва ҳалқҳои ба ҳам бародар – тоҷикону ӯзбекон саҳми арзанда гузоштааст¹.

Соли 1996-ум дар соҳтори донишгоҳ Шуъбаи робитаҳои байналхалқӣ таъсис ёфт, ки он барои ба роҳ мондан ва густариши ҳамкориҳои гуногуни донишгоҳ бо мактабҳои олий ва марказҳои илмӣ тадқиқотии қишварҳои гуногун мусоидат намуд. Олимону устодони донишгоҳ дар ҳамоишҳои илмие, ки дар донишгоҳҳо ва муассисаҳои илмии Ӯзбекистон баргузор мегаштанд, бо маърузаҳои илмии ҳуд ширкат меваrizиданд. Донишмандони Ӯзбекистон низ дар конференсияҳои илмии Муассисаи давлатии таълимии «Донишгоҳи давлатии Ҳучанд ба номи академик Бобоҷон Ғафуров», иштирок менамуданд. Масалан, солҳои 1996-ум ва 2001-ум бахшида ба ҳаёт ва фаъолияти поягузори адабиёти классикии ӯзбек Низомудин Алишери Навоӣ ва равобити адабиёти классикии тоҷику ӯзбек дар факултети филологияи ӯзбеки донишгоҳи мо дар мавзуи «Алишер Навоӣ ва адабиёти тоҷик» конференсияи илмӣ баргузор гашта буд, ки дар

---

¹ Маводи Конференсияи байналмилалии илмию амалии «Ҳамкории иқтисодию иҷтимоӣ ва фарҳангии Тоҷикистон ва Ӯзбекистон: таъриҳ ва замони мусоир». –Ҳучанд: Нури маърифат, 2019. – С.266

он як гурӯҳ адабиётшиносони маъруфи Ӯзбекистон фаъолона ширкат варзианд¹.

Дар доираи созишномаҳои ҳамкорӣ робитаҳои судманд ба роҳ монда шуда, ташрифи тарафайни олимони ду кишвар, иштирок дар ҳамоишҳои илмӣ ва фарҳангӣ ба ҳукми анъана даромадааст.

Баргузор гаштани ҳамоишҳои илмӣ боиси боз ҳам мустаҳкам гаштани ҳамкориҳои илмии байни давлатҳо мегаштанд. Натиҷаҳои ҳамоишҳои илмӣ ва тавсияҳои олимон барои рушди илму фан, техника, таълим, фарҳанг, тандурустӣ, ҳифзи иҷтимоӣ ҳамаҷониба мусоидат менамуданд. Азбаски дӯстӣ сарҳад надорад, дар оянда муносибатҳои дӯстиву фарҳангӣ ва илмии Тоҷикистон бо Ӯзбекистон ривоҷу равнақи тоза хоҳанд ёфт. Дар даврони нав масъалаи сайёҳию ҳанармандӣ низ чун ҷузъи фарҳанги ҳалқу миллатҳо мақоми арзишманд пайдо кардаанд.

Сайёҳӣ яке аз соҳаҳои муҳим ва сердаромади иқтисоди ҷаҳонӣ эътироф гаштааст ва ба бахши фарҳангу иҷтимоъ ва расму оину ҳунари миллӣ саҳт марбут мебошад. Бо мақсади тараққӣ додани соҳаи сайёҳӣ, муаррифии шоистаи имконияти сайёҳии мамлакат ва фарҳанги миллӣ дар арсаи байналмилалӣ, иҷунин ҷалби сармоя ба инфрасоҳтори сайёҳӣ Пешвои миллат пешниҳод намудаанд, ки соли 2018-ум дар кишвар Соли рушди сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ эълон карда шавад. Ин нуктаро имрӯз Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон зимни пешниҳоди худ ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон баён намудаанд. Ҳамчунин соли 2019-ум дар кишвар Соли рушди дехот, сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ эълон гардидааст².

Бояд гуфт, ки сафари расмии Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон Шавкат Мирзиёев ба Ҷумҳурии Тоҷикистон 9-уми марта соли 2018-ум дар ҳамкории ду кишвари ба ҳам дӯст саҳифаи тамоман нав боз кард.

¹ Маводи Конференсияи байналмилалии илмию амалии «Ҳамкории иқтисодию иҷтимоӣ ва фарҳангии Тоҷикистон ва Ӯзбекистон: таъриҳ ва замони мусоир». –Хуҷанд: Нури маърифат, 2019. – С.267

² Маводи Конференсияи илмӣ-амалии апрелии донишҷӯён, магистрантон ва омӯзгорони Донишкадаи омӯзгории Тоҷикистон дар мавзӯи «Инсон, ҷамъият, табият ва илм», ш.Панҷакент, 30.04. 2019. – Панҷакент, 2019. – С.67

Созишнома байни Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҳукумати Ҷумҳурии Ӯзбекистон оид ба ҳамкорӣ дар соҳаи сайёҳӣ, Қарор оид ба ҷорӣ намудани низоми рафтуомади бераводиди ҷонибҳо ба муҳлати то 30 рӯз ва қарори ҷонибҳо оид ба марҳала ба марҳала барқарор кардани фаъолияти ҳамаи гузаргоҳҳо дар сарҳади байни Тоҷикистону Ӯзбекистон ҳамкории ду кишварро дар соҳаи туризму сайёҳӣ равнақ ҳоҳанд дод.

Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҳукумати Ҷумҳурии Ӯзбекистон бо мақсади фароҳам овардани шароити мусоид дар рушди сайёҳӣ ва шиносоии беҳтар бо ҳаёти фарҳангии аҳолии ду кишвар, бо эътирофи ҳавасмандии ду ҷониб дар ташаккул додани ҳамкорӣ дар соҳаи сайёҳӣ, бо назардошти аҳамияти сайёҳӣ дар рушди иқтисодию иҷтимоӣ ва фарҳангии Тоҷикистону Ӯзбекистон, кӯшиши ноил гардидан ба ҳамкории самарабахш дар соҳаи сайёҳӣ, бо такя ба шартҳои баробарӣ, ҳамдигарфаҳмӣ ва манфиатҳои мутақобила «Созишнома байни Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҳукумати Ҷумҳурии Ӯзбекистон оид ба ҳамкорӣ дар соҳаи сайёҳӣ»-ро аз 9-уми марта соли 2018-ум мухим дониста, онро ба имзо расониданд¹.

Дар доираи Созишномаи мазкур Тоҷикистону Ӯзбекистон ҳамкориро дар асоси принсипҳои баробарӣ ва манфиати мутақобилаи ҳамдигар дар заминаи қонунгузории миллии давлатҳои худ амалӣ намуда, бо мақсади густариши ҳамкорӣ дар соҳаи сайёҳӣ барои манфиат ва беҳбуди мардумони ҳар ду кишвар ва инкишофи равобити байни ҳадамоти сайёҳӣ, инчунин корхонаю ташкилотҳои дар соҳаи сайёҳӣ фаъолияткунанда кӯшиш ба ҳарҷ медиҳанд.

Созишномаи мазкур аз 12 модда иборат буда, мувофиқи моддаи 4-уми созишнома ҷонибҳо барои ноил шудан ба ҳадафҳо дар самтҳои зерин фаъолиятро ба роҳ мемонанд:

- корҳои тарғибу ташвиқ дар воситаҳои ахбори оммаи кишварҳо;

---

¹ Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон Шавкат Мирзиёев дар Тоҷикистон //Ҷумҳурият. – 2018. – 10 март.

- баргузор намудани чорабиниҳои муҳталиф оид ба рушди сайёҳӣ, аз ҷумла, семинарҳо, конференсияҳо, мулоқотҳои хос дар шакли В2В;
- иштирок дар ярмаркаҳои сайёҳӣ ва намоишгоҳҳо, ки дар ҳудуди Тоҷикистону Ӯзбекистон баргузор мегарданд;
- ташвиқи намудҳои саёҳати солимгардонӣ ва зиёратӣ;
- ташкил намудани сафарҳои шиносой барои ширкатҳои сайёҳӣ ва намояндагони воситаҳои ахбори оммаи ҷонибҳо;
- ҳамкории ҷонибҳо дар ҷалби сармоягузорӣ дар соҳаи сайёҳӣ;
- мусоидат дар омодасозӣ ва навтайёркуни мутахассисон барои намояндагони соҳаи сайёҳӣ бо роҳи мубодилаи таҷрибаи мутахассисони муассисаҳои манфиатдори Тоҷикистону Ӯзбекистон;
- мубодилаи иттилоот ва таҷрибаи корӣ дар соҳаи сайёҳӣ, инчунин оид ба имтиёзҳо дар самти сармоягузорӣ, ки тибқи қонунгузории миллии ду кишвар амалӣ мегарданд;
- тибқи қонунгузории миллии ҷонибҳо паҳн намудани маводи сайёҳӣ, аз ҷумла, маводи аудио ва видеоии ташвиқкунандай имкониятҳои сайёҳии Тоҷикистону Ӯзбекистон.

Рушди сайёҳӣ масъалаи муҳимми замони мо мебошад. Ҷумҳурии Тоҷикистон мероси бойи таърихию фарҳангӣ ва захираҳои табиий-рекреатсиониро доро мебошад, ки барои рушди ҳам сайёҳии дохилӣ ва қабули сайёҳони хориҷӣ мусоидат менамояд. Омилҳои мазкурро ба инобат гирифта, айни замон сайёҳӣ дар кишвар самти бартарии иқтисоди миллӣ эълон гаштааст¹.

Ҷумҳурии Тоҷикистон имконияти хеле зиёди инкишоф додани соҳаи сайёҳиро доро мебошад. Тавре мутахассисони соҳа иброз медоранд, агар ба ҷалби мутахассисон ба соҳаи сайёҳӣ дикқати бештар дода шавад, баъди 10 сол сайёҳӣ имкони таъмини буҷаи мамлакатро то 25 фоиз дорад.

Тавре маълум аст, кишвари мо асосан бо ёдгориҳои таърихию меъморӣ, кӯҳҳои осмонбӯс, кӯлу дарёҳо ва табиати нотакрораш сайёҳонро

---

¹ Маводи Конференсияи байналмилалии илмию амалии «Ҳамкории иқтисодию иҷтимоӣ ва фарҳангии Тоҷикистон ва Ӯзбекистон: таъриҳ ва замони мусоир». –Хучанд: Нури маърифат, 2019. – С.267

ба худ ҷалб менамояд. Дар чор мамнӯъгоҳу 13 паноҳгоҳ ва «Боғи миллии Тоҷикистон» дар шакли аввали намуди ландшафтҳои нодир, экология ва ёдгориҳои табии нигоҳ дошта шудаанд. Қули Сарез, қуллаҳои Исмоили Сомонӣ, пиряҳи бузурги Федченко дар Вилояти Муҳтори Кӯҳистони Бадаҳшон, мавзеи Ширкент ва маҷмааи Қалъа дар Ҳисор, Искандарқӯл ва Ҳафтқӯл дар водии Зарафшон, ҷануби Тоҷикистон мамнӯъгоҳҳои Ҳуталон ва Бешай палангон, Кӯҳи Ҳочамуъмин, Қалъаи Ҳулбук, мақбараҳои бузургону орифон ва даҳҳои дигар мавзеъҳое мебошанд, ки сайёҳони дохирию ҳориҷӣ муштоқи дидори онҳоянд.

Барои рушду равнақи соҳа ба ширкатҳои сайёҳии ду кишвар чунин пешниҳодҳоро амалий кардан мумкин аст. Бо ҷалби сармоя бунёд ва фаъол кардани минтақаҳои сайёҳию солимгардонӣ, истироҳати лабибаҳрӣ, сайёҳии сайругаштӣ ва амсоли инҳо. Барои анҷоми ин корҳо табиату ҳавои Тоҷикистону Ӯзбекистон пурра мусоид буда, аз лиҳози нарху дастрасӣ ва амният дар қиёс бо Туркия, Кипр, Миср, Тунис, Чин, Арманистон, Қрим ва ҷануби Россия рақобатпазир мебошанд. Ҳатсайрҳои сайёҳии муштарақ тартиб дода, сайёҳони ҳориҷиро барои тамошои шаҳрҳои таърихии дар Роҳи бузурги абрешим буда, мисли Бухоро, Самарқанд, Панҷакент, Истаравшан ва Ҳучанд ҷалб созанд.

Барои шаҳрвандони Тоҷикистон ва Ӯзбекистон ҳатсайрҳо ва хизматрасонии арzonу дастрас ташкил кардан ба мақсад мувоғиқ аст, зеро дар ҳамкорӣ бо соҳторҳои марбута дар сатҳи ҷаҳонӣ ё минтақавӣ намоишгоҳу фестивалҳои хунармандию фарҳангӣ, мусобиқаҳои варзишӣ, ҷаҳонгардӣ ва амсоли инҳо ташкил намудан осонтар мебошад. Баробари ин низоми мukammal ва ягонаи истифода аз хизматрасонии роҳбаладони донандагони забонҳои тоҷикию ӯзбекӣ ва урғу одатҳои хосаро ба роҳ мондан манфиатнок ҳоҳад буд.

Дар маҷмуъ, метавон гуфт, ки Тоҷикистон ва Ӯзбекистон дар бахши равобити фарҳангӣ ва илму маориф на дар сухан, балки дар амал шарики воқеӣ буда, ин равобит ифодагари манфиат ва ояндаи неки ду кишвари

ҳамсоя ва бародар мебошад¹. Мо бояд ин робитаҳоро мунтазам ва наздик дошта бошем. Зиёйён, шоирон ва нависандагони мо бояд ёдгориҳои бойи адабию илмиро тарҷума ва паҳн намоянд, фарҳанг ва урғу одатҳои ҳалқҳоямонро омӯзанд, ҷиҳати бештар наздик соҳтани ҳалқҳоямон дар заминай арзишҳои неку созандча ҷорабиниҳои илмӣ, фарҳангӣ ва адабӣ доир намоянд, дастовардҳову арзишҳоеро, ки ҳалқҳои мо тули асрҳо ҷамъоварӣ ва сохтаанд ҳифз намуда, интишор диханду рӯнамо гардонанд.

Бо назардошти дигаргуниҳо ва омилҳои зикршуда дар раванди ҳамкориҳои фарҳангиву гуманитарии Тоҷикистону Ӯзбекистон метавон чунин натиҷагирӣ кард:

1. Ҳамкориҳои фарҳангиву гуманитарии ҳалқҳои тоҷику ӯзбек ҳамеша дар тамоми таърихи ҳамзистии осоиштаи онҳо ҳамчун меҳвари асосии тамоми робитаҳо баромад мекарданд ва дар тамоми даврони истиқлолият ҳам арзиш ва аҳамияти онҳо коста нашуд.

2. Дар даврони истиқлолият ҳамкориҳои фарҳангиву гуманитарии ду кишвари ҳамсоя коста нашуда, балки моҳият, мазмун ва миқёси нав пайдо карданд. Дар замони истиқлолият як силсила ҷорабиниҳои нави фарҳангӣ аз қабили баргузории Рузҳои фарҳангӣ, намоишномаҳо, выставкаҳо, озмунҳои гуногун, эҳёи санъату суннатҳои қадимаи мардумӣ эҳё ва намуди тоза ба худ гирифтанд.

3. Дар раванди пешравии ҳамкориҳои фарҳангиву гуманитарӣ дар қатори ниҳодҳои давлатӣ унсурҳои ғайридавлатӣ ва ҷамъияти – аз қабили ҷамъиятҳои дустӣ, марказҳо ва намояндагиҳои фарҳангии тоҷикон ва ӯзбекҳо дар кишврҳои ҳамдигар ҳамчун нақлкунандагон ва муаррифиунандагони арзишҳову суннатҳои миллӣ саҳми худро гузоштанд.

---

¹ Маводи Конференсияи байналмилалии илмию амалии «Ҳамкории иқтисодию иҷтимоӣ ва фарҳангии Тоҷикистон ва Ӯзбекистон: таъриҳ ва замони мусоир». –Хучанд: Нури маърифат, 2019. – С.268

БОБИ ШАРОИТ ВА ДУРНАМОИ ТАВСЕАИ ҲАМКОРИҲОИ ДУЧОНИБАИ ТОЧИКИСТОН ВА ӮЗБЕКИСТОН ДАР ҚАРИНАИ ШАРИКИИ СТРАТЕГӢ

3.1. Шароитҳо ва хусусиятҳои ҳамкориҳои Тоҷикистон ва Ӯзбекистон дар қаринаи шарикии стратегии ду кишвар

Таърих сабит намудааст, ки ҳама гуна мушкилоти дар роҳи зиндагии башарият бо ҳар гуна зуҳуроту падидаҳо бавуҷудомада боз таҳти таъсири омилҳову сабабҳои муҳталиф аз миён мераванд. Дар фаровард ё авчи ҳар як соҳтору низоми нописандида ва тамоюлҳои хилоғи орзуву омоли ҳалқу миллатҳо ақли солим ғалаба менамояд ва роҳи саодати инсоният кушода мешавад. Айни ҳамин ҳулосаи мантиқӣ, ки аз ҳосили таҷрибаи таърих ба даст омадааст, дар муносибатҳои сиёсии ҷумҳуриҳои дӯсту бародари Тоҷикистону Ӯзбекистон ба зуҳур расид. Санаи 2-юми сентябри соли 2016-ум нахустпрезиденти Ҷумҳурии Ӯзбекистон Ислом Каримов вафот кард. Баъд аз он ки раиси Сенати ин кишвар Неъматулло Юлдошев аз мақоми иҷроқунандаи вазифаи президентӣ даст кашид, 8-уми сентябри соли 2016-ум сарвазири мамлакат Шавкат Мирзиёев ин вазифаро бар дӯш гирифта, пас аз ғалаба дар интихобот 14-уми декабри ҳамон сол расман ҳамчун Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон фаъолиятро оғоз кард¹.

Барои ҳалқҳои тоҷику ӯзбек хурсандиовар он буд, ки ду сарвари оқилу хирадманд – Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ва Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон, муҳтарам Шавкат Мирзиёев бо сиёсату муносибати неку ибраторӣ ҳуд барои амалӣ соҳтани орзухои ҷандинсолаи онҳо саъӣ намуданд. Сокинони ҳар ду кишвар итминон доштанд, ки мушкилоти марзӣ ҳал гардида, рафту омади озодонаву бемонеаи одамон, иртиботи нақлиётӣ, муносибатҳои тиҷоратӣ таъмин шуда, дар соҳаҳои вобаста ба энергетика, сармоягузорӣ, ташкили

---

¹ Изҳороти муштараки Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ва Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон Шавкат Мирзиёев оид ба таҳқими дӯстӣ ва нақӯҳамсоягӣ //Минбари ҳалқ. – 2018.– 31 авг.

корхонаҳои муштарак, сайёҳӣ ва дигар самтҳои ҳаётан муҳим навовариҳои судманд ба миён меоянд.

Хушбахтона, маҳз дар заминаи воҳӯриву мулоқоти пайвастаи сарварони ҷумҳуриҳои дӯсту бародар ва қабули созишномаҳо муносибатҳои байнидавлатӣ равнақ ёфта, ҳамкориҳо аз сатҳи баланди давлатӣ то сатҳи шаҳру вилоятҳои алоҳидаи Тоҷикистону Ӯзбекистон вусъат пайдо намуданд.

Сараввал маҷлисҳои байниҳукуматӣ ба таври мунтазам ба роҳ монда шуданд ва дар онҳо масъалаҳои мубрами ҳамкориҳо муҳокима гаштанд. Аз ҷумла, тарафҳо масъалаи делимитатсияи сарҳадҳоро пурра ҳаллу фасл намуданд. Бо ташаббуси сарварони ду давлат 17 гузаргоҳи сарҳадӣ кушода шуданд. Дар ҳатсайрҳои Душанбе - Тошканд, Душанбе – Самарқанд, Душанбе – Бухоро парвози самолётҳо роҳҳои ҳавоӣ боз гардиданд. Бо нақлиёти заминӣ (автобусҳо) ҳатсайрҳои Панҷакент – Самарқанд, Ҳуҷанд – Тошканд, Душанбе – Деҳнав, Душанбе – Самарқанд ва Душанбе – Бухоро ба роҳ монда шуданд. Кушода шудани роҳҳо, гузаргоҳҳои сарҳадӣ ва бозорҳои наздимарзӣ, бешубҳа, барои боз ҳам наздиктар шудани ду ҳалқи дӯсту ҳамсоя ва тақвияти ҳамкориҳои тиҷоратию иқтисодӣ мусоидат намуданд¹.

Ҳамкориҳои тиҷоративу иқтисодӣ торафт вусъат ёфтанд. Соли 2017 гардиши савдои тарафайн ба 20 фоиз афзош ёфта, 237 миллион долларро ташкил дод. Соҳибкорони ду давлат дар Тошканд ва Душанбе бомуваффақият бизнес-форумҳо баргузор намуданд. Палатаҳои савдо-саноатии давлатҳоямон шартномаҳои судманд ба имзо расониданд. Бо мақсади фаъол гардонидани муносибати тиҷоративу иқтисодии давлатҳо моҳи апрели соли 2017 дар Душанбе нахустин намоиши миллии маҳсулоти истеҳсоли Ӯзбекистон баргузор гардид. Дар он беш аз 160 ширкат ва зиёда аз 400 соҳибкор иштирок намуда, беш аз 1,5 ҳазор маҳсулотро намоиш доданд. Аз ҷумла, дастгоҳҳои электротехникӣ, маҳсулоти фарматсевтӣ ва

---

¹ Рӯзи васли дӯстдорон: Сафари ҳайати мӯътабари аҳли адабу фарҳанги Тоҷикистон ба Ӯзбекистон // Адабиёт ва санъат. – 2018. – 9 авг.

кимиёвӣ, атриёт, пойафзол, хӯрокворӣ, техникаи хочагии қишлоқ, автомобилҳои сабукраву вазнин, автобусҳо, маводи соҳтмон, ашёи рӯзгор, мебел ва дигар маҳсулот писанди ниёзмандон гардианд. Намоиши ҷавобӣ моҳи октябри соли 2017-ум дар Тошканд баргузор гардид, ки дар кори он беш аз 150 ширкат ва соҳибкорони Тоҷикистон ки дар соҳаҳои нафту газ, соҳтмон, нақлиёт, қанданиҳои фоиданок, фармакалогия, саноати сабуку хӯрокворӣ, тандурустӣ, илму техника, туризм фаъолият мебаранд, иштиrok намуданд. Аз ҷумла, дар ин намоиш минтақаҳои озоди иқтисодии «Дангара» ва «Суғд» ширкат варзида, ба мардуми Ӯзбекистон ва меҳмонон намунаи беҳтарини маҳсулот, номгӯйи хизматрасониҳо ва имконоти сармоягузориро муаррифӣ карданд. Байни соҳибкорон ба маблаги беш аз 50 миллион доллар паймонҳои корӣ ба имзо расиданд.

Дар натиҷаи саъю талошҳои оқилонаи Сарварони ду давлати ҳамсоя – Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон, муҳтарам Шавкат Мирзиёев муносибатҳои байни ин ду кишвар қуллан тағиیر ёфта, ба маҷрои созанда ва муфид барои тарафайн ворид гардид. Иқдоми неку наҷибе, ки Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ва Президенти Ӯзбекистон, муҳтарам Шавкат Мирзиёев дар самти эҳёи муносибатҳои неки ҳамсоягӣ, ҳусну тафоҳуми ҳамҷаворӣ, дӯстиву бародарӣ роҳандозӣ намуданд, тамоми мардуми ин ду кишварро шоду мамнун намуд. Дар Изҳороти муштараки Сарони ҳар ду давлат, ки 9-уми марта соли 2018-ум ба имзо расид, чунин омадааст: «Сарони давлатҳо масъалаҳои қалидии вазъи имрӯзai муносибатҳо миёни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон, дурнамои тавсеаи минбаъда ва таъмики ҳамкориҳои гуногунҷанбаи дучонибаро дар соҳаҳои сиёсӣ, иқтисодиву тиҷоратӣ, нақлиётиву коммуникатсионӣ, фарҳангиву гуманитарӣ, инчунин масъалаҳои мубрами минтақавию байналмилалии қобили таваҷҷӯҳи тарафайнро муҳокима намуданд. Сарони давлатҳо сатҳи баланди муколамаи байнидавлатиро, ки дар солҳои охир ба даст омадааст, инчунин тамоюли мусбати рушди ҳамкориҳоро байни ду кишвар бо қаноатмандӣ таъкид намуда, бо дарназардошти умумиятҳои ҷандинасраи

таърихӣ ва фарҳангии мардумони ду кишвар, ки ба принсипҳои устувири дӯстӣ, накӯҳамсоягӣ ва эҳтироми ҳамдигар асос меёбанд, бо эътиқод бар он ки ҳамкориҳои созанда ва мутақобилан судманд байни Тоҷикистон ва Ӯзбекистон ҷавобгӯи манфиатҳои дарозмуддати мардумони ду кишвар буда, инчунин омили калидии таъмини сулҳ, субот, амният ва рушди устувор дар паҳнои минтақаи Осиёи Марказӣ мебошанд, бори дигар ҷонибдории худро нисбат ба принсипҳои месъёрҳои умумиэътирофшудаи ҳуқуқи байналмилалӣ, инчунин ҳадафҳо ва принсипҳои Оинномаи Созмони Милали Муттаҳид, аз ҷумла эҳтироми мутақобилаи истиқлолият, соҳибихтиёри, тамомияти арзӣ, даҳлнопазирӣ марзҳо, адами даҳолат ба корҳои доҳилӣ, баробарӣ ва манфиати мутақобила таъкид намуда, бо ҳадафи тавсеа ва таъмиқи минбаъдаи муносибатҳо байни Тоҷикистону Ӯзбекистон, таъмини татбиқи саривақтӣ ва пурраи мувофиқаҳои ҳосилшуда, эълом доштанд»¹.

Дар натиҷаи ба имзо расидани санадҳои месъёри дар боло номбаршуда бисёр масъалаҳое, ки барои муътадил ба роҳ мондани муносибатҳои дӯстонаю бародарона ва ҳамсоягӣ садди роҳ мешуданд, аз миён бардошта шуда, рафтумади шаҳрвандони ду кишвар ба назди хешу ақрабои худ, тиҷорат хеле содаву осон гардид. Аз ҷумла, 16 гузаргоҳи сарҳадӣ кушода шуда, ба муҳлати то 30 шабонарӯз бе раводид сафар кардани шаҳрвандони Тоҷикистону Ӯзбекистон ба кишварҳои ҳамдигар яке аз дастовардҳои бузург буд. Ифтитоҳи гузаргоҳҳо, ки ҳар яке як равзанаи рӯшнанеро дар дилҳои мардум боз мекард, дар дилҳои ду ҳалқи бародар умеди тоза ато намуд ва ашки шодиву нишот, ҳаяҷон, умединиву интизории ин рӯзҳои босаодат дар симои мардуми ҳар ду кишвар таҷассум гардид.

Мутобик ба иттилои Қӯшунҳои сарҳадӣ агар дар соли 2017 тариқи гузаргоҳҳои сарҳадии Ҷумҳурии Тоҷикистон убури 204858 шаҳрванди

---

¹ Изҳороти муштараки Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ва Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон Шавкат Мирзиёев оид ба таҳқими дӯстӣ ва накӯҳамсоягӣ //Минбари ҳалқ. – 2018.– 31 авг.

Чумхурии Ӯзбекистон ба қайд гирифта шуда бошад, ин нишондод аз моҳи марта соли 2018-ум 1388180 нафарро ташкил додааст.

Воқеан ҳам аз нав ба ҳам пайвастани ду халқи ҳамсоя ва хешу табор, ба ҳам овардани қалбҳо, таҳқими риштai дўстиву муҳаббат, бародарию шавқат миёни ду миллате, ки тули ҳазорсолаҳо дар як сарзамин паҳлӯ ба паҳлӯи яқдигар зиндагӣ менамоянд, аз як боду ҳаво нафас мекашанд ва аз як чӯву дарё об менӯшанд, фарҳангу анъанаҳои ягона доранд, азобу укубат ва ҷабру ҷафои зиёди таъриҳро паси сар кардаанд, хизмати рустамона ва таърихии сарварони ду чумхурии бародар буд.

Сафари нахустини расмии Президенти Чумхурии Ӯзбекистон, муҳтарам Шавкат Мирзиёев ба Чумхурии Тоҷикистон рӯзҳои 9-10-уми марта соли 2018-ум, дар арафаи ҷашни Наврӯзи оламафрӯз рост омад, ки он хеле рамзӣ аст. Зоро, яке аз анъанот ва суннату русуми Наврӯзи Аҷам, ки мардумони гуногунро ба ҳам мепайвандад, маҳз оини ҳамгирий, ҳамбастагӣ, аз байн бурдани ҳама гуна хушунат, ихтилоф, таҳаммулпазирӣ, дўстиву бародарист. Сафари расмии давлатии роҳбари олии қишвари ҳамсоя-Шавкат Мирзиёев, ки дар тули 26 соли Истиқлоли давлатии Тоҷикистон бори нахуст ба амал омад, натиҷаи иrodai нек, дурандешӣ ва хиради волои сарварони ҳар ду қишвар маҳсуб меёбад. Дар ҷараёни сафари давлатии Президенти Ӯзбекистон муҳтарам Шавкат Мирзиёев ба Чумхурии Тоҷикистон гуфтушунидҳо дар сатҳи олий ва ҳайати Ҳукумати Тоҷикистон ва Ӯзбекистон 27 санади ҳамкорӣ ба имзо расиданд¹.

Дар Изҳороти муштараки Сарони ҳар ду давлат, ки 9-уми марта соли 2018-ум ба имзо расид, чунин омадааст: «Сарони давлатҳо масъалаҳои калидии вазъи имрӯзаи муносибатҳо миёни Чумхурии Тоҷикистон ва Чумхурии Ӯзбекистон, дурнамои тавсеаи минбаъда ва таъмиқи ҳамкориҳои гуногунҷанбаро дар соҳаҳои сиёсӣ, иқтисодиву тиҷоратӣ, нақлиётву коммуникатсионӣ, фарҳангиву гуманитарӣ ва дигар соҳаҳо,

---

¹ Изҳороти муштараки Президенти Чумхурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ва Президенти Чумхурии Ӯзбекистон Шавкат Мирзиёев оид ба таҳқими дўстӣ ва накӯҳамсоягӣ //Минбари халқ. – 2018.– 31 авг.

инчунин масъалаҳои мубрами минтақавио байналмилалии қобили таваҷҷуҳи тарафайиро муҳокима намуданд. Сарони давлатҳо сатҳи баланди муколамаи байни давлатиро, ки дар солҳои охир ба даст омадааст, инчунин тамоюли мусбати рушди ҳамкориҳоро байни ду кишвар бо қаноатмандӣ таъкид намуда, бо дарназардошти умумиятҳои чандинасраи таъриҳӣ ва фарҳангии мардумони ду кишвар, ки ба принсипҳои устувори дӯстӣ, накуҳамсоягӣ ва эҳтироми ҳамдигар асос меёбанд, бо эътиқод бар он ки ҳамкориҳои созанд ва мутақобилан судманд байни Тоҷикистон ва Ӯзбекистон ҷавобғӯи манфиатҳои дарозмуддати мардумони ду кишвар буда, инчунин омили калидии таъмини сулҳ, субот, амният ва рушди устувор дар паҳнои минтақаи Осиёи Марказӣ мебошанд, бори дигар ҷонибдории худро нисбат ба принсипҳои меъёрҳои умуниэътирофшудаи ҳуқуқи байналмилалӣ, инчунин ҳадафҳо ва принсипҳои Оинномаи Созмони Милали Муттаҳид, аз ҷумла эҳтироми мутақобилаи истиқолият, соҳибихтиёри, тамомияти арзӣ, даҳлнопазирии марзҳо, адами даҳолат ба корҳои доҳилӣ, баробарӣ ва манфиати мутақобила таъкид намуда, бо ҳадафи тавсеа ва таъмиқи минбаъдаи муносибатҳои байни Тоҷикистону Ӯзбекистон, таъмини татбиқи саривақтӣ ва пурраи мувофиқаҳои ҳосилшуда, эълом доштанд»¹.

Дар натиҷаи ба имзо расидани санадҳои меъёрии дар боло номбаршуда бисёр масъалаҳое, ки барои муътадил ба роҳ мондани муносибатҳои дӯстонаю бародарона ва ҳамсоягӣ садди роҳ мешуданд, аз миён бардошта шуда, рафтумади шаҳрвандони ду кишвар ба назди хешу ақрабои худ, тиҷорат хеле содаву осон гардид. Аз ҷумла, 16 гузаргоҳи сарҳадӣ кушода шуда, ба муҳлати то 30 шабонарӯз бе раводид сафар кардани шаҳрвандони Тоҷикистону Ӯзбекистон ба кишварҳои ҳамдигар яке аз дастовардҳои бузург буд.

Соли 2018-умро дар таърихи муносибатҳои Тоҷикистону Ӯзбекистон метавон соли гардиши куллӣ ва ҷаҳиши бузурги таъриҳӣ номид. Танҳо дар

---

¹ Изҳороти муштараки Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ва Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон Шавкат Мирзиёев оид ба таҳқими дӯстӣ ва некӯҳамсоягӣ //Минбари ҳалқ. – 2018. – 14 марта.

соли 2018-ум дар сатҳҳои гуногуни байниҳукуматӣ 50 воҳӯрӣ, чандин форуму бизнес-форум ва намоишгоҳҳои молу маҳсулоти ҳар ду кишвар гузаронда шуданд. 17-уми августи соли 2018-ум дар шаҳри Тошканд дар доираи сафари давлатии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон мuloқotу музокироти сатҳи олии Тоҷикистону Ӯзбекистон баргuzor шуда, дар он 26 санад ба тасвиб расид. Сарони давлатҳо Изҳороти муштарак ва Аҳднома оид ба шарикӣ стратегӣ байни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистонро имзо карданд. Пас аз мuloқotу музокирот Изҳороти муштарак ва Аҳднома оид ба шарикӣ стратегӣ байни Ҷумҳурии Ӯзбекистон ва Ҷумҳурии Тоҷикистон ба имзо расонида шуданд¹. Бешубҳа, дар байни санадҳои ба имзо расида Созишина дар бораи ҳамкории шарикӣ стратегӣ мақоми маҳсусро дорад, ки муносибатҳои ду давлатро ба сатҳу сифати нав мебардорад. Ин санад ҳамчун рӯйдоди таърихӣ бозгӯи ҷаҳду талошҳои ҳар ду ҷониб барои таҳқими дӯстии абадӣ ва ҳусни ҳамҷаворӣ миёни Тоҷикистону Ӯзбекистон мебошад. Роҳбарони ҳар ду давлат дар густариши равобити дучониба рушди ҳамкориҳои иқтисодиву тиҷоратиро маҳсусан қайд намуданд. Изҳори қаноатмандӣ карда шуд, ки ҳаҷми гардиши мол ва тиҷорат дар солҳои охир хеле афзоиш ёфтааст ва барои боз ҳам афзудани он ва фаъолияти сармоягузорони тоҷику ӯзбек ба иқтисоди якдигар шароит фароҳам оварда шудааст. Сарварони ду мамлакати ҳамсоя тавонистанд силсилаи масъалаҳои мубрами ҳалталаби дар тули беш аз бист сол ҷамъшударо ҷиддан муҳокима намуда, ба натиҷаҳои дилҳоҳи барои ҳар ду ҷониб судманд бирасанд.

Имрӯз барои муошират ва рафтгуомади озодонаи шаҳрвандони ҳар ду мамлакат ҷиҳати дидорбинии хешу табор, ёру дӯстонашон ва саёҳату тиҷорат тамоми имкониятҳои зарурӣ фароҳам оварда шудааст. Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон иброз намуданд, ки «мардумони моро суннатҳои бисёррасраи дӯстӣ, ҳамсоягии

---

¹ Тоҷикистон–Ӯзбекистон: дӯстии безавол. – Ҳуҷанд: Ношир, 2021. –С.18.

нек ва эҳтироми дучониба муттаҳид месозанд. Ҳамкорӣ бо Ҷумҳурии Ӯзбекистон яке аз афзалиятҳои асосии сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон маҳсуб мейбад. Тасмимоти имрӯзai мо бар заминаи музокироти суратгиранда аз бисёр ҷиҳат хислати таърихӣ дошта, таконбахш мебошанд. Онҳо барои марҳила ба марҳила боло бурдани муносибатҳои Тоҷикистону Ӯзбекистон ба сатҳи сифатан нав асосу заминаи боэътимод фароҳам меоваранд»¹. Дар навбати худ Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон Шавкат Мирзиёев тамоюлҳои мусбати даврони охирро дар муносибатҳои дучонибаи кишварҳо, аз ҷумла, ҷиҳати афзоиш ёфтани ҳаҷми гардиши мутақобилаи мол ва фаъол гаштани ҳамкории фарҳангиву иҷтимоӣ, ки ба арзишҳои маънавии муштарақ ва анъанаҳои бойи дӯстӣ ва ҳусни ҳамҷаворӣ тақя менамоянд, баҳои баланд дод. Дар иртибот ба масъалаҳои мубрами ҳамкории минтақавӣ Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон ниятҳои баррасии ҳамаҷонибаи имконияти иштироки ҷониби Ӯзбекистонро дар бунёди иншооти гидроэнергетикии Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз ҷумла, соҳтмони Неругоҳи барқи обии «Роғун» баён кард. Дар доираи сафари корӣ Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон аз Корхонаи истеҳсоли техникаи майшӣ ва электроника «Артел» боздид ба амал оварда, бо фаъолияти ин коргоҳи саноатӣ шинос шуданд. Корхонаи «Артел» соли 2011-ум таъсис ёфта, асосан барои ҳочагии ҳалқи ин кишвар таҷҳизоти электрикии рӯзгорро истеҳсол менамояд. Иқтидори истеҳсолии он зиёда аз 5 миллион дона техникаи майшӣ ва 10 миллион дона лампаҳои каммасрафи барқӣ буда, дар маҷмуъ, 500 номгӯи маҳсулот бароварда мешавад. Дар Намоишгоҳи молу маҳсулоти миллии Тоҷикистон таҳти унвони «Истеҳсоли Тоҷикистон» зиёда аз 60 корхонаи азими саноатии Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз қабили Ширкати «Талко гурӯҳ», Ҷамъиятҳои дорои масъулияти маҳдуди «Файюр семент» ва «Моҳир семент», Ширкати «Фароз», Ҷамъияти сахҳомии пӯшидаи «Шири

¹ Раҳмонов, Э. Суҳанронӣ дар маросими ботантанаи ифтитоҳи Рӯзҳои фарҳангии Тоҷикистон дар Ӯзбекистон, Тошканд 30-юми июни соли 1998 / Э. Раҳмонов // Тоҷикистон: Даҳ соли истиқлолият, ваҳдати миллӣ ва бунёдкорӣ. Ч. 2. –Душанбе: Ирфон, 2001. – С.18

Душанбе», Корхонаи воҳиди давлатии «Ангишт», «Намаки Ашт ва Хоҷамуъмин», Ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуди «Қолинҳои Қайроққум», Ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуди «Амирӣ», Ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуди «Маколли», Ҷамъияти саҳомии Пӯшидаи «Оби зулол», инчунин дигар корхонаҳои бузурги ватании соҳаи саноати маъдан, ҳӯрокворӣ, соҳаи мошинсозӣ, саноати мудофия ва химия, масолеҳи соҳтмонӣ, саноати ангишт ва саноати сабук ширкат варзиданд, ки маҳсулоти истеҳсоли Тоҷикистонро бо шиори «Дар Тоҷикистон истеҳсол шудааст» ба намоиш гузоштанд¹. Сифати баланди молу маҳсулоти истеҳсоли Тоҷикистон имкон фароҳам овард, ки дар бозори доҳил ва хориҷ мизочони бештар пайдо намоянд. Зоро эътиимиҳои харидор ба сифати маҳсулот яке аз талаботи асосӣ дар роҳи муваффақ шудани корхонаҳо ба ҳисоб меравад. Натиҷаи муҳимми ин намоиш, пеш аз ҳама, дарёфти шарикони боэътиимод мебошад. Соҳибкорони Тоҷикистон бо муаррифӣ кардани молу маҳсулот, инчунин барои ҷалби сармоя ва таъсиси корхонаҳои муштарак бо доираи соҳибкорону тоҷирони Ӯзбекистон ҳамкорӣ менамоянд. Таҳлил нишон медиҳад, ки вилояти Суғд бо Ҷумҳурии Ӯзбекистон ҳамкории иқтисодии судманд дошта, дар рушду таҳқими он имкониятҳои бештар дорад. Афзоиши истеҳсоли молу маҳсулоти рақобатпазир дар вилояти Суғд метавонад заминаи густариши робитаҳои иқтисодии байни Ҷумҳурии Ӯзбекистон ва Ҷумҳурии Тоҷикистон гардида бошад. Имкониятҳои содиротии вилояти Суғд барои ҳамкориҳои минбаъдаи созанда ва мутақобилан судманд байни Тоҷикистону Ӯзбекистон, барои дурнамои дарозмуддат такони нав ва қавӣ шароити муфид фароҳам овардааст. Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ-Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ҳангоми мулоқоти дӯстона бо Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон, муҳтарам Шавкат Мирзиёев чунин иброз намуданд: «Мардумони моро суннатҳои бисёрасраи дӯстӣ, ҳамсоягии нек ва эҳтироми ҷонибайн муттаҳид месозанд. Ҳамкорӣ бо Ҷумҳурии Ӯзбекистон яке аз афзалиятҳои

¹ Тоҷикистон – Ӯзбекистон: дӯстии безавол. Нашри дуюм. – Ҳуҷанд: Ношир, 2021. –С.29

асосии сиёсати хориции Ҷумхурии Тоҷикистон маҳсуб мейбад. Тасмимоти имрӯзai мо бар заминаи музокироти суратгиранда аз бисёр ҷиҳат хислати таърихӣ дошта, таконбахш мебошанд. Онҳо барои марҳала ба марҳала боло бурдани муносибатҳои Тоҷикистону Ӯзбекистон ба сатҳи сифатан нав асосу заминаи боэъти модро фароҳам меоваранд»¹. Сафари расмии Президенти Ҷумхурии Ӯзбекистон, муҳтарам Шавкат Мирзиёев барои рушду таҳқими робитаҳои иқтисодӣ, тиҷоратӣ, фарҳангӣ, илмӣ, адабӣ, иртиботи нақлиётӣ, истифодаи самараноки заҳираҳои обу энергетика, амният ва мудофиа, мубориза бар зидди терроризм, экстремизм, ифротгароии динӣ ва таъмини сулҳу субот дар минтақаи Осиёи Марказӣ заминаи устувор гузошт. Яке аз дастовардҳои муҳимми ин мулоқот дар он буд, ки қариб ҳамаи масъалаҳои баҳснок вобаста ба сарҳад ҳаллу фасли худро ёфтанд ва ин ба ҷонибҳо имконият дод, ки шартномаҳои даҳлдорро марбут ба масъалаи мазкур ба имзо расонанд. Ҳангоми мулоқот сарони ду давлат ба доираи васеи масъалаҳои минтақавию байналмилалӣ таваҷҷӯҳ зоҳир намуда, диду назари худро оид ба роҳу василаҳои ҳалли масъалаҳои рӯзмарраи минтақаи Осиёи Марказӣ баён соҳтанд. Президенти Ҷумхурии Тоҷикистон, Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон аз ташаббусу ибтикороти Президенти Ҷумхурии Ӯзбекистон, муҳтарам Шавкат Мирзиёев ҷиҳати эҷоди фазои озоду созандай ҳамкории байнидавлатӣ дар Осиёи Марказӣ изҳори қаноатмандӣ намуда, чунин қайд намуданд: «Мо иқдомоти Шуморо дар мавриди эҷоди фазои дӯстӣ ва ҳусни ҳамҷаворӣ дар фазои умумии мо самимона истиқбол гирифтем, зеро онҳо бо ҳадафҳои мо комилан созгору ҳамоҳанг мебошанд»². Президенти Ҷумхурии Тоҷикистон, Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон музокироти сатҳи олии ҷонибҳоро ҳамчун оғози марҳалаи нав дар муносибатҳои ду кишвар арзёбӣ намуда, нақши арзандай Президенти Ҷумхурии Ӯзбекистон Шавкат Мирзиёевро дар эҳё ва таҳқими ин равобит ва ба маҷрои солиму созанд равона намудани он маҳсус таъкид намуданд. Президенти Ҷумхурии

¹ Суханронии Пешвои миллат дар «Шоми дӯстӣ» //Минбари халқ. – 2018. – 14 марта.

² Суханронии Пешвои миллат дар «Шоми дӯстӣ» //Минбари халқ.– 2018. – 14 марта.

Ўзбекистон аз ҷониби худ ба Президент, Ҳукумат ва тамоми мардуми Тоҷикистон барои истиқболи гарму бародарона ва меҳмоннавозии самимӣ нисбати ў ва ҳайати расмии Ҷумҳурии Ўзбекистон арзи сипос намуда, қаноатмандии амиқи хешро аз натиҷаҳои музокирот иброз дошт. Президенти Ўзбекистон Шавкат Мирзиёев тамоюлҳои мусбат ва судмандро дар муносибатҳои тарафайни ду кишвар, аз ҷумла афзоиш ёфтани ҳаҷми гардиши мутақобилаи мол ва фаъол гаштани ҳамкориҳои фарҳангиву башарӣ, ки ба арзишҳои маънавии муштарак ва анъанаҳои ганий дӯстӣ ва ҳусни ҳамҷаворӣ такя менамоянд, баланд арзёбӣ намуд.

Вобаста ба саъю талошҳои оқилонаи Сарварони ду давлати ҳамсоя – Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ва Ҷумҳурии Ўзбекистон, муҳтарам Шавкат Мирзиёев муносибатҳои байни ин ду кишвар куллан тағиیر ёфта, ба маҷрои созанда ва муфид барои тарафайн ворид гардид. Вобаста аз ин муносибатҳо дар ҳар ду мамлакат дар бунёди давлати мутараққӣ ва демократӣ, дар сиёсати дохилӣ ва хориҷӣ муваффақиятҳои назаррас ба даст оварданд. Ҳар ду давлат аз рӯи бисёр масъалаҳои глобалий ва минтақавӣ мавқеи ягона ва ё наздик доранд. Тоҷикистон ва Ўзбекистон дар созмонҳои байналмилалӣ ва минтақавӣ аз ҷумла Созмони Милали Муттаҳид, Созмони Ҳамкории Шанхай, Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил, Созмони Амнияти Дастанамъӣ ва гайра мавқеи шоистаро ишғол менамояд¹. Ташаббусҳои саривақтӣ ва иқдомҳои фаъолонаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҳалли масъалаҳои доги сайёра аз қабили таъмини аҳолии рӯи замин бо оби тоза, дар ин росто эълон намудани соли 2003-ум Соли оби тоза ва таҳияи ду барномаи дарозмуддати даҳсолаи байналмилалии фаъолияти «Об барои ҳаёт» (солҳои 2005-2015-ум) ва барномаи «Об барои рушди устувор» (солҳои 2018-2028-ум), ки аз тарафи Созмони Милали Муттаҳид ва бо ҷонибдории аксари кишварҳои дунё аз ҷумла, Ўзбекистон ба тасвиб расид. Тоҷикистону Ўзбекистон имрӯз ба рушди ҳамкории тиҷоратию иқтисодӣ

---

¹ Изҳороти муштараки Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ва Президенти Ҷумҳурии Ўзбекистон Шавкат Мирзиёев оид ба таҳқими дӯстӣ ва нақӯҳамсоягӣ //Минбари халқ. – 2018.– 31 авг.

афзалияти бештар дода, ҳамгирии доираҳои соҳибкорӣ ва ширкатҳои тичоратии ду кишвар дар ҳоли рушд қарор дорад. Агар ҳаҷми гардиши мол миёни ду кишвар дар соли 2016-ум 69,3 миллион доллари амрикоиро ташкил дода бошад ва ин рақам дар соли 2017-ум ба 126,4 миллион доллар баробар шуд.

Бо иштироки Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ва Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон, муҳтарам Шавкат Мирзиёев 27-уми сентябри соли 2018-ум ба мақсади абадӣ гардондан ва тақвияти дӯстии халқҳои тоҷику ӯзбек, ҳамчун рамзи дӯстии ду миллати дӯсту бародар ва ҳамсоя боғи «Низомиддин Алишер Навоӣ» дар кӯчаи Беҳзоди шаҳри Душанбе мавриди истифода қарор гирифт ва парда аз рӯи мӯчассамаи мутафаккирони барҷастаи тоҷику ӯзбек – Ҷомӣ ва Навоӣ бардошта шуд.

Ташрифи расмии Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон, муҳтарам Шавкат Мирзиёев 10-11-уми июни соли 2021-ум ба шаҳрҳои Душанбеву Ҳуҷанд муносибатҳои стратегии ду давлати ҳамсоя ва дӯст, халқҳои тоҷику ӯзбекро ба сатҳи нав бароварданд. Ҳусусан равобити иқтисодии ду мамлакат хеле пеш рафт. Ҳамкориҳои соҳибкорони минтақаҳои ҳамҷавор бар манфиати иқтисодиёти ду тараф хизмат меқунад. Ҳаҷми мубодилаи мол байни ду давлат беш аз пеш меафзояд ва имкон дорад ба 1 миллиард доллар расад. Дар Изҳороти расмӣ барои матбуот оид ба натиҷаҳои музокироти Президентони Тоҷикистону Ӯзбекистон дар доираи сафари расмии Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон, муҳтарам Шавкат Мирзиёев қайд карда шудааст, ки «дар шаш соли охир ҳаҷми мубодилаи мол байни кишварҳои мо, дар маҷмуъ, 30 маротиба афзоиш ёфтааст».

Бо иштироки сарварони ду давлат дар вазъияти бо пахши тугмаи рамзӣ ба таврӣ маҷозӣ ду иншооти муҳимми соҳаи иҷтимоӣ – бинои Мактаби таҳсилоти умумӣ барои 1400 хонанда дар ду баст дар ноҳияи Ургути вилояти Самарқанд ва Маҷмааи тандурустии «Дӯстии Тоҷикистону Ӯзбекистон» бо 200 катро дар ноҳияи Қубодиёни вилояти Ҳатлон, ки дар доираи муносибатҳои ҳасанаи давлатҳо ва бо ташабbusҳои созандаву

иқомҳои саховатмандонаи сарони давлатҳо аз тарафи Ҳукуматҳои ду кишвар бунёд шудааст, мавриди баҳрабардорӣ қарор доданд. Дар ин хусус соҳтмони як мактаби нав дар ноҳияи Спитамени вилояти Суғд аз тарафи соҳтмончиёни ӯзбек барои шашсаду сӣ ҷой ва як муассисаи томактабӣ аз ҷониби Тоҷикистон дар шаҳри Риштони вилояти Фарғона барои 200 ҷой ҳамчун намунаи дӯстии ду кишвари бародар қайд кардан лозим аст.

Имрӯз муносибатҳои неку созанда, бешак, бо ному корнома, ибтикору дурандешӣ ва часорату матонати Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ва Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон, муҳтарам Шавкат Мирзиёев иртиботи ногусастани доранд, бо имону ихлоси пок ба истиқболи яқдигар ва мардуми ду кишвари бо ҳам дӯстӣ бародар қадамҳои устувор гузоштанд. Бо Фармони Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон, муҳтарам Шавкат Мирзиёев барои саҳми сазовори шахсӣ дар таҳқими робитаҳои бисёрасраи дӯстӣ, таъмиқи муносибатҳои неки ҳамсоягӣ ва ҳамдигарфаҳмӣ, тавсеаи робитаҳои гуногунҷанбаи фарҳангӣ ва гуманитарӣ миёни ҳалқҳои бародари ӯзбеку тоҷик, барои хизматҳои бузург дар рушди ҳамкории самарабахши ҷумҳуриҳои Ӯзбекистон ва Тоҷикистон ба манфиати наслҳои имрӯзу оянда, ташаббусҳои самаранок барои таъмини сулҳ, амният ва субот дар минтақаи мо Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бо Мукофоти олии давлатии Ҷумҳурии Ӯзбекистон Ордени «Эл Юрт Ҳурмати» сарфароз гардонида шуданд.

Бо Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Сарвари кишвари дӯсту бародар, муҳтарам Шавкат Мирзиёев «барои хизматҳои шоён ҷиҳати таҳқими муносибатҳои байнидавлатӣ, тавсеаи робитаҳои дӯстона ва ҳусни ҳамҷаворӣ миёни ҳалқҳои тоҷику ӯзбек, рушди ҳамкориҳои мутақобилаи судманди тиҷоратию иқтисодӣ ва фарҳангии гуманитарӣ миёни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон» бо Мукофоти олии давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон Ордени «Зарринтоҷ» дараҷаи 1 сарфароз гардонида шуданд. Дӯстии тоҷикону ӯзбекон ба манфиати ҳар ду ин ҳалқҳои ҳамсояю

бародар, рушди устувор, таҳқими Истиқоли воқеи Тоҷикистон Ӯзбекистон, сулҳу субот, оромӣ ва амният дар минтақа хизмат ҳоҳад кард.

Асосгузори сулҳу вахдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ҳангоми мулоқоти дӯстона бо Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон, муҳтарам Шавкат Мирзиёев чунин иброз намуданд: «Мардумони моро суннатҳои бисёрасраи дӯстӣ, ҳамсоягии нек ва эҳтироми ҷонибайн муттаҳид месозанд. Ҳамкорӣ бо Ҷумҳурии Ӯзбекистон яке аз афзалиятҳои асосии сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон маҳсуб меёбад. Тасмимоти имрӯзai мо бар заминаи музокироти суратгиранда аз бисёр ҷиҳат хислати таърихӣ дошта, такконбахш мебошанд. Онҳо барои марҳала ба марҳала боло бурдани муносибатҳои Тоҷикистону Ӯзбекистон ба сатҳи сифатан нав асосу заминаи боэътиимодро фароҳам меоваранд»¹.

Сафари расмии Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон, муҳтарам Шавкат Мирзиёев барои рушду таҳқими робитаҳои иқтисодӣ, тиҷоратӣ, фарҳангӣ, илмӣ, адабӣ, иртиботи нақлиётӣ, истифодаи самараноки захираҳои обу энергетика, амният ва мудоғиа, мубориза бар зидди терроризм, экстремизм, ифратгароии динӣ ва таъмини сулҳу субот дар минтақаи Осиёи Марказӣ заминаи устувор гузошт. Яке аз дастовардҳои муҳимми ин мулоқот дар он буд, ки қариб ҳамаи масъалаҳои баҳснок вобаста ба сарҳад ҳаллу фасли худро ёфтанд ва ин ба ҷонибҳо имконият дод, ки шартномаҳои даҳлдорро марбут ба масъалаи мазкур ба имзо расонанд.

Соли 2018-ум дар Тоҷикистон 9 корхонаи муштараки соҳибкорони тоҷику ӯзбек ва дар Ӯзбекистон 24 корхона бо сармоягузории муштарак ва 1 корхона пурра бо сармоягузории соҳибкорони тоҷик фаъолият намуданд.

Байни ду давлат доир ба содда намудани хизмати гумrukӣ, бар роҳ мондани ҳамкорӣ ва расонидани ёрии амалӣ тавофуқнома ба имзо расонида шуд. Дар он бемамоният интиқол додани молҳо, аз сарҳад гузаштани одамон ва воситаҳои нақлиёт инъикос ёфтааст.

---

¹ Суҳанронии Пешвои миллат дар «Шоми дӯстӣ» //Минбари ҳалқ. – 2018. – 14 марта.

Дар соҳаи энергетика ҳамкориҳои судманд ба роҳ монда шуданд. Байни ширкати холдинги шакли кушоди саҳомии «Барқи тоҷик» ва Ҷамъияти саҳомии «Ўзбекэнерго» баҳри аз нав эҳё намудани низоми ягонаи энергетикии Осиёи Марказӣ музокираҳо сурат гирифтанд. Дар воҳӯрии расмии сатҳи олии Тошканд (2018-ум) тарафҳо оид ба соҳтмони ду неругоҳи барқӣ дар дарёи Зарафшон ба мувофиқа расиданд.

Ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон дар соҳаи об, аз ҷумла иқдоми эълони солҳои 2018-2028-ум ҳамчун Даҳсолаи байналмилалии амал «Об барои рушди устувор» ва иқдомоти Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон барои таҳқими амнияти минтақавӣ ҷониби Ӯзбекистон дастгирӣ ёфт¹.

Дар ин замина умунияти таърихиву фарҳангӣ, анъанаҳо, расму оин, ҳамсоягии мардуми мо барои ҳамкориҳои маданий ва умунибашарӣ имкон фароҳам меорад. Ӯзбекони муқими Тоҷикистон ва тоҷикони муқими Ӯзбекистон ба робитаҳои хешутабории мо хусусияти хоса мебахшанд ва ин яке аз омилҳои муҳимми дӯстӣ, бародарӣ ва ҳамгирӣ байни кишварҳои мо мебошанд. Дар ҷараёни сафар созишинома оид ба эътирофи баробарарзиш будани дипломҳои намунавии давлатӣ дар соҳаи маориф ба имзо расид, ки ин иқдом барои густариши ҳамкориҳои дучониба дар соҳаи таҳсилоти олии қасбӣ ва илм мусоидат менамояд. Ҷонибҳо дар бораи вусъат додани ҳамкорӣ миёни донишгоҳҳои олии Тоҷикистон ва Ӯзбекистон, беҳтар намудани сифати таълими забонҳои тоҷикӣ ва ӯзбекӣ, мутаносибан дар Ӯзбекистон ва Тоҷикистон ба мувофиқа расиданд. Ҳангоми мулоқот дар шаҳри Тошканд сарони давлатҳо ҳамчун шарикони стратегӣ ҳамоҳангзории фаъолияти мақомоти қудратиро барои ҳамкории бештар дар самти таъмини амният ва мудофиаи сарҳад, муборизаи муштарак бар зидди терроризм, экстремизм, ифротгароии динӣ, гардиши ғайриқонунии маводи муҳаддир, ҷинояткории муташаккили фаромилӣ, таҳқими ҳамкориҳои ҳарбӣ-техникӣ ҷонибдорӣ намуданд. Президенти Ҷумҳурии

---

¹ Суҳанронии Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон Шавкат Мирзиёев дар «Шоми дӯстӣ». – Тошкент, 2018, августи.

Ўзбекистон, муҳтарам Шавкат Мирзиёев ташрифи Сарвари давлати тоҷикон, Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмонро ба Ҷумҳурии Ўзбекистон ҳамчун қадами муҳиму устувор дар роҳи таҳқиму тавссеи муносибатҳои неки ҳамсоягӣ арзёбӣ намуда, чунин ибрози андеша намуд: «Мардуми тоҷик ва ўзбек мисли ду шоҳи як дараҳтанд. Мо як дин, замин ва об дорем. Мо дар ғаму шодии яқдигар якҷо ҳастем, як сарнавишт моро пайваст мекунад. Аньанаҳои неки гузаштагони худро идома дода, мо бояд дӯстии мардумонамонро тақвият бахшем ва ҳимоя кунем»¹.

Пешвои муаззами миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми навбатии худ ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 26-уми декабри соли 2018-ум оид ба таҳқими робитаҳои дӯстӣ ва ҳамкориҳои гуногунҷанба дар минтақаи Осиёи Марказӣ, аз ҷумла Ҷумҳурии Ўзбекистон чунин изҳори андеша намуданд: «Густариш ва таҳқими муносибатҳо бо кишварҳои Осиёи Марказӣ, чун анъана, дар асоси дӯстиву эътиимод, ҳусни ҳамҷаворӣ ва ҳамкории судманд ба роҳ монда шуда, ба иҷрои ҳадафу вазифаҳо, ҳамчуни, рафъи мушкилоти муштарак равона гардидааст.

Бори дигар бо қаноатмандӣ хотирнишон месозам, ки соли 2018 дар муносибатҳои дучониба бо кишвари ҳамҷавор ва дӯсти мо Ўзбекистон таҳаввулоти таърихӣ рух доданд ва мо тамоми масъалаҳои ҳалталабу шиддатнокеро, ки тайи зиёда аз бист соли охир байни ду кишвар ба миён омада буданд, пурра ҳаллу фасл карда, ҳамкориҳоямонро ба сатҳи шарикӣ стратегӣ баровардем»².

Бо итминони комил метавон гуфт, ки маҳз сиёсати оқилона, хирадмандона ва дурандешона, иродай неки сарварони аввали сиёсии ду кишвар - Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ-Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ва Президенти Ҷумҳурии Ўзбекистон, муҳтарам Шавкат Мирзиёев муносибат ва равобити дӯстиву бародарии ҳалқҳои тоҷику ўзбекро ба маҷрои солиму созанд

¹ Суҳанронии Президенти Ҷумҳурии Ўзбекистон Шавкат Мирзиёев дар «Шоми дӯстӣ». – Тошкент, 2018, август.

² Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Душанбе, 26-уми декабри соли 2018. // <http://www.president.tj/node/13739>

равона сохта, ба танзими давлатии муносибатҳои мутақобилан судманд ва густариши дўстӣ, ҳамкорӣ ба манфиати мардумони ҳар ду кишвар заминай устувор гузошт. Бо Фармони Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон Шавкат Мирзиёев «барои саҳми сазовори шахсӣ дар таҳқими робитаҳои бисёрасраи дўстӣ, таъмини муносибатҳои неки ҳамсоягӣ ва ҳамдигарфаҳмӣ, тавсеаи робитаҳои гуногунҷанбаи фарҳангӣ ва гуманитарӣ байни халқҳои бародари ӯзбеку тоҷик, барои хизматҳои бузург дар рушди ҳамкориҳои самарабахши чумҳуриҳои Ӯзбекистон ва Тоҷикистон ба манфиати наслҳои имрӯзу оянда, ташаббусҳои самаранок барои таъмини сулҳу амният ва субот дар минтақаи мо» бо мукофоти олии давлатии Ҷумҳурии Ӯзбекистон бо ордени «Эл Юрт Ҳурмати» сазовор гардонида шуданд.

Дар арафаи ҷаҳони 27-умин солгарди Истиқболи Ҷумҳурии Тоҷикистон тибқи Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 28-уми августи соли 2018-ум як гурӯҳ ҳодимони маъруфи давлатӣ, намояндагони соҳаи илм, маориф ва фарҳангии Ҷумҳурии Ӯзбекистон, ки барои тавсеа баҳшидани густариши муносибатҳои дўстӣ, ҳусни ҳамҷаворӣ, робитаҳои фарҳангии башардӯстона, иҷтимоию иқтисодӣ, илмию техникий ва ҳамкории ҳамаҷонибаи самарабахши байни ду кишвар ба манфиати мардуми тоҷику ӯзбек саҳми босазо гузоштанд, бо мукофотҳои давлатии Тоҷикистон сарфароз гардианд. Аз ҷумла, Сарвазири Ҷумҳурии Ӯзбекистон Абдулло Орипов ва Вазири корҳои хориҷии ин кишвар Абдулазиз Комилов бо ордени «Исмоили Сомонӣ», дараҷаи 2, Вазири хоҷагии оби Ҷумҳурии Ӯзбекистон Шавкат Ҳамроев бо ордени «Шараф», дараҷаи 1, мушовири Вазири корҳои дохилии Ҷумҳурии Ӯзбекистон Зокирҷон Алматов, раиси Маркази фарҳангии миллии тоҷики вилояти Самарқанд Абдуваҳҳоб Воҳидов, мушовири Вазири хоҷагии оби Ҷумҳурии Ӯзбекистон Исмоил Ҷӯрабеков, мудири шуъбаи рӯзномаи «Овози тоҷик» Тӯхтамиш Тӯхтаев, профессори Доњишгоҳи давлатии Бухоро Таваккал Чориев бо ордени «Дўстӣ» сарфароз гардианд. Инчунин барои саҳми арзанда дар густариши муносибатҳои фарҳангӣ ҳофизи машҳур Шералий

Ҷўраев ва ходими илмии маркази миллии ўзбекии санъати мақоми Ҷумҳурии Ўзбекистон Мавлуда Халилова бо увони фахрии Ҳунарпешай халқии Тоҷикистон қадрдонӣ шуданд.

Матонат, иродай қавии сарварони ду давлат ва орзуву омоли мардумони ду чумхурии дӯсту бародар тамоми мушкилоти мавҷударо аз миён бардошт ва ин марҳалаи нави робитаю ҳамкориҳои Тоҷикистону Ўзбекистон саҳифаи нав дар таърихи дӯстии халқҳои тоҷику ўзбек гардид.

Сиёсати дарҳои боз ва сулҳчӯёнаи Ҷумҳурии Тоҷикистон имкон ва ҳолатеро ба вучуд овард, ки Тоҷикистон бо аксари кишварҳои ҷаҳон ва созмонҳои байналхалқӣ ҳамкориҳои судмандро ба роҳ монад. Албатта, ҷунин усул дар рушди устувори кишвар таъсири мусбат гузошта, ҳам иқтисодиёти мамлакатро афзоиш додааст ва ҳам шароитеро ба миён овардааст, ки давлатҳои ҷаҳон Тоҷикистонро ҳамчун кишвари сулҳофар ва ташаббускори муаммоҳои ҷаҳонӣ эътироф намоянд. Яке аз ҷунин кишварҳо, ки Тоҷикистон дар масири татбиқи дипломатияи бисёрсамтӣ ва сиёсати дарҳои кушод онро ба сатҳи баланд шарикӣ стратегӣ баровард, Ҷумҳурии Ўзбекистон мебошад.

Имрӯз ҷумҳуриҳои Тоҷикистон ва Ўзбекистон ба мустаҳкам намудани робитаҳои дучонибаи дӯстӣ, ҳамкорӣ ва шарикӣ мутақобилаи судманд бо ҳамсаъҳои дуру наздик эътибори муҳим медиҳанд. Дар ин радиф Тоҷикистон бо ҳамкорӣ бо кишвари ҳамсоя Ҷумҳурии Ўзбекистон, ки яке аз самтҳои асосии сиёсати хориҷии кишвар маҳсуб меёбад, аҳамияти аввалиндарача зоҳир менамояд. Ҳуди солҳои сипаригашта собит намуданд, ки барқарор намудани робитаи байнидавлатии тоҷику ўзбек ногузир буда, ин ҳамкорӣ баҳри нигоҳ доштани суботу рушди устувор дар минтақа нақши муҳим мебозад.

28-уми ноябрь соли 2019-ум Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар воҳӯрии дуюми машваратии сарони давлатҳои Осиёи Марказӣ (шахри Тошканд) иштирок ва суханронӣ карданд. Президенти мамлакат соҳаҳои тиҷорату иқтисод, сармоягузорӣ, кишоварзӣ, баҳшҳои гуногуни саноат, рушди инфрасоҳтори нақлиётию

коммуникатсионӣ, истифодаи оқилонаву самараноки заҳираҳои обии минтақаро аз самтҳои муҳимми ҳамкории кишварҳои Осиёи Марказӣ арзёбӣ карданд. Бо қарори машварат Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон - Раиси Ҳазинаи Байналмилалии наҷоти Арал интихоб гардид.

Ҳамин тавр, бо ташаббуси Ӯзбекистон ва Тоҷикистон қазияи Афғонистон дар Конференсияҳои байналхалқии сатҳи баланд дар шаҳри Тошканд 26-27-уми марта соли 2018-ум оид ба масъалаи амният ва ҳамкорӣ дар минтақа ва дар шаҳри Душанбе санаҳои 3-4-уми майи соли 2018-ум дар бораи мубориза бар зидди терроризм ва ифратгароӣ бо иштироки намояндагони бештарин давлатҳои дунё муҳокима карда шуд.

Дар айни замон ҳам масъалаи амнияти минтақавӣ аз муаммоҳои мубрами айём буда, таваҷҷуҳи бештарро тақозо мекунад. Яке аз масъалаҳои нозуки муносибатҳо дар минтақа, баҳусус байни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон ин ҳосил кардан ва истифодаи сӯзишвории газ ва неруи барқ маҳсуб мешавад¹. Дар солҳои нахустини даврони Истиқлоли Ҷумҳурии Ӯзбекистон дар таъмини барқ ва газ ба ноҳияҳои наздимарзии кишвари мо мадад мекард. Вале вазъи баамаломадаи сиёсию иқтисодӣ минбаъд водор намуд, ки роҳбарияти вақти Ҷумҳурии Ӯзбекистон интиқоли газ ва барқро қатъ намояд. Зоро давлати ҷавони тоҷикон аз аввал барои расидан ба истиқлоли энаргетикий саъӣ мекард. Диққату эътибор ба масъалаи энергетика ва сарчашмаи оби минтақа будани Ҷумҳурии Тоҷикистон хеле қалон аст ва бештарин давлатҳо, амсоли Афғонистону Покистон, Чину Ҳиндустон ба давлати мо бо ҷашми умед менигаранд, ки дар ҳалли мушкилоти энергетикий мадад ҳоҳад кард. Ифтитоҳ ва оғози корҳо дар Барномаи байнидавлатии «CASA-1000» мисоли равшани ин мебошад.

---

¹ Выступление Президента Республики Таджикистан Эмомали Раҳмона на Международной Конференции по региональному сотрудничеству в бассейнах трансграничных рек. – Душанбе, 30 мая 2005 года. // Международная конференция по региональному сотрудничеству в бассейнах рек. Душанбе, май 2005 г. 2005-2015 «Вода для жизни» «Международное десятилетие действий». –Душанбе, 2005.

Мушкилоти истифодаи об ва масоили ба он пайванди энергетикий айни замон маҷмуи дигари душвориҳоро ба вучуд овардаанд. Мавҷудияти нобаробари манбаъҳои об дар минтақа ва дар ҳар кишвари алоҳида, маҳдудияти захираҳои об дар соҳаи кишоварзии ин давлатҳо масоили марбут ба истифодаи обро ба мадди аввал мебарорад. Зеро афзудани нуфуси аҳолӣ дар ҷумҳуриҳои собиқ шӯравии минтақа масъалаи амнияти озукавориро ба стратегияи давлатӣ табдил додааст. Бояд тазаккур дод, ки ҳарчанд масоили об вобаста ба табиат буда, ҳазор сол инҷониб идома дорад, дар аҳди шуравӣ тавонистанд, онро дар ҷаҳорҷӯбай муайяни сиёсати кишоварзию дохилии мамлакат ҳаллу фасл намоянд. Дар шароити соҳибихтиёригу Истиқлоли томи саросарии кишварҳои минтақа муаммои об, баҳусус оби ошомиданиву полезӣ ба сатҳи байналхалқӣ баромадааст¹.

Вазъи имрӯзai баҳши обу энергетикаро чун тазоди байни обёригу тавлиди энергия метавон тавсиф кард. Кишварҳои болооб – Тоҷикистону Қирғизистон манфиатҳои худро дар истифодаи об барои тавлиди барқ мебинанд, то эҳтиёҷоти худро ба он қонеъ намоянд, чунки аз манобеи бузурги нафту газ маҳруманд, кишварҳои поёноб - Қазоқистону Ӯзбекистону Туркманистон бошанд, обро василаи обёрий медонанд. Сиёсати давлатӣ ва низоми даврони шуравӣ дар ин самт ба мубодилаи энергия аз ҷониби давлатҳои минтақа асос ёфта буд ва бо мавсими обёрии зироатҳо ҳамоҳанг мешуд ва шакли беҳтарини ҳамкории ҷумҳуриҳои Осиёи Марказӣ дар баҳши обу энергетика буд. Вале ин низом, ки дар ҷорҷӯбай маҷмааи ягонаи иқтисодии давлат амал мекард, бо пошҳӯрии Иттиҳоди Шуравӣ ва эълони истиқлолият аз ҷониби кишварҳои минтақа ба нестӣ расид. Ҳангоми соҳтмони Неругоҳи барқи обии «Сангтӯда-1» ва «Сангтӯда-2», минбаъд идомаи бунёди Неругоҳи барқи обии Роғун муносибатҳои байни ҷумҳуриҳо ба ноҷӯрӣ гирифтор гардиданд. Ҳарчанд обанборҳои ин неругоҳҳо барои мавзеъҳои поёноб манфиатҳои калон доранд, аммо ҷониби

¹ Выступление Президента Республики Таджикистан Эмомали Рахмонова на Международной Конференции по региональному сотрудничеству в бассейнах трансграничных рек. – Душанбе, 30 мая 2005 года. // Международная конференция по региональному сотрудничеству в бассейнах рек. Душанбе, май 2005 г. 2005-2015 «Вода для жизни» «Международное десятилетие действий». – Душанбе, 2005.

Ўзбекистон дар симои роҳбари олии вақти ҷумхурӣ ҳамкориро қариб ки қатъ кард. Вале ин дер давом наёфт ва алҳол ҳамкориҳо муттасил ва дар асоси шартномаҳои байнидавлатӣ идома доранд¹.

Дар масъалаи истифодаи об ташаббусҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар симои Пешвои миллат Эмомали Рахмон аз ҷониби Созмони Милали Муттаҳид ва созмонҳои байналхалқӣ ва давлатҳои гуногуни олам дастгирӣ ёфтанд. Эълон шудани соли 2003-юм ҳамчун Соли байналмилаии оби тоза, ташаббусҳои даҳсолаи амал «Об барои ҳаёт» (солҳои 2005-2015-ум), даҳсолаи амал «Об барои рушди устувор» (солҳои 2018-2028-ум) мақоми кишвари тоҷиконро дар арсаи байналхалқӣ баланд бардошт. Дар амалий намудани барномаҳои байналмилаии вобаста ба об ҳукумати кунунии Ҷумҳурии Ўзбекистон ҳамчун ҷонибдор ва татбиқунанда иқдом варзидааст, ки шоёни зикр мебошад².

Масъалаи марбут ба об созмон додани ташкилоти байнидавлатии ҳифзи баҳри Аралро ба миён гузошт, ки барои бо оби ошомиданий ва полезӣ таъмин намудани кишварҳои поёноби ҳавзаҳои дарёҳои Ому ва Сирро ҳаллу фасл хоҳад кард. Дар ин ҷода низ ҳамкориҳои ҳукуматҳо ва соҳторҳои ба об вобастаи Тоҷикистону Ўзбекистон қаноатбаҳш маънидод мегарданд³.

Дар ин замине, мо бояд омилҳоеро, ки ҷаҳорҷӯб ва имконоти ҳамкории ояндаро дар соҳаи захираҳои об муайян мекунанд, дар назар дошта бошем:

Якум, тағийирёбии иқлим, ки ба миқдор ва сифати захираҳои об таъсиргузор аст ва қӯшишҳои моро барои ноил гардидан ба рушди устувор заиф месозад. Дар давоми якчанд даҳсолаи охири асри XX дар Тоҷикистон зиёда аз 1000 пиряҳ, яъне тақрибан 30 фоизи пиряҳҳоро аз даст додем ва ин раванд босуръат идома дорад. Танҳо пиряҳи аз ҳама бузурги қитъавии Федченко дар ин муддат ба андозаи як километр хурд шуда, масоҳати он то

¹ Пешвои миллат ва рушди Тоҷикистони соҳибистиклол. – Ҳуҷанд: Ношир, 2022. –С.73

² Вилояти Суғд: захираҳои об ва истифодаи онҳо. – Ҳуҷанд: Ношир, 2018. – С.42

³ Выступление Президента Республики Таджикистан Эмомали Рахмонова на Международной Конференции по региональному сотрудничеству в бассейнах трансграничных рек. Душанбе, 30 мая 2005 года. // Международная конференция по региональному сотрудничеству в бассейнах рек. Душанбе, май 2005 г. 2005-2015 «Вода для жизни» «Международное десятилетие действий». –Душанбе, 2005. –С.2

11 километри мураббаъ кам гардид ва ҳачми яхи худро беш аз 2 километри мукааб аз даст дод. Тайи солҳои охир таҳти таъсири тағйирёбии иқлим дар Тоҷикистон, ки 93 фоизи қаламрави онро кӯҳҳо ташкил медиҳанд, афзоиши оғатҳои табиии марбут ба об мушоҳида мегардад, ки зарари моддиву маънавии зиёде ба бор меоранд. Оғатҳои табиӣ инҷунин кӯшишҳои моро барои расидан ба ҳадафҳои рушди устувор заиф соҳта, боиси ба вучуд омадани мушкилоти бештар дар самти паст кардани сатҳи камбизоатӣ мегарданд.

Дуюм, афзоиши аҳолӣ ва талабот ба захираҳои об мебошад, ки вазифаҳои нав ва мураккабро пеш меорад.

Дар ҷаҳон талабот ба захираҳои об бо суръати зиёд афзоиш мейбад, ки ин, дар навбати худ, боиси ба вучуд омадани муносибатҳои ҷиддии нигаронкунанда миёни соҳаҳои иқтисодиёт мегардад. Шиддати рақобат барои манобеи об дар шароити қамбуди он метавонад ҳатто дар доҳили як қишвар боиси пайомадҳои манғӣ гардад.

Мо бовар дорем, ки ба таври васеъ ҷорӣ кардани равишҳои якҷояву алоқаманд дар идоракуни захираҳои об барои беҳтар намудани механизмҳои мавҷуда дар соҳаи ҳамкории байнисоҳавӣ ва байніҳукуматӣ имкониятҳои наверо ба вучуд меорад.

Сеюм, ҷанбаи гендерии масоили об аст, ки бояд дар назар гирифта шавад. Занон бояд ба раванди рушд бо тақвияти нақши онҳо дар идоракунӣ ва ҳифзи захираҳои об фаъолона ҷалб карда шаванд. Ҷалби самараноки занон ба ин ҷараён кафолати дастовардҳои моро дар ҳалли масоили об ва, умуман, ноилшавӣ ба рушди устувор таъмин месозад¹.

Чорум, воситаҳои татбик, ки тавассути онҳо мо бояд нақшаҳо ва амалҳои худро таҳқим бахшем. Манзури мо захираҳои инсониву молиявӣ, сармоягузорӣ ва технологияҳои пешқадам мебошад. Ҳамкорӣ дар соҳаи маориф ва фарҳангӣ истифодаю истеъмоли об метавонад як василаи

---

¹ Выступление Президента Республики Таджикистан Эмомали Рахмонова на Международной Конференции по региональному сотрудничеству в бассейнах трансграничных рек. – Душанбе, 30 мая 2005 года. // Международная конференция по региональному сотрудничеству в бассейнах рек. Душанбе, май 2005 г. 2005-2015 «Вода для жизни» «Международное десятилетие действий». –Душанбе, 2005.

муҳимми кӯшишҳои муштарак бошад. Густариши шарикии давлат ва бахши хусусӣ барои ноил шудан ба ҳадафҳо дар соҳаи таъмини об ва беҳдошт имкониятҳои навро ба вучуд меорад.

Тоҷикистон тайи понздаҳ соли охир барои ҳалли масоили дастрасӣ ба обу беҳдошт қариб як миллиард доллари амрикӣ сарф кардааст. Дар натиҷа Ҳукумат дар панҷ соли охир дастрасии тақрибан 1, 2 миллион нафарро ба оби ошомидани босифат ва 600 ҳазор нафарро ба оби ошомидани бехатар таъмин гардонид.

Панҷум, ин унсури фаромарзии ҳамкорӣ дар соҳаи об мебошад, ки дар таъмини сулҳу субот ва тавсееи ҳамкориҳо нақши меҳварӣ мебозад. Имрӯз беш аз 276 ҳавзаи дарёи байналмилалӣ бо фарогирии ҳудуди 148 кишвар, ки беш аз 40 фоизи аҳолии ҷаҳон дар онҳо маскун мебошад, вучуд дорад. Ҳамкории самаранок метавонад василаи муассири ҳалли мушкилоти об дар сайёра гардида, боиси аз байн бурдани ҳатарҳои вобаста ба норасои оби тозаи нӯшиданӣ, покии иқлим ва аз биёбоншавӣ начот додани замин шавад.

Дар бисёр минтақаҳои ҷаҳон тақвияти иқтидори институтсионалии ҳамкории байнисрӯҳадии обӣ ба рушди мутавозини ҳамаи кишварҳои соҳилий мусоидат мекунад. Ҳоло дар Осиёи Марказӣ раванди густариши ҳамгирии минтақавӣ фаъолона идома дорад, ки, ба назари мо, бояд ба беҳтар гардидани ҳамкории минтақавӣ дар масъалаҳои обу энергетика кумак намояд¹.

Дар замони шуравӣ ҳамкории Тоҷикистону Ӯзбекистон дар ҷодаи нақлиёт ва коммуникатсия дар сатҳи баланд қарор дошт. Роҳи оҳани Осиёи Миёна қариб ки пурра аз ҷониби Ӯзбекистон идора ва танзим карда мешуд ва муаммоҳои ҳалношуда надошт. Миллионҳо нафар сокинони ҷумҳуриҳо ва садҳо ҳазор тонна борҳои ҳоҷагии ҳалқ тавассути роҳи оҳан ба манзилҳо кашонда ва дастрас карда мешуданд, ки дар амалий шудани он

---

¹ Национальная стратегия развития Республики Таджикистан на период до 2030 года // Национальный совет по развитию при президенте РТ. – Душанбе: ООО «Контраст», 2016. – С.24

камбудӣ дида намешуд ва манфиатҳои ҷумҳуриҳоро ба инобат мегирифтанд.

Ҳамин тавр, роҳҳои ҳавоии алоқа ва нақлиёт дар даврони шуравӣ пурмаҳсулу бомаром кор мекарданд ва ҳазорон мусофирионро аз ҷумҳуриҳои ҳамсоя ба мақонашон мөрасонданд. Ҳамлу нақли маҳсулоти кишоварзию саноатӣ, почтаю мусофирион тавассути роҳҳои ҳавоӣ низ ба манфиати тарафҳо нигаронда шуда буданд.

Баробари ин роҳҳои рӯизаминиӣ ва нақлиёти автомобилиӣ дар тамоми паҳнои давлати бузурги шуравӣ ва байни Тоҷикистону Ӯзбекистон пурсамартарин ва манфиатноктарин маҳсуб мешуданд. Бахусус дар мавсими тирамоҳу зимистон ҳамлу нақли борҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ба минтақаҳои кӯҳӣ тавассути вилоятҳои Сурхондарё, Самарқанд, Сирдарё бештар амалӣ мегардиданд.

Ҳамчунин, борҳои хоҷагии ҳалқи Ӯзбекистон ба воситаи роҳҳои қаламрави вилояти Ленинобод (алҳол Суғд) аз ҷониби водии Фарғона ба вилоятҳои Тошканду Сирдарё ва Самарқанду Бухорою Сурхондарё кашонда мешуданд. Барои аз манзил ба манзил бурдани одамон садҳо ҳатсайрҳои мусофирикашонӣ аз марказҳои маъмурию саноатии давлатҳо ба шаҳру навоҳии дигар амал мекарданд, ки минбаъд барҳам ҳӯрданд¹.

Азбаски бахши нақлиётву коммуникатсионӣ, ки дар шароити минтақаи ба баҳр роҳи баромад надошта, қисмати муҳимтарини иқтисодиёт мебошад, аз натиҷаи сиёсати баъзе кишварҳо, ки онро чун фиранги фишор истифода мекарданд, дучори мушкилиҳо мегардид. Ба ҳол Тоҷикистон аз бунбости коммуникатсионӣ баромада тавонист, вале ҳанӯз муаммоҳо зиёданд.

Тазаккур бояд дод, ки таърихи ҳамкориҳо ва муносибатҳои кишварҳо дар даврони шуравӣ, бидуни шубҳа, иртиботу ҳамназарии байни ҳалқҳои тоҷику ӯзбекро ранги хос ва муҳтавои нек баҳшидааст. Албатта ин равуо

---

¹ Национальная стратегия развития Республики Таджикистан на период до 2030 года // Национальный совет по развитию при президенте РТ. – Душанбе: ООО «Контраст», 2016. – С.24

ва додугирифт дилу рӯҳи чонпарвар ва дӯстхоҳи ин ду халқро нурӯ назҳату сафо мебахшиданд. Аммо фоциаҳои маълуми охири асри XX ва ибтидои асри XXI дар қаламрави Осиёи Миёна барои барҳам хӯрдану аз ҷӯш мондани ин равуо ва ҷонпайвандии ҳамешагӣ сабаб шуд. Дилҳои мардум дар фосилаи бист-сӣ соли ахир ба ёди он ҳама равуои озоди байни ин ду халқ аз тамоми қаламрави Тоҷикистон, ҳоса рафтуои шимоли кишвар бо шаҳрҳои зебои Тошканд, Ҳӯқанд, Наманғон, Андиҷон, Фарғона ва Ғайра, дар самти ҷануб ба шаҳрҳои Тирмизу Қаршӣ (Насаф), Самарқанду Бухоро комилан гум мезад. Соҳтани марзҳои сунъӣ, эҷоди монеаҳои ҳавғовари инфиҷорӣ ба хотири таркиши муносибатҳо дар манотиқи назди сарҳадӣ, аз байн рафтани равобити илмиву адабӣ ва ҳунарӣ ва даҳҳо дигар амри номатлуб гармии муносибат ва дӯстиро комилан аз байн бурданд. Бо таассуф метавон изҳор дошт, ки руҳдоди нангини ҷанд соли баъди фурӯпошии давлати шуравӣ қувваҳои ҳаробкорро барои аз миён бурдану буридани дарахти сершоҳу барги дӯстӣ ва равуои дучонибаи ин ду халқ таҳрик доданд. Ҳушбахтона, ҳаёт саросар аз зуҳуроти падидаҳои матлуб ва эҳёгари анъанаҳои дерин иборат аст, ки барои аз нав сабзонидани дарахти дӯстии халқҳо мусоидат ҳоҳанд кард. Ин амали дилгармона, бешубҳа, ба эҳёи ҳосаи дӯстии гусехтаи байни ин ду халқ замина гашта, аз сарсабзии минбаъдаи ин дарахти тануманди дӯстӣ қисса мекунанд¹.

Ташаббуси эҳё шудани гузаргоҳҳои қаблан мамнуи байнисарҳадии ҷумҳуриҳои Тоҷикистон ва Ӯзбекистон аз муҳимтарин тадбирҳои обёрий шудани решаҳои дӯстии азаливу таърихии байни ин ду қишвар мебошад, ки марҳалаи тозаero дар муносибатҳои дӯстонаи байни ин ду қаламрав боз мекунад. Ба фикри мо, хеле арзишманд, муҳим ва асосӣ аст, ки ду нафар шахсияти баландрутба ва воломақоми сиёсии дорои иродати комили пайвандгарӣ –Асосгузори сулҳу вахдати миллӣ– Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ва Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон, муҳтарам Шавкат Мирзиёев эҳёи

---

¹ Конун «Дар бораи ратификатсияи Аҳднома дар бораи шарикӣ стратегӣ байни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон» <https://www.mfa.tj/tg/main/view/145/munosibathoi-tojikiston-bo-uzbekiston>

суннатеро ба роҳ монданий шуданд, ки дар амри устуворӣ ёфтани муносибатҳои самимӣ ва сулҳгарои ин ду халқи қадршинос, дӯстию ҳамкорӣ ва яқдигарфаҳмии онҳо дар амри ҳаёт ва рушди соҳаҳои мухталифи хоҷагии халқ арзиш ва аҳамияти баланди сиёсиву иҷтимоӣ ва фарҳангиву адабӣ доранд. Дар зербинои ин амри муҳим ва тақдирсози таърихи навини мо, ки аз ҷониби ду сарвари давлати бузург анҷом мепазирад, муҳимтарин нуктаҳои пешрафтҳои сиёсиву иҷтимоӣ ва адабиву фарҳангӣ қарор дорад.

Яке аз рӯйдодҳои муҳим дар амри ривоҷи дӯстиву ҳамкории ин ду халқи ҳамсоя ифтиҳои гузаргоҳҳои байнисаҳадӣ мебошад, ки мардуми ду кишвари ба ҳам дӯст онро дер боз интизор буданд ва хеле самимона, аз сидқи дил пазируфтанд. Зоро, бо қушоиши он анбӯҳи норасоиҳое, ки чандин сол халқи ин ду кишварро нороҳат мекарданд, аз байн рафта, ин иқдоми нек ба ниёзҳои рӯҳиву равонии ин ду халқи дӯсту ҳамсоя манфиат мебахшад.

Ҳамин тарик, таҳқими ҳамкориҳои Тоҷикистону Ӯзбекистон дар ибтидои даҳсолаи сеюми асри XXI ба таҳарруки геополитикии Осиёи Марказӣ таъсири худро гузошт. Таҳқими давлатдорӣ ва болоравии обрӯву эътибори Тоҷикистон ва Ӯзбекистон дар сатҳҳои минтақавӣ ва глобалӣ ба мустаҳкам шудани мавқеи онҳо дар муносибатҳои байналхалқӣ мусоидат карданд. Ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон дар масъалаи об аз болоравии нақшу аҳамияти на танҳо Тоҷикистон, балки дигар давлатҳои Осиёи Марказӣ дар ҷомеаи ҷаҳонӣ шаҳодат медиҳанд. Тавре маълум аст, 22-юми марта соли 2018-ум дар Созмони Милали Муттаҳид Даҳсолаи амали «Об барои рушди устувор, солҳои 2018-2028-ум» ба амал шуруъ кард. Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар бораи муҳиммияти ҷанбаи фаромарзии ҳамкориҳо дар соҳаи об, ки дар таъмини сулҳ, субот ва рушд нақши марказӣ мебозад, сухан ронда таъкид карда буд, ки ҳамкории босамар дар соҳаи об метавонад ангезандай рушди минтақа бошад. Ташаббуси муҳимми глобалии Ӯзбекистон, ки онро Тоҷикистон ҳам

чонибдорӣ карда буд, баҳри таҳқими ҳамкориҳои байналмилалӣ дар минтақаи Осиёи Марказӣ хизмат хоҳад кард. Маҷмааи умумии Созмони Милали Муттаҳид дар охири июни соли 2018-ум қатъномаро дар бораи «Таҳқими ҳамкориҳои минтақавӣ ва байналхалқӣ ҷиҳати таъмини сулҳ, субот ва рушди устувор дар минтақаи Осиёи Марказӣ», ки бо ташабbusи Ӯзбекистон таҳия шуда буд, бо иттифоқи оро пазируфт, ки дар он бори аввал мавқеи ягонаи панҷ қишвари минтақа доир ба масоили муҳимтарини Осиёи Марказӣ инъикос меёфт¹. 19-уми декабри соли 2018-ум Президенти Ӯзбекистон Ш. Мирзиёев қонунро «Дар бораи ратификатсияи Аҳднома дар бораи шариқии стратегӣ байни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон» имзо кард². 17-уми майи соли 2019-ум вазирони корҳои хориҷии Тоҷикистон ва Ӯзбекистон ба ҳамдигар грамотаҳои ратификатсионро оиди Аҳднома дар бораи шариқии стратегӣ супориданд. Санади хуқуқии байналхалқӣ таҳқими минбаъдаи дӯстӣ ва робитаҳои накуҳамсоягӣ ва ба сатҳи баланд бардоштани муносибатҳои дучонибаро дар назар дошт. Тибқи аҳднома ҷонибҳо робитаҳои устувор ва дарозмуддати шариқии стратегиро дар заминай усулҳои баробарӣ ва суди ҳамдигарӣ, ҳамзистии осойишта ва эътиmod бо ҳамдигар устувор ва вусъат медиҳанд. Гуфтан ҷоиз аст, ки вусъати татбиқи доктринаи нави сиёсати дохилӣ ва хориҷии Ӯзбекистон, қадамҳои устувори Президенти мамлакат Ш. Мирзиёев баҳри аз байн бурдани мушкилот бо қишварҳои ҳамҷавор ба коҳиши ташдид дар муносибатҳои қишварҳои минтақа мусоидат намуданд. Ва дар ин ҷода устуворшавии муносибатҳои стратегиро байни Тоҷикистону Ӯзбекистон дар соли 2018 метавон раҳнаи геополитикий гуфт. Дар байни созишиномаҳои басташуда: тағири режими раводид, ифтитоҳи хатсайрҳои ҳавоӣ, роҳҳои оҳан ва автомобилгард, аз минаҳо безарар гардондани сарҳадҳои байнидавлатӣ, муоҳидаҳо дар соҳаҳои иқтисод, тиҷорат, сармоягузорӣ, молия, нақлиёт, ҳочагии қишлоқ, энергетика,

¹ Катънома дар бораи «Таҳқими ҳамкориҳои минтақавӣ ва байналхалқӣ ҷиҳати таъмини сулҳ, субот ва рушди устувор дар минтақаи Осиёи Марказӣ» <https://www.mfa.tj/tg/main/view/145/munosibathoi-tojikiston-bo-uzbekiston>

² Қонун «Дар бораи ратификатсияи Аҳднома дар бораи шариқии стратегӣ байни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон» <https://www.mfa.tj/tg/main/view/145/munosibathoi-tojikiston-bo-uzbekiston>

андоз, умури гумрукӣ, сайёҳӣ, маориф ва илм, тандурустӣ, фарҳанг, ҳамкориҳои байниминтақавӣ, амният ва муқовимат бо ҷинояткориро метавон алоҳида ёдоварӣ кард. Дар аввали моҳи марта соли 2019-ум Мачлиси Намояндагони Мачлиси миллии Тоҷикистон созишномаи байни Тоҷикистону Ӯзбекистонро дар бораи ҳамкориҳои низомиву техниκӣ тасдиқ намуд, ки таъмири муштарак, таҷдиdi техниκӣ ва таҷхизоти ҳарбӣ, табодули иттилоот ва ҳайатҳои низомиро дар назар дошт. Охири моҳи апрели соли 2019-ум парламенти Тоҷикистон инчунин Аҳдномаро оид ба қитъаҳои алоҳидаи сарҳади Тоҷикистону Ӯзбекистон ратификатсия намуд, ки он демаркатсия ва демилитатсияи 192 километри марзи байнидавлатиро муқаррар мекард. Дабирони шурӯҳои амнияти Ӯзбекистон ва Тоҷикистон 19-уми сентябри соли 2019-ум меморандумро оид ба ҳамкорӣ ба имзо расониданд, ки муборизаи муштаракро алайҳи терроризм дар назар дошт.¹ Тайи солҳои охир Тоҷикистону Ӯзбекистон ҳамкориҳоро дар самтҳои мубориза бо қочоқи силоҳ ва маводи мухаддир, терроризм, ифротгарӣ дар минтақаҳои сарҳадӣ тақвият бахшида, дар ҳудудҳои ҳамдигар машқҳои низомӣ мегузаронданд. Иқдоми муҳим дар инкишофи робитаҳои дучониба ҳалли мушкилоти марзӣ ба шумор меравад. Тавре маълум аст, Тоҷикистон ва Ӯзбекистон то соли 2002-ум 84%-и хатти сарҳадро мушахҳас карда буданд. Дарозии сарҳади байнидавлатӣ 1332 километрро ташкил медиҳад. То имрӯз, аллакай созишнома дар бораи демилитатсия ва демаркатсияи сарҳади муштарак дар тули 1330 км, яъне 99,99% қитъаҳои марзӣ имзо ва тасдиқ шудааст. Бахусус, дар муътадил гардондани робитаҳои дучониба ва суботи минтақа тасдиқи созишнома оид ба истифодаи муштараки иншооти обии Неругоҳи барқи обии Фарҳод басо муҳим ба шумор мерафт. Метавон гуфт, ки ҳалли бомуваффақияти мушкилоти Неругоҳи барқи обии Фарҳод пирӯзии дипломатияи гуфтушунидҳо ва намунаи ҳалли чунин қазияҳо барои минтақа ва дигар кишварҳо буда метавонад.

¹ Чоршанбиев П. Таджикско-узбекскому стратегическому партнерству год. Что за это время было сделано? // <https://asiaplustj.info/ru/news/tajikistan/politics/20191220/tadzhikskouzbekomu-strategicheskemu-partnerstvu-god-chto-za-eto-vremya-bilo-sdelano>

Тоҷикистон ва Ӯзбекистон марҳилаи татбиқи стратегияҳои миллии рушдро аз сар гузаронда истодаанд. Аз ҷумла, дар Тоҷикистон стратегияи миллии рушд барои то соли 2030-юм роҳандозӣ шуда истодааст, ки татбиқи ниҳоии он кишварро ба мамлакати саноатӣ-кишоварзӣ табдил медиҳад. Тоҷикистон ба марҳилаи саноатикунонии босуръат гузаштааст, ки асоси онро гузариш аз таъмини Истиқлоли энергетикӣ ба истифодাই самараноки энергияи барқ, аз раҳой аз бунбости коммуникатсионӣ ба табдили Тоҷикистон ба кишвари транзитӣ ва аз таъмини амнияти озуқаворӣ ба дастёбии аҳолӣ ба ғизои босифат ташкил медиҳанд.

Дар Ӯзбекистон ҳам раванди модернизатсияи иқтисодиёт суръат гирифта, Стратегияи амал барои солҳои 2017-2021-ум бомуваффақият анҷом ёфта, натиҷаҳои воқеии таҳқим ва устувор гардидани робитаҳои байнидавлатӣ дар Осиёи Марказӣ, боло рафтани ҳамкориҳои иқтисодӣ ва гуманитарӣ ба мушоҳида мерасанд. Бо назардошти гуфтаҳои болоӣ метавон натиҷагириӣ кард, ки мебояд ба робитаҳои вижай байни Тоҷикистон ва Ӯзбекистон бо назардошти дар марз бо Афғонистони низоъбор қарор доштани онҳо ва он чи ки амну субот дар Осиёи Марказӣ аз бисёр ҷиҳат ба рушди комили ин кишварҳо вобастагӣ дорад, хусусияти устувор бахшид. Тоҷикистону Ӯзбекистон танҳо бо талошҳои муштарак метавонанд рушди устувори минтақаро имконпазир гардонанд.

Муҳимтарин дастовард дар фазои дӯстиву ҳамкории миёни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон дар солҳои охир як қатор созишиномаву қарордодҳои таъриҳӣ, ки 9-уми марта соли 2018-ум ҳангоми сафари расмии Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон Ш. Мирзиёев ба мамлакати мо ба тасвиб расид, ба ҳисоб мераванд. Моҳияти ин сафари таърихии Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон дар рӯзномаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон – «Ҷумҳурият» чунин ифода ёфтааст: «Дар фарҷоми музокирот маросими баймзорасонии бастаи қалонҳаҷми санадҳои

дучониба, ки аз 27 созишнома иборат буда, аксари соҳаҳои калидии ҳамкориҳои Тоҷикистону Ӯзбекистонро дар бар мегиранд, сурат гирифт¹:

- Созишнома байни Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҳукумати Ҷумҳурии Ӯзбекистон дар бораи алоқаи автомобилии байналмилалӣ;
- Созишнома байни Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҳукумати Ҷумҳурии Ӯзбекистон дар бораи алоқаи ҳавоӣ;
- Созишнома байни Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҳукумати Ҷумҳурии Ӯзбекистон дар бораи ҳамкорӣ дар таъмини фаъолияти сарбанди «Фарҳод»;
- Созишнома байни Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҳукумати Ҷумҳурии Ӯзбекистон оид ба сафарҳои мутақобилаи шаҳрвандон;
- Барномаи ҳамкорӣ байни Вазоратҳои корҳои хориҷии Тоҷикистону Ӯзбекистон;
- Созишнома байни Мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии шаҳри Душанбе ва Ҳокимияти шаҳри Тошканд оид ба ҳамкориҳои тиҷоративу иқтисодӣ ва фарҳангиву гуманитарӣ;
- Созишнома байни Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҳукумати Ҷумҳурии Ӯзбекистон дар бораи канорагирӣ аз андозбандии дукарата ва пешгирий намудани саркашӣ аз супоридани андоз аз даромад ва сармоя;
- Созишнома байни Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҳукумати Ҷумҳурии Ӯзбекистон оид ба ҳамкориҳои молиявӣ;
- Созишнома байни Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҳукумати Ҷумҳурии Ӯзбекистон дар бораи ҳамкорӣ дар соҳаи транзити борқашонии ҳарбӣ, маҳсус ва контингенти низомӣ тавассути худуди давлатҳои тарафҳо;
- Созишнома байни Вазорати мудофиаи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Вазорати мудофиаи Ҷумҳурии Ӯзбекистон дар бораи ҳамкориҳои ҳарбӣ;
- Созишнома байни Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҳукумати Ҷумҳурии Ӯзбекистон дар бораи ҳамкорӣ дар соҳаи мудофиаи гражданиӣ, пешгирий ва рафъи ҳолатҳои фавқулодда;

---

¹ Ҷумҳурият. – 2018.- 10 март

- Созишнома байни Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҳукумати Ҷумҳурии Ӯзбекистон оид ба ҳамкориҳои байниминтақавӣ;
- Созишнома байни Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҳукумати Ҷумҳурии Ӯзбекистон дар бораи ҳавасмандгардонӣ ва ҳифзи мутақобилаи сармоягузорӣ;
- Созишнома байни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон дар бораи ҳамкорӣ дар соҳаи амният ва мубориза бар зидди ҷинояткорӣ;
- Созишнома байни Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҳукумати Ҷумҳурии Ӯзбекистон оид ба ҳамкорӣ дар соҳаи таҳсилоти олий ва илм¹;
- Созишнома байни Кумитаи меъморӣ ва соҳтмони назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Кумитаи давлатии меъморӣ ва соҳтмони Ҷумҳурии Ӯзбекистон дар бораи ҳамкорӣ;
- Созишнома байни Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Вазорати тандурустии Ҷумҳурии Ӯзбекистон дар бораи ҳамкорӣ дар соҳаи тандурустӣ ва ҳифзи аҳолӣ²;
- Протокол оид ба боздошт намудани молҳо аз низоми савдои озод ба Созишнома байни Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҳукумати Ҷумҳурии Ӯзбекистон дар бораи савдои озод аз 10-уми январи соли 1996-;
- Созишнома байни Ҳадамоти гумруки назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҳадамоти давлатии гумруки Ҷумҳурии Ӯзбекистон дар бораи ташкили тартиби содаи амалисозии амалиёти гумrukӣ ҳангоми гузаронидани маҳсулот ва воситаҳои нақлиёт байни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон;
- Протокол байни Ҳадамоти гумруки назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҳадамоти давлатии гумруки Ҷумҳурии Ӯзбекистон дар бораи мубодилаи маълумот, оид ба гузаронидани маҳсулот дар савдои мутақобила байни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон;
- Созишнома байни Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҳукумати Ҷумҳурии Ӯзбекистон оид ба ҳамкорӣ дар соҳаи сайёҳӣ;

¹ Маводи Конференсияи байналмилалии илмию амалии «Ҳамкории иқтисодию иҷтимоӣ» ва фарҳангии Тоҷикистон ва Ӯзбекистон: таърих ва замони мусоидар. –Хуҷанд: Нури маърифат, 2019. – С.267

² Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон Шавкат Мирзиёев дар Тоҷикистон //Ҷумҳурият. – 2018. – 10 март.

- Созишнома байни Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Ӯзбекистон доир ба ҳамкориҳо дар соҳаи кишоварзӣ;
- Созишнома байни Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҳукумати Ҷумҳурии Ӯзбекистон дар бораи фаъолияти намояндагони сарҳадӣ;
- Барномаи ҳамкорӣ байни Вазорати корҳои дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Вазорати корҳои дохилии Ҷумҳурии Ӯзбекистон;
- Ёддошти тафоҳум байни Маркази тадқиқоти стратегии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Институти тадқиқоти стратегӣ ва байни минтақавии назди Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон».¹

Ҳамин тавр, дар заминаи созишномаҳову шартномаҳои байнидавлатии баимзорасида робитаҳо дар тамоми соҳаҳо, баҳусус, илму маориф ва фарҳанг равнақ ёфтанд.

Аз рӯи тақозои мавзузъ мо чанд далелро барои муқоисаи ду давраи ҳамкориҳо ёдовар мешавем:

1. То замони Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон интихоб шудани Шавкат Мирзиёев шаҳрвандони Тоҷикистон бо душворӣ раводидро ҷиҳати ворид шудан ба қаламрави ин кишвари ҳамсоя ба даст меоварданд.

Қитъаҳои сарҳадӣ аз ҷониби мақомоти ҷумҳурии ҳамсоя минагузорӣ карда шуда, мардуми осоиштаи тоҷик ба онҳо бармехӯрданд. Дар даврони президенти кунуни ин масоил дар муҳлати кутоҳ бартараф гардида, ба тартиби рафтуомади шаҳрвандони ҷумҳуриҳо сабукиҳо дода шуд ва қитъаҳои сарҳадӣ аз минаҳо безарар гардонида шуданд. Ба андешаи Чоршанбииев П мутобиқи омори расмии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити феълӣ то 20 ҳазор аҳолии ҳар ду ҷониб ҳар рӯз сарҳадро бо мақсади тиҷорату саёҳат, инчунин дидорбинӣ бо хешвандону пайвандон убур мекунанд. Такрибан 68% -и хориҷиёне, ки дар нимсолаи аввали соли 2022-юм ба Тоҷикистон ташриф оварда буданд, шаҳрвандони Ӯзбекистон мебошанд. Теъдоди шаҳрвандони Ӯзбекистон, ки ба

---

¹ Ҳамон ҷо

Тоҷикистон омадаанд, 319 ҳазорро ташкил доданд¹. Ҳамзамон раванди делимитатсия ва демаркатсияи сарҳади ду давлат тезонида шуда, то ҳол 1319 километри сарҳад муайян шуд ва танҳо 7 километри дигар боқӣ мондааст.

2. Дар даврони ҳукумати ҳозира мушкилоти нақлиётии ҳар ду ҷониб ҳам тадриҷан бартараф шуда истодаанд. Пеш аз ҳама, роҳи ҳавоии байнӣ Душанбе ва Тошканд кушода шуд. Тобистони соли 2018-ум хатсайри мусоғиркашони Душанбе ба Дехнав ва Тримиз, Панҷакент – Самарқанд, Ҳучанд – Тошканд ва Ҳучанд – Фарғона ба кор даромаданд. Аз аввали августи соли 2019-ум Ӯзбекистон ба истифодаи роҳҳои автомобилгарди Тоҷикистон барои интиқоли борҳо аз Ҷин бо хатсайри Тирмиз – Душанбе – Ҳоруғ – Қулма оғоз кард. Моҳи июни ҳамон сол хатсайрҳои роҳҳои оҳани байни пойтахтҳои ду кишвар ба рафтгуомад оғоз карданд.

3. Дар оғози солҳои 1990-ум Ӯзбекистон шарики асосии тиҷоратии Тоҷикистон ба шумор мерафт. Гардиши мол дар соли 1995-ум 250 миллион долларро ташкил медод, ки аз гардиши умумии молҳо бо дигар кишварҳои Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил ду баробар зиёд буд. Аммо аз охири солҳои 90-ум бо маҷрои дигар ёфтани робитаҳои ду давлат ҳаҷми савдои дучониба батадриҷ коҳиш меёфт. Бахусус, ҳодисаҳои соли 2009-ум (қатъи хатҳои интиқоли барқ аз ҷониби Ӯзбекистон) ва 2012-ум (қатъи интиқоли гази Ӯзбекистон ба Тоҷикистон) ба гардиши мол зарари саҳт расонданд. Дар натиҷа тибқи маълумоти оморӣ, дар соли 2014-ум ҳаҷми гардиши мол байни ду кишвар ҳадди ақал ба 13 миллион доллар расида буд. Аз он вақт то ба имрӯз ҳаҷми гардиши мол байни ду давлат 35 маротиба зиёд шуда ба 448 миллион доллар дар соли 2021-ум расидааст. Дар шароити ҳозира Тоҷикистон ба ҷумҳурии ҳамсоя алюминий, неруи барқ, пахта, сement, пӯст, абрешим, газворҳо, машрудоти боғандагӣ, нуриҳои минералий, пластмасса, пойафзол, металлҳои ранга, таҷхизоти электрикӣ ва механикӣ оварда мешаванд. Ба рушди гардиши мол ифтитоҳи хатҳои маҳсуси қарздиҳӣ дар банкҳои ҳар ду мамлакат ба

¹ Чоршанбиеv П. Как Узбекистан с Таджикистаном подружились :: https://asiaplustj.info/ru/news/tajikistan/politics/20220818/kak-uzbekistan-s-tadzhikistanom-podruzhilis?utm_source=gravitec&utm_medium=push&utm_campaign=

маблағи 100 миллион доллар дар соли 2018-ум мусоидат кард. Моҳи июни соли 2022-юм вазорати сармоягузорӣ ва тичорати берунаи Ҷумҳурии Ӯзбекистон иттилоъ дод, ки дар моҳҳои наздик дар гузаргоҳҳои «Ойбек» ва «Фотехобод» минтақаҳои наздисарҳадии тичоратӣ – саноатӣ қушода мешаванд. Дар минтақаҳои озоди тичоративу саноатӣ иқтидорҳои саноатӣ, марказҳои логистики ҳаҷми инфраструктураи зарурӣ ҷойгир карда мешаванд¹.

4. Вазъи муносибатҳои ду кишвар баҳусус ба ҳолати энергетикии онҳо таъсири манғӣ расонида буд. Содироти гази Ӯзбекистон ба Тоҷикистон дар моҳи апрели соли 2018-ум баъди боздиҳи нахустини расмии Ш. Мирзиёев барқарор карда шуд. Дар ҳамон замон интиқоли неруи барқ аз Тоҷикистон дар давраи тобистон ба роҳ монда шуда буданд. Аммо ноҳияҳои наздисарҳадии Ӯзбекистон ки неруи барқи тоҷикро истифода мебурданд, бо мақсади амниятӣ аз низоми энергетикии Ӯзбекистон ва ҳам низоми муттаҳидаи энергетикии Осиёи Марказӣ ҷудо карда шуда буданд. Феълан бо қӯмаки ниҳодҳои байналхалқии молиявӣ корҳои омодагӣ барои пайваст кардани низоми энергетикии Тоҷикистон ба низоми минтақавӣ амалӣ шуда истодаанд.

5. Сиёсати пешгирифтai «дарҳои боз» ба соҳибкорони тоҷик имкон медиҳад, ки дар бозори ӯзбекӣ фаъолият баранд. Тибқи омори расмии Ӯзбекистон дар ҳудуди ин кишвар дар муддати қӯтоҳ беш аз 219 корхона бо иштироки сармояи тоҷик ба роҳ монда шудаанд. Аз руи маълумоти Комитети давлатии маблағгузорӣ ва идораи амволи давлатии ҶТ дар кишвар 51 корхона бо ҷалби сармояи ӯзбек ба кор андохта шудаанд².

3.2. Афзалиятҳо ва дурнамои тавсееи ҳамкориҳои Тоҷикистон ва Ӯзбекистон

Сулҳ ва ҳамзистии осоишта дар ҳамаи давру замонҳо заминаи асосӣ ва фароҳамоварандай шароити мусоид баҳри амалӣ шудани равандҳои ҳамкории байни давлатҳо маҳсуб мешуданд. Вақте ба рафти муносибатҳои

¹ Чоршанбиев П. Как Узбекистан с Таджикистаном подружились :: https://asiaplustj.info/_ru/news/tajikistan/politics/20220818/kak-uzbekistan-s-tadzhikistanom-podruzhilis?utm_source=edium&utm_medium=push&utm_campaign=

² Чоршанбиев П. Как Узбекистан с Таджикистаном подружились :: https://asiaplustj.info/_ru/news/tajikistan/politics/20220818/kak-uzbekistan-s-tadzhikistanom-podruzhilis?utm_source=gravitec&utm_medium=push&utm_campaign=

хуби ҳамсоягии кишварҳои Осиёи Марказӣ таваҷҷуҳ мешавад, равшан мегардад, ки саҳми Тоҷикистон, баҳусус сарвари инсонпарвари он дар густариши сулҳу дӯстӣ дар минтақа бузург аст.

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ҳамчун сиёsatмадори сатҳи ҷаҳонӣ мавқеи кишвари моро дар минтақа ва тамоми олам ба хубӣ дарк карда, ҳамеша мекӯшанд, ки мақому манзalати давлати ҷаҳони тоҷикон беш аз пеш баландтар гардад¹. Масъалаи марзиву ҳудудии байни давлатҳои навташкил аз зумраи масоили мубрами минтақа маҳсуб мешавад, ки роҳи ҳалли онҳоро дар гуфтушуниди мусолиҳатомез мебинанд ва бақои давлатҳо меҳисобанд.

Роҳбари давлати мо ҳамкории густурдаи минтақавиро воситai муҳимтарини ҳалли масъалаҳои иқтисодиву тиҷоратӣ, иҷтимоӣ, экологӣ ва таъмини амнияту субот дар Осиёи Марказӣ дониста, ҷонибдори таҳkими муносибатҳои байниҳамдигарии мардумони минтақа бар пояи дӯстӣ ва ҳусни эътиmod мебошанд. Аз ин чост, ки дар воҳӯрии машваратии сарони давлатҳои Осиёи Марказӣ (шаҳри Ашҳобод, 5-уми августи соли 2021) бо қарори муштараки сарони давлатҳои Осиёи Марказӣ барои хизматҳои шоиста дар рушди муносибатҳои дӯстӣ, ҳамсоягии нек, ҳамдигарфаҳмӣ ва ҳамкории давлатҳои Осиёи Марказӣ таҳkими сулҳу амният дар минтақа, пешбуруди манфиатҳо ва ташабbusҳои муштараки кишварҳои минтақа дар арсаи байналмилалӣ Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бо нахустин мукофоти олӣ – «Нишони фаҳрии сарони давлатҳои Осиёи Марказӣ» сарфароз гардиданд.

Мавриди зикр аст, ки ин мукофot барои Сарвари давлати мо бисёр арзанда аст, зеро беш аз дигар роҳбарони ҷумҳуриҳо, баробари таъмини сулҳу суботи дохилӣ, барои таҳkими амнияти Осиёи Марказӣ аз вуруди ҳама

---

¹ Маърузаи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар воҳурии сарони давлатҳо. Душанбе, 2019

гуна қувваҳои сиёсиву ҳарбӣ ва кочоқӣ аз Ҷумҳурии исломии Афғонистон ҷоннисорӣ менамоянд¹.

Бояд гуфт, ки баъди пош хӯрдани Иттиҳоди шуравӣ миёни кишварҳои Осиёи Марказӣ қариб дар тамоми соҳаҳову масъалаҳои сиёсӣ, марзӣ, иқтисодӣ, нақлиётӣ, коммуникатсионӣ ва энергетикию озуқаворӣ муаммоҳои хурду калон ба вучуд омада, бархе аз ин мушкилот то имрӯз ҳам дардноку ҳалношуда боқӣ мемонанд. Ин монеаҳо ҳамеша садди рушди устувори иқтисодиёти кишварҳои минтақа мегарданд ва онҳо чунин метавон табақабандӣ кард:

Қисми аввали ин монеаҳо мушкилоти анъанавии (таърихии) онҳо ё аз таърих меросмонда буданд, ки то ҳанӯз, яъне даврони истиқлолият идома меёбанду ҷой доранд.

Мушкилоти меросӣ муаммоҳои марзиву ҳудудӣ, масъалаҳои истифодаи обу замин ва душвориҳои коммуникатсионӣ буданд. Ба ин проблемаҳо солҳои охир дигар мушкилот, ки «ғайрианъанавӣ» номидан мумкин мебошад, ҳамроҳ шуданд, ки ин мушкилиҳо, пеш аз ҳама, тундгароии мазҳабӣ, гардиши ғайриқонуни маводи мухаддир, одамфурӯшӣ ва қочоқи яроқу аслиҳа буда, ҳамаи ин душвориҳо имкониятҳои хуб ва ҷаззобияти минтақаро чун нуқтаи муҳимми сармоягузорӣ барои мамлакатҳои тараққикарда ва ашҳоси сармоядор хира мекунанд.

Дар айни замон бо мавҷудияти як идда қитъаҳои марзии мавриди баҳс дар муносиботи байнидавлатӣ душвориҳое ба вучуд омадаанд, ки ҳар сол мавриди гуфтугӯи байни тарафҳо қарор мегиранд. Гоҳ-гоҳ аз ҷониби баъзе доираҳои миллатгарову ифратӣ бонгу садоҳое ба гӯш мерасанд, ки ба масъалаи мазкур таҷдиди назар карда шавад. Ин гуна каҷбинон бо назардошти ҳаққу ҳуқуқи воқеӣ ва ё бофта ба оташи нобоварии мавҷуда равған реҳтанӣ мешаванд ва гиреҳи мушкилотро душвортар месозанд.

Бо роҳи мувофиқа ва ризоияти аввалияи эъломи кишварҳои Тоҷикистон ва Ӯзбекистон дар бобати марҳои вучуддошта дар роҳи ба

¹ Паёми Пешвои миллат ба Мачлиси Оли, Душанбе.-26.12.2022// <http://president.tj/node/29823>

миён омадани баҳсҳо дар мавзуи мансубияти қитъаҳои бузурги масоҳаташон ҳазорҳо километри мураббаъ садде нашуданд ва музокироту гуфтушунидҳо гувоҳи ин гуфтаҳоянд. Дар айни ҳол ин вазъ ба болоравии шиддат дар муносиботи байнидавлатӣ ва пайдошавии монеаҳо дар роҳи ҳамгирии васеъ сабаб шуда наметавонад. Ҳатто дар ҳолати вуҷуд надоштани масоили баҳсноки марзӣ дар роҳи интиқоли озодонаи амволу мавод ва одамон монеаҳои сершуморе эҷод шудаанд, ки минбаъд роҳи ҳалли худро ёфта истодаанд. Аз ин рӯ, масъалаҳои ҳалношудаи марзӣ ва мушкилоти марбут ба ҳифзи сарҳадот ба дӯстиву ҳамкории ду давлати ҳамсоя халал ворид карда наметавонанд¹.

Бисёр мутахассисон ва олимону сиёsatмадорон, ҳамчунин сиёsatшиносону муҳаққиқони соҳа хуб медонанд, ки тақсимоти дар солҳои 20-уми асли гузашта гузарондаи марзиву миллӣ низ ҳудуди дақиқи қаламрави минтақаро аз рӯи аломатҳои миллӣ муайян карда натавонистааст. Маълум аст, ки дар он замони душвор ва вазъи бениҳоят дарҳам барҳами чойгиршавии этникии қавмияту ҳалқиятҳои гуногуни маскун дар минтақа таърихи сукунат, анъанаҳои ҳазорсола ва фарқи табиии ҷуғрофӣ сарфи назар шудаанд. Ҳамин масъалаи нозук низ мусаллам мебошад, ки баръакс ҳокимияти вақт дар қаламрави як ҷумхурий намояндагони қавму ҳалқҳои гуногунро маскун мекард, то эҳсосоти ҷудоихоҳии ақаллиятҳои миллӣ боло нагиранд. Чунин муносибат ва сиёсати миллию марзии ҳокимияти онвақта сабабгори мушкилоти зиёди милливу ҳудудии имрӯза гардидаанд.

Баъди ҷаҳни бузурги 30-солагии Истиқлоли давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ин муаммо назар қунем, мебинем, ки ҳатто дар замони истиқлол ҳам барои заминдорони вақти давлатҳои Осиёи Марказӣ ин мушкилот сарфи назар аз душвориҳо ва камбузиҳо масоили аввалиндарча набудааст. Зоро дар марҳалаи аввали соҳибистиклолӣ кишварҳои минтақа,

---

¹ Тоҷикистон ва Ӯзбекистон: Таърихи нави муносибатҳо // Минбари ҳалқ. –2018. –14 марта. Глобальный прорыв: Таджикистан и Узбекистан завершают демаркацию границы [Электронный ресурс]. URL: <https://tj.sputniknews.ru/country/20190123/1028063186/tajikistan-uzbekistan-zavershayut-demarkaciya-granica.html> (дата обращения: 1. 06. 2018).

аз чумла Тоҷикистон ва Ӯзбекистон бештар ба мавзуъҳои иқтисодиву геополитикӣ саргарм буданд ва минбаъд ҳам чунин монданд.

Агар ба таҷрибаи ҷаҳонии таҳаввулот ва дигаршавии системаи тараққии давлатҳо таваҷҷуҳ кунем, мебинем, ки он лаҳзаҳо имконияти воқеии аз байн бардоштани ин мушкилот вучуд дошт, агар ҳамаи давлатҳои Осиёи Марказӣ мавқеи созанда ва гузашткунандаро ишғол мекарданд.

Мутаассифона, бузургманишиҳо ва даъвоҳои беасоси баъзе аз роҳбарони мамолики минтақа ва муносабати аз рӯзҳои аввали истиқлол хираи баъзе ҳукumatдорони қишварҳои ҳамсоя чунин имконияти нодири таърихӣ-ҳаллу фасли масоили мушкилтаринро аз миён бардошт.

Масъалаи марзбандӣ ва мушкилоти он ба мақомоти даҳлдори давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон тааллук дорад ва муаммои мазқурро бо вазъи минтақа бозомӯзӣ ва баррасӣ кардан зарур мебошад. Баробари ин боз як масъалаи ҷиддии дигарро набояд аз мадди назар дур кард. Ҳатҳои маъмурии тақсимоти ҳудудии замони шуравӣ суратгирифтаи байни ҷумҳуриҳоро ҳукumatдорони давлатҳои наузухур чун марзҳои устувор ва ғайриқобили тағиیر намедонистанд. Баръакс ишораҳое бар он мешуд, ки сарҳадҳо аз аввал табиати маъмурий доштанд, на байнидавлатӣ, аз ин лиҳоз ҳатҳои пешинаи сарҳадҳо чун нуқтаи оғози музокирот дар ин мавзуъ хидмат карда метавонанду ҳалос.

Ҳокимияти ҷумҳуриҳои Тоҷикистон ва Ӯзбекистон баъди таҳлилу баррасиҳои робитаҳои қишварҳо дар тули сӣ соли истиқлол таъқид мекунанд, ки масъалаҳои марзиву миллӣ ва ҳудудӣ бар асари дар муддати тулонӣ ҳалношуда боқӣ монданашон ба маҷмуи равобити байнидавлатӣ таъсири ҷиддӣ расонда метавонанд. Набояд фаромӯш кард, ки омилҳои таърихан ташаккулёфтai инкори нақши минтақаҳои ҷойгиршавии ғурӯҳҳои этникӣ, ки аз марзҳои байни ҷумҳуриҳои шуравӣ фарқиятҳои

чиддӣ доранд, кӯшишҳои марзбандиҳои яқҷониба ба муносиботи байни кишварҳои минтақа халали чиддӣ ворид карданаш мумкин аст¹.

Тоҷикистону Ӯзбекистон аз ҷиҳати анъанаҳои маданий ва ҳаётии мардумон аз ҳама ҷумҳуриҳои ба ҳам наздиктарини Осиёи Марказӣ маҳсуб меёбанд. Дар солҳои ҳокимиияти шуравӣ муносибатҳои аз ҳама зичи иқтисодии Тоҷикистон маҳз бо Ӯзбекистон мавҷуд буд.

Мусаллам аст, ки Ҳукумати Ҷумҳурии Ӯзбекистон алҳол барои ҳамкориҳои мутақобила судманд бо Ҷумҳурии Тоҷикистон дар масъалаи истифодаи самараноки захираҳои об ва энергетикӣ манфиатдор аст ва аз тамоми имкониятҳо истифода мебарад, то ки дар оянда додугирифти барқ дар тамоми фаслҳои сол барои ҳар ду кишвар судманд бошанд.

Масъалаи дигаре, ки барои миллати ҳамсоя хеле муҳим аст, аз нав эҳё намудани ҳамкорӣ дар соҳаи туризм ва қуҳнавардӣ мебошад. Маълум аст, ки солҳои охир дар бунёди инфраструктураи соҳаи сайёҳии ду давлати ҳамсоя пешрафти назаррас баръало дида мешавад. Дар баробари комплексҳои зиёди сайёҳӣ дар шаҳрҳои марказии ду давлат меҳмонхонаҳои замонавӣ, минтақаҳои маҳсуси сайёҳӣ, кемпингҳо, маҷмааи лижаронӣ, барномаҳои зиёди сайёҳӣ (шикори сайд, хатҳои қуҳнавардӣ, шиносоӣ бо осори қадима, зиёрати ҷойҳои муқаддас) барномарезӣ гардиданд, ки онҳо дар якҷоягӣ ба рушди ин соҳа мусоидат менамоянд. Умед аст, ки бо ба имзо расидани Созишинома миёни Кумитаи рушди сайёҳии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Кумитаи давлатии Ҷумҳурии Ӯзбекистон оид ба рушди сайёҳӣ ин соҳа бо назардошти наздикии ин ду миллат, пайвастагии хешу таборӣ ва аз миён бардоштани маҳдудиятҳои раводидӣ ва туризми дохилии ду давлат ба авчи камол мерасад.

Татбиқи дурнамои самтҳои мазкур имрӯз дар сатҳи олии ду давлат ҳал намудани масъалаҳои молиявиро тақозо дорад. Қобили зикр аст, ки солҳои охир системаи амалкунандай асъори хориҷии давлатҳои

---

¹ Глобальный прорыв: Таджикистан и Узбекистан завершают демаркацию границы [электронный ресурс]. URL: <https://tj.sputniknews.ru/country/20190123/1028063186/tajikistan-uzbekistan-zavershayut-demarkacia-granica.html> (дата обращения: 1. 06. 2018); Пограничные пункты Узбекистана [электронный ресурс]. URL: <https://www.advantour.com/rus/uzbekistan/border-crossing.htm> (дата обращения: 1. 06. 2018).

абарқудрат бо назардошти дар сиёсати ҷаҳонӣ истифода шуданашон мавқеи худро аз даст дода истодаанд. Солҳои охир бисёр давлатҳо дар муомилоти дучонибаи худ, ҳисоббаробаркуниро бо асьори миллии худ анҷом дода истодаанд¹.

Дар ин замина ҳалли масъалаи бунёди бонки муштараки ҳисоббарорӣ яке аз масоили муҳим маҳсуб мешавад. Бинобар ин, то воҳӯрии роҳбарони давлатҳо роҳбарияти ҳукуматҳо ва бонкҳои миллии ду давлат бо мақсади баррасии ин масъала якчанд воҳӯрӣ анҷом доданд. Дар он давра яке аз муаммои мубрами баҳсноки муносибатҳо мушкилиҳои нақлиётӣ-коммуникатсионӣ буданд. Ҳатти ҳавоии нақлиётӣ байни шаҳрҳои калони ҷумҳуриҳо баста шуда, роҳҳои байниқитъавиу байнидавлатӣ дар назди сарҳадҳо руст қарда шуданд. Муаммои дигар ба муносибатҳои гуманитарӣ даҳл дошт. Муаммои сарҳадӣ ҳамчун маҳсули энергияи этно-сиёсии собиқ умумимарказии Иттифоқи Шӯравӣ ба шумор мерафт, ки сарҳадот миёни ду кишвар ноаниқу норавшан боқӣ мемонд ва он муносибатро нотинҷ нигоҳ медошт. Таҳаввулоти ба вуқуъомада пай дар пай вобастагии энергетикӣ ва нақлиётӣ-коммуникатсионии Тоҷикистонро камтар мекард. Дар миёнаи соли 2014 дар муносиботи Тоҷикистону Ӯзбекистон аввалин ҳаракатҳои воқеии мусбат ба ҷашм расиданд.

Зикр кардан ба маврид аст, ки имрӯзҳо таваҷҷуҳи вижай ҷомеаи ҷаҳонӣ ба равандҳои интегратсионии кишварҳои минтақаи Осиёи Марказӣ нигаронида шудааст. Ба ин сиёсати дурусти сулҳҷӯёнаву хайрҳоҳона, манфиатбахшу прагматикӣ фаъолияти сиёсии пайгиранаи гуманистии роҳбарони муосири кишварҳои минтақа сабаб шуд. Қобили зикр аст ва боиси ҳурсандиву дастгирист, ки бинобар нав гаштани элитаи сиёсии ҳамсаоякишвари ба мо дӯсту бародари Ӯзбекистон вазъи сиёсиву геополитикии минтақаи Осиёи Марказӣ рӯ ба ҷониби таҳаввулоти мусбат овард.

---

¹ Глобальный прорыв: Таджикистан и Узбекистан завершают демаркацию границы [электронный ресурс]. URL: <https://tj.sputniknews.ru/country/20190123/1028063186/tajikistan-uzbekistan-zavershayut-demarkaciya-granica.html> (дата обращения: 1. 06. 2018); Пограничные пункты Узбекистана [электронный ресурс]. URL: <https://www.advantour.com/rus/uzbekistan/border-crossing.htm> (дата обращения: 1. 06. 2018).

Имрӯз мо наметавонем, инкор намоем, ки воқеан марҳалаи ҷадиди муносибатҳои дучонибаи судманд миёни ду кишвари ҳамсояву дӯсту бародар дар натиҷаи ба сари қудрат омадани президенти тозаинтихоб Шавкат Мирзиёев амалий гашт. Президенти тозаинтихоби ҳамсоякишвари Ӯзбекистон дар сиёсати хориҷии худ мазмуни навро ҷой дода, самти асосиро ба боз ҳам хубтару беҳтар кардани муносибатҳо бо ҳамсояҳо ва ҳалли масоили ҷойдошта равона соҳт. Пай дар пай аксари муаммоҳои ҷойдошта бо Туркманистон, Қирғизистон ва Қазоқистон ҳалли худро ёфтанд. Воқеан мушкилот зиёд буданд ва ҳалли онҳо муҳлати бештареро талаб мекарданд.

Қобили зикр аст, ки ташрифи Шавкат Мирзиёевро мардуми шарифу одамдӯсти Тоҷикистон бо мамнунияту самимият ва меҳру муҳаббати зиёд истиқбол гирифт ва ин ҳодиса қалби ҳар як мардуми тоҷику Ӯзбекро ба тасхир оварда, равони онҳоро як ҳиссииёти наҷибу фараҳбахш фаро гирифт. Аз барномаҳои телевизионии ҳам Тоҷикистон ва ҳам Ӯзбекистон огоҳ гаштем, ки ҳини кушода шудани сарҳади ин ду кишвари ҳамҷавор шаҳрвандони ҳар ду тараф яқдигарро ба оғӯш гирифта, ашки шодӣ мерехтанд ва бо эҳсосоти баланду самимӣ ҳарф мезаданд.

Ҳамкориҳои минбаъда ҷиҳати ташаккули тарофаҳои рақобатпазир барои интиқоли борҳои тиҷоратии беруна бо иштироки роҳҳои оҳани Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон имкони таъмини боркашонии самарабахшро тавассути долонҳои нақлиётӣ амалкунанда фароҳам меоранд. Ҳусусияти афзалиятноки ҳамкориҳоро дар соҳаи фарҳангии гуманитарӣ, рушди робитаҳои мустақим ва табодули таҷриба байни муассисаҳои илмӣ ва таълимӣ, воситаҳои ахбори омма, иттиҳодияҳои эҷодӣ ва варзишӣ, ташкилотҳои ҷавонон ва бонувон, иттифоқҳои қасаба ва дигар ниҳодҳои ҷомеаи шаҳрвандиро таъкид намудан зарур мебошад¹.

---

¹ Дӯстӣ завол надорад: Эмомалий Раҳмон ва Шавкат Мирзиёев–мезморони Коҳи муҳташами дӯстӣ /Тоҷикистон–Ӯзбекистон: дӯстии безавол. – Ҳуҷанд: Ношир, 2019. –С.46.

Барои соҳибкорони тоҷику ӯзбек вазъияти муносиби ба амал омада имкон фароҳам овардааст, ки тичорат дар тамоми самтҳои фаъолият ҷаҳиши ҷиддӣ қунад. Баробари ин ҳамкориҳои соҳибкорони ҳар ду ҷумҳурий дар самти истеҳсолӣ низ вусъат гирифта, ҳам дар Тоҷикистон ва ҳам дар Ӯзбекистон коргоҳу корхонаҳои саноатӣ, қишоварзӣ ва бинокорӣ арзи ҳастӣ карда истодаанд, ки дар рушди қишварҳо саҳми қалон мегузоранд.

Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон имконоти бузурги иқтисодиро доро ҳастанд. Зимни сафар ба Ҷумҳурии Ӯзбекистон сарони давлатҳо аз Намоишгоҳи молу маҳсулоти Тоҷикистон таҳти унвони «Истеҳсоли Тоҷикистон» дидан намуда, бо намунаи дастовардҳои корхонаву ширкатҳои истеҳсолии мамлакат шинос шуданд.

Дар Намоишгоҳи мазкур зиёда аз 60 корхонаи бузурги саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз қабили ширкати «Талко гурӯҳ», Ҷамъиятҳои дорои масъулияти маҳдуди «Ғаюр сement» ва «Моҳир сement», ширкати «Фароз», Ҷамъияти саҳомии пӯшидаи «Шири Душанбе», Корхонаи воҳидии давлатии «Ангишт», «Намаки Ашт» ва «Намаки «Хочамуъмин», «Ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуди «Қолинҳои Қайроққум», Ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуди «Амирӣ», Ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуди «Макколи», Ҷамъияти саҳомии пӯшидаи «Оби зулол» ва дигар корхонаҳои ватании соҳаи саноати маъдан, ҳӯрокворӣ, соҳаи мошинсозӣ, саноати мудофия ва химия, масолеҳи соҳтмонӣ, саноати ангишт ва саноати сабук иштирок намуда, маҳсулоти истеҳсоли Ҷумҳурии Тоҷикистонро бо шиори «Дар Тоҷикистон истеҳсол шудааст» пешкаш намуданд¹.

Соҳибкорони зиёда аз 50 корхонаю ширкати ватаний маҳсулоти ивазкунанда ва ба содирот ниёз дошта, аз қабили маҳсулоти ресандагию боғандагӣ, нӯшокиҳои ташнашикан, қисмҳои эҳтиёти мошин, ҳӯрокворӣ, маҳсулоти ширӣ ва гӯштӣ, консерваи меваю сабзавот, меваи хушк, машрутот, нон ва маҳсулоти нонӣ, маҳсулоти қаннодӣ, маҳмулоти чарм,

---

¹ Шокирзода Ш. Дӯстие, ки аз имтиҳони таъриҳ гузаштааст // Маорифи Тоҷикистон.–2018.–№8. –С.8

масолеҳи соҳтмон, алюминий, пластикӣ, матоъ, либос, пойафзол, маснуоти заргарӣ, адресу атлас, дару тиреза, мизу курсиҳо, профил ва қубурҳои металлӣ, ноқилҳои пастшиддат ва баландшиддат, намунаи хунарҳои дастии занону духтарон ва дигар молу ашёро ба намоиш гузоштанд¹.

Дар даврони соҳибиستиклолӣ то ба имрӯз бо сиёсати хирадмандонаи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалий Раҳмон барои ба кор андохтани иқтидорҳои нав дар рушди соҳаи саноат ва истифодаи самаранокии корхонаҳои мавҷуда, ба роҳ мондани истеҳсоли маҳсулоти рақобатпазир ва ивазкунандаи воридот ва ғайра амалӣ гардидаанд.

Соҳибкорони корхонаҳои азими истеҳсолкунандаи маҳсулоти ҳӯрокворӣ, коркарду бастабандии маҳсулоти кишоварзӣ, ресандагию бофандагӣ, алюминӣ, маъданҳои кӯҳӣ ва масолеҳи соҳтмонӣ барои саноатиқунонии кишвар, яъне аз кишвари аграрӣ-саноатӣ ба индустрӣ-аграрӣ табдил додани Ҷумҳурии Тоҷикистон талош варзида истодаанд.

Қайд кардан бамаврид аст, ки дар намоишгоҳи «Истеҳсоли Тоҷикистон» намоиши матоъҳои атласу адрас ва дигар намунаи хунари дастии занону бонувон муаррифӣ шуданд.

Соли 2018-ум дар доираи ҳамоишҳои муштараки соҳибкорони Тоҷикистону Ӯзбекистон зиёда аз 200 созишиномаи ҳамкорӣ ба маблағи 845 млн. доллари Иёлоти Муттаҳидаи Амрико дар соҳаҳои металлургия, энергетика, нафту газ, масолеҳи соҳтмон, сайёҳӣ, ҳӯрокворӣ ва дигар соҳаҳо ба имзо расидаанд. Дар шаш моҳи соли 2018 корхонаҳои саноатӣ ба маблағи 10 миллиарду 414 миллион сомонӣ маҳсулоти саноатӣ истеҳсол карда шуданд.

Ҳоло аз Ҷумҳурии Ӯзбекистон асосан нақлиёт, техникаи маишӣ, тухми мурғ, хушкмева, либос ва ғайра ворид мешавад. Аз Ҷумҳурии Тоҷикистон бошад, ба Ҷумҳурии Ӯзбекистон ашёи хом, сement, меваю сабзавот, ашёи рӯзгор ва дигар маҳсулоти зарурӣ содир мешавад.

---

¹ Тоҷикистон–Ӯзбекистон: дӯстии безавол. Нашри дуюм. – Ҳуҷанд: Ношир, 2021. – С.26

Ҳамин тариқ, молу маҳсулоти Ҷумҳурии Ўзбекистон бо сифати хуб ва бо арзиши арzon ба кишвари мо ворид шуда истодаанд.

Аҳамияти тавсеаи ҳамкориҳоро дар соҳаи маориф ва илм, аз ҷумла тавассути густариши ҳамкориҳо байни муассисаҳои таҳсилоти олий ва ақадемияҳои илмҳои ду кишвар қайд намуда, тарафҳо ҷиҳати эҷоди шароити муносиб дар соҳаи тайёр намудани кадрҳои илмӣ ва омӯзгорӣ, табодули сафарҳои пажӯҳишгарон, мутахассисон, кадрҳои профессорио омӯзгорӣ ва донишҷӯён, инчунин мубодилаи маълумот оид ба эътирофи мутақобилаи санадҳо доир ба таҳассус (квалификатсия ва унвонҳои илмӣ) ҳамкорӣ менамоянд¹.

Тамоми самтҳои ҳамкорӣ, ки ба густариши дӯстӣ, ривоҷи дипломатияи мардумӣ ва робитаҳои фарҳангӣ алоқаманданд, дар бандҳои ёддошти тафоҳум сабт гардидаанд. Тибқи ин ҳуҷҷат тарафҳо ҳамкориро дар соҳаҳои ҷамъиятӣ-сиёсӣ, фарҳангӣ-маърифатӣ, илмӣ ва иттилоотӣ тибқи қонунгузориҳои давлатҳои худ ва дар асоси баробарӣ, эҳтироми тарафайн ва манфиати ҳамдигар ба роҳ мемонанд ва амалӣ намудани лоиҳаҳои муштараке, ки ба наздиқшавии ҳалқҳои ду мамлакат мусоидат менамоянд, асоси ин ҳамкорӣ хоҳад буд.

Дар натиҷаи сиёсати Пешвои миллати тоҷикон Эмомалӣ Раҳмон ва Сарвари Ҷумҳурии Ўзбекистон Шавкат Мирзиёев орзуву омоли деринтизори ҳалқҳои ҳамсоякишварҳои ба ҳам дӯсту бародар амалӣ гашт, ки басо хурсандибахш мебошад. Барои ҳамин ҳам комиссияи бонуфузи байнидавлатӣ дар давоми соли 2017-ум аз рӯи масоили мухталиф пурмаҳсул кор карданд, то ки бо баробари ташрифи президенти ҳамсоякишвар ҳалли худро ёбанд. Масалан, дар натиҷа яке аз мушкилоти асосӣ-қатъ намудани речай визагӣ ҳал шуд. Акнун шаҳрвандони ҳар ду кишвар бемалол дар зарфи 30 рӯз ба кишвари ҳамдигар сафар карда метавонанд.

Дар раванди ташрифи расмии Президенти Ҷумҳурии Ўзбекистон Шавкат Мирзиёев ба Тоҷикистон тарафҳо 27 ҳуҷҷатро имзо намуданд, ки

¹ Тоҷикистон–Ўзбекистон: дӯстии безавол. Нашри дуюм. –Хуҷанд: Ношир, 2021. –С.27

онҳо кулли самтҳои муносибати дучонибаро фаро мегиранд. Инчунин, Президенти кишвари мо Эмомалӣ Раҳмон ва роҳбари Ӯзбекистон Шавкат Мирзиёев Баёнияи дучонибаро дар бораи таҳқими дӯстиву муносибатҳои хуби ҳамсоягӣ имзо намуданд.

Файр аз ин вобаста ба баъзе қисмҳои сарҳади ду кишвар шартномаи судманд имзо карда шуд, ки ин пеши роҳи якдигарнофаҳмии муҳталифро мегирад. Дар баробари ин аҳолӣ аллакай дар ин самт беҳбудиро ҳис кардааст. Дар арафаи ташриф дар сарҳад фаъолияти 9 гузаргоҳи назоратӣ, ки аз соли 2000-ум баста шуда буданд, кушода гардиданд. Ҷониби Тоҷикистон эълон кард, ки дар ояндаи наздик шароити қабули шаҳрвандонро дар нуқтаҳои гузаргоҳиву назоратии сарҳад беҳтар менамояд.

Кишварҳо ба таври фаъол мақсад доранд, ки дар ҷодаи иқтисод низ ҳамкорӣ намоянд. Дар соли гузашта гардиши моли дучониба то ба 240 миллион доллар расид. Дар солҳои наздик ба нақша гирифта шудааст, ки он ба 500 миллион доллар расонида шавад. Дар оянда то ба 1 миллиард доллар ҳоҳад расид. Асоси ин муносибатҳоро барномаҳои дучониба дар соҳаи электротехника, индустряи маҳсулоти соҳтмонӣ, саноати сабук ва истеҳсоли техниқаи ҳочагии қишлоқ ташкил медиҳанд¹.

Боз як чизи муҳим он аст, ки президентон баъд аз шаш сол боз аз нав ҳаракати роҳи оҳани Амузанг – Фалабаро оғоз бахшиданд. Роҳи оҳан ба манфиати ҳар ду кишвар истифода ҳоҳад гашт ва он дар рушди қашондани борҳои транзитӣ нақши калонро бозӣ ҳоҳад кард. Масалан, ба ин муносибат имкониятҳои нави баромад ба Туркманистон ва Афғонистон кушода мегардад. Ва аз ҳама нуқтаи муҳиме, ки сарони кишварҳои бародари ҳамсоя дар натиҷаи воҳӯрии дучониба арз доштанд, миёни ду кишвар алҳол боқӣ намондааст ягон масъалаи ҳалношуда мебошад².

Бо ташаббус ва ибтикори Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон ва Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон Шавкат Мирзиёев муюссар шуд, ки

¹ Тоҷикистон–Ӯзбекистон: дӯстии безавол. Нашри дуюм. – Ҳуҷанд: Ношир, 2021. –С.28

² Сироҷиддин Муҳриддин. Зуҳуроти равшани ҳамкориҳо /«Тоҷикистон–Ӯзбекистон: дӯстии безавол. Нашри дуюм. – Ҳуҷанд: Ношир, 2021. –С.183-186.

муносибатҳои дучонибаи кишварҳоро аз нав эҳё созанд, ки ин наздишавӣ воқеан ба ҷойгиршавии нерухо дар Осиёи Миёна таъсир мерасонад. Аксари коршиносон бар он ақидаанд, ки ин ҳодисаи бузурги таърихӣ ва хеле пурмаҳсул дар муносибатҳои дучониба мебошад. Якуним соли сипаригашта дар назди таърих хеле муҳлати ноҳиз бошад ҳам, вале чунин ба назар мерасад, ки баъд аз сипарӣ гаштани даҳҳо сол маҳз ҳамин солҳоро дар муносибатҳои дучониба муҳим арзёбӣ мекунанд. Ва сабаби ин одӣ мебошад, яъне тарафҳо аз даъвоҳои дучониба даст кашида, муносибати тарафайни судмандро афзал дониста, ба мизи гуфтушунид нишастанд. Муҳаққиқони соҳа, аз ҷумла мудири шуъбаи Осиёи Миёна ва Қазоқистони Институти кишварҳои Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил, муҳаққиқ Андрей Грозин вобаста ба ин рӯйдод гуфт, ки «ташрифи президенти Ӯзбекистон Шавкат Мирзиёевро қулли бозингарон, ки ба Осиёи Марказӣ манфиатдоранд, интизор мебошанд»¹.

Директори институти ИИАО (ЕАЭС) Владимир Лепехин чунин меҳисобад, ки дар минтақаи Осиёи Марказӣ ҳаракати қувваҳои рӯ ба марказоваранда ва муттаҳидқунанда баръало ба назар мерасанд. Роҳбари бахши тадқиқотии Осиёи Марказии Институти тадқиқотии стратегии Россия Дмитрий Александров пас аз ташрифи Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон Шавкат Мирзиёев ба Тоҷикистон арза дошт, ки Тошканд ба гидроэнергетикаи Тоҷикистон маблағгузории молӣ анҷом хоҳад дод. Президент Эмомалӣ Раҳмон дар воҳӯрӣ бо меҳмонони ӯзбек арз кард, ки Тоҷикистон ҳеч вақт барои ҳамсоягон мушкилӣ эҷод накардааст ва қӯшиш ба ҳарҷ медиҳад, ки ба муттаҳидшавии кишварҳои минтақа ва ҳалли масоили захираҳои обӣ ва экологӣ мусоидат намояд².

Дар изҳороти муштараки Президенти Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ва Президенти Ӯзбекистон Шавкат Мирзиёев оид ба таҳқими дӯстӣ ва накӯҳамсоягӣ қайд шуд, ки сарони давлатҳо масъалаҳои калидии вазъи имрӯзai

¹ Маводи Конференсияи байналмилалии илмию амалии «Ҳамкории иқтисодию иҷтимоӣ ва фарҳангии Тоҷикистон ва Ӯзбекистон: таъриҳ ва замони мусоир». – Ҳуҷанд: Нури маърифат, 2019. – С.727

² Пешвои миллат намояндагони Ӯзбекистонро бо мукофотҳои давлатӣ сарфароз намуданд //Ҷумҳурият. – 2018. –31 авг.

муносибатҳо миёни кишварҳо, дурнамои тавсеаи минбаъдаи ҳамкориҳои гуногунчанбаи дучонибаро дар соҳаҳои сиёсат, иқтисоду тиҷорат, нақлиёту коммуникатсия, фарҳангу инсондӯстӣ ва ғайра, инчунин, масъалаҳои мубрами минтақавиу байналмилалии қобили таваҷҷуҳи тарафайиро муҳокима намуда, ба татбиқи он мусоидати бештаре менамоянд. Муждаи оғози марҳалаи нави муносибатҳои неку бобарор иборат аз он аст, ки дар ҷараёни сафари Президенти Ӯзбекистон ба Тоҷикистон байни давлатҳо беш аз 40 санади нави ҳамкорӣ ба имзо расиданд. Аз ҷумлаи онҳо ташкили намоишгоҳи молу маҳсулоти Ӯзбекистон аст, ки омили муҳимми дарёftи шарикони нав ва густариши муносибатҳои тиҷоратию иқтисодӣ мебошад. Сарвари давлати Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон бо итминон изҳор кард, ки чорабинии мазкур ба таҳқими минбаъдаи муносибатҳои дӯстона ва накӯҳамсоягӣ, сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангиву гуманинтирии байни кишварҳоямон мусоидат мекунад.

Фикр мекунем, ки аз тасмими равшанбинона ва фардонигари ду кишвар, ду сарвари воломақому комилиродай миллатҳои тоҷику ӯзбек боз аз нав ин ду халқ дар тақдиру сарнавишти ҳамдигар нақши зарҳалин мегузоранд. Самарабахш ҳоҳад буд, агар минбаъд низ тӯю сури халқҳои тоҷик ва ӯзбекро мисли пештара сурудҳои ҳамдигарӣ гарм намояд ва ба дилҳо шодиу суурӯр баҳшад. Барои миллати тоҷик ва миллати ӯзбек калимаҳои муқаддаси муҳаббат, ишқ, меҳр, садоқат ҳамеша дар як маъно қарор дошта, ифтитоҳи роҳ ва инкишофи муносиботи байниҳамдигарӣ моро боз ҳам ба сарчашмаҳои азалии дӯстиву ягонагии ин ду халқ наздик ҳоҳад бурд. Имрӯз мардуми Ӯзбекистон ба сиёсати хирадмандонаи роҳбарони ду кишвари ба ҳам дӯст Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ва Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон Шавкат Мирзиёев арзи сипос мегӯянд¹. Ахли фарҳангӣ Ӯзбекистон ба гузаштаи пурбору пуртифтиҳори халқи тоҷик назари хеле одилонаву мунсифона дошта, ба рисолати таъриҳӣ ва нақши гӯёи миллатсозии Пешвои муazzзам Эмомалӣ Раҳмон баҳои арзанда медиҳанд. Бесабаб нест, ки дар аксари хонадони мардуми хушназар ва мавридшиноси ӯзбек акси Пешвои миллат Эмомалӣ

¹ Тоҷикистон–Ӯзбекистон: дӯстии безавол. Нашри дуюм. –Хуҷанд: Ношир, 2021. –С.29

Раҳмон чой дода шуда, эҳтироми хосай ин мардумро ба кору ном ва қадршиносӣ аз хидмат ва рисолати бунёдгаронаи эшон бозгӯ мекунад. Ба муносибати гарм шудани пайванди ин ду миллат чорабинии зиёде сурат гирифтааст, китоби зиёде ба нашр расидаанд, аз ҷумла очерки илмӣ-оммавии академик Абдуҷаббор Раҳмонзода таҳти унвони «Равобити адабию фарҳангии ҳалқҳои тоҷик ва ўзбек» бисёре аз нукот ва рӯйдодҳои ин пайвандро рӯнамо мекунад, ки муҳимтарин василаи шинохти ин масъала мебошад.

Академик Абдуҷаббор Раҳмонзода ин асарро дар партави рӯйдодҳои навини марбут ба пайванди ин ду ҳалқ, дар татбиқи сиёсати фарҳангпарваронаи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба вучуд овардааст, ки дар таҳқим баҳшидани самтҳои равобити фарҳангии адабии ҷандинасраи ҳалқҳои тоҷику ўзбек арзиши баланде дорад. Академик Абдуҷаббор Раҳмонзода ба хидматҳои беназири Пешвои муazzами миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон баҳои назаррас медиҳад ва мақоми эшонро дар дарки таърихии масъала равshan муқаррар мекунад: «Роҳбари хирадманди тоҷикон дар доираи ниятҳои холисона дӯстии ҳалқҳои тоҷику ўзбекро пос медоранд ва баҳри татбиқи амалии он кӯшиш карда, ҷиҳати васеъ гардидани доираи ҳамкориҳо шахсан талош менамоянд»¹.

Нақду таҳлили қазияи ҳампайвандии ду ҳалқи ба ҳам ҳамсоя аз диidi академик А. Раҳмонзода бо назардошти дарки таърихияти масъала ва эҳсоси хидматҳои таърихии фарзандони барӯманди ду ҷониб сурат ёфта, ки «тайи қарнҳо кӯшиш кардаанд, дар зеҳну андешаи мардум хислатҳои неку ҳамидаи инсондӯстӣ ва ҳамзистиро ҷой намоянд ва умр ба сар бурдан дар фазои дӯстию рафоқатро тарғиб созанд. Махсусан, аҳли адаб аз ибтидо ба масъалаҳои мазкур диққати ҷиддӣ дода, тавассути осорашон ғояҳои дӯстию рафоқат, бародарию баробарӣ ва ҳусни ҳамҷавориро таранnum намуда, бо ҳамдигар робитаи эҷодӣ ва аз осори ҳамдигар омӯхта, ба

---

¹ Раҳмонзода А. Равобити адабиву фарҳангӣ – рукни муҳими таҳқими дӯстии тоҷикон ва ўзбекон / Гуфтугӯ аз дӯстӣ дорем мо. –Душанбе: Шарқи озод, 2019. – 352 с.

таълифоти яқдигарӣ эътиқод доштанд». Муаллифи равшанбини асар бо таваҷҷуҳ ба шаҳодати таърихи ин ду халқ қазияи дӯстиву рафоқат ва ҳамкории густурдаи маънавиятпарвари Абдурраҳмони Ҷомӣ ва Алишери Навоиро дар шароити комилан нави иҷтимоиву фарҳангӣ тақвият дода, консепсияи қаблии донишмандони пайвандшиносро дар ин замина бо ихлосу муҳабbat ба таври равшан ва бакоргирии таҷрибаҳои яқдасти пайвандшиносӣ пайгирӣ намудааст: «Мавлоно Ҷомӣ ва Навоӣ то охири умр дӯстию рафоқатро пос дошта, аз комёбӣ ва дастовардҳои хеш шод гардида, ҳамеша нахуст мусаввадаҳои асарҳояшонро аз назари ҳамдигар мегузарониданд ва баъд мавриди мутолиаи дигарон қарор медоданд».¹

Дар асари мазкур масъалаҳои равобити фарҳангии ду халқи бародар мавриди баррасӣ қарор гирифта, аҳамияти баргузории рӯзҳои фарҳангӣ, саҳми тоҷикону ўзбекон дар инкишофи адабиёт ва ҳунар, тарбияи кадрҳои ҳунарӣ ва масъалаҳои дигар мулоҳиза рондааст. Лозим ба ёдоварист, ки баҳшҳои рисола тамоми ҷанбаъҳои дӯстӣ ва равобити адабию фарҳангии ду халқи ҳамсояро аз қарни XV то замони имрӯза фаро гирифта, бо забони фасеху оммафаҳми ба аҳли васеи хонандагон дастрас таълиф гардидааст. Муҳимтарин омиле, ки муциби дигарсозии симои ҷаҳон гашта, инқилобест, ки дар соҳаи электроника ва иттилоот ба вуқуъ пайвастааст. Инқилобе, ки дунёро бо тамоми вусъату бузургиаш рӯйи кафи дasti инсон гузошта, то ба осонӣ битавонад, ба ҳар гӯшааш, ки мавриди назари ўст, ҷашм афканад. Дар қўтоҳтарин фурсат, ҳатто дар ҷамъи сонияҳо аз дуртарин нуқтаи дунё тибқи майлу рағбаташ хабар бигирад, ошно шавад. Бархе аз муҳаққиқон изҳори нигаронӣ мекунанд, ки «Инқилоби технологӣ» ва асароти густурдаи он бар бисёре аз ҷанбаҳои зиндагии ҳамаи ҷавомеи тавсиаёftai санъатӣ на танҳо масъалаест умда, ки нодида гирифтанаш имконнопазир аст, зеро

---

¹ Раҳмонзода А. Равобити адабиву фарҳангӣ – рукни муҳими таҳқими дӯстии тоҷикон ва ўзбекон / Гуфтугӯ аз дӯстӣ дорем мо. –Душанбе: Шарқи озод, 2019. –с.280

нуфузаш бар ҳастии одамӣ ва бар зиндагии милионҳо инсон ошкор аст...».¹

Аз сӯйи дигар шабакаҳои интернетӣ бо имконоту зарфиятҳои бепоёне, ки доранд, тамомии иттилооту маълумоти мавриди ниёзро аз воқеяти шароити зиндагии мардуми сайёра, мазҳару шеваи ҳастии эшон дар ихтиёри мо мегузоранд. Сарчашмаву манбаъҳо, ки муътамаду салоҳиятдор ҳам ҳастанд, ҳеч пурсишеро бепосух намемонанд.

Вуруд ба маҷрои хурӯшони интернет, дастёбӣ ба донишу огоҳиҳои тоза ба тозаи рӯзафзун, ба хусусияти содаву барҷастаи рӯзгори мо табдил мегардад ва, бешубҳа, ин таъинкундандаи ҳақиқати имрӯзи мост, ки бояд ҷузъиёти онро бишиносем. Ҳамкориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон дар масъалаи тарбияи насли наврасу ҷавон ва роҳҳои амалӣ кардани он дар ҳимояи асолати миллӣ ва фарҳангиву иҷтимоӣ сурат мегиранд. Тавре ки зикр гардид, боҳабарӣ, оғаҳӣ, вусъати шинохту маърифати равандҳои дунёсози қарни имрӯз, натиҷаи инқилоби фанниву иттилоотиест, ки пардаи ғафлату зулмати нишаста дар зеҳнҳоро канор зада, мағзҳои танбали даступобастаро водор намуда, то бедор гарданд, ба ҷаҳону мазоҳири ҳазорранги он бо дидаи таҳқиқ бингаранд. Рӯзгору ҷомеаи зисти хешро бо иҷтимоъҳои пешрафта қиёс кунанд. Агар чунин қиёсу тааммул сурат бигирад, хеле зуд равшан мегардад, ки боландагӣ, пешрафту шукуфоии ҳар кишваре вобаста ба қудрату тавони ҳар фарди миллати он аст. Ин тавонӣ бошад, зойидаву барҳоста аз донишу хирадест, ки афроди миллат дар ақлу ҳуши хеш анбон қардааст.

Аз ин ҷост, ки нақшу ҷойгоҳи илм боризтару равшантар мегардад. Илм бояд нақши муҳимтаринашро, ки тавассути «инфрасоҳтори маҳсус-назария, таҳлили таҷриба, озмоиш, бозсанҷиҳо ва истифодаи дурустӣ истилоҳот, расидан ба дарки моҳияти масъала мебошад» иҷро кунад. Шинохти равандҳо, ошкорсозии нерӯҳои меҳварӣ дар ҷомеа ва ҳифзу парвариши онҳо дар фарогирӣ донишҳои зарфиятофарину тавонсоз

---

¹ Раҳмонзода А. Равобити адабиву фарҳангӣ – рукни муҳими таҳқими дӯстии тоҷикон ва ӯзбекон // Гуфтугӯ аз дӯстӣ дорем мо.–Душанбе: Шарқи озод, 2019. – с. 281.

рисолати дигари илм аст. Мусаллам аст, ки ин неруи ҳаётсозу бунёдӣ, ҷавонони мо мебошанд, ки бори сангини масъулияту созандагии имрӯзу оянда ба дӯши онҳост. Фаро расидани марҳалаи тоза ва нави ҳамкориҳои судманди ду кишвари дӯст ва ҳамсоя – Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон фоли нек аст. Фикр меқунем, таърих ва замон эҳтироми хидмат ва талошҳои ташаббускорони онро дар мақоми худ ҳоҳад гузошт.

Сафири фавқулода ва муҳтори Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Ҷумҳурии Ӯзбекистон, академик Абдуҷаббор Раҳмонзода дар мақолаи муфассали худ «Тоҷикистон ва Ӯзбекистон: Ҳамкориҳо густариш меёбанд» доир ба пайвандҳову робитаҳои нек, самараи дӯстӣ ва ояндаи муносибатҳои ин кишварҳои дӯсту бародар мулоҳиза ронда, аз ҷумла, чунин таъкид доштааст: «Дар ҳақиқат, миёни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон муносибатҳои некбинонаи иқтисодиву тиҷоратӣ ва фарҳангиву гуманитарӣ босуръат идома дошта, ин иқдом дар таҳқими муносибатҳои дӯстона нақши бузург бозида истодааст¹. Ҳар ду Сарвари хирадманд ва дурандеш - Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ва Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон, муҳтарам Шавкат Мирзиёев кӯшиши онро доранд, ки анъанаҳои неки бародаронаро боз ҳам пойдор гардонанд ва миёни халқҳои тоҷику ӯзбек дӯстии абадиву ҷовидонаро мустаҳкам намоянд».²

Бояд таъкид намуд, ки 2-юми июни соли 2022-юм Асосгузори сулҳу вахдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Ҷумҳурии Ӯзбекистон сафари расмӣ анҷом дода, бо Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон мулоқот оростанд. Тағсилоти ин сафар дар сомонаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷойгир шуда бошад ҳам, фишурдаи он дар рӯзномаи «Ҷавонони Тоҷикистон» бо номи «Бунёди ду неругоҳ, сармоягузории миллиарддоллара ва имзои 90 санади ҳамкорӣ» мушаххас интишор ёфтааст. Аз муҳтавои сафари расмии дар Ҷумҳурии Ӯзбекистон анҷомдодаи Пешвои миллат чунин натиҷа гирифтани

¹ Тоҷикистон–Ӯзбекистон: дӯстии безавол. Нашри дуюм. – Ҳуҷанд: Ношир, 2021. – С.29

² Раҳмонзода А. Тоҷикистон ва Ӯзбекистон: Ҳамкориҳо густариш меёбанд //Ҷумҳурият. – 2022. – 1 июн.

мумкин аст, ки дурнамои ҳамкориҳои ду кишвари дӯсту ҳамсоя абадӣ идома хоҳад ёфт. Инро бастани созишиномаҳо ва санадҳои ҳамкории дучониба собит менамоянд:

- «Харитаи роҳ» оид ба рушди ҳамкориҳои дучониба байни вилояти Суғди Ҷумҳурии Тоҷикистон ва вилояти Ҷиззахи Ҷумҳурии Ӯзбекистон барои солҳои 2022-2023-юм;
- Ёддошти тафоҳум байни Вазорати саноат ва технологияҳои нави Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Кумитаи рушди пиллапарварӣ ва саноати пашми Ҷумҳурии Ӯзбекистон оид ба ҳамкорӣ дар соҳаи пиллапарварӣ;
- Созишинома байни Вазорати фарҳангӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Вазорати фарҳангӣ Ҷумҳурии Ӯзбекистон дар ҳамкорӣ дар соҳаи фарҳанг ва санъат барои солҳои 2022-2023-юм;
- Ёддошти тафоҳум байни Департаменти мониторинги молиявии назди Бонки миллии Тоҷикистон ва Департаменти мубориза бо чиноятҳои иқтисодии назди Прокуратураи генералии Ҷумҳурии Ӯзбекистон оид ба ҳамкорӣ дар соҳаи муқовимат ба қонунигардонии (расмикунони) даромадҳои бо роҳи чиноят бадастоварда, маблағгузории терроризм ва маблағгузории паҳнкунии силоҳи қатли ом;
- Ёддошти тафоҳум миёни Кумитаи ҳифзи муҳити зисти назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Кумитаи давлатии Ҷумҳурии Ӯзбекистон оид ба экология ва ҳифзи муҳити зист оид ба ҳамкорӣ дар соҳаи ҳифзи муҳити зист ва истифодаи оқилонаи муҳити зист;
- Ёддошти тафоҳум оид ба ҳамкорӣ байни Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Вазорати рушди иқтисод ва кохиши камбизоатии Ҷумҳурии Ӯзбекистон;
- Харитаи роҳ оид ба амиқтар намудан ва густариши ҳамкорӣ дар соҳаи ҳамкориҳои саноатӣ байни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон».¹

---

¹ Бунёди ду неругоҳ, сармоягузории миллиарддоллара ва имзои 90 санади ҳамкорӣ //Ҷавонони Тоҷикистон. – 2022. – 9 июн.

Натиҷаи равшани ҳамкориҳо дар оянда ба тамоми соҳаҳо, монанди истихроҷу коркарди хокай оҳан, бунёди корхонаи нассочӣ дар Тоҷикистон, таҳвили аллюминии аввалия ба Ӯзбекистон, истеҳсоли нахи пахта, яҳдонҳо, пешбурди соҳаҳои мухталифи энергетикаю саноат, аз ҷумла, нассочӣ, ҳӯрокворӣ, пойафзоддузӣ, металлургияи ранга, дорусозӣ, нақлиёту коммуникатсия, сармоягузорӣ ва бонкдорӣ ва дигар бахшҳои барои ҳар ду кишвар манфиатовар вобастагӣ дорад.

Ҳамин тавр, бо назардошти омилҳои зикршуда метавон чунин натиҷагирӣ кард:

1. Бо талошу кушишҳо ва сиёсату мавқеъигириҳои Роҳбарони Тоҷикистон ва Ӯзбекистон дар робита ва раванди ҳамкориҳои ду давлати ҳамсоя шароиту заминаҳои нави ҳамкориҳо дар сатҳи шарикии стратегӣ фароҳам омаданд ва имконияти тавсеаи онҳо пеш омад.

2. Имruz ҳамкориҳои ду давлат на танҳо дар сатҳи дучониба, балки дар сатҳи бисёрҷониба, дар чаҳорҷубаи ниҳодҳои ҳамгароӣ – ИДМ, СҲШ, СҲИ мазмуну мундариҷа ва миқёси нав пайдо кардаанд.

3. Ҳамкориҳои ду кишвари ҳамсояро дурнамои хеле хубе дар самтҳои кишоварзӣ, саноати сабук, энергетика, нақлиёт, технологияи иноватсионӣ интизор аст.

4. Ҳамкорӣ дар соҳаи амният ва ташкили муқовимати муштарак бар зидди таҳдидҳои имрузai глобалий – терроризм, ифратгароӣ, қочоқи маводи мухаддир, чинояткории муташаккили фаромиллӣ ба мақоми аввал баромада ҳамкории зич ва ҳамоҳанг соҳтани фаъолият ва амали соҳторҳои қудратӣ ва амниятии ду кишварро тақозо дорад.

ХУЛОСА

Ҳамкориҳои Тоҷикистон ва Ӯзбекистонро дар аввали асри XXI дар асоси сарчашмаҳои таърихӣ, маводи бойгониву давлатӣ ва идоравӣ, гузоришу натиҷаҳои конференсияу семинарҳо ва ҳамоишҳои байнидавлатио соҳавӣ, рисолаҳои олимону муҳаққиқон, воситаҳои ахбори омма, шабакаҳои иҷтимоии интернетӣ ва дигар сарчашмаҳо омӯхта, таҳлилу баррасӣ намуда, оид ба шароитҳо ва хусусиятҳои равобити ду кишвари ба ҳам дӯст ва ҳамҷавор ба чунин андешаи амиқ омадем, ки таъриҳ ва фарҳанги муштарак, арзишҳои маънавӣ, анъанаҳои бисёрасра ҳамеша барои густариши ҳамкорӣ ва рушду нумуи давлатҳо хидмат кардаанд. Аз ин лиҳоз, дӯстӣ ва ризоияти ҳамдигарӣ барои рушди ҳамкории мутақобилан судманд ҳамчун заминаи боъзтимод хидмат кардаанд ва хоҳанд кард.

Масъалаи омӯзиш ва таҳқиқи ҳамкориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон умуман аз масоили басо мароқангез ва дар як вақт мушкили илми таъриҳ ва сиёsatшиносӣ маҳсуб шуда, решоҳои ин ҳамкориҳо ба номи ду ҳалқи ҳамсояю ҳамқисмат алоқаи зич дошта, аз замонҳои дури таърихӣ сарчашма мегиранд. Баъди баррасии мавзуъ ба чунин хулоса расидан мумкин аст, ки тоҷикон ва ӯзбекон аз қадим дар як ҳавзаи сиёсиву фарҳангӣ–Осиёи Миёна зиндагӣ карда, ҳамкориҳои онҳо аслан бо номи ду ҳалқ саҳт тавъям буда, тақдири ҳалқҳои тоҷику ӯзбек ва ҳамзистии мардуми аз ҷиҳати зисту рӯзгор, таомули аҷдодӣ ба яқдигар монанд аз қаъри асрҳо то ба замони мо идома ёфтааст. Далели наздикии этникии ҳалқҳои тоҷику ӯзбек ва омӯзиши он ҳангоми баррасии масъала тақозо мекунад, ки ба таъриҳ ва солномаи ташаккулу инкишофи ҳамкориҳои мардумони ҳамдину ҳаммазҳаб, ҳамоину ҳамрӯзгор таваҷҷуҳ дошта бошем. Инро ба арзишҳои умуниинсонӣ такя намудани ҳукumatҳои кунунии давлатҳо барои барпо намудани робитаи қавӣ ва судманд, тавсea ёфтани ҳамкориҳо истифода бурдаанду мебаранд.

Омӯзишу таҳқиқи мавзуи мазкур барои иддаи калони мутахассисон барои баррасӣ, тадқиқ ва хулосаҳои илмӣ оид ба ҳамкориҳои сиёсии

Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон дар замони шуравӣ, баҳусус дар даврони Истиқлоли давлатии ҷумҳуриҳо манфиати қалон доранд, зеро дар дӯруни инкишофи давлатӣ ва ҷамъиятӣ асосҳо, пояҳо ва армону ғояҳои миллию иҷтимоии ин давлатҳо хеле ба тағйирот дучор гардианд. Тавре ки бармеояд, равобити дӯстӣ, бародарӣ, ҳамкорӣ ва алоқаҳои таърихи фарҳангии ҳалқҳои тоҷику ӯзбек решашои хеле қадима дошта, дар тули ҳазорсолаҳо ташаккул ёфта ва аз имтиҳони таърих гузаштааст. Муносибатҳои хеле наздики иҷтимоиву иқтисодӣ, тиҷоратӣ ва қаробату пайвандҳои адабӣ, илмӣ ва фарҳангии ин ду ҳалқ ҳусусияти барҷаста ва хоси ин робитаҳо буда, собит менамоянд, ки минбаъд бештар равнақу ривоҷ ёфтаанд. Бо Истиқлоли давлатӣ соҳиб гаштани Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон марҳалаи сифатан нав дар равобити ҳамдигарии ин ду кишвар гардида, ҳар ду давлат Истиқлоли яқдигарро аз оғози ин тағйирот ва таҳаввулоти бузурги сиёсӣ эътироф намуданд. Ҳуҷҷатҳои асосие, ки самтҳои асосии муносибатҳои Тоҷикистон ва Ӯзбекистонро муайян мекунанд ва дар сатҳи роҳбарони ду кишвар ба имзо расидаанд, Аҳднома дар бораи дӯстӣ, ҳусни ҳамҷаворӣ ва ҳамкорӣ миёни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон аз 4-уми январи соли 1993-юм ва Аҳднома дар бораи дӯстии абадӣ миёни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон аз 15-уми июни соли 2000-ум ба ҳисоб мераванд. Дар ҳуҷҷати якум принципҳои асосии муносибатҳои дучониба, аз ҷумла, эҳтироми мутақобилаи соҳибиҳтиёри Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Истиқлоли давлатӣ, баробарҳукуйӣ, даҳолат накардан ба корҳои дохилии яқдигар, қӯшишҳои мутақобила ҷиҳати барқарор кардани робитаҳои шариқии иқтисодии барои ҳар ду ҷониб судманд ҳам дар сатҳи байнидавлатӣ ва ҳам дар сатҳи субъектҳои хочагидории ду кишвар дарҷ шудаанд. Дар ҳуҷҷати дуюм ҷонибҳо, бо назардошти дурнамои барқарор кардани шакли нави муносибатҳо миёни кишварҳои минтақа, уфуқҳои ҷадиди ҳамкории ду давлатро муайян намуданд ва усулҳои асосии муносибатҳои дучонибаи Тоҷикистон ва Ӯзбекистонро моҳиятан васеъ карданд. Ҷумҳурии Тоҷикистон бо назардошти дурнамои рушди иқтисодӣ, мавқеи ҷуғрофӣ ва

геополитикӣ, инчунин умумиятҳо ва муносибатҳои таърихан ташаккулёфтаи халқҳои ду кишвар, ба рушду таҳқими минбаъдаи ҳамкориҳои мутақобилан судманд бо Ҷумҳурии Ӯзбекистон таваҷҷуҳи доимӣ зоҳир меқунад. Бояд тазаккур дод, ки мавод ва таҳқиқу хулосаҳои зарурии дар ин қор мураттаб шуда ҳамчунин ба соҳаҳои муҳимми хоҷагии халқи ду давлат даҳл дошта, барои тамоми самтҳои инкишоф аҳамияти қалонро молик мебошанд. Дар рисола, санадҳо, мисолҳо ва амалу фаъолияти корхонаву муассисаҳо, ташкилоту созмонҳо ва умуман хоҷагии халқи ҷумҳуриҳо ҳаддалимкон фаро гирифта шудаанд. Дар замони Истиқлолият арзишҳои сиёсию миллии халқҳои ҳамсоя, ҳарчанд аз бисёр ҷиҳат монанданд, аммо масъалаҳо ва муаммоҳои дар назди ҷамъияти ин сарзаминҳо истода аз ҳам тағовут доранд. Масъалаи «даври сукут»-и муносибатҳои сиёсӣ, ҳамкориҳои иқтисодию иҷтимоӣ ва фарҳангӣ дар фаслҳои алоҳидай рисола баррасӣ гардида, омилҳои асосии зуҳури он маънидод гардид.

Муҳимтар аз ҳама, марҳилаи рушди ҳамкориҳои судманди дучонибай давлатҳои дӯсту бародар дар таҳқиқот бисёр муфассалу домандор, бо овардани далелу санадҳо, инчунин бо таҳлили моҳияти онҳо оварда шудааст. Натиҷаи таъсири судманди амалии ин гуна ҳӯҷҷатҳо мебошад, ки ба тадқиқи пешрафти кулли соҳаҳои муҳимми хоҷагии халқи ду давлат, баҳусус, илму маориф, фарҳангу ҳунар, иқтисодиёту саноат таваҷҷуҳи маҳсус дода шуд.

Дар заминаи санадҳо, мисолҳо ва иқтибосҳо фаъолияти корхонаву муассисаҳо, ташкилоту созмонҳо ва, умуман, хоҷагии халқи ҷумҳуриҳо фаро гирифта шуда, роҳҳои дар оянда бештару беҳтар равнаку ривоҷ додани ҳамкориҳо рӯнамо гардиданд.

Ҳамкориҳои ояндадори Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон дар соҳаи энергетика ва роҳу коммуникатсия барои пешрафти тамоми минтақаи Осиёи Марказӣ таъсири бузург расонда, аҳамият дорад, ки дар фаслҳои рисола мавриди омӯзиш қарор гирифтанд.

Шоистай таъкид аст, ки муносибатҳои дўстона байни роҳбарияти сиёсии давлатҳо ва миёни халқҳо дар чанд соли охир бо эътимоду боварии абадӣ табдил ёфт. Бе гуфтугӯ зикр метавон кард, ки ба шарофати муносибатҳои хуби рафиқона ва бародаронаи роҳбарони давлатҳо ҳамкориҳо низ авчи тоза гирифтанд ва чунин хулоса метавон баровард, ки ба инкишофи бемайлони ривоҷи ҳамкориҳо, пеш аз ҳама, назар, муносибат, аҳамият ва ғамхории роҳбарони сатҳи олии ҳар ду кишвар зарур мебошад. Дар замони мо аҳамияти афкори мардум, баҳусус ҷомеаи шаҳрвандии ду кишвар оид ба ҳамкориҳо ва муносибатҳои байнидавлатӣ муҳим мебошад. Чунонки событ мешавад, дар шабакаҳои иҷтимоӣ ва сомонаҳои интернетӣ маълумоту гузоришҳо, санадҳою маводҳои омӯзиши ва ҳуҷҷатҳои расмию мақолаҳои таҳлилӣ хеле зиёд ба назар мерасанд ва сарчашмаи басо арзишманд маҳсуб мёбанд. Ин имкон фароҳам меоварад, ки ҳар чи бештар сокинони ду ҷумхурӣ барои таҳқими равобити тарафайн фаро гирифта шаванд. Дар замони ҷаҳонишавӣ ва талоши абарқудратон дар аҳди муосир соҳаи фарҳанг қисми таркибии ташаккули фазои умумии гуманитарӣ мебошад. Баргузории ҷорабиниҳои фарҳангӣ ва ҳамкориҳои адабию ҳунарии байни Тоҷикистону Ӯзбекистон дар айни замон ва минбаъд яке аз заминаҳои асосии таҳқим ва ривоҷи муносибатҳои ҳамаҷониба ҳоҳад гашт. Зоро падидаи беназири ҳаёти фарҳангии давлатҳои аъзои Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил, баҳусус Тоҷикистону Ӯзбекистон баргузории Даҳаҷо ва Ҳафтаҳои адабиёт ва санъати халқҳои ҳамсоя маҳсуб мешаванд. Ин маъмултарин ҳамкорӣ аст ва барои мардуми кишварҳо маъқултарину дилпазиртарин низ мебошад. Ҳамин гуна падидаҳои ҳамкориҳои илмию тадқиқотӣ, такмили соҳаҳои маориф ва мактабҳои олии касбӣ низ дар байни соҳторҳои Тоҷикистону Ӯзбекистон муҳокима ва баррасӣ шуда, натиҷаҳои дилҳоҳ ба бор меоваранд. Дар ҳамкориҳо ва таҳқими муносибатҳо аз ҳама муҳим боз он аст, ки ҳуҷҷатҳои расмӣ, санадҳои меъёриву ҳуқуқии муайянкунандаи сиёсати хориҷии ҳукumatҳои мамлакатҳо, созишномаҳои байнидавлатӣ, маҷмуи аҳдномаҳо, эъломияҳои сарони давлатҳо ва асноди дигари ба давлатҳои ҳамҷавор

вобаста ҳамеша бо раъи сарони давлатҳо амалӣ карда мешаванд. Аз чунин муҳокимаҳо ва хулосабарориҳо ба чунин натиҷа расидан мумкин аст, ки навғониҳои илмии рисола ба омӯзиши амиқ, таҳлил ва таҳқиқи ҳаматарафа, тавсифи объективии шароитҳо ва имкониятҳои амалии ҳамкориҳои давлатҳои ҳамҷавор асос ёфта, аз бахшҳои сиёsat, иқтисодӣ, иҷтимоӣ, илмию маърифатӣ, фарҳангӣ, адабӣ, энергетикӣ, меллиоратсия ва обёрӣ, кишоварзӣ, нақлиёт ва коммуникатсия, сайёҳӣ ва туризм иборат мебошанд. Навовариҳо дар таҳлилу таҳқиқ дар он зоҳир мегарданд, ки замони омӯзиш ва баррасиҳо басо мураккаб ва тез ивазшаванда буда, дар ҳама гуна ҳолат муаммоҳо ва масъалаҳои иҷтимоӣ ва сиёсиро ба мадди аввал мебарорад. Чунончи, дар бахшҳои сиёsat, иқтисодӣ, иҷтимоӣ, илм ва маърифат, дар бахшҳои фарҳангу ҳунар ва адабу ахлоқ, дар бахшҳои энергетика ва табодули маводи сӯҳт ва энергетикӣ, меллиоратсия ва обёрӣ, нақлиёт ва коммуникатсия, сайёҳӣ ва туризм ҳусусиятҳои умда ва ба минтақа манфиатовари ҳамкориҳои тарафайн зикр гардида, вижагиҳои инкишофи минбаъдаи мутақобила судманд таҳлил ва тавсияҳо дода мешаванд.

Бо назардошти омилҳои зикршуда муҳтаво ва мундариҷаи диссертатсияро метавон чунин натиҷагириӣ кард:

1. Ба муносибатҳои Тоҷикистон ва Ӯзбекистон, ки бар асоси робитаҳои ҷандинасраи таъриҳӣ ва маънавии ду ҳалқи бародар ташаккул ёфтаанд, сатҳи баланди эътимоди мутақобил, дӯстии самимӣ ва ёрии ҳамдигарӣ хос мебошад. Дӯстиву ҳамкориҳои Тоҷикистону Ӯзбекистон заминаи бойи таърихиву сиёсӣ ва иҷтимоиву фарҳангӣ дошта, тайи асрҳои зиёде шакл гирифтаанд ва дар даврони истиқлолият барои инкишофи тавсеаи ҳамкориҳои миқёсан васеъ ва мазмунан бой таҳқурсии боъзтимод хизмат карда меоянд **[2-М]**.

2. Дӯстиву ҳамдилии дар замони шуравӣ ҳосилгардидаи ду ҳалқ дар ҳар як марҳилаи таърихи навин ба манфиати Тоҷикистону Ӯзбекистон хидмат намуд. Ин навъ бародариву рафоқатро мо дар мисоли рафъи заминларзаи шадиди соли 1968-ум дар шаҳри Тошканд руҳдода,

заминаларзаи соли 1985-ум дар Қайроқкум баамаломада, пешгирии хатари паҳн шудани ҷанги шаҳрвандии соли 1992-юм дар Тоҷикистон сарзада дар минтақа, бартараф намудани оқибатҳои садамаи обанбори «Сардоба»-и Ҷумҳурии Ӯзбекистон дар соли 2020-ум ва даҳҳо ҳодисаву имтиҳони тақдир ба мушоҳида гирифта метавонем [2-М].

3. Мушкилот ва душвориҳое, ки дар ибтидои аср байни ду кишвар ва дар робитаву ҳамкориҳои онҳо ба баъзе нофаҳмоиҳо андохтанд, ба туфайли сиёсати прагматикӣ ва хирадмандонаи роҳбарони ду давлат - Эмомалӣ Раҳмон ва Шавкат Мирзиёев тайи солҳои охир бомуваффақият бартараф карда шуда, афзалият ва самтҳои нави ҳамкориҳои дучониба ва ҷандҷониба тарҳрезӣ ва амалӣ шуда истодаанд [1-М].

4. Сатҳи баланди боварӣ ва эътимод байни ду кишвари ҳампаймон инъикоди аҳдномаи дучониба оид ба шарикӣ стратегӣ буда, барои тавсеаи минбаъдаи ҳамкориҳо заминаи боэътимоди ҳуқуқиву меъёрӣ шуда хизмат мекунанд [4-М].

5. Муносибатҳои муваффақонаи Тоҷикистон ва Ӯзбекистон ба ташакқули фазои нави ҳамкорӣ дар минтақаи Осиёи Марказӣ мусоидат мекунанд. Дар робита бо ин, идомаи таҷрибаи баргузории ҳарсолаи мулоқоти машваратии сарони давлатҳо ва машваратҳои ниҳодҳои сиёсати хориҷии кишварҳои минтақа дар сатҳҳои гуногун аҳаммияти хос дорад. Рӯшиди робитаҳои байнипарлумонӣ ҷузъи ҷудонашавандай ҳамкориҳои мутақобилан судманди Тоҷикистон ва Ӯзбекистон дониста мешавад. Ҷонибҳо қӯшиш ба ҳарҷ медиҳанд, ки василаи «дипломатияи парлумонӣ» тавассути тақвияти ҳамкориҳо миёни гурӯҳҳои дӯстии парлумонҳои ду кишвар, инчунин ҳамкорӣ дар чаҳорҷӯби созмонҳои байналмилалии байнипарлумониро густариш диханд [3-М].

6. Ҳамкорӣ дар соҳаи тиҷоративу иқтисодӣ самти муҳимтарини муносибатҳои гуногунҷабҳаи Тоҷикистон ва Ӯзбекистон мебошад. Комиссияи байниҳукуматӣ оид ба ҳамкориҳои тиҷоративу иқтисодӣ байни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон зери роҳбарии сарвазирони ду давлат ҳамчун василаи муассири робитаҳои иқтисодӣ

хидмат мекунад. Фаъолияти самарабахши Комиссияи байниҳукуматӣ дар солҳои охир ба таҳқими назарраси муносибатҳо дар риштаҳои тиҷоратӣ ва сармоягузорӣ мусоидат намудааст **[3-М]**.

7. Тақвияти минбаъдаи робитаҳои байниминтақавӣ миёни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон аҳаммияти калидӣ дорад. Ҷонибҳо муҳим будани идомаи татбиқи ташаббусҳои муштараки байниминтақавӣ, ба роҳ мондани робитаҳои ҳамкорӣ, баргузор намудани сафарҳои мутақобили ҳайатҳои соҳибкорӣ ва барқарор кардани муносибатҳои бародаршариро қайд намуданд **[2-М]**.

8. Дар пешбурди раванди бомуваффақияти мушкилоти сарҳадӣ Шартнома дар бораи қитъаҳои алоҳидаи Сарҳади давлатии Тоҷикистон ва Ӯзбекистон, ки 9-уми марта соли 2018-ум дар Душанбе ба имзо расидааст, аҳаммияти хос дорад. Тоҷикистон ва Ӯзбекистон борҳо таъкид кардаанд, ки ҷонибдори истифодаи мутақобилан судманди маҷмуи захираҳои обӣ ва энергетикии Осиёи Марказӣ мебошанд. Ба ин хотир инъикоди лоиҳаҳои муштараки гидроэнергетикӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар рушди минбаъдаи ҳамкориҳо қадами босамар хоҳад буд **[4-М]**.

9. Рамзи воқеии таҳқими дӯстӣ ва дастгирии мутақобили байни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон соҳтмони силсилаи иншоотҳои иҷтимоӣ дар қаламрави ҳар ду давлат мебошад. Дар ин бора 10-уми июни соли 2021-ум ба истифода додани маҷмааи тиббӣ дар ноҳияи Қубодиёни вилояти Ҳатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки Ҷумҳурии Ӯзбекистон бунёд кардааст, инчунин мактаби таҳсилоти умумӣ дар ноҳияи Ургути вилояти Самарқанди Ҷумҳурии Ӯзбекистон, ки аз ҷониби Ҷумҳурии Тоҷикистон соҳта шудааст, намунаи возех шуда метавонанд. Бо дарназардошти қаробати фарҳангӣ ва шабоҳати анъанаҳои мардумони тоҷик ва ўзбек, густариши минбаъдаи ҳамкорӣ дар соҳаи фарҳангии гуманитарӣ, муҳайё намудани шароити мусоид барои рушди матбуоти даврӣ ва нашри китобҳо ба забонҳои тоҷикӣ ва ўзбекӣ, тавсеаи ҳамкориҳоро дар соҳаҳои фарҳанг, маориф, илм, варзиш, сайёҳӣ, инчунин таҳқими табодули дӯстона миёни васоити ахбори омма, муассисаҳои илмӣ,

чамъиятҳои дӯстӣ, гурӯҳҳои бадеӣ ва театрӣ ба мақсад мувофиқ мебошанд [3-М].

10. Дар қаринаи шарикии стратегии ду кишвар таҳкими ҳамкорӣ ва амалҳои мутақобил дар масоили таъмини амният дар минтақа аз авлавиятҳои калидӣ дониста мешавад. Мушкилоти марбут ба терроризми байналмилалӣ, ифратгарӣ, тундгароии динӣ, гардиши ғайриқонуни маводи мухаддир, инчунин чинояткории муташаккилонаи фаромилӣ ва қиберчиноятҳо ҳанӯз ҳам тезутунд боқӣ мемонад. Амалҳои мутақобил ва ҳамоҳангсозӣ байни хадамотҳои маҳсус, мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ва дигар соҳторҳои дахлдор идома ҳоҳад ёфт. Тоҷикистон аз талошҳои Ӯзбекистон барои ташвиқи муколамаи байниафғонӣ дар абзори Тошканд истиқбол мекунад. Ҳамзамон ҷониби Ӯзбекистон ба натиҷаҳои Ҷаласаи вазирони корҳои хориҷии «Қалби Осиё – Раванди Истанбул», ки 29-30-юми марта соли 2021-ум дар Душанбе баргузор гардид, инчунин ба ташабbusи Тоҷикистон ҷиҳати баргузор намудани ҷаласаи навбатии Гурӯҳи тамоси «Созмони Ҳамкории Шанхай-Афғонистон» дар сатҳи вазирони корҳои хориҷӣ дар Душанбе 13-14-уми июляи 2021-ум баҳои баланд дода буд [2-М].

11. Ҳамзамон Ӯзбекистон ба ташабbusҳои ҷаҳонии Тоҷикистон дар соҳаи об баҳои баланд дода, инчунин қабули қатъномаи Маҷмаи Умумии Созмони Милали Муттаҳид «Конференсияи Созмони Милали Муттаҳид оид ба бознигари миёнамуддати фарогири ҳадафҳои Даҳсолаи байналмилалии амал «Об барои рушди устувор», 2018-2028-ум»-ро истиқбол ва ташабbusи Президенти Тоҷикистонро дар бораи эълон намудани соли 2025-ум ҳамчун Соли байналмилалии ҳифзи пиряҳҳо ва таъсиси Бунёди маҳсуси байналмилалии ҳифзи пиряҳҳоро ҷониборӣ мекунад. Ҳамкориҳои Тоҷикистон ва Ӯзбекистон дар ҷаҳорчӯби Бунёди байналмилалии начоти Арал, ки нақши хос дар ҳалли мушкилоти иҷтимоию иқтисодӣ, идоракуни об ва экологияи ҳавзаи баҳри Арал дорад, муҳим дониста мешаванд. Ҳамкориҳои зич дар ҷаҳорчӯбаи Созмони Милали Муттаҳид, Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил, Созмони ҳамкории Шанхай, Созмони ҳамкории исломӣ, Созмони ҳамкории иқтисодӣ,

Созмони амният ва ҳамкорӣ дар Аврупо, Машварати ҳамкорӣ ва тадбирҳои эътимодсозӣ дар Осиё ва дигар ташкилоту форумҳои байналмилалӣ идома хоҳанд ёфт. Тоҷикистон аз номзадии Ӯзбекистон ҷиҳати интихоб шудан дар Шурои иқтисодӣ ва иҷтимоии Созмони Милали Муттаҳид барои солҳои 2025- 2027-ум ва узвият дар Кумитаи ҳуқуқи башари Созмони Милали Муттаҳид барои солҳои 2025-2028-ум пуштибонӣ ва инчунин Ӯзбекистон аз номзадии Тоҷикистон ҷиҳати интихоб шудан ба узви ғайридоими Шурои Амнияти Созмони Милали Муттаҳид барои солҳои 2028-2029-ум дастгирӣ менамояд. Дар замони нави ҷаҳонишавии муносибатҳо, ки Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Ӯзбекистон аз ин раванди фарогири олам дар канор буда наметавонанд, баробари пешомадҳои ғайричашмдошт уфуқҳои тозаи ҳамкориҳоро равшан мегардонад ва шароитҳои амалии ҷадид ба миён меоянд. Аз ин лиҳоз, таҷрибаи андӯхтаи ҳамкориҳои мутақобилан судманди Тоҷикистон ва Ӯзбекистон дар ин марҳила мазмуни амиқ қасб мекунад ва пайомади ҳуше ба бор ҳоҳад овард [З-М].

ТАВСИЯҲО ОИД БА ИСТИФОДАИ АМАЛИИ НАТИЧАҲО:

- Ҷумҳуриҳои Тоҷикистон ва Ӯзбекистонро бо ҳам риштаҳои зиёди таърихиву фарҳангӣ ва иҷтимоиву иқтисодӣ мепайвандад ва дар даврони соҳибистиклолӣ сатҳи муносибату ҳамкориҳо ин қаробату алоқамандиҳоро бори дигар сабит соҳт. Зимнан бояд зикр кард, ки бо дарёфти роҳу механизмҳои нави ҳамкориҳо, пешниҳоди имкониятҳое, ки манфиатҳои ҳар ду кишварро таъмин намояд ыв татбиқи лиоҷҳаҳои нави дучониба ва ҷандҷониба сатҳи муносибатҳо дар ҷаҳорчубаи шарикӣ стратегӣ мазмуну мундариҷаи нав ҳоҳад пайдо кард;
- Фароҳам соҳтани шароити тавсеаи ҳамаҷонибаи муносибатҳо;
- Рафъи мушкилот ва монеаҳо ба дарёфти усулу равишҳои нави ҳамкорӣ;
- Тақвият бахшидани ҳамкориҳо дар соҳаҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ, энергетика,

саноати сабук, кишоварзӣ бо дарназардошти захираҳо ва зарфиятҳои мавҷудаи ҳар ду давлат;

- Рушди ҳамкориҳои гуманитарӣ, тавсеаи робитаҳои байни муассисиаҳои фарҳангӣ, илмӣ, варзиши ҳаҷонӣ ва сайёҳӣ;

- Таҳқими ҳамкориҳои байни ниҳодҳои қудратӣ дар роҳи ташкили муқовимати муштарак бо терроризм, ифротгарӣ ва гаравиши ҷавонон ба майлону мафкураҳои бегонаи диниву мазҳабӣ;

- Тустариши фаъолияти ҷамъиятҳои дустӣ ва тарғибу ташвиқи идеяҳои ҳамзистии осоишта, неуҳамсоягӣ ва эҳтироми арзишҳои фарҳангӣ ва ахлоқии якдигар.

Рӯйхати адабиёти истифодашуда

I. Санадҳои меъёриву ҳуқуқӣ ва маводи бойгонӣ

1. Конституция Республики Таджикистан от 6 ноября 1994 г. / [Электронный ресурс] // Режим доступа: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30391383 (Дата обращения: 21.09.2019 г.).
2. Договор о вечной дружбе между Республикой Узбекистан и Республикой Таджикистан от 15 июня 2000 г. Ратифицирован Постановлением ОМ РУз от 31 августа 2000 года N 130-II, вступил в силу с 28 марта 2001 г. / [Электронный ресурс] // Режим доступа: https://nrm.uz/contentf?doc=42217_&products=1_zakonodatelstvo_respubliki_uzbekistan (Дата обращения: 17.10.2019 г.).
3. Концепсияи сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон [манбаи электронӣ]. URL: <http://mfa.tj/?l=tj&art=1072> (санаи истифодабарӣ: 1. 06. 2019).
4. Национальная стратегия развития Республики Таджикистан на период до 2030 года [Текст] // Национальный совет по развитию при президенте РТ.– Душанбе: ООО «Контраст», 2016.– 90 с.
5. Национальный доклад о ходе реализации стратегических документов страны в контексте Целей Устойчивого Развития [Текст] // Душанбе, 2018.– 96 с.
6. Текущий архив Министерства иностранных дел Республики Таджикистан. Управление связи со странами СНГ [Текст] // Папка Узбекистан (1991-2006).
7. Текущий архив Министерства экономического развития и торговли Республики Таджикистан. Управление связи со странами СНГ [Текст] // Папка Узбекистан (1991-2006).
8. Текущий архив Академии наук Республики Таджикистан. Отдел международных отношений [Текст] // Папка Узбекистан (1991-2006).
9. Текущий архив Министерства образования Республики Таджикистан. Отдел международных отношений [Текст] // Папка Узбекистан и Соглашения (1991-2006).

10. Текущий архив Министерства энергетики и промышленности Республики Таджикистан [Текст] // Папка Узбекистан (1991-2006).
11. Текущий архив Министерства культуры Республики Таджикистан. Отдел международных отношений [Текст] // Папка Узбекистан.
12. Текущий архив Комитета по делам молодежи, спорта и туризма при правительстве РТ. Отдел международных отношений [Текст] // Папка 1/3 СНГ.
13. Текущий архив Таджикского общества дружбы и культурных связей с зарубежными странами [Текст] // Отчет о таджикско-узбекском отношении. (1991-2006).
14. Текущий архив Академии наук Республики Таджикистан. Соглашение между Академией наук Республики Таджикистан и Академией наук Республики Узбекистан о научно-техническом сотрудничестве от 22-го ноября 1995 года.
15. Текущий архив Министерства образования и науки Республики Таджикистан. Отдел международных отношений [Текст] // Папка №1. Соглашение между правительством Республики Таджикистан и правительством Республики Узбекистан в области образования.– Ташкент, 10. 01. 1997.
16. Указ Президента Республики Таджикистан «О Концепции внешней политики Республики Таджикистан» от 27 января 2015 г. № 332 / [Электронный ресурс] // Режим доступа https://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn72915 (Дата обращения: 21.09.2019 г.).

**II. Паёмҳо, суханронихо, баромадҳо ва осори илмии Президенти
Ҷумҳурии Тоҷикистон**

17. Выступление Президента Республики Таджикистан Эмомали Раҳмонова на Международной Конференции по региональному сотрудничеству в бассейнах трансграничных рек. Душанбе, 30 мая 2005 года. // Международная конференция по региональному сотрудничеству в

- бассейнах рек. Душанбе, май 2005 г. 2005-2015 «Вода для жизни» «Международное десятилетие действий». –Душанбе, 2005.–С. 11-14.
18. Изҳороти муштараки Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомали Раҳмон ва Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон Шавкат Мирзиёев оид ба таҳқими дӯстӣ ва нақӯҳамсоягӣ [Матн] // Минбари халқ.– 2018.–14 марта.
19. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи самтҳои сиёсати дохилӣ ва хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон», аз 26-уми декабри соли 2018.–Душанбе: Шарқи озод.–С. 42.
20. Раҳмонов, Э. Суҳанронӣ дар маросими ботантанаи ифтиҳои Рӯзҳои фарҳангии Тоҷикистон дар Ӯзбекистон, Тошканд 30-юми июни соли 1998 [Матн] / Э. Раҳмонов // Тоҷикистон: Даҳ соли истиқлолият, вахдати миллӣ ва бунёдкорӣ.–Душанбе: Ирфон, 2001.–Ч. 2.– 512 с.– С. 400-402.
21. Раҳмонов Э. Великий праздник всех народов: выступление на Международном научно-практической конференции, посвященной 1100-летию Государства Саманидов (Санкт-Петербург, 28 апреля 1999 г.) [Текст] / Э. Раҳмонов // Независимость Таджикистана и возрождение нации.–Душанбе: Ирфон, 2006.–Т. 3.–С. 90-99.
22. Совместное заявление Президента Республики Таджикистан Эмомали Раҳмона и Президента Республики Узбекистан Шавката Мирзиёева об укреплении дружбы и добрососедства. – НИАТ Ҳовар. – 09. 03. 2018.
23. Раҳмон, Э. Истиқоли давлатӣ ва эҳёи миллат [Матн] / Э. Раҳмон.–Душанбе: Ирфон, 2002 с, ч.3.-510 с.
24. Эмомали Раҳмон и мировое сообщество [Текст].– Душанбе: Ирфон, 2011. (бо забонҳои тоҷикӣ, русӣ ва англисӣ)
25. Раҳмон, Э. О неотложных мерах по стабилизации и развитию агропромышленного комплекса страны [Текст] / Э. Раҳмон // Экономика Таджикистана: стратегия развития. – 2001.– №1.– С.16.
26. Раҳмон, Э. Тоҷикон дар оинаи таъриҳ. Аз Ориён то Сомониён [Матн]: Иборат аз чаҳор китоб / Э. Раҳмон.– Душанбе: Ирфон, 2009.– К.1.– 704 с.

27. Раҳмон, Э. Суханронӣ дар Анҷумани сеюми зиёйёни эҷодкор ва илмии кишварҳои аъзои Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил, ш. Душанбе, 18 сентябри соли 2008 [Матн] / Э. Раҳмон // Истиқлоли Тоҷикистон ва эҳёи миллат.– Душанбе: Ирфон, 2010.– Ч.9.-576 с.
28. Раҳмон, Э. Ҷеҳраҳои мондагор [Матн] / Э. Раҳмон.– Душанбе: ЭР-граф, 2016.– 364 с.
29. Эмомалӣ Раҳмон – бунёнгузори сиёсати хориҷии Тоҷикистон [Матн] / Зери назари Ҳ. Зарифӣ.– Душанбе: Ирфон, 2012.-434 с.

III. Монографияҳо ва қитобҳои илмӣ

30. Асадов, Ш. Транзитные коридоры Таджикистана и их потенциал для развития региональной торговли [Текст].– Бишкек, 2012.– 44 с.
31. Бернштам, А. Древняя Фергана [Текст] / А. Бернштам. – Ташкент: Издательство АН УзССР, 1951.– 49 с.
32. Бертельс, Е. Навои [Текст] / Е. Бертельс. – Москва, 1948.-269 с.
33. Бичурин, Н. Собрание сведений о народах, обитавших в Средней Азии в древние времена [Текст] / Н. Бичурин. – М.-Л.: Изд. АН СССР, 1953.– Т. 3.– 328 с.
34. Бобохонов, М. Таърихи тоҷикони ҷаҳон [Матн]: Нашри дуюм / М. Бобохонов.–Душанбе, 2002.– 368 с.
35. Богуманова, З. Дружба и сотрудничества Таджикистана с братскими республиками СССР в условиях развитого социализма [Текст] / З. Богуманова. – Душанбе: Дониш, 1981.– 164 с.
36. Бунёдгузори давлати миллӣ–Пешвои миллат [Матн]. – Душанбе: «ЭР–граф», 2015.
37. Бурмистрова, Т., Дмитриев, О. Дружбой сплоченные: Культура межнационального общения в СССР [Текст] / Т. Бурмистрова, О. Дмитриев. – Москва: Мысль, 1986.– 254 с.
38. Воҳидов, Ш. История Кокандского ханства (история ханства в источниках) [Текст] / Ш. Воҳидов. – Тошкент, 2012.– 170 с
39. Гафуров, Б. Таджики. Древнейшая, древняя и средневековая история [Текст] / Отв.ред. Б. Литвинский. – Душанбе: Ирфон, 1989. Кн.2.– 480 с.

40. Faafurov, B. Tochikon [Matn]: Taъrixi қадимтарин, қадим ва асри миёна. Kitobi якум / B. Faafurov.–Dushanbe: Irfon, 1983.– 704 c.
41. Faafurov, B. Tochikon [Matn]: Taъrixi қадимтарин, қадим, асрҳои миёна ва давраи нав / B. Faafurov.–Dushanbe: Donish, 2008.– 870 c.
42. Diplomatияи Toчикистон: dirӯz ва imrӯz [Matn]: Dar du child / Zeri назари X. Zarifӣ Силсила: Siёsatи horichii Toчикистон.– Dushanbe: Irfon, 2009.– Ҷ.1.– 296 c.
43. Zarifӣ X. Mнogovectornaya diplomatiya Tadzhikiistana. (Статьи, интервью, выступления, хроника визитов и встреч). – Dushanbe: Izd.-vo OOO «Ofset», 2010. – 352 c.
44. Iskanدارov, B. Vostochnaya Buxara i Pamir vo vtoroy polovine XIX v. [Tekst] / B. Iskanدارov.–Dushanbe: AN TadzhSSR, 1963.– T. 2.– 352 c.
45. Iстория таджикского народа [Tekst]: Новейшая история (1917-1941 гг.) / Под ред. Р. М. Масова.–Dushanbe: Империал-групп, 2004.– Т. V.– 829 c.
46. Iстория таджикского народа [Tekst]: Новейшая история (1941- 2010 гг.) / Под ред. академика Р. М. Масова. – Dushanbe: Империал-групп, 2011.– T.VI.– 742 c.
47. Iстория Узбекской ССР [Tekst].– Tashkent, 1956.– T. I.– Kn. 2.
48. Karimova, R. Kultura Tadzhikiistana v godы nезависимosti (1991-2011 gg.) [Tekst] / R. Karimova. –Dushanbe: Donish, 2013.– 212 c.
49. Nazarov T.N. Tadzhikiistan: ekonomicheskoeсотрудничество и bezopasnost' [Tekst]/ T.N.Nazarov. – Minsk, 2003. ;
50. Қаюмов, А. Қўқон адабий муҳити [Matnlar].– Fan, 1961.– 220 б.
51. Narodы Средней Азии и Казахстана [Tekst]. M., 1962.– T. I.– 788 c.
52. Niёzmuhаммадов, B. Az taъrixi dўstii du xalқ [Matn].– Dushanbe, 1970.-316 c
53. Peshvoi millat va rушди Toчikiistoni sohibistiқlol [Matn].– Xучанд: , 2022.
54. Radjabov, Z. O druzhbe tаджикского и ӯзбекского народов [Tekst] / Z. Radjabov.– Dushanbe, 1968.– 82 c.

55. Раҳмонзода, А. Равобити адабиву фарҳангӣ – рукни муҳимми таҳқими дӯстии тоҷикон ва ўзбекон [Матн] / А. Раҳмонзода // Гуфтугӯ аз дӯстӣ дорем мо.– Душанбе: Шарқи озод, 2019.– 352 с.–
56. Сиёсати хориҷии Тоҷикистон дар масири истиқлолият [Матн] / Зери назари Ҳ. Зарифӣ.– Душанбе: Ирфон, 2011.– 340 с.
57. Саидов, З. Основные внешнеполитические интересы Таджикистана на рубеже веков. Четвертое, дополненное издание (новая редакция) [Текст] / З. Саидов.– Душанбе: ООО «Контраст», 2011.– 624 с.
58. Саидов, З. Внешняя политика Республики Таджикистан на современном этапе [Текст] / З. Саидов.– Душанбе: Авесто, 2006.– 560 с.
59. Саидов, З. Таджикистан: межгосударственные отношения в период становления внешней политики [Текст]: Четвёртое, дополненное издание / З. Саидов.– Душанбе: ООО «Контраст», 2012.-628 с.
60. Саидов З., Сабуров, А. Таджикистан на рубеже тысячелетий: реализация национальных интересов [Текст] / З. Саидов, А. Сабуров.– Душанбе, 2005.– 431 с.
61. Содиқов, Ҳ., Жӯраев, Н. Ўзбекистон тарихи (биринчи китоб) [Матнлар] / Ҳ. Содиқов, Н. Жӯраев.– Т.: Шарқ, 2011.-522 с.
62. Тоҷикистон–Ўзбекистон: дӯстии безавол [Матн].– Ҳуҷанд: Ношир, 2019.-511 с.
63. Тоҷикистон–Ўзбекистон: дӯстии безавол [Матн] / Муҳаррирони масъул М. Бобоҷон, Ӯ. Усмон, В. Набиев.– Ҳуҷанд: Ношир, 2021.– 367 с. (Нашри дуюм бо тағъири иловаҳо. Ба забони тоҷикӣ, ўзбекӣ ва русӣ)
64. Тухтаметов, Т. Россия и Бухарский эмират в начале XX века [Текст] / Т. Тухтаметов.– Душанбе: Ирфон, 1977.– 207 с.
65. Умаров, Ш. Ҳудоёрхон авлодлари тарихи [Матнлар] / Ш. Умаров.– Т.: Фан ва технология, 2016.– 180 б.
66. Ўзбекистон халқлари тарихи [Матнлар].– Ташкент, 1947.– Т. 2.
67. Ҳасанов, Ҳ. Урта Осиёлик географ ва сайёхлар [Матнлар] / Ҳ. Ҳасанов.– Тошкент, 1964.– 278 с.

68. Ҳасанов, Ҳ. Сайёҳ олимлар [Матнлар] / Ҳ. Ҳасанов.– Тошкент, 1981.– 261 с.
69. Ҳасанов Ш.Қ. Тоҷикистон ва Ӯзбекистон - марҳилаи нави густариши ҳамкориҳо. Бо забонҳои тоҷикӣ, узбекӣ ва русӣ. – Душанбе, промэкспо, 2021 – 396 с.
70. Ҳотамов, Н. Таърихи ҳалқи тоҷик (аз солҳои 60-уми асри XIX то соли 1924) [Матн]: Китоби дарсӣ / Н. Ҳотамов.– Душанбе, 2007.– 368 с. (Нашри дуюм)
71. Ҳотамов, Н. ва диг. Таърихи ҳалқи тоҷик [Матн]: Китоби дарсӣ / Н. Ҳотамов, Д. Давлатхоча, С. Муллоҷонов, М. Исоматов.– Душанбе, 2015. (Нашри 2)-280 с.
72. Ҳайитметов, А. Навоийнинг ижодий методи масалалари [Матнлар] / А. Ҳайитметов.– Тошкент, 1963.–176 с.
73. Шарифзода, А., Қосимӣ, З. Фарҳундапай [Матн]: Бахшида ба 20-солагии Конститутсияи (Сарқонун) Ҷумҳурии Тоҷикистон / А. Шарифзода, З. Қосимӣ.– Душанбе, 2014. – 336 с. (ба забонҳои тоҷикӣ ва русӣ).
74. Шарифов, Ҳ. Тоҷикистони бурунмарзӣ [Матн] / Ҳ. Шарифов.– Ҳуҷанд, 1996.– 285 с.
75. Шарафиддинов, О. Алишер Навоий [Матн] / О. Шарафиддинов.– Тошкент, 1971.– 190 с.
76. Шодиев Э. Из истории узбеко-таджикских литературных связей (вторая половина XIX начала XX века). – Ташкент, 1973.
77. Центральная Азия сегодня: вызовы и угрозы [Текст]: Монография / Под общей редакцией доктора политических наук, профессора К.Л. Сыроежкина. – Алматы: КИСИ при Президенте РК, 2011. – 456 с.
78. Эсанов, З. ва диг. Қўқон хонлари ўрдалари тарихи [Матнлар] / З. Эсанов, Ш. Тошматов, З. Исомиддинов.– Т.: Адабиёт учқунлари, 2016.– 52 б.
79. Якубовский, А. К вопросу об этногенезе ўзбекского народа [Текст] / А. Якубовский. – Ташкент: УзФан, 1941.– 20 с.

IV. Авторефератҳо ва диссертатсияҳо

80. Алихожиев, М. Қўқон хонлигининг маданий хаётида мактаб ва мадрасаларнинг тутган ўрни [Матнлар]: Тарих фан. номз... дисс / М. Алихожаев. – Т, 2012.– 122 б.
81. Бобозода, Ф. История становления и развития взаимоотношений Таджикистана и Узбекистана в период независимости, 1991-2006 гг. [Текст]: Диссертация кандидата исторических наук: 07.00.15 / Ф. Бобозада Толибджон; [Таджикский нац. ун-т].– Душанбе, 2016. – 176 с.
82. Зунунова, Г. Экономическое и культурное сотрудничество Узбекистана и Таджикистана (1976-1985 гг.) [Текст]: Автореф. канд. ист. наук / Г. Зунунова.– Ташкент, 1991.– 26 с.
83. Масалиева, О. Бухоро, Хива ва Қўқон хонлиги тарихини XX аср Англия ва Америка тарихшунослигида ўрганилиши [Матнлар]: Тарих фан... номзоди авт.. / О. Масалиева.–Т., 1998.-30 стр
84. Муҳаммаджонова, Л. XX асрнинг бошларида Бухоро ижтимоий-сиёсий вазият ва демократик харакатлар ривожланиши (1908-1920) [Матнлар]: Тарих фан. ном. дисс. автореф. / Л. Муҳаммаджонова.– Т., 2000.-141 с.
85. Таджибаев, Н. Экономическое и культурное сотрудничество народов Узбекистана и Таджикистана на современном этапе (1966-1975 гг.) [Текст]: Автореф. дис. ...канд. ист. наук / Н. Таджибаев.– Ташкент, 1976.-26 стр.
86. Файзов Н.Н. Ҳамкориҳои илмӣ-фарҳангии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои Осиёи Марказӣ дар даврони истиқлолият.: дис. ... номзади илмҳои таърих.– Душанбе, 2019. – 196 с.
87. Файзов, Н.Н. Ҳамкориҳои илмӣ – фарҳангии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои Осиёи Марказӣ дар даврони истиқлолият [Матн]: Автореф. Дис. ...н.и.т. / Н. Файзов.– Душанбе, 2019.– 47 с.
88. Фармонова Д.Ж. Политическое, экономическое и культурное сотрудничество Республики Таджикистан с государствами Центральной Азии в период независимости (1992-2007).: дис. ... канд. ист. наук. – Худжанд, 2012. – 193 с.

89. Хайтпур, Р. Отображение развития таджикско-узбекских взаимоотношений в печати периода независимости [Текст]: дис. ... канд. фил. наук: 10.01.10 / Р. Хайтпур [Место защиты: Таджикский национальный университет].— Душанбе, 2016 <http://www.dslib.net/zhurnalistika/otobrazhenie-razvitija-tadzhiksko-uzbekskih-vzaimootnoshenij-v-pechati-perioda.html>
90. Шукуриллаев, Ю. Бухоро амирлигига қўшин ва ҳарбий иш (1753 – 1920 йиллар) [Матнлар]: Тарих фан. номз дисс. – Тошкент, 2006.
91. Якубова, Д. Научное и культурное сотрудничество Таджикистана и Узбекистана (1981-1990 гг.) [Текст]: дисс. ... канд. ист. наук / Д. Якубова. – Душанбе, 1994. – 176 с.

V. Мақолаҳои илмӣ дар маҷмуаҳо ва маҷаллаҳо

92. Абдулло, Р. Таджикистан и региональная интеграция в Центральной Азии [Текст] / Р. Абдулло // Центральная Азия и Кавказ. – 2007. – №2(50).– С. 72-78.
93. Бобозода, Ф. Ретроспективный взгляд на историю таджикско-узбекских взаимоотношений в советском периоде [Текст] / Ф. Бобозода // Известия Академии наук Республики Таджикистан отделение общественных наук. – 2015.– №3.– С. 44-49.
94. Бобозода, Ф. Научно-культурное и социально-гуманитарное сотрудничество между Таджикистаном и Узбекистаном в 1991-1997 гг. [Текст] / Ф. Бобозода // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (маҷаллаи илмӣ). – 2016.– №3/1(194).– С. 31-35.
95. Усенова, А. Особенности водных проблем в Центральной Азии [Текст] / А. Усенова // Социально-экономические науки и гуманитарные исследования. – 2014.– №3.– С.174-179.
96. Дубовитский, В. Сиёсати хориции Тоҷикистон дар солҳои истиқлолият (солҳои 1991-2016) [Матн] / В. Дубовитский // Очеркҳои таърихи Тоҷикистони соҳибистиқлол. – Душанбе: Дониш, 2016. -342 с.
97. Зоиров, Ҳ. Аҳамияти номаҳои Мавлоно Ҷомӣ [Матн] / Ҳ. Зоиров // Маводи ҳамоиши байналмилалии «Ҷойгоҳи Мавлоно Абдураҳмони Ҷомӣ

- дар муколамаи фарҳангҳо» (Хуҷанд, 3-4 ноябри соли 2014).—Хуҷанд, 2014.—С.124-132.
98. Зоиров, Ҳ. Ҳидмати номаҳо дар шинохти осори аслии Мавлоно Ҷомӣ [Матн] / Ҳ. Зоиров // Паёми Донишкада // Махзани илм. Нашри маҳсус: Маводи Конференсияи илмӣ-амалии апрелии донишҷӯён, магистрантон ва омӯзгорон дар мавзуи «Инсон. Ҷамъият. Табиат. Илм» (30-юми апрели соли 2019 дар Донишкадаи омӯзгории Тоҷикистон дар ш. Панҷакент).—С. 141-146.
99. Майтдинова, Г. Экологические вызовы национальной безопасности Таджикистана: характер и подходы к решению [Текст] / Г. Майтдинова // Экологические вызовы в Центральной Азии: современное состояние, поиски новых путей решения. – Ташкент, 2019.— С.66-67.
100. Самиев, Ҳ., Хушвахтов, М. Масъалаи мувозинати устувор дар робитаҳои байнидавлатии Тоҷикистону Ӯзбекистон [Матн] / Ҳ. Самиев, М. Хушвахтов // Паёми ДМТ. – 2019.— №2.— С.47-53.
101. Семенов, А. Очерк устройства центрального административного управления Бухарского ханства позднейшего времени [Текст] / А. Семенов // Материалы по истории таджиков и ӯзбеков Средней Азии. Труды Института истории, археологии и этнографии АН ТаджССР. – Сталинабад, 1954.– Вып. II.– Т. XXV.– С. 3-75.
- VI. Мақолаҳо дар рӯзномаҳо**
102. Айнӣ, С. Қавми тоҷик ва рӯзнома [Матн] / С. Айнӣ // Овози тоҷик.– 1924.– 25 авг.
103. Бақозода, С. Ҳамроёни роҳ ва ҳамдастони таъриҳ [Матн]: Сафари Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Ӯзбекистон / С. Бақозода // Ҷумҳурият.– 2018.– 10 авг.
104. Бунёди ду неругоҳ, сармоягузории миллиарддоллара ва имзои 90 санади ҳамкорӣ [Матн] // Ҷавонони Тоҷикистон. – 2022. – 9 июн.
105. Пешвои миллат намояндагони Ӯзбекистонро бо мукофотҳои давлатӣ сарфароз намуданд [Матн] // Ҷумҳурият.– 2018.– 31 авг

106. Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон Шавкат Мирзиёев дар Тоҷикистон [Матн] // Ҷумҳурият. – 2018. – 10 март. – С.2.
107. Раҳмонзода, А. Тоҷикистон ва Ӯзбекистон: Ҳамкориҳо густариш меёбанд [Матн] // Ҷумҳурият. – 2022. – 1июн.
108. Раҷабова, Л. Оғози давраи нав дар муносибатҳои Тоҷикистону Ӯзбекистон [Матн] / Л. Раҷабова // Садои мардум. – 2018. – 23 авг.
109. Рӯзи васли дӯстдорон [Матн]: Сафари ҳайати муътабари аҳли адабу фарҳанги Тоҷикистон ба Ӯзбекистон // Адабиёт ва санъат. – 2018. – 9 авг.
110. Самиев, X. Самтҳо ва пешомадҳои робитаҳои сиёсиву дипломатии Тоҷикистону Ӯзбекистон [Матн] / X. Самиев // Ба қуллаҳои дониш. – 2018. – №6 (1432). – 17 март.
111. Тоҷикистон ва Ӯзбекистон [Матн]: Таърихи нави муносибатҳо // Минбари халқ. – 2018. – 14 март.
112. Устодони санъати Ӯзбекистон – меҳмони гиромии тоҷикон [Матн] // Адабиёт ва санъат. – 2018. – 15 март.
113. Ӯзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Тоҷикистонга давлат ташрифи [Матнлар] // Халқ овози. – 2018. – 15 март.
114. Шокирзода, Ш. Дӯстие, ки аз имтиҳони таърих гузаштааст [Матн] / Ш. Шокирзода // Маорифи Тоҷикистон. – 2018. – №8. – С. 8.

VII. Маводи интернетӣ

115. Абдусаттор, Абдушукур. Адибони зулисонайн – мураггибони дӯстии халқҳои тоҷику ӯзбек // <http://tnu.tj/index.php/tj/to-ikiston-uzbekiston-sa-ifainav-dar-ta-rikhi-munosibat-oi-muta-obilai-du-khal-i-barodar/542-adiboni-zulisonajn-mura-iboni-d-stii-khal-oi-to-iku-uzbek> (Санаи муроҷиат: 30. 03. 2019)
116. Азия: Узбекистан и Таджикистан стали стратегическими партнерами. 18 августа 2018. <https://rus.azattyk.org/a/tadzhikistan-uzbekistan-partnership/29440450.html>
117. Айнур, Аскарли. Мирзиёев: Историческая близость в Таджикистаном воплощается в реальность. <https://www.aa.com.tr/ru/mir/mirziiyev->

историческая-близость-с-таджикистаном-воплощается-в-реальность/ 2269257. 20.02.2021

118. Акунова Г.Ч. Страны Центральной Азии: трудности на пути сближения. *Проблемы постсоветского пространства*. 2020;7(3):300-311. <https://doi.org/10.24975/2313-8920-2020-7-3-300-311>
119. Бобозода, Ф. Стратегическое партнерство Таджикистана и Узбекистана на современном этапе. http://www.narodnaya.tj/index.php?option=com_content&view=article&id=13606:2021-06-17-06-44-18&catid=63:obshestvo&Itemid=170
120. В Секретариате ШОС состоялась пресс-конференция Генерального секретаря ШОС В. Норова [электронный ресурс]. URL: <http://rus.sectsco.org/news/2019/03/20/518818.html> (Дата обращения: 20.03.2019);
121. Глобальный прорыв: Таджикистан и Узбекистан завершают демаркацию границы [электронный ресурс]. URL: <https://tj.sputniknews.ru/country/2019/01/23/1028063186/tajikistan-uzbekistan-zavershayut-demarkacia-granica.html> (дата обращения: 1.06.2021).
122. ГЭС в Зарафшане даст Узбекистану энергию и воду. <http://www.infoshos.ru/ru/?idn=19111>
123. Договор по Фархадской ГЭС стал прорывом между Таджикистаном и Узбекистаном – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://tj.sputniknews.ru/analytics/2018/01/12/1024398890/farhadskaya-ges-proryvtadzhikistan-uzbekistan.html> (Дата обращения: 17.10.2019 г.).
124. Дубровин, И. Таджикистан и Узбекистан: прорыв в отношениях? 18 февраля 2018 . <https://regnum.ru/news/polit/2381625.html>
125. «Заминированная граница» осталось в прошлом!// <http://ttu.tj/ru/2018/03/17> (Санаи муроциат: 30.03.2019).
126. Имзои 27 созишномаи ҳамкорӣ миёни Тоҷикистону Ӯзбекистон [электронный ресурс]. URL: <https://sputnik-tj.com/politics/20180309/1024964913/imzoi-27-sozishnoma.html> (дата обращения: 12.05.2019).

127. Изҳороти муштараки Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ва Президенти Ҷумҳурии Ӯзбекистон Шавкат Мирзиёев .10.06. 2021. <https://kmt.tj/iz-oroti-mushtaraki-prezidenti-um-u/>
128. Изҳороти муштараки Э.Раҳмон ва Ш. Мирзиёев: аз воҳӯрии сарони кишварҳои Осиёи Марказӣ то ҳимояти яқдигар дар сатҳи ҷаҳонӣ// <https://asiaplustj.info/tj/news/Tajikistan/politics/20210610/izoroti-mushtaraki-ramonu-mirziyoev>.
129. Коваленко, Г.В., Хатамов Н.Б. Государства Центральной Азии во внешней политике Республики Таджикистан. file:///C:/Users/user_16-101/Downloads/gosudarstva-tsentralnoy-azii-vo-vneshney-politike-respublikи-tadzhikistan.pdf
130. Қосим Низом. Саҳифаҳои дурахшони қаробату рафоқат//<http://navisandagan. tj/tj/index. php/khabar/617-sa-ifa-oi-durakhshoni- arobatu-rafo- at>(Санаи муроҷиат: 30. 03. 2019)
131. Майтдинова Г.М. Таджикско-ӯзбекские отношения в условиях формирования нового мирового порядка <https://www.rtsu.tj/upload/files/data/Доклад%20Майтдиновой%20о%20тадж-узб%20сотрудничестве%20на%20конф.%20ЦСИ%20и%20НАН.pdf>
132. Малышева, Д.Б. (2020) Проблемы регионализации постсоветской Центральной Азии // Контуры глобальных трансформаций: политика, экономика, право. Т. 13. № 3. С. 140–155. DOI: 10.23932/2542-0240-2020-13-3
133. Министерство иностранных дел Республики Таджикистан: Отношения Таджикистана с Узбекистаном - [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://mfa.tj/ru/main/view/145/otnosheniya-tadzhikistana-s-uzbekistanom> (Дата обращения: 17.10.2019)
134. Мирсаидов, Н. Узбекистан и Таджикистан расширяют грани сотрудничества. 01.03.2019. <http://www.infoshos.ru/ru/?idn=20780>
135. Мирсаидов, Н. Таджикистан и Узбекистан развивают региональные связи. <http://www.infoshos.ru/ru/?idn=19228>
136. Мирсаидов, Н. Узбеки и таджики растапливают 20-летний лед. <http://www.infoshos.ru/ru/?idn=18065>

137. Мирсаидов, Н. Таджикистан и Узбекистан стали стратегическими партнерами. <http://www.infoshos.ru/ru/?idn=19071>
138. Мухаммадзода, П.А. Узбекистан – Таджикистан: стратегическое партнерство, ориентированное в XXI век <https://yuz.uz/ru/news/uzbekistan---tadzhikistan-strategicheskoe-partnerstvo-orientirovannoe-v-xxi-vek/>
139. Население Узбекистана // <https://ru.wikipedia.org/wiki> (Дата обращения: 29. 03. 2019) .
140. Николаевский М. Неделя среднеазиатских саммитов: фонтан прорвавшихся проблем. 21 октября 2022. <https://topwar.ru/203467-nedelja-sredneaziatskih-sammitov-prorvavshih-sja-problem.html>
141. Окружающая среда, вода и безопасность в Центральной Азии. // Исполнительный комитет международного фонда спасения Аральского моря. Центрально-Азиатская инициатива по устойчивому развитию [Электронный ресурс]. Режим доступа <https://carecesco.org/upload/47.pdf> (Дата обращения 6. 06. 2019)
142. Отношения Таджикистана и Узбекистана вчера, сегодня, завтра – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://tj.sputniknews.ru/world/20150220/1014488517.html>
143. Панниер, Б. 30 лет спустя. Зависимость независимых стран Центральной Азии. 31.08. 2021, <https://rus.azattyq.org/a/central-asia-30-years-independence/31436344.html>
144. Пограничные пункты Узбекистана [электронный ресурс]. URL: <https://www.advantour.com/rus/uzbekistan/border-crossing.htm> (дата обращения: 1. 06. 2018).
145. Раҳмонзода, А. Равобитаи адабию фарҳангӣ — рукни муҳимми таҳқими дӯстии тоҷикон ва ӯзбекон» // <http://www.vfarhang.tj/index.php/tj/khabar-o/601-abdu-abbor-ra-monzoda-ravobiti-adabiyu-far-ang-rukni-mu-imi-ta-kimi-d-stii-to-ikon-va-zbekon> (Санаи муроҷиат: 30. 03. 2019)
146. Региональное сотрудничество // Официальный сайт Государственного агентства охраны окружающей среды и лесного хозяйства при Правительстве Кыргызской Республики [Электронный ресурс]: Режим

доступа: URL: <http://nature.gov.kg/index.php/cooperation/regional.html> (дата обращения: 29.09.2015).

147. Рыбин, А. «Нам вместе жить». Зачем Узбекистану конференция по афганскому конфликту // Международное информационное агентство «Фергана». 27.03.2018.

148. Сабир Аскер – оглу. Визит Эмомали Рахмона в Узбекистан: торговля и иностранные инвестиции. <https://www.ankasam.org/визит-имамали-рахмана-в-узбекистан-то/?lang=ru>

149. Саркорова, А. В Таджикистане задумались, можно ли наладить отношения с Узбекистаном. 30 августа 2016. <https://www.bbc.com/russian/features-37224374>

150. Совместное заявление Президента Республики Узбекистан Шавката Мирзиёева и Президента Республики Таджикистан Эмомали Рахмона. <https://www.uzbekistan.de/ru/nachrichten/nachrichten-aktuell/>

151. Рустами Сухроб. Таджикистан – особенности взаимоотношений с государствами Центральной Азии. [tadzhikistan-osobennosti-vzaimootnosheniya-s-gosudarstvami-tsentralnoy-azii \(2\).pdf](tadzhikistan-osobennosti-vzaimootnosheniya-s-gosudarstvami-tsentralnoy-azii (2).pdf)

152. Таджикистан и Узбекистан – потепление отношений, но до сердечной дружбы далеко. 25 июня, 2021 <https://www.caa-network.org/archives/21952/tadzhikistan-i-uzbekistan-poteplenie-otnoshenij-no-do-serdechnoj-druzhby-daleko>

153. Товарооборот Согда с регионами Узбекистана взлетел. 09.09.2022 <https://tj.sputniknews.ru/20220909/sughd-uzbekistan-tovarooborot-rost-1051285754.html>

154. Тавофукномаи стратегӣ миёни Тоҷикистон ва Ӯзбекистон ба тасвиб расид [манбаи электронӣ]. URL: <http://www.millat.tj/30-news/4730-tavofuknomai-strateg-mijoni-to-ikiston-va-uzbekiston-ba-tasvib-rasid.html> (санасири фодабарӣ: 2.05.2019).

155. Таджикско-ӯзбекские отношения: динамика и характер. 15.12. 2016. <https://www.dialog.tj/news/tadzhiksko-uzbekskie-otnosheniya-kharakter-i-dinamika>

156. Таджикистанско-узбекистанские отношения [электронный ресурс]. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki> (дата обращения: 24. 05. 2019).
157. Таджикистан и Узбекистан: перезагрузка отношений в региональной перспективе / СА-portal/ Среднеазиатский портал – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.ca-portal.ru/article:41284> (Дата обращения: 17.10.2019 г.).
158. Таджикистан и Узбекистан приступили к разминированию общей границы – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://tj.sputniknews.ru/country/20181009/1027049995/Tajikistan-Uzbekistan-pristupilirazminirovaniyu-obschey-granitsy.html>(Дата обращения: 17.10.2019 г.).
159. Таджикистан и Узбекистан как возможные драйверы регионального сотрудничества в Центральной Азии file:/// C:/Users/user16-101/Downloads/Таджикистан%20 и%20Узбекистан%20как%20 возможные%20драйверы%20регионального%20 сотрудничества%20в%20Центральной%20 Азии%20(1).pdf
160. Таджикская Автономная Социалистическая Советская Республика//<https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%8F> (Дата обращения: 29. 03. 2019)
161. Туляков Э., Хакимов Ф. Дружественное сотрудничество со странами Центральной Азии – Приоритетное направление внешнеполитической деятельности Узбекистана <https://bigasia.ru/content/pub/review/druzhestvennoe-sotrudnichestvo-so-stranami-tsentralnoy-azii-prioritetnoe-napravlenie-vneshnepolitich/>
162. Узбекистан – Таджикистан: новый этап дружбы, добрососедства и отношений стратегического партнерства. 11 июня 2021 г. <https://xs.uz/ru/post/uzbekistan-tadzhikistan-novyj-etap-druzhby-dobrososedstva-i-otnoshenij-strategicheskogo-partnerstva>
163. Узбекистан-Таджикистан: взаимное стремление и решительный настрой на укрепления доверия, дружбы т добрососедства. 12 июня 2021. <https://www.trend.az/casia/uzbekistan/3437938.html>

164. Узбекистан и Таджикистан подняли уровень отношений до союзничества. 3 июня 2022 г. <https://www.gazeta.uz/ru/2022/06/03/tadzhikistan/>
165. Узбекистан и Таджикистан - стратегические партнеры. 18 авг. 2018. <http://old.muslim.uz/index.php/rus/stati/item/10056>
166. Узбекистан-Таджикистан: Партнёрство братских народов https://dunyo.info/ru/site/inner/uzbekistan-tadzhikistan_partniorstvo_bratskih_narodov-5Dz 11/ Май/ 2021
167. Фармонова Д.Ж. Проблемные вопросы взаимоотношений Республики Таджикистан и Республики Узбекистан (2002-2012ГГ.). Номаи Донишгоҳ • Учёные записки 27 №3(60) 2019 file:///C:/Users/user16-101/Downloads/ problemnye-voprosy-vzaimootnosheniya-respubliki-tadzhikistan-i-respubliki-uzbekistan-2002-2012gg.pdf
168. Фасхутдинов, Г. Таджикистан и Узбекистан не торопятся мириться 27.01.2012 <https://www.dw.com/ru/эксперты-отношения-между-таджикистаном-и-узбекистаном-развиваются-по-спирали-недоверия/a-15694043>
169. Хакимов О. Узбекистан – Таджикистан: новые точки роста сотрудничества. <https://yuz.uz/ru/news/uzbekistan---tadzhikistan-nove-tochki-rosta-sotrudnichestva?view=>
170. Чоршанбиев П. Как Узбекистан с Таджикистаном подружились .: https://asiaplustj.info/ru/news/tajikistan/politics/20220818/kak-uzbekistan-s-tadzhikistanom-podruzhilis?utm_source=gravitec&utm_medium=push&utm_campaign=
171. Чоршанбиев П. Таджикско-узбекскому стратегическому партнерству год. Что за это время было сделано?. 20 декабря 2019. <https://asiaplustj.info/ru/news/tajikistan/politics/20191220/tadzhiksko-uzbekskomu-strategicheskому-partnerstvu-god-chto-za-eto-vremya-bilo-sdelano>
172. Шозедов Х. О таджикско-ӯзбекских двусторонних отношениях на современном этапе. 24 май 2021. <https://www.osiyoavrupo.tj/index>.

[php/mavodhoi-ilmi/maqolaho/item/1128-o-tadzhiksko-uzbekskikh-dvustoronnikh-otnosheniyakh-na-sovremennom-etape](http://mavodhoi-ilmi/maqolaho/item/1128-o-tadzhiksko-uzbekskikh-dvustoronnikh-otnosheniyakh-na-sovremennom-etape)

173. Центральная Азия: одно прошлое и общее будущее, сотрудничество ради устойчивого развития и взаимного процветания» // [Электронный ресурс]. Режим доступа <https://unrcca.unmissions.org/ru/> (Дата обращения 4. 06. 2019)

ИНТИШОРОТИ ДОВТАЛАБИ ДАРЁФТИ ДАРАЧАИ ИЛМӢ:

Мақолаҳои илмие, ки дар маҷаллаҳои тақризшавандай тавсиянамудаи Комиссияи олии аттетстасионии назди Президенти Ҷумхурии Тоҷикистон чоп шудаанд:

[1-М] Мамадқулова Р.О. Бардоштҳои суннатӣ ва навгаро дар таҳлили сиёсати хориҷии Тоҷикистон” [**Матн**] / Р.О. Мамадқулова // Ахбори ДДҲБСТ, №4 (77) 2018. – С.126-133

[2-М] Мамадқулова Р.О. Аз таърихи робитаҳои иҷтимоӣ, иқтисодии Тоҷикистон ва Ӯзбекистон дар солҳои 20-90-уми асри XX” [**Матн**] / Р.О. Мамадқулова // Номаи Донишгоҳ. № 1(74) 2023. – С. 51-57

[3-М] Мамадқулова Р.О. Шароитҳо ва манфиатҳои нави ҳамкориҳо байни Тоҷикистон ва Ӯзбекистон. [**Матн**] / Р.О. Мамадқулова // Паёми Донишгоҳи забонҳо, № 4 (52), 2023 – С. 319 – 325

[4-М] Мамадқулова Р.О. Пешвои миллат ва ҳамкориҳои ду кишвари ҳамсоя” [**Матн**] / Р.О. Мамадқулова // “Иҷлосия – Парвозгоҳи Пешвои миллат”, Ҳуҷанд, 2023. – С.181-188 .

Мақолаҳои илмие, ки дар маҷмӯаҳо ва дигар нашрияҳои илмӣ-амалӣ чоп шудаанд:

[5-М] Мамадқулова Р.О. Кишоварзон. Муносабати бераҳмона бо об. // Маводи конфронси илмӣ-амалӣ баҳшида ба даҳсолаи байналмилалии амал “Об барои рушди устувор (2018-2028)”, Бӯстон, 2018

[6-М] Мамадқулова Р.О. “Чеҳраҳои мондагор”-и Эмомалӣ Раҳмон – тарғибари мероси ниёгон // Конференсияи байналмилалӣ дар мавзӯи “Масоили мубрами фанҳои иҷтимоӣ-гуманитарӣ ва дақиқ дар шароити ҷаҳонишавӣ ва фарогирии COVID-19”/ 25 декабря соли 2020, ш. Панҷакент.